

Nr 95

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.; given Stockholms slott den 31 mars 1967.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att *dels* anta härvid fogade förslag till

1) förordning med vissa bestämmelser om prisreglering på jordbrukets område,

2) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

dels bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen i övrigt hemställt.

GUSTAF ADOLF

Eric Holmqvist

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framläggs på grundval av 1960 års jordbruksutrednings arbete förslag till allmänna riktlinjer för jordbrukspolitiken. Denna avses liksom den ekonomiska politiken att främja en fortsatt välståndsökning och medverka till att alla grupper blir delaktiga härav. I sammanhanget behandlas jordbruksproduktionens framtida omfattning, målsättningen för statens medverkan i jordbrukets rationalisering samt principerna för prissättningen på jordbrukets produkter. Förslagen innebär att jordbrukspolitiken under den framtid som kan överblickas inriktas på att främja en fortsatt, snabb rationalisering samtidigt som en viss samhällsekonomiskt motiverad minskning av produktionens omfattning sker och prissättningen på jordbrukets produkter fortlöpande avvägs med beaktande av samhällets, jordbrukarnas och konsumenternas intressen.

Förslag framläggs vidare om den närmare inriktningen och utformning-

en av statens medverkan till jordbrukets rationalisering. Denna medverkan förordas avse uppbyggnad av effektiva jordbruksföretag utan principiell begränsning till någon särskild företagsform. Det ekonomiska stödet förordas i allmänhet utgå i form av statlig kreditgaranti för lån till investeringar av olika slag. För nästa budgetår föreslås att ramarna för den statliga kreditgarantigivningen ökas med 56 milj. kr. Jordfonden förordas få ett tillskott av 40 milj. kr. I detta sammanhang förordas också att ett register över företagen inom jordbruket och skogsbruket upprättas samt att obligatorisk skördeskadeanmälan införs år 1968.

I propositionen framläggs härjämte förslag till avveckling under en övergångsperiod av småbruksstödet i form av arealtillägg och leveranstillägg på mjölk. I syfte att tillgodose trygghetsbehovet för de äldre småbrukarna förordas att småbrukare över 55 år efter viss behovsprövning i princip får behålla nu utgående stöd fram till folkpensionsåldern. För att underlätta omställningen för de äldre småbrukare, som önskar övergå till annan sysselsättning, föreslås att under vissa förutsättningar ett avgångsvederlag av högst 6 000 kr. skall kunna utgå. I fråga om småbrukare som är under 55 år förordas ej något fortsatt årligt stöd, men under vissa förutsättningar avses de få möjlighet att vid övergång till annan sysselsättning före år 1972 få ett avgångsvederlag på 6 000 kr. Det extra mjölkpristillägget i norra Sverige föreslås kvarstå oförändrat. Förslag framläggs att efterge den stående delen av de lån som under 1930- och 1940-talen lämnades från arbetarsmåbrukslånefonden.

I fråga om prissättningen på jordbrukets produkter för tiden den 1 september 1967—den 30 juni 1969 framläggs i propositionen förslag som överensstämmer med vad som förordats av jordbrukspriskommittén och 1966 års sockerutredning efter överläggningar med företrädare för berörda näringar och representanter för konsumenterna. Förslagen innebär att den 1 september 1967 prissänkning kommer att ske på främst konsumtionsmjölk, skummjölk, margarin och socker medan vissa prishöjningar kan förutses på bl. a. ost, smör, kött, fläsk och ägg. För regleringsåret 1967/68, som förordas utgå den 30 juni 1968, avses ej att tillämpas några automatiskt verkande regler för justering av jordbrukspriserna. För regleringsåret 1968/69 förordas att prissättningen fastläggs för mejeriprodukter, medan för övriga produkter utom socker jordbruket avses att den 1 juli 1968 genom pris- och införselavgiftsändringar tillföras på visst sätt beräknad kompensation för den allmänna kostnadsutvecklingen under regleringsåret 1967/68. I fråga om prissättningen för sockerbetor och socker föreslås att för regleringsåret 1968/69 endast skall vidtas de eventuella justeringar som kan föranledas av ändringar i EEC:s sockerreglering.

Slutligen framläggs i propositionen förslag till medelsanvisning för budgetåret 1967/68 under anslagen till jordbrukets rationalisering och prisregleringen på jordbrukets område, m. m.

Förslag
till
Förordning
med vissa bestämmelser om prisreglering på jordbrukets område

Härigenom förordnas som följer.

Inledande bestämmelse

1 §.

För att reglera priserna på jordbruksprodukter äger Konungen eller, efter bemyndigande av Konungen, statens jordbruksnämnd beträffande vara av visst slag föreskriva att bestämmelse i 2, 7, 8, 9, 10, 14, 18, 28, 29, 30, 31 eller 32 § skall tillämpas.

Tillstånd till införsel och utförsel

2 §.

Vara av sådant slag som anges i bilaga till denna förordning får icke föras in i eller ut ur riket utan tillstånd av jordbruksnämnden. Vid sådant tillstånd får fästas villkor.

3 §.

Föreskrift enligt 2 § om tillståndstvång vid införsel gäller icke vara som
a) föres in vid egentlig gränstrafik eller under sådana omständigheter som för tullpliktig vara medför tullfrihet enligt 8 eller 10 § tulltaxeförordningen den 13 maj 1960 (nr 391),

b) sändes från en ort i riket landvägen genom utlandet till en annan ort i riket i överensstämmelse med föreskrift av generaltullstyrelsen.

Föreskrift om tillståndstvång hindrar icke att vara transiteras eller på annat sätt befordras under tullverkets kontroll eller lägges upp i frihamn eller på tullager eller på provianteringsfrilager.

Jordbruksnämnden får föreskriva begränsning av rätten enligt första stycket a att föra in vara utan tillstånd.

Vara av sådant slag som omfattas av tillståndstvång och som lagts upp på provianteringsfrilager får endast efter medgivande av jordbruksnämnden i varje särskilt fall användas till annat än proviant till eller utrustning av fartyg eller luftfartyg.

4 §.

Vara, som kommit till riket och för vilken tillstånd till införsel icke medgetts, får föras ut ur riket. Det sagda gäller ej, om varan enligt lagen den 30 juni 1960 (nr 418) om straff för varusmuggling skall vara förverkad eller om annat laga hinder möter mot att föra ut varan.

5 §.

Föreskrift enligt 2 § om tillståndstvång vid utförsel gäller icke vara som

a) förts in under sådana omständigheter som för tullpliktig vara medför tullfrihet enligt 10 § tulltaxeförordningen,

b) sändes från en ort utomlands landvägen genom riket till en annan ort utomlands eller från en ort i riket landvägen genom utlandet till en annan ort i riket i överensstämmelse med föreskrift av generaltullstyrelsen,

c) föres ut med fartyg eller luftfartyg som medfört varan till svensk ort under färd mellan utrikes orter,

d) föres ut under sådana förhållanden som avses i 77 § första eller femte stycket, 113, 115 eller 153 § tullstadgan den 7 oktober 1927 (nr 391),

e) föres ut som proviant på fartyg, luftfartyg eller annat transportmedel,

f) föres ut i annat än handelssyfte av resande eller den som utför arbete på transportmedel,

g) föres ut vid egentlig gränstrafik,

h) föres ut under sådana omständigheter som avses i 4 §.

Jordbruksnämnden får föreskriva begränsning av rätten enligt a, e, f, g eller h att föra ut vara utan tillstånd.

6 §.

Konungen äger bemyndiga jordbruksnämnden att ge sammanslutning, som enligt Konungens eller nämndens förordnande handhar prisreglering på jordbrukets område, rätt att på villkor som nämnden bestämmer ensam föra in eller ut vara för vilken gäller tillståndstvång enligt 2 §.

Avgifter

Avgift vid tillverkning eller omsättning m. m.

7 §.

Tillverkare eller, i fall som avses nedan under a, innehavare av slakteri eller köttbesiktningsbyrå erlägger avgift för

a) kött av häst, nötkreatur, tamsvin och får, när köttet blivit godkänt vid köttbesiktning enligt lagen den 20 mars 1959 (nr 99) om köttbesiktning m. m. (slaktdjursavgift),

b) mjölk som användes av mjölkproducent vid tillverkning av smör eller ost för försäljning,

c) mjölk och grädde som användes i mejeri för tillverkning av annan vara än grädde, smör eller ost,

ost, torr mjölk och kondenserad mjölk, som tillverkats i mejeri,

margarinost som ej tillverkats i mejeri,

d) smör och smörliknande vara med minst 70 viktprocent mjölkfett men utan annat fett, vilka användes för tillverkning av grädde, ersättningsmedel för grädde eller produkt för beredning av grädde eller ersättningsmedel för grädde, om varan ej skall förbrukas i tillverkarens hushåll,

e) vete och råg som användes för tillverkning av mjöl, gryn, flingor eller liknande produkt,

f) majs och maniokrot eller ämne som innehåller majs eller maniokrot samt annan väsentligen lika stärkelserik vara, som användes vid tillverkning av stärkelse eller stärkelseprodukt,

g) potatisstärkelse och annan stärkelseprodukt av potatis, vilka tillverkas för annat ändamål än förbrukning i eget hushåll, eller brännvin av potatis,

h) fett, olja och fettsyra som erhålles ur fettråvara, hänförlig till tulltaxenummer 12.01, 12.02 och 21.03 (fettvaruavgift),

i) oljekraftfoder som för försäljning tillverkas i samband med att olja utvinnes ur frön och frukter.

8 §.

Om pris på vete eller råg höjes, erlägger den som driver kvarnrörelse eller spannmålshandel avgift för lager av sådan spannmål.

9 §.

Om fettvaruavgift höjes för vara som utmärkts med F i bilagan till denna förordning skall den som yrkesmässigt säljer eller förbrukar sådan vara erlägga tilläggsavgift för lager av varan, för vilket fettvaruavgift tidigare erlagts.

10 §.

Avgift erlägges vid omsättning av

a) mjölkproducent för mjölk, grädde och ost som han levererar till annan än mejeri eller företagare som handlar med mjölk eller mejeriprodukter,

b) mejeri för mjölk, grädde, ost, torrmjölk och kondenserad mjölk, som ej levereras till annat mejeri,

c) annan tillverkare än mejeri för margarinost,

d) annan företagare som handlar med mjölk eller mejeriprodukter än mejeri för mjölk, grädde och ost som mjölkproducent levererat.

11 §.

Bestämmelserna i 2—24, 29—31, 40 och 50 §§ förordningen den 3 april 1959 (nr 92) om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning gäller om avgift som avses i 7—10 §§, om ej Konungen eller, efter bemyndigande av Konungen, jordbruksnämnden bestämmer annat. Beskattningsmyndighet är jordbruksnämnden. Föreskrift om anmälan enligt 3 § eller om deklaration enligt 5 § nämnda förordning meddelas av jordbruksnämnden.

12 §.

Avgift som avses i 7—10 §§ erlägges inom tid och i den ordning Konungen eller, efter bemyndigande av Konungen, jordbruksnämnden bestämmer.

13 §.

Talan mot slutligt beslut varigenom avgift fastställts får föras av den avgiftsskyldige och allmänt ombud samt av annan, om beslutet orsakar honom väsentlig skada eller förlust. Avgiftsskyldig och allmänt ombud får föra talan även mot beslut i fråga som avses i 12 § ovan eller i 20, 22 eller 29 § förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning.

Talan mot beslut varigenom någon förpliktats att utge vite får föras av den förpliktade och av allmänt ombud.

Avgift vid införsel och utförsel

14 §.

För vara som anges i bilagan till denna förordning utom sådan som utmärkts med F eller Fp erlägges avgift när varan föres in i riket och förtullas (införselavgift).

För vara som i bilagan utmärkts med K erlägges utöver införselavgift särskild avgift, när varan föres in i riket och förtullas, om den inhemska produktionen eller omsättningen är belagd med avgift enligt 7 eller 10 §.

För vara som i bilagan utmärkts med F eller Fp erlägges fettvaruavgift, när varan föres in i riket och förtullas.

15 §.

Avgift som avses i 14 § erlägges icke, när vara föres in under sådana omständigheter som för tillståndspliktig vara medför rätt till införsel utan tillstånd enligt 3 § första stycket.

16 §.

Vid uppläggning på transitupplag eller provianteringsfrilager likställs vara som är avgiftsbelagd enligt 14 § med tullpliktig vara.

17 §.

Avgift som avses i 14 § erlägges till tullverket eller, om Konungen förordnar det, till jordbruksnämnden.

Avgift som erlägges till tullverket debiteras och uppbäres av verket i den ordning som gäller för tull. Även i övrigt gäller i sådant fall i tillämpliga delar vad som är föreskrivet om tull.

Avgift som erlägges till jordbruksnämnden fastställs och uppbäres i den ordning Konungen eller, efter bemyndigande av Konungen, nämnden bestämmer.

Vara för vilken avgift erlägges till jordbruksnämnden får, om nämnden ej medger annat, utlämnas från tullverket endast mot bevis om att avgiften erlagts.

18 §.

Vid utförsel ur riket av vara som anges i bilagan erlägges avgift (utförselavgift).

Utöver utförselavgift erlägges slaktdjursavgift vid utförsel för slakt av häst, nötkreatur, tamsvin eller får (ur tulltaxenr 01.01—01.04). Sker utförsel av sådant djur för annat ändamål än för slakt skall bevis företes om detta för tullmyndigheten.

19 §.

Avgift som avses i 18 § erlägges icke, när vara föres ut under sådana omständigheter som för tillståndspliktig vara medför rätt till utförsel utan tillstånd enligt 5 §.

20 §.

Avgift som avses i 18 § fastställs och uppbäres av jordbruksnämnden eller den nämnden bemyndigad.

Föreligger avgiftsskyldighet får, om jordbruksnämnden ej medger annat, utförsel ske endast om bevis att avgiften erlagts visas för tullmyndigheten.

21 §.

Beslut av jordbruksnämnden om avgift vid införsel eller utförsel länder till omedelbar efter rättelse.

Gemensamma bestämmelser

22 §.

Avgift som avses i denna förordning utgår med belopp som Konungen eller, efter bemyndigande av Konungen, jordbruksnämnden bestämmer.

23 §.

Avgiftsskyldig skall erlägga ränta på oguldet avgiftsbelopp efter sju procent om året, dock minst tio kronor. Röntan skall beräknas från den dag avgiftsbeloppet enligt beslut av jordbruksnämnden senast bort betalas. Uppkommer öretal vid beräkning av ränta, skall räntebeloppet jämnas till närmast högre hela kronotal.

Jordbruksnämnden äger avstå från ränta, om dröjsmålet med betalningen är obetydligt eller särskilda skäl annars föranleder till det.

24 §.

På framställning av jordbruksnämnden skall förfallet avgiftsbelopp jämte ränta omedelbart uttagas genom utmätning.

25 §.

Konungen eller, efter bemyndigande av Konungen, jordbruksnämnden får medge befrielse från avgift eller återbetalning av avgift.

Har avgift som avses i 14 § återbetalats med anledning av utförsel av vara och förs varan åter in, skall avgiften erläggas på nytt helt eller delvis, om jordbruksnämnden fordrar det.

26 §.

Kostnaderna för uppbörd av avgift och kontroll av avgiftsskyldighet täckes med avgiftsmedel i den utsträckning Konungen bestämmer.

27 §.

Avgiftsmedel som ej åtgår till uppbörd eller kontroll användes till prisreglering på jordbrukets område och till åtgärder i samband därmed enligt föreskrifter som Konungen meddelar. Såvitt gäller avgiftsmedel som uppburits enligt 14 § första eller tredje stycket eller 18 § första stycket, meddelas föreskrifterna med stöd av riksdagens beslut.

Användning av råvaror i vissa fall

28 §.

Den som yrkesmässigt tillverkar vara som i bilagan till denna förordning utmärkts med Fp, är skyldig att vid tillverkningen använda viss mängd fettämne som framställts av svenskt oljevästfrö.

29 §.

Den som yrkesmässigt mal vete eller råg eller låter mala sådan brödsäd för yrkesmässig verksamhet, är skyldig att mala in eller låta mala in den mängd vete eller råg av olika slag eller ursprung som jordbruksnämnden bestämmer.

Bestämmelserna i första stycket gäller icke vid löneförmalning åt jordbrukare.

30 §.

Den som för in i riket vete- eller rågmjöl, är skyldig att medan varan ännu står under tullverkets uppsikt låta blanda mjölet med svenskt mjöl till så stor andel som bestämts för inhemsk förmalning enligt 29 §.

31 §.

Den som tillverkar foderblandning för yrkesmässig försäljning inom riket eller på beställning av djurägare, är skyldig att blanda fodret med oljekraftfoder av raps, rybs eller senap till den mängd jordbruksnämnden bestämmer efter samråd med lantbruksstyrelsen.

32 §.

Vete eller råg som enligt föreskrift av Konungen eller, efter bemyndigande av Konungen, av jordbruksnämnden för foderändamål ändrats till sin ursprungliga beskaffenhet genom färgning eller annan åtgärd får icke användas för tillverkning av annat än kreatursfoder och får icke heller användas som utsäde.

Kontrollbestämmelser

33 §.

Om avgift som enligt 17 § skall inbetalas till jordbruksnämnden eller som avses i 18 § och om verksamhet som avses i 28, 29 eller 31 § gäller i den omfattning Konungen eller, efter bemyndigande av Konungen, jordbruksnämnden bestämmer i tillämpliga delar 8—12 §§ förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning. Vad i nämnda förordning sägs om beskattningsmyndighet gäller jordbruksnämnden, om skattskyldig den som är skyldig att erlägga avgift eller använda råvara och om skattepliktig vara avgiftsbelagd vara eller sådan vara som enligt 28, 29 eller 31 § avses med tillverkningen eller försäljningen.

Mot jordbruksnämndens beslut i fråga som avses i 8—12 §§ förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning får talan ej föras.

Ansvarsbestämmelser

34 §.

Bestämmelserna i 47—49 §§ förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning gäller i tillämpliga delar i fråga om avgift som avses i 7—10 §§. Bestämmelserna i 49 § nämnda förordning gäller även i fråga om sådan kontroll som avses i 33 § denna förordning.

35 §.

Till böter dömes den som bryter mot

- a) villkor för införsel enligt 2 § eller mot 3 § fjärde stycket, om gärningen ej är belagd med straff i lagen om straff för varusmuggling,
- b) föreskrift enligt 28, 29, 30, 31 eller 32 §.

36 §.

Brott som avses i 35 § b får åtalas av åklagare endast efter anmälan av jordbruksnämnden.

37 §.

Vara som tillverkats eller använts i strid mot föreskrift enligt 28, 29, 31 eller 32 § eller införts i strid mot 30 § eller betalning för sådan vara skall förklaras helt eller delvis förverkad till kronan, om särskilda skäl ej föranleder annat. Finnes vara ej i behåll, kan i stället dess värde förklaras förverkat.

38 §.

Skall vara för vilken gäller tillståndstvång för införsel säljas på auktion genom tullverkets eller utmätningsmans försorg enligt tullstadgan eller på grund av bestämmelse i denna förordning eller i lagen om straff för varusmuggling, får varan säljas endast under förbehåll att den föres ut ur riket. Det sagda gäller icke om varan förvärvas av någon, som enligt denna förordning äger föra in sådan vara.

Kan försäljning icke ske enligt bestämmelserna i första stycket, skall med varan förfaras på sätt jordbruksnämnden beslutar efter anmälan av generaltullstyrelsen.

Tillämpningsföreskrifter

39 §.

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna förordning meddelas av Konungen eller, efter bemyndigande av Konungen, jordbruksnämnden.

Denna förordning träder i kraft den 1 september 1967.

Genom förordningen upphäves förordningarna

den 30 juni 1944 (nr 459) angående avgift för smör som användes för framställning av grädde m. m.,

den 10 juli 1947 (nr 378) om vissa avgifter å mjölk, grädde och ost,

den 5 juni 1953 (nr 375) med vissa bestämmelser angående prisregleringen för råg och vete,

den 26 maj 1954 (nr 305) om avgift å oljekraftfoder,

den 3 juni 1955 (nr 277) angående förbud mot viss användning av denaturerad spannmål och (nr 284) angående slaktdjursavgift m. m.,

den 7 juni 1956 (nr 401) angående reglering av införseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m., (nr 402) angående reglering av utförseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m., (nr 403) angående reglering av införseln av fettråvaror och fettvaror, m. m., (nr 405) angående tillverkningsavgift för vissa produkter av potatis, m. m., (nr 406) angående mjölkavgift m. m., (nr 410) angående avgift å majs m. m. och (nr 411) angående tillverkningen av potatismjöl samt

kungörelsen den 6 juni 1962 (nr 302) om reglering av halten av oljekraftfoder i foderblandningar.

Förteckning

över varor som avses i 2 § förordningen

Tulltaxenr	Varuslag
ur 01.01, ur 01.02, ur 01.03, ur 01.04, 01.05	Levande hästar, nötkreatur, tamsvin, får och fjäderfä
ur 02.01, 02.02, ur 02.03, 02.05, ur 02.06	Kött och andra ätbara delar av häst, nötkreatur, tamsvin och får, slaktat fjäderfä och ätbara delar därav (med undantag av gåslever), ister och annat fett av svin eller fjäderfä (icke utsmält eller utpressat), färska, kylda, frysta, saltade, torkade eller rökta: kött av häst, nötkreatur, tamsvin och får K ister av svin och av fjäderfä F andra slag
04.01—04.04 ur 04.05 ur 07.01	Mjök, grädde, smör, ost och ostmassa K Fjäderfäegg med skal, fågelagg utan skal samt äggula Potatis (med undantag av nyskördad potatis under tiden 6 juni—den 5 juli)
ur 07.05	Ärtor, bönor och linser med huvudsaklig användning som människoföda, torkade, även skalade och kluvna
ur 07.06	Maniok- och arrowrot
10.01—10.05, ur 10.07, ur 11.01, ur 11.02	Vete, råg, korn, havre, majs, sorghum och hirs, ävensom mjöl och gryn därav; groddar av spannmål, ävensom mjöl därav: mjöl och gryn av vete och råg K andra slag
11.05—11.06	Mjöl, gryn och flingor, framställda direkt av potatis; mjöl och gryn, framställda direkt av sago, av maniok-, arrow- eller salepsrot eller av andra till nr 07.06 hänförliga rötter, stam- eller rotknölar
11.07 ur 11.08	Malt, även rostat Stärkelse: potatisstärkelse K andra slag
ur 12.01	Oljehaltiga frön och frukter, även sönderdelade, med undantag av hamp-, lin-, ricinus- och oiticicafrön samt boknötter (bokollon)
ur 12.02	Mjöl, icke avfettat, av oljehaltiga frön eller frukter, med undantag av mjöl av hamp-, lin-, ricinus-, oiticica- och senapsfrön samt av boknötter (bokollon)
ur 12.04	Socketbetor, färska eller torkade, även skurna eller pulveriserade
ur 12.10 15.01	Lusernmjöl och annat hömjöl Ister och annat fett av svin eller fjäderfä, utsmält eller utpressat F

Tulltaxenr	Varuslag
15.02	Talg (av nötkreatur, får eller getter), rå eller utsmält, premier jus härunder inbegripen F
15.03	Solarstearin och oleostearin (presstalg); isterolja, talgolja och oleomargarin, icke emulgerade, blandade eller på annat sätt beredda F
ur 15.04	Fetter och oljor, även raffinerade, av fisk eller havsdäggdjur, med undantag av högvitaminhaltiga produkter F
15.06	Animaliska fetter och oljor (t. ex. klövolja, benfett och destruktionsfett), ej hänförliga till annat nummer . . . F
ur 15.07	Vegetabiliska fetter och feta oljor, råa, renade eller raffinerade, med undantag av lin-, ricin-, trä-(tung-), oiticica- och krotonolja F
ur 15.08	Animaliska och vegetabiliska feta oljor, kokta, oxiderade, dehydratiserade, faktiserade, blåsta, polymeriserade eller på annat sätt modifierade, med undantag av lin-, trä-(tung-), oiticica- och ricinolja F
ur 15.10	Fettsyror och sura oljor från raffinering, med undantag av olein, linoljefettsyra och andra fettsyror med ett jodtal av minst 170, ricinoljefettsyra, dehydratiserad ricinoljefettsyra och ullfettsyra F
15.12	Animaliska och vegetabiliska fetter och feta oljor, som helt eller delvis hydrerats eller som gjorts fastare eller härdats genom andra processer, även raffinerade men icke vidare bearbetade F
15.13	Margarin, konstister och annat berett ätbart fett: innehållande smör K
ur 16.01	andra slag Fp
ur 16.02	Korv och liknande varor av kött, fläsk eller andra djurdelar eller av blod (med undantag av gåsleverkorv)
	Kött, fläsk och andra djurdelar, beredda eller konserverade, ej hänförliga till nr 16.01 (med undantag av gåsleverpastej)
17.01, ur 17.02	socker (med undantag av invertsocker, maltsocker, kemiskt ren glukos och kemiskt ren laktos); sirap och andra sockerlösningar; sockerkulör: druv- och stärkelsesocker samt stärkelsesirap K
17.03	andra slag
ur 17.04	Melass, även avfärgad
ur 18.06	Fondantmassor, pastor och andra liknande halvfabrikat, innehållande minst 80 viktprocent sötningsmedel, i bulk
ur 19.02	Glass, glasspulver, glasspasta (glassmassa) och puddingpulver, innehållande kakao
19.04	Produkter av till nr 11.05 hänförligt mjöl av potatis
ur 20.02	Gryn och flingor, framställda av tapioka-, sago-, potatis- eller annan stärkelse
ur 21.04, ur 21.05	Potatisprodukter
	Såser och andra för smaksättning avsedda preparat, sopp- och buljongpreparat samt färdiga soppor och buljonger: innehållande mer än 20 % fett Fp

Tulltaxenr	Varuslag
ur 21.07	Beredda näringsmedel, ej hänförliga till annat nummer (med undantag av dels icke alkoholhaltiga beredningar för framställning av drycker dels konfektyrer ej hänförliga till annat nummer): fettemulsioner och bakhjälpmedel, innehållande mer än 10 % fett Fp andra slag
23.02	Kli och andra återstoder, erhållna vid siktning, malning eller annan bearbetning av spannmål eller baljväxtfrön
23.03	Betmassa och annat avfall från sockerframställning; drav, drank och annat avfall från bryggerier eller brännerier; återstoder från stärkelseframställning samt liknande återstoder
ur 23.04	Oljekakor och andra återstoder från utvinning av vegetabiliska oljor, med undantag av bottensatser, avslenningsåterstoder och mandelkli
23.06	Vegetabiliska produkter för foderändamål, ej hänförliga till annat nummer
ur 23.07	Fodermedel med tillsats av melass eller socker samt andra beredda fodermedel, med undantag av hundbröd samt sådana vitamin- och mineralfodermedel som ej innehålla torrmjök: innehållande torrmjök K andra slag
ur 32.04	Smör- och ostfärger, beredda med olja Fp
ur 35.02	Äggalbumin
35.05	Dextrin och dextrinklister; löslig stärkelse och rostad stärkelse; stärkelseklister..... K
ur 38.12, ur 38.19	Beredda glätt-, appretur- och betmedel av sådana slag, som användas inom textil-, pappers- eller läderindustrin eller inom närstående industrier, samt kärnbindemedel, innehållande stärkelse eller stärkelseprodukter; dock icke varor i detaljhandelsförpackningar, vägande per styck högst 1 kg netto K
ur 39.06	Stärkelse, företrad, förestrad eller på annat sätt modifierad, men icke vidare bearbetad K

Förslag

till

Lag

om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370)

Härigenom förordnas, att till anvisningarna till 21 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 skall fogas en ny punkt, betecknad punkt 10, av följande lydelse.

Anvisningar

till 21 §.

10. Statligt avgångsvederlag till jordbrukare som upphört med sitt jordbruk räknas som intäkt av jordbruksfastighet. Vederlaget räknas dock icke som skattepliktig intäkt, när det utgår till jordbrukare som fått särskilt övergångsbidrag av statsmedel till sitt jordbruk eller varit berättigad att få sådant bidrag, om han icke upphört med jordbruket.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling och skall tillämpas första gången vid 1968 års taxering.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 31 mars 1967.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, EDENMAN, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, ODHNOFF.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Holmqvist, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.* och anför.

Inledning

1959 års riksdag (JoU 29, rskr 283) aktualiserade frågan om en utredning av riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken. Med anledning härav tillsattes 1960 års jordbruksutredning (direktiv se 1961 års riksdagsberättelse s. 285). Jordbruksutredningen¹ har den 22 juni 1966 avlämnat betänkandet »Den framtida jordbrukspolitiken» (SOU 1966: 30 och 31). Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av styrelsen för internationell utveckling (SIDA), överbefälhavaren, bankinspektionen, konjunkturinstitutet, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, skogsstyrelsen, statens jordbruksnämnd, statens jordbruksnämnds konsumentdelegation, jordbrukets upplysningsnämnd, jordbrukets forskningsråd, styrelsen för lantbrukshögskolan, kommerskollegium, ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor (NO), statens pris- och kartellnämnd, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, arbetsmarknadsstyrelsen, samtliga länsstyrelser, arrendelagsutredningen, fullmäktige i riksgäldskontoret, fullmäktige i riksbanken, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens

¹ Ledamöter: landshövdingen Gösta Netzén, ordf., advokaten Ture Bengtsson, förbundsordföranden Sune Eriksson, f. riksdagsmannen Einar Hæggbloom, riksdagsmannen Nils G. Hansson, agr. lic. Sven Holmström, direktören Harald Håkansson, förbundsordförandena Ewald Jansson och Anton Johansson, generaldirektören Folke Johansson, byråchefen Lars Juréen, professorn Assar Lindbeck, direktören Carl Lindskog, agr. lic. Clas-Erik Odhner, förbundsordföranden Sigge Oscarsson, riksdagsmannen Sven Persson, förbundsordföranden Yngve Persson, f. riksdagsmannen Waldemar Svensson, direktören Kurt Söderberg, expeditionschefen Karl-Olof Wahlfisk, överdirektören Hans Wetterhall, direktörerna Sten Zachrisson och Halvdan Åstrand samt generaldirektören Lars Öjborn.

centralorganisation (TCO), Svenska lantarbetareförbundet, Svenska livsmedelsarbetareförbundet, Svenska skogsarbetareförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Skogs- och lantarbetsgivareföreningen, Riksförbundet Landsbygdens folk gemensamt med Sveriges lantbruksförbund (RLF och SL), Småbrukarnas Riksförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri, Kooperativa Förbundet (KF) och Sveriges allmänna hypoteksbank. Flera länsstyrelser har bilagt yttranden av olika länsorgan. Lantbruksstyrelsen har bifogat yttranden från samtliga lantbruksnämnder och hushållningssällskap. Även andra remissinstanser har överlämnat av dem inhämtade yttranden. I anledning av betänkandet har vidare kommit in ett flertal skrifter. Remissyttrandena har med undantag för vissa bilagor och bifogade, från underlydande organ inhämtade yttranden tryckts i serien statens offentliga utredningar (SOU 1967: 7).

För att med utgångspunkt från jordbruksutredningens material i ämnet ytterligare utreda stödet åt odlingen av fabrikspotatis tillsattes den 29 mars 1966 potatisindustriutredningen (direktiv se 1967 års riksdagsberättelse s. 297). Utredningen¹ har den 11 november 1966 avlämnat betänkandet »Stödet åt odlingen av fabrikspotatis» (Stencil Jo 1966: 15). Efter remiss har följande myndigheter och organisationer avgett yttranden över betänkandet, nämligen lantbruksstyrelsen, statens jordbruksnämnd, statens jordbruksnämnds konsumentdelegation, styrelsen för lantbrukshögskolan, kommerskollegium, NO, statens pris- och kartellnämnd, överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, arbetsmarknadsstyrelsen, länsstyrelserna i Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län, LO, Svenska lantarbetareförbundet, Svenska livsmedelsarbetareförbundet, Svenska fabriksarbetareförbundet, Skogs- och lantarbetaregivareföreningen, Riksförbundet Landsbygdens folk gemensamt med Sveriges lantbruksförbund, Sveriges Potatisodlares Riksförbund, Sveriges Bränneriidkareförening och Sveriges Stärkelseproducenters förening (RLF och SL m. fl.), AB Vin- & Spritcentralen, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund, KF samt Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri. Flera remissinstanser har bilagt av dem inhämtade yttranden.

Vidare har den 29 mars 1966 tillsatts 1966 års sockerutredning med uppgift att ytterligare utreda omfattningen av stödet till sockerbetsodlingen och sockertillverkningen (direktiv se 1967 års riksdagsberättelse s. 315). Utredningen² har den 13 oktober 1966 avlämnat betänkandet »Konsekvenserna av en begränsning eller en avveckling av den svenska sockernäringen» (Stencil Jo 1966: 14). Betänkandet har remissbehandlats. Kungl. Maj:t har sedermera uppdragit åt utredningen att med iakttagande av vad som anförts

¹ Ledamöter: generaldirektören Gösta Widell, ordf., byråchefen Lars Juréen och kanslirådet Björn Lundblad.

² Ledamöter: direktören Carl Albert Anderson, ordf., statssekreteraren Ivan Eckersten och överdirektören Bertil Rehnberg.

i en inom jordbruksdepartementet upprättad promemoria och efter överläggningar med Sveriges betodlares centralförening och Svenska sockerfabriks aktiebolaget avge förslag om det fortsatta stödet åt sockernäringsen och därmed sammanhängande frågor. Med skrivelse den 31 januari 1967 har utredningen överlämnat sådant förslag (Stencil Jo 1967: 2). Förslaget har biträts av företrädarna för betodlarna och sockerbolaget.

Genom beslut den 2 december 1966 har tillsatts jordbrukspriskommittén med uppgift att — efter överläggningar med jordbrukets förhandlingsdelegation och statens jordbruksnämnds konsumentdelegation — avge förslag rörande den närmare utformningen av prisregleringen för andra jordbruksprodukter än socker för tiden efter den 31 augusti 1967. Kommittén¹ har med skrivelse den 17 mars 1967 överlämnat förslag i ämnet (Stencil Jo 1967:5). Förslaget har godtagits av de nyss nämnda delegationerna.

En arbetsgrupp inom jordbruksdepartementet har verkställt en av 1960 års jordbruksutredning förordad handelspolitisk och tullteknisk utredning rörande industrins råvarukostnadsutjämning. Arbetsgruppen har den 30 november 1966 avlämnat betänkandet »Industrins råvarukostnadsutjämning» (Stencil Jo 1966: 16). Över betänkandet har yttranden avgetts av generaltullstyrelsen, kontrollstyrelsen, lantbruksstyrelsen, statens jordbruksnämnd, jordbruksnämndens konsumentdelegation, kommerskollegium, NO, statens pris- och kartellnämnd, LO, TCO, Svenska livmedelsarbetareförbundet, Svenska fabriksarbetareförbundet, SL, RLF, Svensk Spannmålshandel, ekonomisk förening, Sveriges industriförbund, Sveriges kemiska industrikontor, Sveriges bageriidkareförening, Svenska choklad- och konfektyrfabrikantföreningen, Sveriges marsipanfabrikers förening, Sveriges Stärkelseproducenters förening, Sveriges vattenfabrikanters riksförbund, Svenska bryggareföreningen, Sveriges glaceindustriers riksförbund, Svenska pappersbruksföreningen, Sveriges grossistförbund, Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri samt KF.

Genom beslut den 4 juni 1964 uppdrog Kungl. Maj:t åt statens jordbruksnämnd och statistiska centralbyrån att i samråd med lantbruksstyrelsen och skördestatistiska nämnden utreda förutsättningarna för och konsekvenserna av övergång till obligatorisk anmälan till skördeskadeskyddet. Förslag i ämnet har avlämnats den 22 juli 1966. Efter remiss har yttranden avgetts av statskontoret, lantbruksstyrelsen, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Hushållningssällskapens förbund och Svenska kommunförbundet.

Lantbruksstyrelsen fick den 30 juni 1965 i uppdrag att undersöka lokaliseringen och den nuvarande användningen av de fastigheter, vars innehavare alltjämt åtnjuter lån ur arbetarsmäbrukslånefonden samt att inkomma med de förslag till ändrade bestämmelser för lånen som utredningen

¹ Ledamöter: statssekreteraren Valfrid Paulsson, ordf., agr. lic. Clas-Erik Odhner och departementsrådet Ingvar Widén.

kunde föranleda. Styrelsen har i skrivelse den 9 november 1966 bl. a. föreslagit vissa ändrade bestämmelser rörande dessa lån. Yttranden över förslagen har avgetts av fullmäktige i riksbanken, riksrevisionsverket, länsstyrelserna i Kristianstads, Västernorrlands och Norrbottens län, Riksförbundet Landsbygdens folk och Svenska kommunförbundet. Flera remissinstanser har bilagt av dem inhämtade yttranden.

I statsverkspropositionen (bil. 11) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1967/68 till angivna anslag beräkna följande belopp.

	Kr.
C 6. Bidrag till jordbrukets rationalisering m. m.	18 000 000
C 8. Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti ..	500 000
C 9. Bidrag till särskilda rationaliseringsåtgärder i Norrland m. m.	9 100 000
D 1. Statens jordbruksnämnd: Avlöningar	4 836 000
D 2. Statens jordbruksnämnd: Omkostnader	966 000
D 3. Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område	177 000 000
D 4. Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och foder- medel	24 000 000
D 5. Särskilt stöd åt det mindre jordbruket	96 000 000
D 6. Bidrag till bokföringsverksamheten inom jordbruket	937 000
D 7. Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd	20 048 000
VIII: 1. Jordfonden	20 000 000

Riktlinjer för jordbrukspolitiken

Översikt över gällande riktlinjer för jordbrukspolitiken

Nu gällande jordbrukspolitiska riktlinjer utformades genom beslut av 1947 års riksdag (prop. 75, SU 2, rskr. 424). Till grund för beslutet låg i huvudsak förslag som framlagts av 1942 års jordbrukskommitté.

Den *allmänna målsättningen för jordbrukspolitiken* angavs i 1947 års riksdags beslut vara att den i jordbruket arbetande befolkningen skulle få samma möjligheter som utövarna av andra näringar att uppnå en skälig inkomststandard och bli delaktig i den allmänna välfärdstegring som kunde ske i fortsättningen. För att denna allmänna målsättning skulle kunna nås tog statsmakterna ställning till dels storleken av prisstödet till jordbruket, dels jordbruksproduktionens lämpligaste omfattning, dels samhällets medverkan till jordbrukets fortsatta rationalisering.

I fråga om *prisstödet*s storlek uttalade jordbrukskommittén att det var önskvärt att prisstödet utformades så att vid varje särskild tidpunkt åtminstone större delen av de svenska jordbrukarna kunde uppnå en skälig inkomstnivå. Detta innebar enligt kommittén att man på kortare sikt fick utgå från jordbrukets aktuella struktur och rationaliseringsgrad. Man borde dock förutsätta att arbetet med rationalisering av jordbruket skulle fortgå och att man på lång sikt vid bestämmandet av jordbruksstödet omfattning successivt skulle höja anspråken på jordbrukets rationaliseringsgrad. Stödets omfattning på kort sikt borde utformas så att det gav önskad produktionsvolym och ej lade hinder i vägen för strukturrationaliseringen men samtidigt gav större delen av det svenska jordbruket skälig inkomstnivå. En kombination av prisstöd och sociala bidrag, varvid de senare skulle utgå till innehavare av irrationella jordbruk men endast under den nuvarande brukarens tid, ansåg kommittén vara det mest lämpliga.

Jordbrukskommittén kom till den slutsatsen att jordbruk i storleksgruppen 20—30 ha åker, s. k. normjordbruk, var de ur rationalitetssynpunkt mest önskvärda, enär de i genomsnitt effektivt kunde utnyttja arbetskraften och väl ta tillvara mekaniseringens fördelar. Kommittén fann det dock ej möjligt att föreslå att normjordbruk lades till grund för prisstödet avvägning. Dessa jordbruk och de i storleksklasserna däröver utgjorde nämligen en så ringa del av antalet brukningsenheter att endast en mindre del av jordbruksbefolkningen då skulle kunna uppnå den önskvärda inkomstnivån. Som allmän målsättning för prisstödet avvägning förordade därför

jordbrukskommittén att jordbruk om 10—20 ha åker, s. k. basjordbruk, som fyllde rimliga anspråk i fråga om arronderingens och de fasta anläggningarnas beskaffenhet, borde ges full lönsamhet. Kommittén var dock ej främmande för att man vid prisstödets avvägning så småningom skulle övergå till en större storleksgrupp. Den betonade dock att förutsättningarna härför var att den yttre rationaliseringen framskridit så långt att höjningen av rationaliseringskravet ej skulle få en ogynnsam effekt på jordbruksbefolkningens inkomstmöjligheter och att höjningen ej medförde risk för att produktionen skulle sjunka under den lägsta nivå som statsmakterna ur beredskapssynpunkt önskade uppehålla. I princip ansåg kommittén att man för södra och mellersta Sveriges slättbygder på lång sikt borde eftersträva en höjning av anspråken på jordbrukets yttre rationalisering därhän att man vid prisavvägningen skulle kunna utgå från jordbruk i storleksgruppen 20—30 ha åker. I övriga delar av landet borde däremot även på lång sikt avvägningen av stödet ske efter behovet vid något mindre jordbruk.

Riksdagsbeslutet följde kommitténs förslag med undantag för att riksdagen ej ansåg det lämpligt att ta ställning till förslaget att på lång sikt för slättbygdernas del höja rationaliseringskravet till att omfatta jordbruk med 20—30 ha åker. Ej heller förelåg anledning att för Norrlands vidkommande grunda avvägningen av det allmänna prisstödet på en lägre storleksgrupp än basjordbruken. För skogsbygdernas och Norrlands del borde stödet avvägas så att jordbrukarna i dessa områden av jordbruk och övriga inkomstkällor fick möjlighet att nå upp till avsedd inkomstnivå.

Efter år 1947 har skett en precisering av storleken av prisstödet till jordbruket genom att beslut fattats rörande metodiken för inkomstjämförelser mellan jordbrukare och andra befolkningsgrupper. Genom beslut av 1955 års riksdag (prop. 98, JoU 39, rskr 387) fastställdes sålunda att utgångspunkten för inkomstjämförelserna skulle vara förhållandena vid basjordbruk i slättbygderna. Vidare innebar beslutet att inkomstjämförelserna skulle ske med den genomsnittliga industriarbetarinkomsten i de två lägsta dyrortsgrupperna.

Härjämte bör nämnas att i prop. 1959: 147 föreslogs — i överensstämmelse med en mellan statens jordbruksnämnd och jordbrukets förhandlingsdelegation träffad överenskommelse — att efter år 1965 förhållandena vid normjordbruken och ej basjordbruken skulle vara underlag för prisavvägningen. Riksdagen (JoU 1959:29, rskr 283) tog emellertid ej direkt ställning till denna fråga.

Beträffande *jordbruksproduktionens storlek* framhöll jordbrukskommittén att en avvägning måste ske mellan olika synpunkter. Mot de rent ekonomiska synpunkterna, vilka snarast motiverade en ganska stark begränsning av jordbruksproduktionen, måste i främsta rummet ställas beredskapssynpunkterna. Ur dessa synpunkter fick det i och för sig anses önskvärt att

man skulle uppehålla en jordbruksproduktion, som ej blott motsvarade ett näringsfysiologiskt riskfritt minimum, utan som även var så stor att den i en avspärrningssituation tryggade en försörjning som så litet som möjligt avvek från den normala och i vart fall ur näringssynpunkt ej innebar någon försämring mot den normala. Kommittén diskuterade två självförsörjningsalternativ, nämligen ett s. k. minimalalternativ, som innebar en produktion motsvarande 80 % av full självförsörjning, och ett s. k. medelalternativ som innebar en självförsörjning av 92 %. Kommittén fann att det i praktiken måste anses uteslutet att uppställa minimalalternativet som riktpunkt beträffande storleken av den jordbruksproduktion som borde eftersträvas på lång sikt och förordade därför medelalternativet.

Riksdagsbeslutet innebar ett annat ställningstagande till frågan om produktionens storlek än vad kommittén förordat. Departementschefen anförde i prop. 1947: 75 att det enligt hans uppfattning var för de aktuella uppgifter som förelåg på jordbrukets område inte nödvändigt eller ens lämpligt att i dåvarande läge söka uppställa någon bestämd riktpunkt beträffande storleken av den jordbruksproduktion som borde eftersträvas på lång sikt. Alla torde vara ense om att man så länge det internationella läget ej klarnat borde söka uppehålla livsmedelsproduktionen på en betryggande nivå. Departementschefen framhöll vidare att han ansåg det uteslutet att inte hela den produktion, som normalt kunde beräknas bli producerad, skulle åtnjuta statligt stöd under förutsättning att den ej var större än att den rymdes inom ramen för landets normala behov. Skulle produktionen visa tendens att stiga över det förut nämnda medelalternativets nivå måste rationaliseringsarbetet intensifieras. Det särskilda utskottet framhöll i sitt utlåtande 1947: 2 bl. a. att en produktionsstegring över medelalternativet under inga förhållanden skulle få påverka fullföljandet av inkomstmålsättningen, men att det dock ej borde ifrågasättas att stöd skulle utgå för en produktion som översteg det totala inhemska konsumtionsutrymmet.

I fråga om verksamheten med *jordbrukets rationalisering* innebar riksdagsbeslutet att samhället skulle bidra till en omfattande rationalisering av jordbruket. Statsmakterna underströk dock starkt att rationaliseringen i princip skulle vara en jordbrukarnas egen angelägenhet och genomföras på frivillighetens väg. Statens uppgift skulle vara att samordna och stödja verksamheten. Målsättningen för statens medverkan i strukturrationaliseringen begränsades dock till åtgärder för att bilda jordbruk av basjordbrukets storlek. Sedermera har genom beslut av 1959 års riksdag (prop. 148, JoU 30, rskr 284) angivna målsättning ändrats till att avse åtgärder för att bilda jordbruk av högst s. k. tvåfamiljsjordbruks storlek.

Jordbruksutredningen

Jordbruksutredningen uttalar till en början att jordbrukspolitiken bör ha till mål att till minsta samhällsekonomiska kostnad — innefattande bl. a. ett främjande av tillkomsten av rationella jordbruk — åstadkomma en jordbruksproduktion av önskad storlek och samtidigt göra det möjligt för de i jordbruket sysselsatta att bli delaktiga av den allmänna standardstegringen. Utgångspunkten för denna allmänna jordbrukspolitiska målsättning är enligt utredningen att jordbrukspolitiken bör utformas så att den får samma huvudsyften som den allmänna ekonomiska politiken, nämligen att främja fortsatt ekonomisk tillväxt i förening med samhällsekonomisk balans för att möjliggöra en stigande levnadsstandard och att medverka till att alla grupper blir delaktiga i denna standardökning.

Utredningen diskuterar här efter de faktorer som påverkar möjligheterna att infria den jordbrukspolitiska målsättningen och som bör beaktas vid utformningen av de mål och medel som bör gälla för jordbrukspolitiska åtgärder. Härvid konstaterar utredningen att jordbruksnäringen på grund av den tekniska och ekonomiska utvecklingen har svåra strukturella anpassningsproblem. Den tekniska utvecklingen medför sålunda en stigande produktivitet för de i näringen insatta resurserna, medan efterfrågan på jordbrukets produkter ökar relativt långsamt. Hinder av olika slag bidrar vidare till att mängden av i jordbruket insatta resurser, i första hand arbetskraften, inte minskar i tillräckligt snabb takt för att motverka en produktionsstegring som ur marknadssynpunkt kan medföra problem. Härtill kommer speciella anpassningsproblem som väger tyngre i jordbruket än i andra näringar. För vissa av de produktionsresurser som frigörs vid en driftsnedläggning saknas således möjligheter till alternativ användning. För särskilt den äldre arbetskraften föreligger omställningssvårigheter. Mot angivna bakgrund anser utredningen att det är ett samhällsintresse både ur effektivitetssynpunkt och ur välfärdspolitisk synpunkt att staten med olika medel underlättar jordbruksnäringens anpassning.

Vidare påpekar utredningen att vid förverkligandet av den förut angivna allmänna jordbrukspolitiska målsättningen uppkommer konflikter som gör att knappast några mål kan fullt tillgodoses och att därför avvägningar alltid måste ske. Härvid framhåller utredningen särskilt det jordbrukspolitiska dilemma som föreligger genom att å ena sidan god lönsamhet i jordbruksnäringen genom prisstöd och andra åtgärder stimulerar investeringar och introduktion av ny teknik men å andra sidan förstärker trögrörligheten och därmed medför risk för att alltför mycket resurser kvarhålls i näringen, vilket leder till överproduktion, prisfall, stagnation i rationaliseringsutvecklingen och sjunkande inkomster för de sysselsatta.

Härefter behandlar utredningen de tre huvudfrågor som ingår i den allmänna jordbrukspolitiska målsättningen. Först tar utredningen upp frå-

gan om produktionsmålsättningen, dvs. spørsmålet hur stor produktion man bör syfta till att i framtiden upprätthålla i det svenska jordbruket. Utredningens andra huvudfråga är hur samhällets stöd till rationaliseringsverksamhet och omställning skall utformas. Den tredje huvudfrågan är hur prispolitiken skall utformas för att både främja anpassningen och samtidigt ge såväl en rimlig standard som stimulans till utbyggnad och rationalisering av företagen åt dem som väljer att stanna vid effektiva jordbruk.

Produktionsmålsättningen. Utredningen framhåller inledningsvis att frågan om jordbruksproduktionens lämpliga omfattning är samhällsekonomiskt väsentlig så länge världsmarknadspriserna på jordbruksprodukter ligger avsevärt lägre än de inhemska priserna och det därför behövs ett betydande prisstöd för dessa produkter. Det är också ett intresse för de i näringen sysselsatta att inte mer produktionsresurser är bundna i jordbruket än som är ekonomiskt motiverat. Med utgångspunkt från de priser, som förelegat på den internationella marknaden under större delen av tiden efter andra världskriget och till vilka import regelmässigt kunnat ske, anser utredningen att jordbrukets lönsamhet samhällsekonomiskt sett varit svag. Även om detta förhållande gällt för många andra industriländers jordbruk, utgör detta enligt utredningen inte ett vägande skäl mot att ta världsmarknadspriserna till utgångspunkt för en renodlat ekonomisk bedömning av frågan om jordbruksproduktionens lämpliga storlek. Det är från denna utgångspunkt utredningen har sökt kalkylera kostnaden för sådana avvikelser från en samhällsekonomisk bedömning av produktionens lämpliga storlek som man av sociala, försvarspolitiska eller andra skäl vill göra.

Det samhällsekonomiska kriterium för jordbruksproduktionens storlek som nyss nämnts leder enligt utredningen fram till dels frågan i vilken takt de nuvarande resurserna inom jordbruket bör överföras och omställas till andra mer lönsamma näringsgrenar, dels frågan i vilken utsträckning de i jordbruket kvarblivande produktionsresurserna bör förnyas med sikte på en långsiktig jordbruksproduktion. Inom utredningen gjorda beräkningar visar att betydande samhällsekonomiska vinster kan nås genom en snabbare överflyttning av resurser till andra näringar från de marginella jordbruket, dvs. från jordbruk med de sämsta produktionsförutsättningarna. Än större blir dessa vinster på lång sikt om man undviker att förnya de resurser, som nu är bundna i jordbruk med svaga förutsättningar för framtida effektiviseringar.

Vilken preciserad målsättning för produktionens storlek som ur rent samhällsekonomisk synpunkt bör uppställas anser utredningen vara svår att ange. Det framhålls emellertid att i dagens läge skulle produktionens storlek komma att ligga under den lägsta volym som enligt utredningens mening av andra skäl bör upprätthållas.

Ändring av jordbruksnäringens struktur och omfattning är emellertid

en tidskrävande process. De jordbrukspolitiska åtgärderna måste med hänsyn till dess verkningar grundas på bedömningar som sträcker sig över decennier. Vid uppställandet av ett jordbrukspolitiskt program på längre sikt anser utredningen därför att i främsta rummet bör bedömas hur världens försörjningsbalans i fråga om livsmedel och därmed världsmarknadspriserna på jordbruksprodukter kommer att utveckla sig. Vidare måste ställning tas till vilken produktion som behövs för att Sverige skall kunna upprätthålla en tillfredsställande livsmedelsberedskap.

De framtida förhållandena på den *internationella livsmedelsmarknaden* samt jordbrukets roll i den europeiska marknadsintegrationen ägnas stor uppmärksamhet av utredningen. Den framhåller att världssituationen för livsmedel och handelspolitiken för jordbruksråvaror hittills dominerats av två varandra motstridiga tendenser. Å ena sidan råder en stor livsmedelsbrist i många u-länder, där befolkningen får en ur näringssynpunkt otillfredsställande kost eller direkt svälter. Å andra sidan har livsmedelspriserna på den internationella marknaden och handelspolitiken hittills präglats av överskottsproblemen. Utbuden av dessa överskott, som är relativt små i förhållande till det potentiella livsmedelsbehovet, uppkommer dels genom de västerländska industriländernas jordbruksregleringar, dels genom exportansträngningar från inte minst u-ländernas sida för att få utländsk valuta för fortsatt ekonomisk utveckling. Den handelspolitiska debatten mellan u-länder och industriländer har också hittills helt präglats av de förras önskan att finna avsättning bl. a. för sina livsmedelsråvaror på industriländernas marknader i konkurrens med dessas skyddade inhemska produktion.

Utredningen framhåller att överskottssituationen medfört att produktionen hållits tillbaka, särskilt i västerns industriländer men kanske även i vissa u-länder, med en ackumulerad outnyttjad produktionspotential som följd. Om nuvarande tendenser skulle ändras så att u-länderna i framtiden blev stora importörer av livsmedel som produceras i industriländerna, kan man därför utgå från att dessa livsmedel kommer att produceras på annan mark än på sådan jord i vårt land som nu undan för undan tas ur jordbruksproduktionen.

Utredningens sammanfattande bedömning för det närmaste decenniet är att framstegen i strävandena att stabilisera världsmarknaden och få till stånd en prisbildning som bättre återspeglar förhållandena på de nationella marknaderna kommer att bli tämligen begränsade. Övervägande skäl talar för att man under denna tid får räkna med fortsatt protektionism i industriländerna och faktisk livsmedelsbrist i u-länderna men med växande exportansträngningar från de senares sida och ett handelspolitiskt tryck mot de förra att öppna sina marknader.

Vid en bedömning på längre sikt av det internationella livsmedelsläget

blir tendenserna knapphet-överskott mycket mer ovissa än för det närmaste decenniet. Utredningen framhåller att det är sannolikt att den faktiska livsmedelsbristen på längre sikt genom den snabba folkökningen kan resultera i en åtstramning på världsmarknaden, även om denna åtstramning på grund av de outnyttjade produktionsmöjligheter som föreligger i många industriländer inte behöver ge till resultat en mycket stark prisökning.

Slutsatsen av bedömningarna rörande utvecklingen på den internationella livsmedelsmarknaden blir enligt utredningen att man bör utgå från att prisnivån på världsmarknaden under det närmaste decenniet kommer att vara låg och starkt varierande och att betydande avsättningssvårigheter för överskott kommer att föreligga. I ett längre tidsperspektiv torde man få räkna med knapphetstendenser och prisstegringar på den internationella marknaden.

Utredningen framhåller i detta sammanhang att Sverige i det handelspolitiska samarbetet har att ta hänsyn till krav på importliberalisering från livsmedelsexporterande industriländer inom ramen för globala eller regionala avtal eller organisationer såsom GATT, EFTA och även — vid en anknytning till detta handelsblock — EEC. Vidare påpekar utredningen att svårigheterna för svensk livsmedellexport till EEC har ökat och kanske också kommer att öka beträffande EFTA-länderna. Vid en eventuell svensk anknytning till EEC övertas ansvaret för exportförlusterna på jordbruksprodukter av de gemensamma marknadsorganen. Detta medför i allt fall indirekta kostnader för Sverige och ger ingen garanti för att landet inte kan komma att ställas inför ett tvång att ändra produktionsvolymen. Inom EFTA har krav rests på att samarbetet skall utsträckas även till jordbruksområdet och detsamma gäller i diskussionerna om en nordisk tullunion. Även nämnda förhållanden måste enligt utredningen tas med i bilden vid utformningen av målsättningen för vår jordbrukspolitik.

Eftersom huvudlinjerna i jordbrukspolitiken måste grundas på en bedömning på mycket lång sikt, anser utredningen att ovissheten i fråga om den internationella utvecklingen utgör ett skäl för att inte alltför hårt knyta det förut nämnda samhällsekonomiska kriteriet till de nu rådande världsmarknadspriserna vid bedömning av den framtida jordbruksproduktionens önskvärda storlek i Sverige. Den marginella produktion, som är klart ekonomisk och saknar rationaliseringsförutsättningar, bör man dock under inga förhållanden upprätthålla, inte ens om priserna på världsmarknaden skulle komma att visa en stigande tendens. De resurser, som skulle krävas för att upprätthålla en sådan produktion, kan om de används t. ex. för produktion av kapitalvaror, vilka åtminstone delvis kan komma u-länderna till godo, ge betydligt större utbyte. Utredningen framhåller i detta sammanhang att Sveriges förutsättningar för jordbruksproduktion är så pass begränsade vid en internationell jämförelse att landet kan göra betydligt större insatser för u-länderna på andra områden än livsmedelsförsörjningens.

Detta hindrar naturligtvis inte att de överskott som tid efter annan kan uppkomma trots sjunkande självförsörjningsgrad bör kunna utnyttjas i den svenska u-landshjälpen.

Den jordbruksproduktion, som kan ytterligare rationaliseras och som är konkurrenskraftig vid ett gränsskydd av rimlig omfattning och inte har sämre förutsättningar i förhållande till andra näringsgrenar än vad som genomsnittligt gäller för många andra länder, bör däremot enligt utredningen vidmakthållas under överskådlig tid.

Det andra av de båda förut nämnda frågorna, som enligt utredningens uppfattning bör ligga till grund för en produktionsmålsättning, är behovet av att i framtiden i Sverige upprätthålla en jordbruksproduktion som grundval för en *livsmedelsberedskap för avspärrning eller krig*. Denna fråga har ingående diskuterats av utredningen. Denna konstaterar att en livsmedelsberedskap även framgent måste upprätthållas såsom en oundgänglig del av landets totala försvar. Enligt utredningens uppfattning bör beredskapen ha en sådan omfattning och vara så ordnad att den — oavsett årstid — dels gör en tillfredsställande försörjning möjlig under en förhållandevis lång avspärrning, dels ständigt — oberoende av längden av en eventuell föregående avspärrning — i görligaste mån säkerställer en godtagbar försörjning i händelse av ett krigsutbrott. Livsmedelsberedskapen skall även innefatta möjliga åtgärder som syftar till att under och efter ett krig ge befolkningen en efter förhållandena anpassad näringsstandard. De kalkyler för att belysa försörjningsläget tänkbara utveckling som utredningen låtit utföra avser en avspärrningsperiod på tre år. Utredningen framhåller emellertid att livsmedelsberedskapens omfattning och därmed de samhällsekonomiska kostnader landet ikläder sig för denna beredskap givetvis bör bedömas mot bakgrunden av den världspolitiska utvecklingen och av beredskapsbehovets allmänna styrka. Beredskapsfrågan måste därför gång efter annan omprövas.

Vid bedömningen av storleken av den fredsmässiga jordbruksproduktion, som behövs för att en viss livsmedelsberedskap skall kunna upprätthållas, är det enligt utredningen främst två frågor som kommer i förgrunden. Det ena är vilken kvantitativ och kvalitativ försämring av livsmedelsstandarden som kan accepteras under en avspärrning. Den andra frågan är i vilken utsträckning beredskapsbehovet kan tillgodoses genom lagring.

Det är enligt utredningen påfrestningarna på ransoneringssystemet som mer än näringsfysiologiskt betingade minimikrav avgör hur stora koständringar man rimligen kan genomföra under en avspärrning. Den av ransoneringen betingade miniminorm utredningen utgår från avser ett läge, i vilket en avspärrning skulle komma att sammanfalla med ett års dåligt skördeutfall. Utredningen finner att man måste räkna med att en sådan situation kan inträffa.

Beredskapslagring kan enligt utredningen varken helt eller till större delen ersätta produktionsberedskap som grundval för livsmedelsberedskapen. Särskilt lagring av vegetabiliska livsmedel är dock ett utomordentligt viktigt komplement till beredskapen för att denna skall kunna ges en ur ekonomiska synpunkter lämplig omfattning. Den ger samtidigt möjligheter att utjämna växlingar i produktionen särskilt vid missväxt och att begränsa verkningarna av en nödvändig produktionsomställning samt att säkra en strategiskt placerad tillförsel i ett krigsfall. Därför bör en ganska avsevärd beredskapslagring enligt utredningens mening tills vidare upprätthållas. Dess exakta storlek får avvägas bl. a. med hänsyn till utvecklingen av såväl konfliktriskerna som produktionsberedskapen. Utredningen påpekar att lagring även av andra förnödenheter än livsmedel är nödvändig om produktionsberedskapen skall vara meningsfull. Speciellt behövs en tillfredsställande lagring av drivmedel för jordbrukets behov. — I detta sammanhang bör nämnas att utredningen anser att förutsättningar inte föreligger för ett jordbanksprogram som syftar till att skapa en reserv av jordbruksjord som t. ex. kan utnyttjas i ett kritiskt försörjningsläge. Däremot finns skäl för att i rådgivningsverksamheten stimulera till mer extensiva brukningsmetoder i vissa områden, varigenom en viss markreserv kan bildas.

Med avseende på den kvalitativa livsmedelsstandarden vid en eventuell avspärrning bör man i nuvarande världspolitiska läge inte riskera att en omställning från animalisk till vegetabilisk konsumtion relativt sett skall behöva drivas mycket längre än vad som skedde under andra världskriget även om avspärrningen skulle sammanfalla med missväxt. Om den världspolitiska spänningen och därmed behovet av beredskap minskar, bör detta i första hand komma till uttryck genom att man minskar kraven på kostens kvalitativa sammansättning vid en avspärrning, dvs. tar större risker med hänsyn till påfrestningarna på ransoneringsapparaten.

Den konkreta innebörden av utredningens bedömningar är att den fredsmässiga jordbruksproduktionen — beroende på beredskapslagringens omfattning — skulle behöva upprätthållas vid 80—85 (drygt) % självförsörjningsgrad. Vid det högre alternativet räknar utredningen med oförändrad beredskapslagring och vid det lägre med ökad lagring i en omfattning som enligt utredningen inte erbjuder några väsentliga tekniska eller ekonomiska problem.

Enligt de prognoser för produktions- och konsumtionsutvecklingen som utredningen redovisar skulle produktionen fram till år 1975 vid oförändrad jordbrukspolitik bli tämligen oförändrad och självförsörjningsgraden, trots en viss minskning av kaloriförbrukningen per capita, på grund av befolkningstillväxten falla från 98 % »normåret» 1962/63 till 94 % år 1975. Kalkyler som utförts våren 1966 bestyrker enligt utredningen att denna sakta nedåtgående trend för den i beredskaps-sammanhang relevanta produktions-

kapaciteten i förhållande till konsumtionen är sannolik redan vid oförändrad jordbrukspolitik.

Utredningen anser angivna förhållanden ge vid handen att en så hög självförsörjningsgrad som den nuvarande inte är erforderlig ur beredskapssynpunkt.

Vidare behandlar utredningen frågan om *befolkningspolitiska och sociala synpunkter* bör inverka på produktionsmålsättningen. Härvid framhåller utredningen att det även i dagens läge finns befolkningspolitiska problem på landsbygden och inom jordbruksnäringen. Uttunnningen av befolkningsunderlaget och den allt starkare förskjutningen mot äldre åldersgrupper samt det stora kvinnounderskottet medför allvarliga problem men motiverar enligt utredningens mening inte åtgärder som syftar till att generellt upprätthålla en större jordbruksproduktion än som ur andra synpunkter är önskvärd. Däremot finns anledning att ta hänsyn till dessa förhållanden i samband med rationaliseringsverksamheten.

Utredningen anser att man i dagens läge inte kan betrakta jordbruket som en näring till vilken arbetskraft bör återgå vid ett krisläge inom industrien. Det föreligger därför inga hållbara motiv för att av arbetsmarknadspolitiska skäl fördröja den anpassning av jordbruket som pågår eller för att vidta åtgärder för att säkra arbetstillfällena inom denna näring.

Sammanfattningsvis finner utredningen att varken de befolkningspolitiska eller sociala skälen kan föranleda att man inriktar sig på att upprätthålla en jordbruksproduktion av annan storlek än den som av rent ekonomiska skäl och av beredskapsskäl är önskvärd. Utredningen tillägger att i fråga om jordbruksproduktionens lokalisering det ekonomiska kriteriet i första hand bör vara avgörande. Hänsyn bör dock självfallet tas till de lokaliseringspolitiska målsättningarna.

Mot bakgrunden av de redovisade övervägandena rörande *jordbrukets produktionsvolym* finner utredningen att denna i förhållande till konsumtionen inte avtagit så snabbt som ur samhällsekonomisk synpunkt har varit önskvärt. Orsaker härtill har varit bl. a. produktionsfaktorernas trögrörlighet och den bristande effektiviteten i hittills använda medel för att få till stånd en sådan anpassning. Den nedgång av självförsörjningsgraden, som under det närmaste decenniet väntas ske, anser utredningen inte vara tillräcklig. En sänkning i snabbare takt av självförsörjningsgraden i fråga om jordbruksprodukter bör därför eftersträvas. En sådan minskning synes även av andra skäl, främst marknadsmässiga, vara motiverad.

Förutsatt att de från jordbruket frigjorda resurserna kan få en bättre alternativ användning och att sänkningen sker i samband med anlåtande av de medel för omställning m. m., som utredningen föreslår, bör fram till slutet av 1970-talet en sänkning av självförsörjningsgraden eftersträvas ned till en nivå, vilken alltjämt fyller de krav på beredskap, som utredningen

uppställer, nämligen ned till ca 80 %. En nedgång i självförsörjningsgraden till denna nivå behöver från beredskapssynpunkt inte föranleda andra åtgärder än den utökning av lagren som utredningen angett.

Utredningen understryker att med hänsyn till föränderligheten i alla de faktorer, som påverkar produktionsmålsättningen och då särskilt det världspolitiska läget, prisutvecklingen på världsmarknaden och lagringstekniken, bör produktionsmålsättningen fortlöpande omprövas.

Målsättning för rationaliseringspolitiken. Inom den ram som produktionsmålsättningen anger bör den långsiktiga jordbrukspolitiken enligt utredningen ha till mål att skapa möjligast effektiva företag. Utformningen av sådana företag bör successivt anpassas efter den tekniska utvecklingen. Utredningen framhåller att genom en sådan politik tillgodoses det ur samhällsekonomisk synpunkt centrala kravet att kostnaderna för de framställda livsmedlen blir så låga som möjligt, dvs. att de resurser som tas i anspråk för den önskade produktionen nedbringas till ett minimum.

Då produktionen vid oförändrad jordbrukspolitik även i fortsättningen kan väntas inte oväsentligt överstiga vad som är erforderligt ur beredskapssynpunkt, anser utredningen att det är angeläget att ytterligare åtgärder vidtas för att påskynda att arbetskraft i jordbruket frigörs och att sämre åker tas ur jordbruksdrift. Den rörlighetsfrämjande arbetsmarknadspolitik som är under utbyggnad bör därvid aktivt tillämpas även för jordbrukets arbetskraft och ge ett effektivt stöd till omskolning och omställning till annan verksamhet.

För att underlätta såväl effektiviseringen inom jordbruket som resursutflyttningen bör liksom hittills ett samhällseligt rationaliseringsstöd sättas in. Ett dylikt stöd ligger helt i linje med de förut nämnda samhällsekonomiska målsättningarna. Utredningen understryker betydelsen av det i väsentliga avseenden nya inslaget i denna rationaliseringsverksamhet, nämligen det aktiva omställningsstödet. Behovet av denna typ av stöd framstår som särskilt angeläget eftersom omställningsprocessen i allt större utsträckning hänför sig till brukarna, som i regel är mer bundna till jordbruksdriften än familjemedlemmar och anställda. Eftersom jordbrukets effektivisering inte kan baseras på produktionsökning totalt sett, måste rationaliseringen innebära en betydande minskning av de i produktionen engagerade resurserna, i första hand arbetskraft och mark. Erfarenheterna av strukturaliseringen visar bl. a. att en sammanslagning av mindre jordbruk till större företag leder till en effektivitetsökning men oftast inte till någon produktionsminskning. En viss nedläggning av marginella arealer påverkar inte heller produktionsutvecklingen särskilt starkt, eftersom produktionen från dessa ofta sämre jordar är tämligen ringa. Det måste därför, inte minst ur jordbruksnäringens synpunkt, vara önskvärt att utflyttningen av arbetskraft från näringen och nedläggningen av åker även i fortsättningen sker i snabb takt.

Hittills har arbetskraftsutflyttningen i huvudsak skett utan större ändringar i fastighetsstrukturen. I fortsättningen blir även en betydande strukturrationalisering nödvändig, eftersom minskningen av arbetsinsatsen på flertalet bestående brukningsdelar inte kan drivas mycket längre. För att underlätta denna arbetskraftsutflyttning anser utredningen, att omställnings- och flyttningsbidrag i olika former måste få en långt mer framskjuten plats än hittills som medel att underlätta utvecklingen. För att dessa bidrag skall bli effektiva krävs vidare en koordinering av planer och beslut hos de statliga arbetsmarknads- och jordbruksrationaliseringsorganen.

Målsättning för prispolitiken. Det andra medlet för att nå en minskning av produktionen och en snabbare reduktion av självförsörjningsgraden är enligt utredningen prisavvägningen. Möjligheterna att använda detta medel anses emellertid delvis vara begränsade. Utredningen framhåller att en prispolitik, som på kort sikt verkar starkt begränsande på produktionen, i vissa situationer kan synas nödvändig men den kan ur samhällets synpunkt vara oekonomisk genom att den befintliga produktionskapaciteten inte helt utnyttjas. En produktionsbegränsning inom jordbruket blir i regel ekonomisk först då den sker genom en successiv krympning av hela produktionsapparaten.

Utredningen understryker att rationaliseringsåtgärder och prispolitik inte är oberoende av varandra till sina verkningar. Om över huvud taget en i det stora hela effektivt arbetande jordbruksnäring skall kunna skapas och i fortsättningen fungera, anser utredningen att det krävs ett omfattande rationaliserings- och omställningsstöd i förening med en prisnivå, som å ena sidan ej får vara så hög att den försvårar rationaliseringen genom att den motverkar att resurser frigörs från jordbruket, men å andra sidan ej får vara så låg att produktionen faller så starkt att produktionsmålsättningen äventyras eller lönsamheten blir så dålig att stimulansen till investeringar i rationella jordbruksföretag blir otillräcklig. Den målkonflikt, som här kan föreligga, anses kunna mildras genom att betydligt större insatser görs i jordbruket än f. n. vad beträffar rationalisering och omställning. Härför krävs både ökade statliga insatser och ökade insatser av de enskilda jordbrukarna samt ett aktivt stöd från jordbruksorganisationernas sida i omvandlingsprocessen. Vidare erfordras realistiska lösningar av finansierings- och markdispositionsfrågorna.

I fråga om *utgångspunkterna för utformningen av prissystemet* erinrar utredningen om att under 1930-talet gällde att priserna skulle stå i viss relation till det genomsnittliga prisläget för jordbruksprodukter under åren 1925—1929. Under och efter andra världskriget, fram till år 1956, bestämdes priserna med hjälp av beräkningar över jordbrukets samlade intäkter och kostnader i den s. k. totalkalkylen. Kännetecknande för prissättningen under denna period var strävandena att vidmakthålla en oförändrad in-

täkts-kostnadsrelation inom jordbruket. I total kalkylen togs bland kostnaderna upp ersättning till brukarna och deras familjemedlemmar till samma lön som för den lejda arbetskraften. Lantarbetarlönernas höjning blev i detta system i hög grad bestämmande för jordbrukarnas priser och inkomster. Fr. o. m. år 1956 har utgångspunkten för prissättningen varit att en på visst sätt preciserad inkomstlikställighet mellan jordbrukare och industriarbetare skulle uppnås.

Genom att intresset under efterkrigstiden kommit att ensidigt knytas till främst inkomstmålsättningen har, framhåller utredningen, den åsyftade samordningen mellan pris- och rationaliseringspolitiken inte kommit till stånd. Den jordbrukspolitiska utvecklingen efter andra världskriget karakteriseras därför i betydande utsträckning av konflikter mellan de olika målsättningarna. Ehuru prispolitiken i första hand har uppfattats som ett medel att nå inkomstmålet, har den även tidvis måst användas som medel att styra produktionsutvecklingen och strukturomdanings- och effektiviseringsarbetet.

Utredningen har mot angivna bakgrund diskuterat fyra principiellt olika utgångspunkter för utformningen av prissystemet med hänsyn till vilket eller vilka jordbrukspolitiska mål man främst vill nå. Prisnivå och gränsskydd kan således bestämmas enligt något av följande system.

1. På grundval av inkomst-, lönsamhets- eller levnadsstandardjämförelser mellan jordbrukare och andra grupper i samhället, varvid en på något sätt utformad inkomstlikställighet, lönsamhetsnorm eller levnadsstandard utgör målsättningen för prispolitiken.

2. Genom beslut om att en viss prisnivå skall stödjas, t. ex. prisnivån för jordbruksprodukter inom EEC eller en efter förhandlingar överenskommen prisnivå. Avvikelserna från denna prisnivå kan då lämpligen mätas med en prisindex e. d. Gränsskyddet får sedan anpassas därefter.

3. Genom att låta enbart en produktionsmålsättning och balansen på arbetsmarknaden bli avgörande för vilken prisnivå som skall stödjas. Inneböörden härav är att priserna skall hållas på en nivå, som på lång sikt behövs för att framställa önskad mängd jordbruksprodukter.

4. Ett blandat system i vilket prisnivån fastställs efter förhandlingar, i vilka man ej på förhand är bunden till att primärt tillgodose endast ett jordbrukspolitiskt mål — såsom i system 1 och 3 — utan kan ta hänsyn till flera faktorer vid prisavvägningen.

Det första systemet, i vilket prisnivå och gränsskydd avvägs så att en på visst sätt definierad inkomstmålsättning kan realiseras, diskuteras mycket ingående av utredningen, eftersom prispolitiken under huvuddelen av efterkrigsperioden varit inställd på att förverkliga ett sådant syftemål. Inledningsvis avvisar utredningen tanken på att som utgångspunkt för prisavvägningen behålla en inkomstmålsättning av hittillsvarande typ för ej rationella jordbruk. Förutom svårigheterna att göra preciserade inkomstjämförelser mellan en företagargrupp och en löntagargrupp med så olika levnads- och arbetsförhållanden som jordbrukare och industriarbetare och

osäkerheten i beräkningarnas verkliga innebörd med hänsyn till den stora spridningen kring medeltalen, är det tre faktorer som enligt utredningen gör en sådan målsättning mindre lämplig.

För det första är det svårt att i praktiken framdeles kunna uppfylla en inkomstmålsättning av hittillsvarande typ för ej rationella företag på grund av de betydande prishöjningar detta skulle kräva både för att fylla ut den bestående inkomstklyftan och täcka en fortlöpande inkomsteftersläpning. För det andra är det olämpligt ur prisavvägningssynpunkt att behålla den nuvarande tekniken för inkomstjämförelser för mindre jordbruk, i vilken man avräknar familjemedlemmarnas arbetsersättning och kapitalkostnader innan jämförelseinkomsten framräknas.

För det tredje föreligger enligt utredningen risker för alltför stora målkonflikter vid en prisavvägning efter angivna system. En sådan prispolitik kan nämligen dels väntas medföra en alltför stor produktion med åtföljande exportförluster, dels kan den genom sambandet mellan prispolitik och rationalisering väntas bromsa och snedvrیدا denna rationalisering. Att primärt inrikta prisavvägningen på att nå ett dylikt inkomstmål måste, såsom erfarenheten visar, föra till konflikter med såväl produktions- som rationaliseringsmålsättningarna.

De konflikter med övriga jordbrukspolitiska mål, som en inkomstmålsättning av hittillsvarande typ kan medföra, uppstår givetvis också fast i mindre omfattning om prissättningen sker med utgångspunkt från en lönsamhetsmålsättning för rationella enheter. Utredningen framhåller att en sådan prissättning även skulle kunna medge en rimlig levnadsstandard för en stor del av de mindre företagens innehavare. Men många av de tidigare nämnda svårigheterna, särskilt de beräkningstekniska, men även i viss grad målkonflikterna kvarstår ändå. Prispolitikens dubbla effekt på effektiviseringen medför så stora avvägningsproblem, att det inte är möjligt att därutöver uppställa ytterligare en lönsamhetsmålsättning som riktpunkt för denna politik. En sådan målsättning skulle vidare i dagens läge direkt omfatta endast ett fåtal stora företag, varigenom den fick mer av en företagsekonomisk än en inkomstpolitisk karaktär. Liknande lönsamhetsutfästelser för företag förekommer inte heller inom andra områden av näringslivet framhåller utredningen.

Främst på nu angivna grunder har utredningen funnit skälen mot en inkomstmålsättning som utgångspunkt för prissättningen vara starkare än skälen för. Utredningen framhåller i anslutning härtill att detta ställningstagande ej får tolkas så, att inkomstförhållandena för jordbruksbefolkningen helt skall lämnas åt sidan vid de framtida prispolitiska övervägandena. Vad man vill undvika är garanterade inkomst- och lönsamhetsutfästelser, som ej i alla lägen kan uppfyllas, särskilt så länge som produktionen överstiger den önskvärda beredskapsnivån och exportöverskott kvarstår. Utredningen framhåller att svårigheter för jordbruket kan uppkomma under en

period av produktionskrämpning och att det därför är av största vikt att betydande omställningsresurser står till förfogande under denna anpassningsperiod. När produktionen gått ner till den önskade beredskapsnivån får man, framhåller utredningen, räkna med att avkastningen till arbetskraft och kapital i jordbruket bör kunna bli ungefär jämförlig med vad dessa produktionsfaktorer erhåller i andra näringar. Utredningen framhåller, att standardutvecklingen bör successivt följas så att erforderliga socialt motive-
rade insatser kan vidtas i tid.

Vad beträffar de övriga utgångspunkterna för prissättningen som utredningen redovisar — en viss prisnivå, en produktionsmålsättning och ett system med fri avvägning — skiljer de sig enligt utredningen i princip från en inkomstmålsättning genom att inkomstförhållandena i jordbruket ej utgör den främsta utgångspunkten för prisavvägningen på lång sikt.

Prispolitik med en viss prisnivå som riktpunkt används i flera andra länder och tillämpades även i Sverige under 1930-talet. En sådan prissättning kan t. ex. ges den formen, att de svenska priserna anpassas till prisnivån inom EEC. Utredningen framhåller att anpassningen inte behöver vara automatisk eller absolut. Producentpriserna inom EEC kan tänkas fungera endast som riktpunkt för den svenska prissättningen. Önskemålet om en viss beredskapsproduktion får utgöra den nedre gränsen, när riktprisnivåns absoluta höjd och gränsskyddets omfattning skall bestämmas. Andra prisnivåer än EEC:s kan givetvis också väljas. Liksom på 1930-talet kan sålunda en historisk prisnivå inom landet tas till utgångspunkt. Den prisnivå som skall eftersträvas och stödjas måste dock under löpande avtalsperiod anpassas till i varje fall mer betydande förskjutningar i den allmänna prisnivån i landet eller i kostnadsläget inom jordbruket.

Utredningen framhåller att det kan synas rationellt att direkt knyta målsättningen till en viss prisnivå och endast i andra hand, såsom en slutsats, konstatera vilka inkomster denna prisnivå genomsnittligt ger för olika grupper av jordbrukare. Även vid denna prissättningsmetod bör man emellertid följa inkomstutvecklingen för jordbrukarna både absolut sett och i relation till andra grupper. En väsentlig, principiell olikhet mellan denna norm för prissättningen och en inkomstmålsättning är emellertid att prissättningen inte binds till en standard- eller lönsamhetsmålsättning baserad på medeltal eller genomsnittliga lönsamhetsberäkningar. Vid en prissättning med enbart en viss genomsnittlig prisnivå som riktpunkt erhålls därför framhåller utredningen mer utrymme för en fri bedömning av olika faktorer.

En dylik utgångspunkt för prispolitiken innehåller ej några entydiga specificeringar mot andra jordbrukspolitiska mål. Om en sådan utgångspunkt skall användas under längre tid, måste givetvis vid varje ny prisperiod hänsyn tas till en rad faktorer som inkomst-, rationaliserings- och produktionsutveckling m. m. Systemet med en viss prisnivå är lämpligast att använda under en övergångsperiod, under vilken en viss anpassning av jord-

bruksproduktionens storlek måste ske men förhållandena i övrigt gör att en prissättning med renodlat sikte på ett produktionsmål ej omedelbart kan genomföras.

Den tredje utgångspunkten för prisavvägningen, nämligen att prissättningen avvägs så att produktionsmålsättningen kan realiseras, har enligt utredningen flera principiella fördelar. Den gör det möjligt att prissättningen främst kan användas i produktionsstyrande syfte för att på lång sikt balansera utbud och efterfrågan. Denna funktion, som i övrig ekonomisk verksamhet utgör den normala marknadsmekanismen, har enligt utredningen i den hittills förda prispolitiken alltför mycket fått ställas åt sidan genom att prissättningen främst fått inriktas på att uppfylla inkomstmålsättningen. Vid en produktionsmålstyrd prissättning får jordbrukaren själv bedöma sin inkomst- och levnadsstandard och avgöra om han tycker den är tillfredsställande och vill stanna i yrket eller finner den otillräcklig och vill övergå till annan verksamhet. Ett sådant system kan synas desto mer befogat som de rationella enheter inom jordbruket, som jordbrukspolitiken bör ta sikte på, till följd av den tekniska utvecklingen måste bli allt större företag, där jordbrukarens funktion som företagare och driftsledare blir väsentligare än funktionen som arbetare. Utredningen framhåller emellertid att om en sådan utgångspunkt för prissättningen på jordbruksprodukter omedelbart godtas medför detta betydande svårigheter för näringen under den tid det tar att nedbringa produktionen till önskvärd nivå. Svårigheterna orsakas främst av de starka tröghetsfaktorer som finns vid nuvarande produktionsstruktur i jordbruket. Om man omedelbart går över till en sådan utgångspunkt för prissättningen, behöver därför betydande pris-sänkningar ske för att på kort sikt minska produktionsvolymen. Anpassningsproblemen skulle främst ge sig till känna i form av betydande inkomstbortfall och av stagnation eller nedgång i rationaliseringsarbetet.

Utredningen anser därför denna utgångspunkt för prissättningen vara tillämplig först sedan en betydande krympning av produktionen ägt rum och dessutom rörligheten för främst arbetskraften kunnat ökas avsevärt genom bl. a. ökade arbetsmarknadspolitiska insatser.

Det i det föregående nämnda fjärde systemet för prissättningen innebär en friare och mer obunden avvägning av olika målsättningar mot varandra i förhandlingar mellan de berörda parterna. Denna prissättningsmetod medger att hänsyn kan tas både till lönsamhets- och levnadsstandardförhållanden för olika marknadssituationer i Sverige och utomlands, till försörjningssituationen och till en rad inte nämnda faktorer, som tid efter annan kan få betydelse. Ett sådant system har, om avtalsperiodens längd är relativt kort, den fördelen att fortlöpande kunna anpassas till utvecklingen inom näringen och samhällsekonomin i övrigt och de krav denna ställer. Utredningen framhåller att automatiken i de hittills tillämpade systemen — både det nuvarande och det som baserades på jordbrukskal-

kylen — ofta varit besvärande och framtvingat åtgärder, som på grund av ändrade förhållanden eller oförutsedda händelser inte varit lämpliga, eller framtvingat komplicerade och segslitna förhandlingar för att på annat sätt lösa uppkomna svårigheter.

Utredningen framhåller att ett system där parterna är helt obundna av regler och principer inte heller är utan nackdelar. Systemet innebär att man i växlande grad får ta hänsyn till en rad faktorer vid prissättningen men att detta sker vid förhandlingar utan något på förhand givet system, på grundval av en bedömning från gång till gång av varje faktors relevans och betydelse i det aktuella läget. Prisbildningen i ett sådant system riskerar därför enligt utredningen att bli mindre rationell ur ekonomiska och marknadsmässiga synpunkter. Utredningen har därför övervägt att ge detta system en mer långsiktig målsättning i linje med 1947 års jordbrukspolitiska program, dock utan att knyta den till ett enda specifikt jordbrukspolitiskt mål. Systemet skulle kunna byggas upp såsom ett långsiktigt ramavtal men med möjligheter till en flexibel prissättning inom avtalets ram. Efter ytterligare överväganden kring detta systems funktionsmöjligheter finner dock utredningen att det ej bör användas som långsiktig utgångspunkt för prissättningen.

Vid *ställningstagandet till målsättningen för prispolitiken* framhåller utredningen till en början att det bästa kriteriet på prisnivåns lämplighet är den reaktion från jordbrukarnas sida som manifesteras i planer och konkreta åtgärder. Blir produktionen för stor och strukturomvandlingen för långsam är prisnivån för hög. Blir produktionen för liten och den tekniska effektiviseringen otillräcklig är prisnivån för låg.

Utredningen framhåller emellertid att de rationaliserings- och omställningsåtgärder som hittills genomförts ej ger tillräcklig grund för att bedöma hur ett betydligt utvidgat program på detta område verkar på frigörandet av mark, resursutflyttning och total produktion och vid vilken prisnivå man härvidlag får till stånd en eftersträvad minskning av produktionen i förening med en snabb framväxt av rationella jordbruk. Då man sålunda ej på förhand kan avgöra, hur ett ökat och delvis nytt rationaliserings- och omställningsstöd verkar och vilken prisnivå som bör upprätthållas för att nå de uppställda målsättningarna, föreslår utredningen att man under en övergångsperiod fr. o. m. den 1 september 1967 prövar sig fram. Längden av övergångsperioden bestäms av den tid det tar att avläsa verkningarna av de åtgärder som utredningen föreslår. Utredningen anser att härför behövs minst tre års erfarenhet, som statistiskt kan redovisas först efter ytterligare någon tid.

Prispolitiken under övergångsperioden bör enligt utredningen kännetecknas av återhållsamhet så att rationaliserings- och omställningsåtgärderna inte motverkas. Utgångspunkten bör vara det gränsskydd för jordbruksprodukter som råder den 31 augusti 1967 med tillägg av kompensation för

den allmänna prisuppgången under sista halvåret enligt den s. k. inflationsregeln i nu gällande prissättningssystem. Den kvantitativa effekten av såväl rörlighetsstimulerande åtgärder som prispolitik med produktionsstyrande syfte är oviss. Utredningen anser att båda dessa medel måste prövas för att uppnå den eftersträfvade sänkningen av produktionsvolymen. Prisnivån för jordbruksprodukter bör under de närmaste åren ej få stiga fullt så snabbt som den allmänna prisnivån.

Utredningen påpekar i detta sammanhang att realpriserna för såväl jordbruksprodukter som industrivaror under de senaste decennierna fallit och att de fallit starkare för industrivaror än för jordbrukets produkter. Vidare nämner utredningen, att under tioårsperioden 1956—1965 realprisnivån för jordbrukets produkter — mätt som kvoten mellan jordbruksnämndens producentprisindex och konsumentprisindex — fallit med i genomsnitt ca 0,2 % per år. Om man utgår från en ren avräkningsprisindex på jordbruksprodukter i stället för producentprisindex, blir den genomsnittliga minskningen av realprisnivån ca 0,4 % per år. I avvaktan på erfarenheter av effekten av andra föreslagna jordbrukspolitiska åtgärder bör enligt utredningen denna prisutveckling i stort sett behållas under övergångsperioden.

Utredningen framhåller att en realprissänkning av angivna storleksordning inte innebär en reell inkomstsänkning för jordbruket som helhet betraktat eftersom producenterna — i den mån marknadsförhållandena det medger — i huvudsak bör kunna behålla sina rationaliseringsvinster och därigenom fortlöpande kunna förbättra sitt inkomstläge. I vilken omfattning detta sker blir beroende av producenternas egna insatser. Den angivna genomsnittliga realprisutvecklingen bör enligt utredningen kunna ge en relativt god företagsekonomisk lönsamhet vid rationella företag. Den kan även väntas bidra till en tillfredsställande levnadsstandard för ett stort antal jordbrukarfamiljer i övrigt. Det förordade prissättningssystemet avviker från det hittills tillämpade främst genom att det inte direkt knyts till resultat från lönsamhetsberäkningar.

Effekterna av det utvidgade rationaliserings- och omställningsstödet i förening med den angivna prisnivåns verkan på produktionsutvecklingen, på insatsen av resurser och frigörandet av mark, på tillkomsten av nya företag samt på inkomst- och lönsamhetsutvecklingen bör successivt registreras. Utvecklingen bör följas med serier över resursinsatser, nettoproduktivitet, totalproduktion (vid normala väderleksbetingelser), företagsutveckling och strukturomvandling, lönsamhetsberäkningar och standardjämförelser. Särskilt bör omställningsåtgärdernas och prisernas inverkan på resursanvändningen och produktionens omfattning analyseras. För att få säkra hållpunkter härvidlag torde erfordras att särskilda representativt upplagda jordbruksräkningar kommer till utförande. Dessa behöver inte ha samma omfattning som hittillsvarande jordbruksräkningar, men de bör i stället göras med tätare mellanrum, helst årligen men i vart fall vartannat år. Likaså

bör en plan för relativt täta standardundersökningar upprättas. Utredningen föreslår att berörda statliga verk får i uppdrag att utarbeta planer m. m. i nämnda hänseenden.

Av det anförda framgår att man under övergångsperioden främst bör lita till omställningsstöd och rationaliseringsinsatser från såväl det allmännas som jordbrukets sida för att åstadkomma den önskade utvecklingen. Som ett led i denna verksamhet förordar utredningen också, att småbruksstödet (arealtillägg och leveranstillsägg för mjölk) avvecklas vid utgången av nuvarande provisoriska prisreglering. Därvid förutsätter utredningen att omställningsstödet tillämpas så att det erbjuder brukare på små enheter ett väsentligt bättre alternativ jämfört med att kvarstanna i näringen.

Efter övergångsperioden gäller det enligt utredningen främst att konstatera hur utvecklingen gått i olika hänseenden och med ledning därav bedöma, vilka ytterligare åtgärder som kan krävas. Utredningen framhåller att det är möjligt att trots omfattande rationaliserings- och omställningsinsatser resursutflyttningen och markutbuden blivit för små, vilket lett till att önskad nedgång i produktionsvolymen ej uppnåtts samtidigt som bildandet av nya rationella företag ej kunnat ske i önskvärd omfattning. Vilka ytterligare åtgärder som därvid måste tillgripas för att styra utvecklingen måste enligt utredningen bero på hur man bedömer de insatta medlens verkningar. Likaså bör givetvis bedömas i vilken omfattning omställningar gjorts av näringsutövarna själva och deras organisationer för att uppnå de eftersträfvade målen. Om rationaliserings- och omställningsinsatserna efter viss tid bedöms ha haft effektiv verkan men de ställda målen det oaktat inte bedöms bli uppnådda under den tidrymd man räknat med (fram till slutet av 1970-talet), bör ökade dylika insatser övervägas. Om däremot rationaliseringsverksamheten och omställningsstödet inte bedöms ha fått önskad effekt ur samhällsekonomisk synpunkt (resursutflyttning och produktionsminskning), måste en ytterligare sänkning av realpriserna på jordbrukets produkter övervägas. Om trots en snabb utflyttning av produktionsfaktorer ur jordbruket minskningen i produktionsvolymen inte skett i den takt som förutsatts, beroende på en snabbare stegring av produktiviteten än väntat, blir dock kravet på en begränsning av produktionsvolymen inte lika angeläget.

Då det förut angivna produktionsmålet uppnåtts, förutsätter utredningen att en produktionsmålstyrd prissättning på jordbruksprodukter i huvudsak skall kunna tillämpas. Utredningen utgår därvid från att en sådan rörlighet för produktionsfaktorerna, särskilt arbetskraften, då har uppnåtts att jordbrukarna kan reglera produktionsriktningen och storleken av produktionen med ledning av prissättningen. Utredningen framhåller att rationaliserings- och omställningsåtgärder givetvis även i fortsättningen blir nödvändiga.

Sammanfattning av utredningens förslag. Utredningen sammanfattar de väsentligaste delarna i den föreslagna nya jordbrukspolitiken och de för dennas förverkligande lämpliga medlen på i huvudsak följande sätt.

1. Av samhällsekonomiska och marknadsmässiga skäl bör fram till slutet av 1970-talet under vissa förutsättningar självförsörjningsgraden successivt sänkas till ca 80 % av full försörjning.

2. Inom den ram som produktionsmålsättningen anger bör den långsiktiga jordbrukspolitiken ha till mål att skapa så effektiva företag som möjligt. Utformningen av sådana företag bör successivt anpassas efter den tekniska utvecklingen. Genom en sådan politik tillgodoses det ur samhällsekonomisk synpunkt centrala kravet, att kostnaderna för de framställda livsmedlen blir så låga som möjligt, dvs. att de resurser, som tas i anspråk för den önskade produktionen, nedbringas till ett minimum.

3. För att förverkliga den jordbrukspolitiska målsättningen kan användas dels rationaliserings- och rörelsestimulerande medel, dels prispolitiska åtgärder. Eftersom man nu ej med säkerhet kan bedöma, hur dessa medel kommer att verka, bör under en övergångsperiod av minst tre år räknat från den 1 september 1967 följande åtgärder vidtas.

a) Betydande ekonomiska och administrativa insatser görs på rationaliseringspolitikens område. Effektiva åtgärder sätts in för omställning av den arbetskraft som vill övergå till annan verksamhet. Småbruksstödet i nuvarande former avskaffas.

b) I avvaktan på att effekten av rationaliserings- och omställningsåtgärderna kan registreras och analyseras bör riktpunkten för prispolitiken under övergångsperioden vara, att prisnivån för jordbruksprodukter ej får stiga fullt så snabbt som den allmänna prisnivån. Vid ett sådant prissystem bör jordbrukarna i huvudsak kunna behålla sina rationaliseringsvinster. Planer bör upprättas för täta representativa jordbruksräkningar samt för standardundersökningar för att belysa utvecklingen i jordbruket och andra näringar.

4. Efter övergångsperiodens slut bör utgångspunkten vara att, förutom de rationaliserings- och rörelsestimulerande åtgärderna, prispolitiska medel skall kunna användas i ökad omfattning om så bedöms vara erforderligt. Om rationaliserings- och omställningsinsatserna har haft effektiv verkan men målsättningen ej kan väntas bli uppnådd under den tidrymd man räknat med — fram till slutet av 1970-talet — bör ökade dylika insatser övervägas. Om däremot rationaliserings- och omställningsverksamheten inte har fått önskad effekt ur samhällsekonomisk synpunkt — resursutflyttning och produktionsutveckling — måste ytterligare sänkning av realpriserna på jordbruksprodukter kunna komma i fråga.

5. Om trots en snabb utflyttning av produktionsfaktorer ur jordbruket minskningen i produktionsvolymen inte skett i den takt som förutsatts, beroende på en snabbare stegring av produktiviteten än väntat, blir kravet på en begränsning av produktionsvolymen inte lika angeläget.

6. Med hänsyn till föränderligheten i alla de faktorer, som påverkar produktionsmålsättningen och då särskilt det världspolitiska läget, prisutvecklingen på världsmarknaden och lagringstekniken, måste en omprövning av produktionsmålsättningen fortlöpande komma till stånd.

7. Då förut angett produktionsmål uppnåtts, förutsätts att en produktionsmålstyrd prissättning på jordbruksprodukter skall kunna tillämpas. Utredningen utgår därvidlag från att en sådan rörlighet för produktionsfaktorerna och då särskilt arbetskraften har nåtts att produktionsinriktningen och storleken av produktionen i jordbruket kan regleras i huvudsak genom prissättningen. Rationaliserings- och omställningsåtgärder blir givetvis även i fortsättningen nödvändiga.

Reservationer och särskilda yttranden. I en *reservation* och *särskilt yttrande* anser ledamöterna *Bengtsson, Hansson, Holmström, Håkansson, Oscarsson* och *Åstrand* att tillskapandet av rationella jordbruksföretag bör vara jordbrukspolitikens centrala mål, medan frågan om jordbrukets totala produktionsvolym bedöms vara av sekundär betydelse inom det intervall som bestäms av beredskapsmotivet och i stort sett nuvarande självförsörjningsgrad. Vidare anser reservanterna, till skillnad från utredningsmajoriteten, att prispolitiken måste baseras på en långsiktig lönsamhetsmålsättning för rationella jordbruksföretag kompletterad med en levnadsstandardmålsättning.

Reservanterna framhåller beträffande utredningens bedömningar av den internationella utvecklingen att världsmarknadens karaktär och det troliga i att nuvarande priser på jordbruksprodukter på denna marknad på längre sikt kommer att stiga gör att det inte kan anses realistiskt att ta dagens priser till utgångspunkt för jordbrukspolitikens utformning. De delar utredningens uppfattning att den svenska hjälpen till u-länderna inte i första hand bör lämnas i form av livsmedelssändningar. Å andra sidan tvivlar reservanterna på det framsynta i att i ökad utsträckning grunda industriländernas livsmedelsförsörjning på köp från u-länderna.

När det gäller utformningen av den jordbrukspolitiska målsättningen hävdar reservanterna att utredningen inte tagit tillräcklig hänsyn till att jordbrukspolitikerna måste anpassas till vad som är realistiskt ur ekonomiska och sociala synpunkter med tanke bl. a. på bostadsbristen, kapitalbristen, åldersstrukturen inom jordbruket, politikens effekt för befolkning och näringsliv över huvud taget inom många bygder och landsdelar, jordbrukets betydelse ur naturvårds- och landskapsvårdssynpunkt samt användningen av samhällets markresurser. Vidare anser de att utredningen inte i tillräcklig omfattning beaktat de välfärdspolitiska aspekterna. Detta får till resultat att utredningens förslag kan leda till en betydande standardförsämring för tiotusentals familjer som nu är verksamma inom lantbruksnäringen.

Reservanterna motiverar behovet av att ha kvar en långsiktig lönsamhets- och standardmålsättning för prispolitiken med de stora risker som investeringar i jordbruk innebär, bl. a. på grund av dessa investeringars långsiktiga karaktär. Prispolitiken måste därför enligt reservanterna baseras på en lönsamhetsmålsättning som innebär att fullt rationella lantbruksföretag tillförsäkras en arbets- och kapitalersättning i paritet med den som kan erhållas inom andra näringsgrenar. Denna lönsamhetsmålsättning bör kompletteras med en levnadsstandardmålsättning som syftar till att tillförsäkra vissa kategorier nu sysselsatta inom jordbruket möjligheter att följa med i den allmänna standardutvecklingen i samhället. Den av utredningen föreslagna prispolitiken kan enligt reservanterna komma att leda till en kraftig och växande eftersläpning i jordbrukarbefolkningens inkomster i förhållande till realinkomstutvecklingen för övriga befolkningsgrupper i det svenska samhället.

Reservanterna anser även att den av utredningen föreslagna prispolitiken inte kan beräknas komma att leda till en fortsatt rationalisering inom lantbruket. Jordbrukarna kan nämligen inte i tillräcklig omfattning väntas komma att stanna i yrket och satsa kapital och ta risker i ett rationaliseringsarbete om de inte har någon garanti för företagets lönsamhet. Därför bör prispolitiken inte användas för att styra produktionsutveckling och strukturuomvandling, utan de främsta medlen för att stödja lantbruksnäringens fortsatta omvandling måste vara rationaliseringsstöd, utbildningsstöd, omställningsstöd m. fl. åtgärder som underlättar att rationellare lantbruksföretag byggs upp eller att jordbrukarna övergår till annan yrkesverksamhet. Reservanterna anser att utredningens förslag på dessa områden är otillräckliga.

Vad beträffar produktionsmålsättningen reser reservanterna ingen invändning mot beräkningen att en fredsmässig försörjning på 85 % resp. 80 % av det totala behovet vid de två olika lagringsalternativen ger en tillfredsställande beredskap, men de tvivlar på att en minskning av produktionen till denna nivå ger några väsentliga samhällsekonomiska vinster. För att förverkliga den långsiktiga målsättningen om en rationell resursfördelning krävs nämligen inte logiskt en sänkning av produktionsvolymen. Det centrala måste vara att de i jordbruket bundna resurserna får en effektiv användning och att de resurser som kan frigöras förs över till andra sektorer med resursbrist. Åtgärder, som underlättar produktionsfaktorernas, främst markens och arbetskraftens rörlighet och som stimulerar till en rationell resursanvändning inom lantbruksnäringen, är därför enligt reservanterna betydligt viktigare än åtgärder för att minska produktionen.

Samtidigt som reservanterna hävdar att en sänkning av produktionsvolymen i och för sig inte bör vara något primärt mål, eftersom den inte a priori ger några ekonomiska vinster, framhåller de också att det är en onödig målsättning, eftersom nyrekryteringen till jordbruket är så svag

och avgången både av åldersskäl och på grund av övergång till andra yrken så betydande att en brist på arbetskraft och inte ett överskott är det på lite längre sikt aktuella problemet även för jordbruksnäringen. Mot denna bakgrund anser reservanterna att frågan om jordbrukets totala produktionsvolym är av sekundärt intresse inom de gränser, som bestäms av å ena sidan beredskapsbehovet och å andra sidan av i stort sett nuvarande produktionsvolym.

I fråga om utformningen av jordbrukets prisstöd föreslår reservanterna att man skall ha ett långsiktigt ramavtal och att årliga överläggningar skall äga rum inom denna ram. Ramavtalet bör innehålla regler om ett inflationsskydd, en lönsamhetsmålsättning baserad på resultaten vid faktiskt existerande rationella företag, en rationaliseringspolitisk målsättning, en produktionsmålsättning främst med sikte på att minska de svåravsättbara överskotten och en omställningspolitisk målsättning m. m.

Ledamoten *Hansson* uttalar i ett *särskilt yttrande* bl. a. att med hänsyn till de riskmoment, som är förknippade med en för låg målsättning för produktionen ur beredskapssynpunkt, riktmärket för en mellan en övre (90 %) och en undre gräns (80 %) svängande produktionsvolym bör sökas i närheten av den övre gränsen.

Som motiv härför anförs att det visserligen är orealistiskt att tänka sig att Sverige skulle kunna uppehålla en livsmedelsproduktion som avser överskott för export till u-länderna, men att på vårt land liksom på andra industriländer måste ställas anspråk att vi för den överskådliga framtiden i stort sett skall kunna klara vår egen livsmedelsförsörjning och inte konkurrera med u-länderna om det livsmedelsöverskott som de kommer att efterfråga på världsmarknaden. Det är önskvärt med en produktionsnivå som, med undantag för nödvändiga importvaror, täcker vårt eget behov av livsmedel utan att därutöver åstadkomma mera permanenta överskott. Vid nuvarande självförsörjningsgrad (93,3 %) uppstår emellertid ännu besvärande överskott som måste avsättas med förlust. Om man utgår från att en stegring av levnadsstandarden innebär ökad konsumtion av sådana livsmedel, som ej kan produceras i Sverige, torde produktionsvolymens övre gräns böra sökas vid ca 90 %. Å andra sidan är en jordbrukspolitik, som avsiktligt strävar efter en så låg självförsörjningsnivå som 80 %, ej förenlig med det ansvar som vi bör känna mot våra egna samhällsintressen och ej heller med våra skyldigheter i internationella sammanhang.

Ledamoten *Hæggblom* anför i en *reservation* att jordbrukspolitiken bör syfta till att understödja det svenska jordbrukets strävan till ökad effektivitet och anpassning. Enligt reservantens mening bör det svenska jordbrukets produktion inte genom jordbrukspolitiska åtgärder tvingas ner till att blott motsvara 80 % av försörjningsbehovet av livsmedel. I de jord-

brukspolitiska riktlinjerna bör inte fixeras någon annan norm för produktionsmålsättningen än den gräns under vilken produktionen inte får gå, om beredskapsförsörjningen skall tryggas. Liksom nu bör prisstöd ges åt den produktion, som kan avsättas på hemmamarknaden, medan produktion för export helt får ske på jordbrukets egen risk. Vidare bör prisstödet genom förhandlingar fastställas så att de priser, som skall gälla från den 1 september 1967 ger fullt rationella jordbruksföretag en lönsamhet som ligger i paritet med den som uppnås inom övriga näringsgrenar och en skälig levnadsstandard åt sådana jordbrukare som ännu inte nått full effektivisering men som har full sysselsättning vid sina jordbruk. Prisläget på jordbrukets produkter skall sedan tillåtas utveckla sig i samma takt som den allmänna realprisutvecklingen och genom förhandlingar justeras på grund av kostnadsutveckling på hemmamarknaden eller ändrade förhållanden på den internationella livsmedelsmarknaden.

Ledamoten *Svensson* har i ett *särskilt yttrande och reservation* i viss mån en annan bedömning än utredningen av den internationella utvecklingen. Han drar därav den slutsatsen att vi visserligen inte kan undgå att under de närmaste åren acceptera vissa anpassningar till jordbrukets marknadsproblem och vårt eget fria näringslivs utvecklingstendenser, men att vi måste i största möjliga utsträckning bevara produktionsresurser som på längre sikt kan behövas för att försörja en avsevärt större befolkning än nu. Samtidigt måste vi kunna fylla rimliga krav på internationell solidaritet i ett läge där de globala försörjningsproblemen håller på att bli erkända internationella angelägenheter.

Enligt reservantens mening bör emellertid en anpassning nedåt till en självförsörjning av 80 % fram till slutet av 1970-talet accepteras, om de utvecklingstendenser som präglar världsmarknaden och vårt eget näringslivs utveckling blir bestående. I anslutning härtill framhåller reservanten att hittillsvarande tendenser tyder på att produktionsvolymen kommer att falla till angivna nivå utan att särskilda åtgärder vidtas. Om å andra sidan en självförsörjningsgrad av 80 % trots besvärade marknadsproblem bevaras under de närmaste tio å femton åren, bör goda förutsättningar finnas för en ökad produktion om och när så visar sig nödvändigt.

Ledamöterna *Eriksson, Anton Johansson, Lindbäck, Lindskog, Odhner* och *Yngve Persson* uttalar i ett *särskilt yttrande* att självförsörjningsgraden är ganska olämplig som mått på den produktionskapacitet som behöver bevaras i fredstid för att trygga en försörjning i ett krisläge. De påpekar att vid en hög andel animaliska livsmedel i produktionen blir självförsörjningsgraden låg vid en viss given produktionskapacitet, eftersom dessa livsmedel för sin produktion kräver ungefär sex gånger mer produktionsresurser än vegetabiliska livsmedel. Därför skulle man komma fram till ett bättre om än approximativt mått på produktionskapaciteten genom att

helt enkelt multiplicera antalet animaliska kalorier med sex. På det sättet får man en riktigare avspiegling av den produktionskapacitet som behöver upprätthållas för att tillgodose ett visst beredskapsbehov. Angivna förhållanden innebär enligt nämnda ledamöter att om man genomför den av utredningen rekommenderade förskjutningen av produktionsinriktningen från vegetabilier till animalier blir en självförsörjningsgrad av 80 %, som förutsätter oförändrad balans mellan animalisk och vegetabilisk produktion, ett skevt mått för den produktion som behöver upprätthållas ur beredskapssynpunkt. En ändring med en procentenhet av försörjningsgraden för animaliska produkter motsvarar en ändring av försörjningen i motsatt riktning för vegetabiliska produkter med ungefär fyra procentenheter, ifall en produktionskapacitet motsvarande en totalförsörjning med 80 % självförsörjningsgrad vid nuvarande fördelning av produktionen skall vidmakthållas.

Nämnda ledamöter framhåller också att den av utredningen förordade prispolitiken ej enbart är nödvändig för att en krympning av produktionskapaciteten i jordbruket skall nås utan även behövs för att påskynda strukturrationaliseringen. De uttalar att, eftersom det i främsta rummet är en radikal strukturuomvandling som behövs i jordbruket, skulle olyckan knappast var så stor om investeringarna i övrigt bromsades upp under en övergångsperiod, samtidigt som man fick en betydande strukturrationalisering tack vare sänkta markvärden och större rörlighet i markdispositionen. På lite längre sikt måste man ju räkna med att när jordbruken blir stora affärsföretag en viss lönsamhet måste upprätthållas ifall produktionen skall komma att motsvara produktionsmålsättningen.

Ledamoten *Zachrisson* framhåller i ett *särskilt yttrande* att utredningen alltför mycket skjuter den samhällsekonomiska betydelsen av en produktionsminskning i förgrunden i förhållande till angelägenheten att skapa effektiva jordbruksföretag.

I ett *särskilt yttrande* framhåller herrarna *Folke Johansson*, *Sven Persson*, *Wetterhall*, *Zachrisson* och *Öjborn* att de i princip är införstådda med utredningens uppläggning av målsättningen för jordbrukspolitik, men anser att de rationaliseringsinsatser från det allmännas sida, som utredningen föreslår, till övervägande del är sådana som kan verka först på något längre sikt och att de ytterligare resurser som enligt utredningens förslag skall tillföras rationaliseringsverksamheten blir tillgängliga och får effekt först successivt. Bl. a. är det oralistiskt att räkna med att ett stort antal verkligt effektiva företag skall hinna byggas upp under den första treårsperioden. Enligt angivna ledamöters mening är det nödvändigt att de av dem angivna förhållandena beaktas när den första tidens verksamhet efter de nya riktlinjerna skall bedömas och det på den grunden skall övervägas vilka ytterligare åtgärder som bör tillgripas för att inrikta utvecklingen och påverka faktorerna i jordbrukets anpassning.

Remissyttrandena

Den allmänna jordbrukspolitiska målsättningen. Utredningens allmänna utgångspunkt för sina jordbrukspolitiska överväganden, nämligen att jordbrukspolitiken bör utformas med samma huvudsyften som den allmänna ekonomiska politiken och därför ha till mål att till minsta samhällsekonomiska kostnad åstadkomma en jordbruksproduktion av önskad storlek och samtidigt göra det möjligt för de i jordbruket sysselsatta att bli delaktiga i den allmänna standardstegringen, tillstyrks i princip eller lämnas utan erinran av remissinstanserna.

LO framhåller att en avsevärd anpassning av produktionen inom jordbruket har skett men att denna inte varit tillräcklig för att motsvara kravet från ändringarna i marknadssituationen. För att undvika ogynnsamma sociala och ekonomiska förhållanden för jordbruksbefolkningen har Sverige i likhet med andra länder infört ett gränsskydd som efter hand ökat i omfattning. En sådan politik har varit nödvändig och förstälilig under förhållanden, då annan sysselsättning inte kunde erbjudas de människor som med en snabbare rationaliseringstakt inte kunde finna sin utkomst i jordbruksnäringsen. Men den har alltmer inneburit en orationell användning av produktionsresurserna, som i sin tur återspeglats i livsmedelspriserna. LO framhåller att den allmänna ekonomiska situationen i dag är en annan och förutsättningarna för en annan resursanvändning bättre. Den ekonomiska utvecklingen under efterkrigstiden har inneburit väsentliga ändringar i förutsättningarna för jordbrukspolitiken. En högexpansionstakt har upprätthållits och produktionsresurserna har tagits till vara mer effektivt. Härigenom har de socialpolitiska aspekterna i dag inte samma innebörd som tidigare. Ambitionen är numera inte bara att upprätthålla sysselsättningen utan även att produktionen bedrivs på de områden där den bästa effekten nås.

LO framhåller vidare att jordbrukets andel av den totala produktionen visserligen är liten och i avtagande, men att det ändå är betydelsefullt att nå så effektiva driftsformer som möjligt för att målen för den ekonomiska politiken skall nås. Därför måste den framtida jordbrukspolitiken inriktas efter den moderna näringspolitikens principer med tonvikt på snabb tillväxt för samhällsekonomin i dess helhet, full och produktiv sysselsättning samt rörlighet och anpassning till den ekonomiska utvecklingen. Denna allmänna inställning kommer också till uttryck i såväl utredningens förslag som i de avgivna reservationerna. Den gemensamma inställning till jordbrukspolitikens principiella utformning som numera råder bland konsumenter och producenter utgör en god utgångspunkt för politikens praktiska utformning.

TCO uttrycker sin tillfredsställelse över att ett samhällsekonomiskt betraktelsesätt lagts som underlag för den föreliggande utredningen. Utredningen behandlar sålunda jordbruket som en näringsgren vilken i likhet

med alla andra näringsgrenar har skyldighet att rätta sig efter det ekonomiska livets villkor. TCO delar utredningens uppfattning att huvudmålsättningen för den framtida jordbrukspolitiken bör vara att jordbrukssektorn skall göras så effektiv att fullvärdiga livsmedel kan produceras till konkurrenskraftiga priser.

Sveriges industriförbund och *SAF* anser att det framför allt ur resursanvändningssynpunkt är av mycket stor betydelse att jordbrukspolitiken på sätt som utredningen föreslår klart infogas i det allmänna samhällsekonomiska sammanhanget. Organisationerna anser det också rent principiellt vara ett klart framsteg att en preciserad inkomstlikställighetsmålsättning inte längre skjuts i förgrunden som huvudmål för politiken.

Sveriges grossistförbund och *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri* anser att de av utredningen redovisade utgångsförutsättningarna, bedömningarna och sammanfattande tankegångarna beträffande huvudmålsättningen för den framtida jordbrukspolitiken är i stort sett riktiga och verklighetsgrundade. I yttrandet konstateras med tillfredsställelse att utredningen föreslår ett successivt inlemmande av jordbruket i näringspolitiken på samma grunder och villkor som andra branscher.

RLF och *SL* framhåller att de finner det självklart att jordbruket bedöms som en del av det svenska näringslivet och samhällsekonomin. Förbunden anser emellertid att utredningens framställning av förhållandena inom jordbruket i alltför hög grad domineras av de långsiktiga samhällsekonomiska perspektiven. Detta är enligt förbundens mening en inkonsekvens med utredningens ståndpunkt att man tills vidare i huvudsak bör bortse från de långsiktiga tendenserna på världsmarknaden och främst grunda sina överväganden på den aktuella situationen på denna marknad. Förbunden understryker starkt vad ledamoten Bengtsson m. fl. uttalat i sin reservation, nämligen att det inte är minst viktigt att ta hänsyn till följderna på kort sikt för den övriga ekonomin av ifrågasatta förändringar i jordbrukspolitiken.

Förbunden finner det självklart att jordbruket lika litet som näringslivet i övrigt på kort sikt inte kan uppfylla den långsiktiga målsättningen och effektivast möjliga användning av produktionsresurserna. Förbunden instämmer i vad ledamoten Bengtsson m. fl. härvid anfört, nämligen att det viktigaste är att olika näringsgrenar företer en utveckling mot den resursanvändning som på längre sikt ger optimalt utbyte.

Förbunden har i huvudsak ingen erinran mot utredningens analys av samhällsekonomin och jordbrukspolitikens två huvudsyften. Förbunden ansluter sig i det stora hela till ledamoten Bengtssons m. fl. framställning av dessa huvudsyften. Däremot finner förbunden att utredningsmajoriteten inte nöjaktigt har beaktat att ändringar i jordbrukspolitiken måste ses mot bakgrunden av olika konsekvenser för samhället inom andra områden. Förbunden pekar härvid på fyra frågor som bättre borde beaktats, nämligen arbeidskrafts- och kostnadssituationen i samhället som helhet, det stora kapitalbe-

hovet inom framtidens jordbruk, den växande andelen åldringar inom befolkningen som helhet och inom jordbruket samt frågor rörande den framtida valutasituationen.

Förbunden instämmer med utredningen att man måste söka mildra de ekonomiska och personliga upppoffringar som den ekonomiska utvecklingen och politiken kan medföra för vissa grupper. Förbunden nödgas dock instämma i ledamoten Bengtssons m. fl. uttalande att utredningsmajoriteten inte tillräckligt beaktat den välfärdspolitiska aspekten vid utformningen av de konkreta jordbrukspolitiska förslagen. Det föreligger enligt förbunden stora risker för att vissa grupper inom jordbruket inte kommer att kunna hävda sin levnadsstandard eller kunna få del av den allmänna standardstegringen i samhället om utredningsmajoritetens förslag i fråga om prispolitiken och småbruksstödet genomförs.

Produktionsmålsättningen. Utredningens bedömning att betydande samhällsekonomiska vinster kan nås genom en snabbare överföring av resurser från jordbruket till andra näringar godtas i stort sett av de remissinstanser som yttrat sig i frågan. Storleken av överföringsvinsterna, särskilt på kort sikt, bedöms emellertid olika. Kritiska synpunkter mot utredningens uppfattning av vinsternas storlek har sålunda framförts av bl. a. *lantbruksstyrelsen*, *styrelsen för lantbrukshögskolan*, *statens pris- och kartellnämnd* samt *RLF* och *SL*.

Lantbruksstyrelsen framhåller att den arbetskraftsöverflyttning till andra näringar som kan ske ej är så stor som utredningen i vissa sammanhang synes göra gällande. En stor del av den framtida minskningen av arbetskraften i jordbruket kommer att omfatta brukare som lämnar sina jordbruk genom pensionering eller dödsfall. Överföringsvinsterna är härvid redan inkasserade genom att dessa brukares tänkbara efterträdare inom familjen redan övergått till andra näringar. *Statens pris- och kartellnämnd* anser att det på lång sikt är obestriddigt att man får överflyttningstvinsterna men att förhållandena på kort sikt är annorlunda genom att en forcerad utflyttning kan leda till olika flaskhalsproblem i fråga om bostäder, skolor osv. och hårt anstränga kapitalmarknaden.

RLF och *SL* är i sak ense med utredningen om vinsterna av en fortsatt resursöverföring från jordbruket till andra expansiva sektorer men framhåller att denna överföring av främst arbetskraft måste bedömas bl. a. mot bakgrund av läget på bostadsmarknaden. Bostadsbristen utgör med andra ord ett hinder för arbetskraftens anpassning till sysselsättningsmöjligheterna. Av den nuvarande avgången av arbetskraft från jordbruket, som uppgår till ca 20 000 personer om året, torde ca 9 000 utgöra en övergång av främst medelålders och yngre personer till andra yrken. Om utredningens förslag realiserar — och förbunden understryker i detta sammanhang att de väsentligen ställer sig bakom utredningens förslag i fråga om lång-

siktig målsättning för rationaliseringspolitiken — kommer detta sannolikt att leda till ett ökat tryck på bostadsmarknaden inom många tätortsområden.

Förbunden erinrar i detta sammanhang också om de farhågor som i långtidsutredningen (SOU 1966:1) uttalas angående utvecklingen av den svenska valutareserven. Förbunden understryker den av ledamoten Bengtsson m. fl. i reservationen anförda synpunkten att en sänkning av självförsörjningsgraden på lång sikt visserligen kan kompenseras ur utrikeshandelns synpunkt genom en överföring av resurser direkt eller indirekt till exportnäringarna men att en snabb nedskärning av jordbruksproduktionen på kort och medellång sikt kan medföra en försvagning av bytesbalansen.

Bedömningen av den internationella livsmedelsmarknaden och jordbrukets roll i en europeisk marknadsintegration har utgjort en viktig utgångspunkt för utredningens överväganden rörande den framtida jordbruksproduktionens lämpliga omfattning. Utredningen har därvid bedömt att prisnivån på världsmarknaden under det närmaste decenniet kommer att vara låg och varierande och att betydande avsättningssvårigheter kommer att föreligga. I ett längre tidsperspektiv räknar utredningen med att den ökande globala livsmedelsbristen kommer att medföra prisstegringar på den internationella marknaden.

Remissinstanserna har i denna fråga i princip samma uppfattning som utredningen, men bedömningarna av det nuvarande internationella prisläget varaktighet skiljer sig. *LO, Sveriges industriförbund, SAF, styrelsen för lantbrukshögskolan, Sveriges grossistförbund* och *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri* ansluter sig i huvudsak till utredningens bedömning. *LO* framhåller sålunda att den nuvarande internationella marknadssituationen är en realitet. Någon ändring kommer inte att ske inom överskådlig tid, varför jordbrukspolitiken måste utformas med dessa förhållanden som bakgrund.

KF håller det däremot inte för otroligt att en åtstramning på världsmarknaden kan uppkomma tidigare än utredningen räknar med. *KF* pekar dock på att även om den internationella utvecklingen kommer att avvika från vad utredningen räknar med torde detta inte i väsentlig grad böra påverka de allmänna riktlinjerna för den framtida svenska jordbrukspolitiken. *Lantbruksstyrelsen* anser att utredningen något underskattat verkningarna för världens livsmedelsförsörjning av de växande potentiella livsmedelsbehoven i u-länderna och framhåller att bilden redan ändrats betydligt sedan utredningen bedömde läget. Som exempel härpå nämns bl. a. Förenta Staternas beslut att kraftigt utvidga sin livsmedelshjälp. Styrelsen drar därav den slutsatsen att den just nu rådande prissituationen på världsmarknaden för livsmedel därför kan komma att ändras även på relativt kort sikt. Liknande synpunkter anføres också av *kommerskollegium*.

RLF och SL ifrågasätter starkt, mot bakgrund av de ändringar som inträffat redan under år 1966 och den helt ändrade försörjnings- och marknadssituationen som kan väntas föreligga redan om några år, riktigheten i utredningens slutsats rörande den internationella prisnivåns utveckling. Förbunden finner från denna utgångspunkt att det inte kan anses realistiskt att ta dagens priser till utgångspunkt för jordbrukspolitikens utformning.

I fråga om bidrag till u-ländernas livsmedelsbehov har utredningen intagit den ståndpunkten att det svenska jordbruket inte bör dimensioneras för att kontinuerligt bidra till u-ländernas livsmedelsförsörjning. De resurser som krävs härför anser utredningen kunna bättre användas i andra former av hjälp till u-länderna. Tillfälliga överskott bör dock kunna utnyttjas i katastrofsituationer och i enlighet med internationella riktlinjer för dylik hjälp. Denna uppfattning delas i allt väsentligt av de remissinstanser som berör denna fråga. SIDA framhåller i sitt yttrande att det knappast är realistiskt att vårt land skulle kunna göra några mera betydande insatser för u-ländernas försörjning med föda genom att upprätthålla en egen överskottsproduktion för överföring till sådana länder. Uppenbart är att Sverige kan lämna ett mera betydelsefullt bidrag till deras utveckling dels genom en resursöverföring, som syftar till att göra det möjligt för u-länderna att själva öka sin livsmedelsproduktion, exempelvis genom att ställa konstgödsel, pesticider, redskap, moderna lagringsmöjligheter och kunnande till förfogande, dels genom bistånd på andra utvecklingsområden där våra egna förutsättningar ligger bättre i linje med hjälpbehoven. SIDA finner det också riktigt att utredningen lägger särskild vikt vid sådana handelspolitiska åtgärder som kan underlätta u-ländernas utförsel av exportgrödor och som medverkar till en stabilisering av priserna på dylika. I likhet med utredningen anser SIDA vidare att de överskott som tid efter annan uppkommer trots sjunkande självförsörjningsgrad, liksom hittills bör kunna utnyttjas i den svenska u-landshjälpen enligt de allmänna riktlinjer, som gäller för denna hjälpverksamhet och de internationella organisationernas verksamhet.

Enligt *konjunkturinstitutets* mening kan det mycket väl tänkas att man på längre sikt för u-länderna skulle kunna räkna med ökad självförsörjning och samtidigt ökad export av livsmedel. Att tendensen hittills varit den motsatta beror dels på protektionismen i Västeuropa, dels på felaktig balans i u-ländernas investeringsfördelning. Om handelshindren revs, skulle u-ländernas export till industriländerna kunna öka avsevärt. I själva verket skulle det behövas en relativt liten ökning av u-ländernas exportandel i Västeuropas konsumtion för att de därav intjänade valutorna — även vid oförändrade livsmedelspriser — skulle motsvara hela den egentliga u-landshjälpen.

TCO framhåller att organisationen stöder tanken att de rikare länderna

tillsammans bör finansiera ett omfattande program för livsmedelshjälp åt de länder som är sämst ställda i försörjningshänseende. Om ett sådant program kommer till stånd, anser TCO att detta bör kunna leda till en höjning av den av jordbruksutredningen föreslagna produktionsmålsättningen. Ett krav är då att överskottsproduktionen verkligen kommer utvecklingsländerna till godo.

RLF och *SL*, som i fråga om u-landsproblematiken i stort sett delar utredningens slutsatser, understryker nödvändigheten av att frågan om världens försörjning med livsmedel fortlöpande följs i samband med de jordbrukspolitiska övervägandena, bl. a. i fråga om produktionens storlek.

Den ökade liberaliseringen av den internationella handeln samt utvecklingen inom EFTA och EEC berörs av åtskilliga remissinstanser. *Lantbruksstyrelsen*, *kommerskollegium*, *styrelsen för lantbrukshögskolan*, *LO*, *TCO*, *Sveriges industriförbund*, *SAF*, *KF*, *SL* och *RLF* understryker att åtgärder som kan verka hindrande för ett ökat svenskt deltagande i det europeiska handelssamarbetet bör undvikas vid utformningen av den framtida jordbrukspolitiken. *Kommerskollegium* framhåller att det internationella samarbetet på handelns område under senare tid alltmer övergått från förhandlingar om tullsänkningar vara för vara till blockbildningar och diskussioner om ett allmänt borttagande eller minskning av gränshinder av alla slag. Detta har medfört att jordbrukssektorn inte kan isoleras på samma sätt som tidigare vid den handelspolitiska bedömningen. Den roll som jordbrukssektorn på detta sätt kommit att få för det handelspolitiska samarbetet i dess helhet ökar kraven på en jordbrukspolitik där både målsättning och medel kännetecknas av rörlighet, man måste med andra ord vara beredd att snabbt ompröva jordbrukspolitiken på ett helt annat sätt än tidigare. Inte minst betydelsefullt för Sveriges vidkommande är i detta sammanhang det framtida förhållandet till EEC. Vid en bedömning av den framtida svenska jordbrukspolitiken måste alltså de internationella förhållandena tillmätas stor betydelse. Det gäller inte bara att se till att åtgärderna inte kommer i strid med redan gjorda åtaganden inom EFTA, GATT, m. m. utan även att utvecklingen styrs så att ett internationellt samarbete som i sin helhet bedöms som gynnsamt för Sverige kommer till stånd.

LO framhåller att även om möjligheterna för Sverige och övriga EFTALänder att vinna en anslutning till EEC-marknaden för dagen är mycket ovissa är det angeläget att man för en sådan jordbrukspolitik att jordbruket i Sverige, som ju ekonomiskt spelar en relativt liten roll, inte i sista hand kommer att visa sig vara den stötesten som hindrar en svensk anslutning i någon form till EEC eller en utvidgning av samarbetet i EFTA. Jordbrukspolitiken måste därför utformas på ett sådant sätt, att den mera allmänt underlättar en anpassning. Villkor härför är för det första att produktionen nedbringas i riktning mot en självförsörjningsgrad av 80 %, så att det

finns ett avsättningsutrymme att erbjuda EEC eller EFTA-ländernas jordbruksexport vilket kommer att vara ett trumfkort i förhandlingarna. För det andra krävs att prisnivån i Sverige hålls i ett sådant läge att en anslutning inte föranleder alltför stora omställningar. Det gäller både prisnivåns höjd och prisrelationerna. Man måste vara helt på det klara med att vid en anslutning det inte kommer att bli fråga om förhandlingar där EEC i någon mån kan jämka sin jordbrukspolitik för att tillgodose svenska intressen, utan det kommer att bli fråga om att acceptera eller inte.

SL och *RLF* understryker att det är angeläget att undvika sådana jordbrukspolitiska åtgärder som i ett ändrat läge kan försvåra en svensk anslutning till ett vidgat västeuropeiskt samarbete. Förbunden konstaterar vidare att det svenska jordbrukets konkurrenskraft gentemot det västeuropeiska jordbruket generellt sett kan bedömas som god och framhåller att denna position bör upprätthållas genom en hård satsning på rationaliseringsverksamheten.

Vissa remissinstanser framhåller däremot att även om det är önskvärt att vid jordbrukspolitikens utformning ta hänsyn till ett ökat västeuropeiskt handelssamarbete med en framtida EEC-anslutning så är det ändå ovisst när ett dylikt samarbete kan omsättas i mer konkreta former. *Statens pris- och kartellnämnd* hävdar att det inte förefaller som om starka skäl skulle föreligga att i dag utforma den svenska jordbrukspolitiken speciellt med tanke på att åstadkomma en hög anslutningsberedskap, eftersom man kan förutsätta att en lång förhandlings- och anpassningsperiod skulle äga rum om en anslutning till EEC skulle aktualiseras. I stort liknande synpunkter anför *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri*.

Utredningens tredje utgångspunkt för sina överväganden om produktionsmålsättningen är behovet av att i Sverige upprätthålla en jordbruksproduktion som grundval för en livsmedelsberedskap för avspärrning eller krig. De remissinstanser som direkt berör denna fråga vitsordar genomgående att beredskapsaspekten fortfarande har stor betydelse för avvägningen av jordbruksproduktionens storlek.

ÖB ansluter sig till vad utredningen framhållit beträffande livsmedelsberedskapen, vilken bör ses som en del av det försvar, som är en förutsättning för Sveriges alliansfria politik i fredstid och dess neutralitet under krig. *Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap* påpekar särskilt att inga garantier torde kunna erhållas för att Sverige i en konfliktsituation skulle kunna komplettera den inhemska produktionen med leveranser utifrån på villkor som är förenliga med neutraliteten.

LO påpekar att för att ge den svenska neutralitetspolitiken tyngd och reell innebörd måste även landets livsmedelsförsörjning kunna tryggas vid en krissituation. Utredningens förutsättning att en treårig avspärrning måste kunna klaras finner *LO* rimlig men framhåller att detta kan ske genom olika kombinationer av fredsproduktion och lagring.

Utredningens ställningstagande att befolkningsmässiga och sociala synpunkter ej bör inverka på produktionsmålsättningen möter invändningar i vissa remissyttranden. *RLF* och *SL* beklagar att utredningen underlåtit att analysera följderna för olika landsdelar av sitt förslag om jordbruksproduktionens framtida storlek. Om utredningens förslag genomförs ändras radikalt jordbruksproduktionens lokalisering och därmed förutsättningarna för bebyggelse och näringsliv i stora delar av landet, främst i Norrland. Genom att produktionen redan nu sjunkit starkt i många områden skulle enligt förbunden redan ett måttligt produktionsbortfall få mycket mer långtgående konsekvenser än som avsetts. Det är utomordentligt angeläget att följderna av en reformerad jordbrukspolitik ingående analyseras för att hindra en hotande förslumning av glesbygderna, varvid särskilt bör observeras den gradvis försämrade åldersfördelningen, svårigheterna att erhålla en med andra områden likvärdig samhällservice, kommunikationsproblem m. m. Ur allmän synpunkt är det vidare angeläget att beakta de försvars- och beredskapspolitiska följderna av en koncentration av jordbruksproduktionen till slättbygderna i Syd- och Mellansverige.

Lantnästeristyrelsen framhåller att även om jordbruket ännu mer än nu koncentreras till södra och mellersta Sveriges jordbruksbygder talar starka näringspolitiska, befolkningspolitiska och sociala skäl för att ett rationellt jordbruk som bereder sina brukare godtagbar lönsamhet bör bevaras även i Norrland. *Skogsstyrelsen* och *lantbruksstyrelsen* anför liknande synpunkter. *ÖB* påpekar att en fortsatt uttunning av befolkningen i vissa nu redan befolkningsfattiga delar av landet medför från beredskapssynpunkt ökade olägenheter vid rekrytering av krigsmaktens förband.

Frågan om verkan ur natur- och landskapssynpunkt av en begränsning av jordbruksproduktionen berörs av flertalet remissinstanser. Dessa framhåller så gott som genomgående att åtgärder bör vidtas för att hindra att nedläggning av åkerjord sker i former som åstadkommer allt för stor skada på landskapsbilden. *Styrelsen för lantbrukshögskolan* anför att omvårdnaden av landskapsmiljön tilldrar sig stigande intresse i välståndssamhället. Med ökad levnadsstandard är man uppenbarligen beredd att satsa samhällsresurser för att upprätthålla en ur trivselsynpunkt lämplig miljö. Att behålla öppna, ej skogbevuxna arealer är ur denna synpunkt av värde i stora delar av landet. En sådan miljö kan inte bevaras utan alltför stora kostnader om inte ett — självfallet rationellt — jordbruk av någorlunda omfattning bedrivs. Dessa förhållanden talar enligt styrelsen mot en stark krympning av jordbrukets produktionsvolym.

RLF och *SL* anför att det i samband med frågan om jordbrukets produktionsmålsättning finns anledning att beakta fritidsbebyggelse- och naturvårdssynpunkter. Ett landskap där jordbruket är under nedläggning ger ett synnerligen trist intryck och blir avsevärt mindre attraktivt ur turist-

synpunkt. De hithörande problemen kan inte lösas var för sig. Man bör visserligen inte bedriva jordbruk enbart för att tillgodose naturvårdsintressena, men det är angeläget att samhällets kostnader för olika alternativ vägs mot varandra. Någon sådan bedömning har inte skett.

Domänstyrelsen framhåller att det blir nödvändigt att stat och kommun engagerar sig i kulturlandskapets utformning och bidrar till kostnaderna härför. Särskild uppmärksamhet bör vidare enligt styrelsen ägnas åt att omhänderta småfastigheter i nedläggningsbygderna. Möjligheterna att i naturvårdssyfte behålla vissa jordar i en extensiv jordbruksdrift, t. ex. i form av bete för nötkreatur eller får, ifrågasätts av vissa remissinstanser, bl. a. *lantmäteristyrelsen* och *jordbruksnämndens konsumentdelegation*.

Utredningen finner vid sitt ställningstagande till produktionsmålsättningen att jordbrukets produktionsvolymer inte avtagit så snabbt i förhållande till konsumtionen som varit önskvärt. Den sänkning av självförsörjningsgraden som väntas ske under de närmaste tio åren anser utredningen inte tillräcklig. Utredningen föreslår därför en sänkning fram mot slutet av 1970-talet av självförsörjningsgraden till 80 %. I denna fråga är remissinstansernas uppfattningar starkt delade. Åsiktssmötningarna avser såväl frågan om produktionsmålsättningen skall vara ett primärt jordbrukspolitiskt mål som spørsmålet hur produktionsmålsättningen skall utformas i olika avseenden.

Utredningens förslag godtas i stort sett av bl. a. *lantmäteristyrelsen*, *domänstyrelsen*, *skogsstyrelsen*, *statens pris- och kartellnämnd*, *NO*, *LO*, *TCO*, *Svenska livsmedelsarbetareförbundet*, *Svenska skogsarbetareförbundet*, *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri*, *Sveriges grossistförbund* och *Sveriges köpmannaförbund*. Dessa remissinstanser understryker dock utredningens uttalande att produktionsmålsättningen fortlöpande bör omprövas.

LO godtar utredningens produktionsmålsättning som ett etappmål med hänsyn till att begränsningen av självförsörjningen till 80 % knappast kan nås under de närmaste åren med användning av acceptabla strukturomdanande medel. *LO* finner emellertid att kritik i flera avseenden kan riktas mot utredningens beräkningsmetoder och överväganden om hur beredskapsbehovet skall tillgodoses. Beredskapsmålet bör innebära att så många produktionsfaktorer finns i jordbruket under fredstid att livsmedelsförsörjningen kan klaras under en avspärrning efter vissa omställningar. Eftersom förbättringar kan väntas i både produktions- och lagringsteknik, understryker *LO* nödvändigheten av att produktionsmålet fortlöpande omprövas.

Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri och *Sveriges grossistförbund* anser att den av utredningen föreslagna självförsörjningsgraden framräknats med överdriven försiktighet bl. a. i fråga om omställningsmöjligheterna vid en avspärrningssituation. Utredningen har inte heller tillräckligt beaktat möjligheterna att i större utsträckning tillgo-

dose beredskapsbehovet genom en ökad lagring av främst vegetabilier. Då produktionsmålsättningen skall bli föremål för regelbundna omprövningar, motsätter sig emellertid inte samarbetsorganet och förbundet att som ett första etappmål fastställs en självförsörjning om ca 80 % vid 1970-talets slut.

Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap godtar förslaget om en successiv sänkning av den fredsmässiga självförsörjningsgraden. Om sänkningen kan ske till 80 % av full försörjning, får enligt överstyrelsen klarläggas i samband med den föreslagna fortlöpande omprövningen av produktionsmålsättningen.

Utredningens uppfattning att produktionsmålsättningen bör vara ett primärt jordbrukspolitiskt mål delas inte av *lantbruksstyrelsen*, *jordbruksnämndens konsumentdelegation*, *styrelsen för lantbrukshögskolan*, *kommerskollegium*, *Svenska lantarbetareförbundet*, *Sveriges industriförbund*, *SAF* och *KF*. Dessa remissinstanser förordar dock en sänkning av nuvarande självförsörjningsgrad. *Lantbruksstyrelsen* anser sålunda att en bindande målsättning för produktionsvolymens storlek bör komma i andra hand medan huvudmålet för jordbrukspolitiken bör vara att bilda tidsenliga och utvecklingsbara lantbruksföretag. Styrelsen erinrar om att krympningen av jordbrukets resurser pågår i alltmer accelererad takt och att nedläggningen av åkerjord fram till år 1975 kommer att fortgå snabbare än vad den av styrelsen år 1962 gjorda inventeringen visade. Styrelsen delar utredningens bedömning att produktionsvolymen ur beredskapssynpunkt inte bör understiga 80 % av full självförsörjning vid en viss förutsatt lagring av livsmedel. *Sveriges industriförbund* och *SAF* anser också att en rationaliseringsmålsättning bör ges högsta prioritet i jordbrukspolitiken. Den av utredningen föreslagna produktionsmålsättningen bör emellertid sättas som allmänt eftersträvad riktning med möjlighet till omprövning så snart utvecklingen motiverar en sådan.

Jordbruksnämndens konsumentdelegation anser att huvudmålsättningen för jordbrukspolitiken bör vara att med olika medel skapa ett ur samhälls-ekonomisk synpunkt rationellt svenskt jordbruk. Detta innebär med all säkerhet också för den närmast överblickbara framtiden en minskning av självförsörjningsgraden. Delegationen anser det dock mindre lämpligt att på det sätt som utredningen gjort knyta produktionsmålsättningen till en på visst sätt preciserad självförsörjningsgrad. *KF* anför liknande synpunkter och förordar att som ett första led i jordbrukets anpassningsprocess bör sättas att de förlustbringande exportöverskotten elimineras. *Kommerskollegium* anser att ovissheten om de framtida förhållandena bör mana till försiktighet när det gäller att utforma jordbrukspolitiken. Spörsmålet om den lämpliga försörjningsgraden bör tas upp till förnyat övervägande med jämna mellanrum. När det gäller den övre gränsen för produktionens omfattning bör riktmärket vara att överskott av livsmedel som måste avsättas till under-

pris ej skall uppkomma. *Styrelsen för lantbrukshögskolan* anser att målsättningen för jordbrukets framtida storlek bör formuleras som en krympning av insatserna av produktionsfaktorer i kombination med en snabb rationalisering och inte primärt som en krympning av produktionsvolymen.

RLF och *SL* anför att en effektiv resursanvändning och bildandet av effektiva lantbruksföretag bör vara en huvudmålsättning för jordbrukspolitiken. I fråga om produktionsvolymen framhåller förbunden bl. a. att totalproduktionen bör hållas inom en ram som innebär att samhällsekonomiskt kostsamma marknadsöverskott undviks så länge som behov av ett förhållandevis högt gränsskydd kvarstår. Förbunden understryker att hänsyn härvid inte endast bör tas till bruttoexporten utan även till i vad mån import äger rum. En viss utbytesexport måste få förekomma och bör inte anses utgöra någon samhällsekonomisk belastning.

Rationaliseringsmålsättningen. Utredningens förslag att rationaliseringspolitiken skall ha som mål att skapa effektivast möjliga jordbruksföretag tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. *Lantbruksstyrelsen* anför rörande betydelsen av de statliga rationaliseringsinsatserna att dessa i betydande grad kan påverka utvecklingen inom jordbruket. De åren 1959 och 1963 ändrade bestämmelserna för rationaliseringsverksamheten samt de under senare år ökade resurserna för företagsekonomisk upplysning och rådgivning torde verksamt ha bidragit till den under de senaste åren ökade takten i överföringen av resurser från jordbruket. Möjligheterna att påverka jordbrukets utveckling i önskad riktning torde enligt styrelsens uppfattning vara betydligt säkrare och verksammare genom en rätt inriktning av rationaliserings- och rådgivningsverksamheten än genom skilda prispolitiska åtgärder, vilkas verkningar på produktionsvolymen kan vara synnerligen svåra att förutse.

LO framhåller att det produktionsmål och det krav på effektiva företagsenheter, som utredningen ställt upp, innebär att betydande rationaliseringar måste ske i jordbruksnäringen i fråga om såväl markanvändningen som tillämpningen av modern jordbruksteknik. Det kan inte förutsättas att denna ökning av rationaliseringstakten sker utan att det statliga stödet på detta område väsentligt ökas. Rationaliseringen innebär att en betydande del av den arbetskraft som nu sysselsätts i jordbruket måste beredas sysselsättning i andra yrken. Detta medför att omställnings- och flyttningsbidrag i olika former får stor betydelse. *LO* erinrar om att en snabb strukturomvandling hittills hindrats av det begränsade utbudet av mark. Rationaliseringspolitiken måste därför utformas på ett sådant sätt att en ökad rörlighet i markdispositionen verkligen nås. *TÇO* understryker att medan den inre rationaliseringen inom jordbruket medfört märkbara framsteg har den yttre rationaliseringen gett ett påfallande magert resultat. Det fortsatta rationaliseringsstödet måste därför främst inriktas på att genomföra en kraftig omdaning av företagsstrukturen inom jordbruket.

RLF och *SL* framhåller att rationaliseringspolitiken måste ha till syfte att medverka till en successiv förbättring av effektiviteten i produktionen och därmed till skapandet av rationella produktionsenheter som är anpassningsbara till den tekniska och ekonomiska utvecklingen. Några delade meningar om den långsiktiga målsättningen för rationaliseringspolitiken synes inte ha förelegat inom utredningen. Förbunden framhåller emellertid att den angivna målsättningen inte får betyda att stela mallar sätts upp rörande areal- och besättningsstorlek, driftsinriktning etc. Hög effektivitet kan nås i dessa avseenden under vitt skilda förhållanden. Det är också uppenbart att all jordbruksproduktion ej kan bli lika effektiv. Förbunden slår även fast att rationaliseringspolitiken måste anpassas till den aktuella företagsstrukturen och ålderssammansättningen bland lantbrukarna. Uppbyggandet av rationella företag måste sålunda ofte ske stegvis med utnyttjande av de fasta resurser som redan finns.

Målsättning för prispolitiken. Utredningens överväganden rörande olika principiella utgångspunkter för prispolitiken diskuteras ingående av remissinstanserna.

Enligt *LO:s* uppfattning torde det inte vara möjligt att i den framtida jordbrukspolitiken upprätthålla en inkomstjämförelse och målsättning av hittillsvarande typ. Detta skulle innebära prisökningar i sådan omfattning att det inte kan betraktas som realistiskt. Dessutom skulle svåra olägenheter framkomma vid prisavvägningen och målkonflikter skulle uppstå om en rationellare resursanvändning samtidigt skall eftersträvas. En målkonflikt skulle även uppstå, framhåller *LO*, om man i prispolitiken skulle binda sig för någon annan liknande norm som riktpunkt för prissättningen, t. ex. lönsamhet för rationella företag. Förutsättningen att en viss produktion skall upprätthållas i beredskapssyfte torde i och för sig innebära en lönsamhetsgaranti. Prispolitiken utgör det viktigaste medlet för att nå de jordbrukspolitiska målen. När man inom jordbrukspolitiken vill acceptera principen om en konsekvent och fullständig anpassning av produktionen enligt de principer, som gäller för näringslivet i övrigt, innebär detta att prispolitikens huvuduppgift måste förskjutas från inkomstfördelningsfunktionen till att användas som ett anpassnings- och styrningsinstrument. Detta gäller såväl för produktionen i dess helhet som för de särskilda produkterna. Prispolitiken måste sålunda utformas så att en högre produktivitet främjas och på så sätt minska samhällskostnaderna för produkterna. Den måste också minska produktionsöverskottet totalt och inom speciella varuområden. Vidare måste prispolitiken initiera ett rationaliseringsarbete och en omställning av arbetskraft och produktionsresurser. I stort sett liknande uppfattning hyser *Svenska livsmedelsarbetareförbundet* och *Svenska skogsarbetareförbundet*. *TCO* finner det angeläget att jordbruket behandlas på samma sätt som övriga näringsgrenar. En garanterad företa-

garinkomst av det slag som tidigare åsyftats inom jordbruket tillämpas inte inom någon annan näringsgren och är därför en anomali i ett ekonomiskt system där företagarinkomsten utgör det viktigaste incitamentet till strukturomvandling.

KF understryker att prissättningen inte kan vara något lämpligt medel att lämna jordbruket ett välfärdspolitiskt betingat stöd. En inkomststyrd prissättning medför varken en rättvis inkomstfördelning bland olika kategorier jordbrukare eller en lämplig fördelning av kostnaderna för jordbruksstödet på olika konsumentgrupper. En sådan prissättning motverkar såväl den rationalisering man önskar inom jordbruket som möjligheterna till en förbättring av livsmedelsstandarden inom främst låginkomstgrupperna och barnfamiljerna. *Sveriges grossistförbund* och *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri* anser att man inte torde kunna räkna med att nå målsättningarna rörande rationalisering och produktionsvolym om man inte tillsammans med rationaliseringsåtgärder utnyttjar prispolitiska medel. Prissättningen är det mest effektiva medlet att styra såväl produktionens omfattning som dess inriktning. Även en prissättning grundad på standardmålsättning för mindre jordbrukare eller en lönsamhetsmålsättning för rationella enheter torde medföra sådana svårigheter att en praktisk tillämpning ej får avsedd effekt.

Sveriges industriförbund och *SAF* framhåller att även om den tidigare tillämpade inkomstlikställighetsmålsättningen avskaffas måste självfallet också i framtiden någon form av inkomstmålsättning utgöra ett viktigt element i jordbrukspolitiken. Vad man på detta fält väl rimligen kan sikta till är att åstadkomma en företagsekonomisk lönsamhet för de rationella jordbruksföretagen och en tillfredsställande levnadsstandard för huvuddelen av de jordbrukarfamiljer som stannar kvar i näringen. Den viktigaste förutsättningen för att man skall kunna nå detta är utan tveivel att man lyckas realisera de uppställda produktions- och rationaliseringmålen. På lång sikt torde nämligen en effektiv jordbruksproduktion av lämpligt avvägd storlek vara den säkraste garantin för att även den önskvärda inkomstmålsättningen skall kunna realiseras.

NO framhåller att om en lönsamhetsmålsättning av den typ som ledamoten Bengtsson m. fl. föreslagit i reservation skulle läggas till grund för den framtida prispolitiken, skulle inom jordbrukssektorn komma att tillämpas en metod mycket lik den form av prissättning som är vanlig vid priskarteller. Inom karteller med horisontell prissamverkan hävdas i regel att priset fastställs vid den nivå som ger ett rationellt företag en normal vinst. *NO* anser emellertid att prisnivån ofta främst påverkas av de mindre effektiva företagens kostnader. Om prissamarbetet i sådana fall slår igenom i prissättningen samt de samarbetande företagen tillsammans intar en dominerande ställning på marknaden och ej från annat håll utsätts för aktiv konkurrens, får samarbetet en konserverande inverkan på strukturen med där-

av följande negativa verkningar på effektiviteten inom branschen. Med hänsyn till den avskärmning av utländsk konkurrens som kännetecknar jordbruksnäringen skulle en reglering i enlighet med ledamoten Bengtssons m. fl. förslag medföra stora risker för en långsammare strukturutveckling än den av utredningen föreslagna produktionsstyrande prissättningen, vilken mer ansluter sig till marknadshushållningens principer. En tillämpning av det i nyss nämnda reservation framlagda förslaget skulle vidare innebära en lönsamhetsgaranti utan motsvarighet inom andra delar av näringslivet och även medföra större risker än utredningsförslaget för påverkan av icke företagsekonomiska överväganden.

SL och *RLF* anför — mot bakgrund av sina ställningstaganden till jordbrukspolitikens målsättningar i övrigt — att i riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitikens måste ingå en lönsamhetsmålsättning som innebär att prisnivån på jordbruksprodukter skall avvägas så att rationella företag i jordbruket kan uppnå full företagsekonomisk lönsamhet. Genom lönsamhetsmålsättningen kan enligt förbundens mening det ena av de två jordbrukspolitiska huvudsyftena — det samhällsekonomiska — tillgodoses. Det välfärdspolitiska huvudsyftet med denna politik kan tillgodoses om i en överenskommelse, s. k. ramavtal, om den framtida jordbrukspolitikens infogas en levnadsstandardmålsättning som innebär att de som är sysselsatta inom jordbruket ges möjligheter att uppnå en skälig levnadsstandard och få del av den allmänna standardstegringen i samhället. Detta överensstämmer påpekar förbunden även med de direktiv som lämnades jordbruksutredningen. En levnadsstandardmålsättning av nyss angivet slag skulle också vara i linje med de principer om solidaritet mellan olika yrkesgrupper som är allmänt accepterad i vårt land. För att man skall kunna bedöma om den uppställda levnadsstandardmålsättningen nås med den lönsamhetsbetingade prissättningen är det också enligt förbundens mening nödvändigt, att lönsamhets- och inkomstutvecklingen för andra grupper av jordbrukare än de som läggs till grund för lönsamhetsmålsättningen fortlöpande följs.

Utredningen föreslår att rikt punk ten för pr is po li ti ken under en övergångsperiod efter den 1 september 1967 bör vara att prisnivån inte bör få stiga fullt så snabbt som den allmänna prisnivån.

LO framhåller att med de starka tendenser till produktionsökning inom jordbruket som råder måste prispolitiken utformas så att stor återhållsamhet iakttas med prishöjningar på jordbruksprodukter. Eftersom effekterna av såväl prispolitiken som omställnings-rationaliseringsstödet ännu är okända bör, såsom utredningen föreslår, åtgärderna prövas under en övergångstid och därefter erforderliga justeringar i politiken vidtas. *KF* anför i stort sett liknande synpunkter.

Sveriges industriförbund och *SAF* ansluter sig till den av utredningen

angivna målsättningen och framhåller att en sådan målsättning i realiteten endast innebär en anknytning till och fortsättning av jordbrukets — och i än högre grad industrins — realprisutveckling under de senaste tio åren. *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri* och *Sveriges grossistförbund* har ingen erinran mot utredningens förslag.

SL och *RLF* hävdar bestämt att utredningens förslag rörande prissättningen på jordbrukets produkter varken under övergångsperioden eller därefter kommer att verka stimulerande på rationaliseringen i jordbruket och att alltså utredningens pridförslag direkt motverkar utredningens rationaliseringspolitiska målsättning. En fast långsiktig grundval för prispolitikens utformning måste enligt förbundens mening finnas. Man kan inte räkna med att enskilda jordbrukare i dag skall vara villiga att satsa hundratusentals kr. i nyinvesteringar om prisnivån i fortsättningen inte ger fullständig förräntning som följd. I motsats till utredningen anser förbunden att ett långsiktigt ramavtal måste finnas, om man skall uppnå den stabilitet i prisnivån som även utredningen bedömt angelägen. Hur ett sådant ramavtal lämpligen bör utformas har angetts i reservation av ledamoten Bengtsson m. fl.

Vissa remissinstanser ansluter sig i frågan om den föreslagna övergångsperiodens längd till vad som anförts i särskilt yttrande av ledamoten Folke Johansson m. fl. och framhåller att tre år är en för kort tid för att avläsa och analysera verkningarna av de av utredningen föreslagna åtgärderna på rationaliseringens och prispolitikens område. Sålunda anför *lantbruksstyrelsen* att underlag för en omprövning av jordbrukspolitiken inte kan föreligga efter en så kort period som tre år. *Statens jordbruksnämnd* anser det realistiskt att inte räkna med en kortare övergångsperiod än fem år för att utröna verkningarna av ett tänkt rationaliserings- och omställningsstöd och pröva sig fram till ändamålsenligt prisstöd. Även *styrelsen för lantbrukshögskolan* anser att tre år är en alltför kort tid för att med tillräcklig säkerhet kunna mäta effekten av insatta rationaliseringsåtgärder. Liknande synpunkter anföras av *lantmäteristyrelsen*, *skogsstyrelsen* och *KF*.

NO understryker däremot vikten av att den nämnda övergångsperioden inte utsträcks.

Utredningens överväganden rörande prispolitikens utformning efter övergångsperiodens slut har närmare diskuterats av endast ett fåtal remissinstanser. *TCO* anför att den av utredningen åsyftade kombinationen av prispolitik och rationaliseringsåtgärder torde vara nödvändig för att en strukturomvandling av avsedd omfattning skall kunna åstadkommas. Så snart produktionsmålsättningen uppnåtts bör emellertid en omprövning av prispolitikens målsättning äga rum. En ytterligare målsättning vid sidan av att bevara produktionsvolymen bör härvid vara att

prisnivån på olika jordbruksprodukter inte skall vara påtagligt högre i vårt land än i andra länder med jämförbara produktionsförutsättningar.

Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri och *Sveriges grossistförbund* finner ej anledning motsätta sig utredningens förslag att ytterligare sänkning av realprisnivån skall kunna komma i fråga efter övergångsperiodens slut under förutsättning att skälig hänsyn tas till att de kapitalresurser, som kommer att erfordras för att strukturrationaliseringen skall ge resultat, verkligen stått till förfogande. Organisationerna förutsätter vidare att de prispolitiska åtgärderna kommer att utformas med sikte på att i största möjliga mån styra produktionsinriktningen mot de samhällsekonomiskt mest lönsamma produktionsalternativen. Organisationerna anser vidare att utredningens förslag att på lång sikt söka åstadkomma en produktionsmålstyrd prissättning är välbetänkt och riktigt.

Sveriges industriförbund och *SAF* finner det däremot betydligt svårare att i dagens läge ta ställning till i vilken utsträckning en ökad användning av prispolitiska medel kan komma att bli erforderlig under tiden efter övergångsperiodens slut. Ett ställningstagande underlättas heller inte enligt förbunden av att vitt skilda uppfattningar råder inom utredningen rörande prispolitikens effekt på rationaliseringsverksamheten. Vilka medel som efter övergångsperiodens slut kan bli erforderliga för att nå den långsiktiga målsättningen för jordbrukspolitiken bör förutsättningslöst bedömas sedan man analyserat verkningarna av de under övergångsperioden insatta åtgärderna.

KF påpekar, mot bakgrund av att utredningens förslag om produktionsmålstyrd prissättning kan börja tillämpas först i slutet av 1970-talet, att den internationella utvecklingen fram till denna tidpunkt kan vara sådan att man tvingas revidera såväl produktionsmålsättningen som prispolitiken.

RLF och *SL* avvisar, som angetts i det föregående, utredningens förslag till långsiktig målsättning för prispolitiken och uttalar i stället sitt stöd för det förslag till ramavtal som närmare behandlas i den av ledamoten Bengtsson m. fl. avgivna reservationen.

Departementschefen

En aktiv jordbrukspolitik i form av särskilda insatser från samhällets sida till gagn för jordbruksnäringen och de i näringen sysselsatta utgör sedan lång tid tillbaka en framträdande del av den allmänna näringspolitiken i vårt land. Den dynamiska utveckling, som pågår inom det svenska näringslivet och samhället i övrigt, innebär även för jordbruksnäringen och dess utövare en allt intensivare omdaning och omställning. Detta ställer på samma sätt som inom näringslivet i övrigt stora krav på företagare och anställda inom jordbruket. Utvecklingen kräver också att jordbrukspolitiken utformas så att den främjar jordbruksnäringens anpassning till ändrade

förutsättningar för såväl jordbruket som det svenska näringslivet i allmänhet. Samtidigt kvarstår behovet att genom inhemsk jordbruksproduktion i tillräcklig omfattning trygga en god beredskap i fråga om livsmedelsförsörjningen. Likaså innebär den solidaritet mellan olika grupper, som präglar det svenska samhället, att de som i framtiden är sysselsatta inom jordbruket skall kunna påräkna ekonomisk och social trygghet i samma utsträckning som andra näringar erbjuder. Härjämte är det ur samhällets och konsumenternas synpunkt av stor vikt att den samhällsekonomiska kostnaden för den svenska jordbruksproduktionen blir den minsta möjliga. För konsumenternas del är det vidare angeläget att jordbrukspolitikerna medverkar till att livsmedlen blir så billiga som möjligt och att goda valmöjligheter finns mellan livsmedel av olika slag.

1960 års jordbruksutredning har utfört mycket omfattande undersökningar rörande jordbrukets förhållanden i olika hänseenden. Dessa undersökningar, som till stor del redovisats i särskilda delbetänkanden, ligger till grund för överväganden och förslag rörande jordbrukspolitikens utformning i utredningens huvudbetänkande. Vid remissbehandlingen av detta betänkande har därjämte många remissinstanser ingående utvecklat sina uppfattningar rörande de olika faktorer som bör påverka jordbrukspolitikerna. Jag finner det mycket värdefullt att ett utförligt material nu står till buds såsom underlag för statsmakternas ställningstaganden till de jordbrukspolitiska frågorna.

I det föregående har kortfattat redovisats utredningens förslag rörande de allmänna riktlinjerna för jordbrukspolitikerna och remissyttrandena över förslaget. Av redogörelsen framgår att i väsentliga avseenden delade uppfattningar föreligger såväl inom utredningen som bland remissinstanserna. Särskilt gäller detta i fråga om jordbruksproduktionens lämpliga omfattning i framtiden och principerna för prissättningen på jordbrukets produkter. I fråga om jordbrukets rationalisering råder däremot nära nog fullständig enighet både inom utredningen och bland remissinstanserna.

Orsaken till att statsmakterna bör föra en aktiv jordbrukspolitik, som bl. a. inrymmer ställningstaganden till jordbruksproduktionens omfattning och priserna på jordbrukets produkter, är i huvudsak de förhållanden som råder på den *internationella marknaden för jordbruksprodukter och livsmedel*. Totalt sett föreligger i världen en ur näringsynpunkt allvarlig brist på livsmedel. I många utvecklingsländer är livsmedelsförsörjningen otillfredsställande och direkt svält förekommer. Å andra sidan har sedan början av 1950-talet världshandeln med jordbruksprodukter och livsmedel präglats av att utbuden överstigit den köpkraftiga efterfrågan vilket lett till låga priser. Så gott som alla västeuropeiska länder och i viss mån även de stora transoceaniska exportländerna för jordbruksprodukter har, till följd av att de låga världsmarknadspriserna inte kunnat godtas som hemma-

marknadspriser, vidtagit jordbruksreglerande åtgärder av olika slag. Det gemensamma syftet med dessa åtgärder är oftast att upprätthålla de inhemska priserna på jordbruksprodukter på en högre nivå än världsmarknadens. I länder, där jordbruksproduktionen totalt eller för vissa produkter överstiger det inhemska konsumtionsutrymmet, omfattar jordbruksregleringarna i allmänhet även åtgärder för att överskotten skall kunna avsättas på världsmarknaden till det pris som för tillfället kan erhållas. Även vissa andra länder gör stora ansträngningar att exportera jordbruksprodukter för att få valutaintäkter.

Jordbruksutredningen har ingående behandlat nyss nämnda förhållanden och sökt bedöma den framtida utvecklingen. Utredningen har för det närmaste decenniet dragit den slutsatsen att prisnivån för jordbruksprodukter på världsmarknaden kommer att vara låg och att betydande avsättningssvårigheter för överskott kommer att föreligga. I ett längre tidsperspektiv torde man enligt utredningen få räkna med knapphetstendenser och prisstegringar på den internationella marknaden. Gentemot denna uppfattning, som stöds av bl. a. styrelsen för lantbrukshögskolan, LO, Sveriges industriförbund, SAF och Sveriges grossistförbund, har reservanter inom utredningen och vissa remissinstanser hävdad att världsmarknadspriserna kan komma att stiga relativt snabbt.

För min del vill jag till en början erinra om att det svenska jordbruket f. n. har ett gränsskydd som i genomsnitt uppgår till omkring 74 % av importvärdet. För att detta gränsskydd skulle kunna avvecklas eller minskas till en nivå som är normal för industriprodukter krävs sålunda vid en oförändrad svensk prisnivå en mycket betydande stegring av världsmarknadspriserna på jordbruksprodukter. Några tendenser till en sådan prisstegring har inte framkommit. De stabiliserade världsmarknadspriser på vissa jordbruksprodukter, som eftersträvas vid förhandlingar om internationella avtal bl. a. inom ramen för den s. k. Kennedy-ronden, ligger betydligt under den svenska prisnivån. De av vissa remissinstanser åberopade minskningarna av överskottslagren av vissa jordbruksprodukter i Amerikas Förenta Stater har ej lett till några prishöjningar av betydelse i förevarande sammanhang.

Enligt min mening saknas anledning anta att det i den överblickbara framtiden inträffar ändringar i fråga om nivån för världsmarknadspriserna på jordbruksprodukter som skulle göra det möjligt att genomföra en avveckling eller kraftig begränsning av det svenska gränsskyddet för jordbruksprodukter. Det förefaller snarare sannolikt att, i enlighet med jordbruksutredningens bedömning av prisutvecklingen på världsmarknaden under nästa årtionde, gränsskyddet ej av denna anledning kan avsevärt minskas. I fråga om utvecklingen på längre sikt torde knappast några slutsatser kunna dras som är så säkra att de kan läggas till grund för konkreta åtgärder.

Mot bakgrunden av det anförda är det ofrånkomligt att under den fram-

tid som kan överblickas en förutsättning för svensk jordbruksproduktion i större skala är att den inhemska prisnivån på jordbruksprodukter genom åtgärder från samhällets sida hålls betydligt över världsmarknadens prisnivå. Såsom jag berört i det föregående leder detta till att statsmakterna måste ta ställning även till frågan om *den svenska jordbruksproduktionens lämpliga omfattning*. Detta ställningstagande bör enligt min mening grundas på såväl rent samhällsekonomiska synpunkter som på internationella hänsyn samt beredskapsmässiga och andra skäl.

Betydelsen av att storleken av jordbruksproduktionen bedöms ur rent samhällsekonomisk synpunkt framgår bl. a. av att det inom andra delar av det svenska näringslivet knappast föreligger en så ogynnsam relation mellan den svenska prisnivån och världsmarknadspriserna. För jordbrukssektorns del har tendensen hittills varit att relationen mellan den inhemska prisnivån och världsmarknadens blivit allt ogynnsammare. Sedan år 1956 har det genomsnittliga gränsskyddet på jordbruksprodukter stigit från ungefär 30 till f. n. ca 74 % av importvärdet.

De prognoser rörande anspråken på arbetskraft och kapital, som bl. a. 1965 års långtidsutredning gjort, visar att knapp tillgång på dessa produktionsresurser kommer att råda under överskådlig framtid. En rationell hushållning med tillgängliga produktionsresurser är därför en nödvändig förutsättning för fortsatt välståndsökning. Jordbruksutredningen har gjort beräkningar, som visar att betydande samhällsekonomiska vinster kan nås genom att de produktionsresurser som är bundna i jordbruk med svaga förutsättningar för effektivisering lösgörs eller ej förnyas. Till denna slutsats synes remissinstanserna ansluta sig i princip även om delade meningar finns rörande storleken av vinsterna. Jag är medveten om att stora svårigheter möter i fråga om beräkningar av detta slag. Enligt min uppfattning har dock utredningen klart visat att en utveckling som lösgör resurser från jordbruket till förmån för mer effektiv användning inom andra näringar är angelägen. En sådan utveckling, som innebär omplacering av både arbetskraft och kapital, har pågått under lång tid och den bör enligt min mening underlättas. Jag vill framhålla att de tillfälliga minskningar i efterfrågan på arbetskraft som då och då uppkommer givetvis inte inverkar på denna långsiktiga bedömning. Vidare anser jag mig böra betona att liksom hittills resursminskningen inom jordbrukssektorn bör ske på frivillighetens väg. Det är således näringsutövarna själva som avgör om de skall lämna jordbruket.

I hur stor omfattning en samhällsekonomiskt motiverad resursöverföring från jordbruket till andra näringar bör ske har jordbruksutredningen ej angett. Jag anser mig böra understryka betydelsen av att vid en sådan bedömning hänsyn tas till konsekvenserna på samhällets alla områden. Det har av några remissinstanser gjorts gällande att försiktighet bör iakttas med resursöverföring från jordbruket med hänsyn till att detta medför behov av ökat bostadsbyggande. I anledning härav vill jag framhålla att

det ökande behovet av arbetskraft inom de expanderande tätortsnäringarna leder till ökade anspråk på bostäder oavsett om arbetskraften kommer från jordbruket, från andra landsbygdsnäringsar eller från utlandet. Ej heller finns enligt min mening anledning att, såsom vissa remissinstanser gjort, befara att utflyttningen av resurser från jordbruket skulle leda till en försämrad valutasituation, eftersom de expanderande näringarnas produkter i allmänhet har ett betydligt högre bytesvärde på världsmarknaden än jordbrukets produkter. Jag finner mot bakgrunden av det anförda att anledning inte framkommit att för den närmaste framtiden sätta i fråga utredningens bedömning att produktionsresurserna i jordbruket ur rent samhällsekonomisk synpunkt borde motsvara en produktionsvolym som ligger under den lägsta volym som av andra skäl bör upprätthållas. Det är enligt min mening angeläget att tid efter annan bedömningar sker rörande de samhällsekonomiska vinsterna av överföring av resurser från jordbruket och att utvecklingen i detta avseende fortlöpande följs.

Bland de internationella frågor i övrigt som är av betydelse för ställningstagandet till jordbruksproduktionens omfattning, märks utvecklingsländernas livsmedelsförsörjning. Jordbruksutredningen har ansett att Sveriges förutsättningar för jordbruksproduktion är så begränsade vid en internationell jämförelse att större insatser från vår sida för utvecklingsländerna kan ske på annat sätt än genom direkt och fortlöpande livsmedelshjälp. Denna uppfattning delas av bl. a. SIDA. Å andra sidan har vissa ledamöter i utredningen hävdad att den svenska jordbruksproduktionen visserligen inte bör vara inriktad på direkt överskottsproduktion för utvecklingsländernas försörjning, men att vi inte genom import bör minska tillgången på livsmedel i världen i övrigt utan försörja oss själva.

Frågan hur livsmedelsförsörjningen av utvecklingsländernas i snabb takt växande befolkning skall lösas är utan tvivel ett av vår tids mest allvarliga problem. Sverige måste liksom andra länder med högt välstånd delta i arbetet med att lösa dessa frågor. Detta arbete kan inte endast avse att lösa de akuta försörjningsproblemen i utvecklingsländerna utan bör också inriktas på att främja deras allmänna ekonomiska utveckling. Givet är att varje land bör göra sin insats för utvecklingsländerna på de områden där det har de bästa förutsättningarna att ge effektiv hjälp. I den rådande situationen på livsmedelsförsörjningens område torde de mest effektiva svenska insatserna utgöras av dels bidrag till multilaterala biståndsorgan verksamma på livsmedelsområdet dels bilateralt bistånd för att höja utvecklingsländernas jordbruksproduktion och minska den betydande förstöringen av födoämnen vid transport och lagring i dessa länder. Jag delar alltså jordbruksutredningens och SIDA:s uppfattning att Sverige kan göra effektivare insatser på annat sätt än genom direkta leveranser av livsmedel till utvecklingsländerna. Mot angivna bakgrund ansluter jag mig till utredningens åsikt att det ej är rationellt att Sverige direkt inriktar sig på

att producera livsmedel för utvecklingsländernas behov. Det bör i sammanhanget framhållas att livsmedelshjälpen till utvecklingsländerna i första hand avser vegetabiliska produkter, för vilka Sverige ej har särskilt goda produktionsförutsättningar. Som utredningen framhållit bör givetvis ev. uppkommande överskott av svenska jordbruksprodukter, som lämpar sig för livsmedelshjälp, utnyttjas för sådant ändamål, t. ex. inom ramen för det internationella livsmedelsprogrammet.

Hur en svensk import av jordbruksprodukter inverkar på utvecklingsländernas försörjningsläge har jordbruksutredningen inte närmare analyserat. Jag anser mig böra framhålla att den svenska import, som kan komma i fråga av sådana jordbruksprodukter som kan framställas inom landet, blir av mycket liten omfattning i förhållande till utbuden på världsmarknaden. Härtill kommer att utvecklingsländer av samhällsekonomiska skäl söker finna avsättning på export även av sådana jordbruksprodukter, t. ex. socker, som kan framställas i Sverige. Detta är ett uttryck för utvecklingsländernas strävanden att genom större exportinkomster själva kunna finansiera sin ekonomiska utveckling. Det är vidare svårt att föreställa sig att den internationella arbetsfördelning, som i allt större utsträckning tillämpas när det gäller produktion av olika varor, ej skulle komma i fråga beträffande jordbruksprodukter. Hänsyn till utvecklingsländernas livsmedelsförsörjning torde därför väl kunna förenas med svensk import av jordbruksprodukter.

En annan internationell fråga av betydelse för den svenska jordbruksproduktionens omfattning är utvecklingen av det handelspolitiska samarbetet. De allmänna strävandena att öka handeln mellan länderna som pågått under hela efterkrigstiden har på senare år i större utsträckning än tidigare kommit att omfatta jordbruksprodukterna. Anledningen härtill är kraven på ökade avsättningsmöjligheter från de länder som traditionellt exporterar jordbruksprodukter i större omfattning. Vidare framförs från många utvecklingsländer önskemål om ökade exportmöjligheter av jordbruksprodukter till industriländerna. Bakgrunden till dessa önskemål synes såsom jag berört i det föregående vara att utvecklingsländerna ser en möjlighet att genom en ökad export skaffa resurser till en oundgängligen nödvändig ekonomisk utveckling. Att underlätta förverkligandet av dessa önskemål ligger i linje med de allmänna riktlinjerna för det svenska biståndet till utvecklingsländerna.

Ett intensivt arbete för ökad handel och ekonomisk integration pågår f. n. inom flera internationella organisationer. Dessa inriktar alltmer sina ansträngningar på att minska de hinder för en ökad handel med jordbruksprodukter som de nationella jordbruksregleringarna utgör. Detta leder, såsom kommerskollegium framhållit i sitt remissyttrande, till att jordbrukssektorn inte längre kan hållas utanför vid en samlad handelspolitisk bedömning. Sålunda ställs numera ofta krav på ökat utrymme för export av jord-

bruksprodukter som villkor för ytterligare lättnader i handeln med industrivaror. För att Sverige skall kunna vinna förståelse för sina önskemål om en ökad export är det värdefullt om utrymme finns för import av jordbruksvaror som andra länder har intresse av att avsätta på den svenska marknaden. Det bör i detta sammanhang nämnas att Sverige under hela efterkrigstiden importerat nötkött från bl. a. Danmark.

I nuvarande handelspolitiska läge gör sig nyss nämnda faktorer starkt gällande. Den s. k. Kennedy-ronden inom ramen för det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) tar sålunda sikte på att åstadkomma en sänkning av tullarna över hela det handelspolitiska fältet samtidigt som man försöker minska andra handelshinder. Jordbrukssektorn utgör ett mycket viktigt område i dessa förhandlingar.

Inom EEC har samarbetet kommit långt på jordbrukets område. Den svenska regeringen har förklarat sig beredd att så snart gynnsamma förutsättningar föreligger i samråd med övriga EFTA-länder inleda förhandlingar med EEC om anslutning i former som är förenliga med vår traditionella neutralitetspolitik. Självfallet skulle en sådan anslutning få stor betydelse för det svenska jordbruket. Vid remissbehandlingen av jordbruksutredningens betänkande har uppmärksamats den inverkan som den svenska jordbruksproduktionens omfattning kan ha då frågan om eventuell anslutning till EEC aktualiseras. Även i andra hänseenden bör, såsom jag återkommer till i det följande, frågan om en eventuell svensk anslutning till en större europeisk marknad beaktas vid utformningen av jordbrukspolitiken.

EFTA:s tullsänkingsprogram omfattar inte jordbruksvaror. Samhandeln med jordbruksprodukter regleras i stället bl. a. av bilaterala överenskommelser mellan medlemsländerna. Senare denna dag avser jag att föreslå Kungl. Maj:t att för riksdagen framlägga proposition angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Danmark rörande import av nötkött till Sverige. Det är sannolikt att samarbetet på jordbruksområdet inom EFTA kommer att ytterligare utvecklas och fördjupas. Jag vill hänvisa till att beslut nyligen fattats att överse förutsättningarna för ökad handel med jordbruksprodukter inom EFTA. Även inom det nordiska ekonomiska samarbetet har strävandena att öka handelsutbytet på jordbruksområdet intensifierats under senare år. I samband med Nordiska rådets rekommendation år 1966 att undersöka förutsättningarna för en samlad utbyggnad av det nordiska ekonomiska samarbetet har från svensk sida förklarats att Sverige i princip är berett att delta i en gemensam nordisk jordbruksmarknad.

En samlad bedömning av den framtida handelspolitiska utvecklingen anser jag ge vid handen att en expansion av den svenska utrikeshandeln underlättas om andra länder kan erhålla ökat avsättningsutrymme för jordbruksprodukter i Sverige. Eftersom en sådan expansion är angelägen, behöver enligt min mening möjligheterna att exportera jordbruksproduk-

ter till Sverige vidgas. Den begränsning av den inhemska jordbruksproduktionen som jordbruksutredningen föreslagit är således till fördel i handelspolitiska sammanhang. Jag vill i detta sammanhang framhålla att viss import av livsmedel och jordbruksprodukter är fördelaktig ur konsumenternas synpunkt. Inkomsterna av de införselavgifter, som tas ut på importerade varor, kan nämligen såsom fallet är i fråga om socker användas för att sänka de inhemska konsumentpriserna. Härjämte ökar de svenska konsumenternas möjligheter att välja mellan olika produkter.

Av central betydelse för svensk jordbrukspolitik är nödvändigheten att frygga en god beredskap i fråga om livsmedelsförsörjningen. Utredningen har därför mycket ingående undersökt vilka krav en sådan beredskap i dagens läge och för den framtid som kan överblickas ställer på jordbruksproduktionens omfattning i fredstid. Till grund härför har utredningen övervägt målsättningen för livsmedelsberedskapen och i vilken utsträckning denna bör tillgodoses genom produktion resp. lagring av livsmedel. Utredningen har bedömt att jordbruksproduktionen i fredstid av beredskapsskäl bör upprätthållas vid en nivå som med nuvarande beredskapslagring av livsmedel svarar mot drygt 85 % och vid en något ökad lagring mot 80 % av full självförsörjning mätt i kalorier. Några principiella invändningar mot utredningens bedömningar i fråga om livsmedelsberedskapen har ej framkommit vid remissbehandlingen.

Jag anser att en god livsmedelsberedskap är en oundgänglig del av vårt totala försvar och en förutsättning för vår traditionella neutralitetspolitik. Av grundläggande betydelse för denna beredskap är att det i fredstid finns produktionsresurser och lager av livsmedel som i ett avspärrningsläge tryggar folkförsörjningen. Utredningen har klarlagt att nu befintliga produktionsresurser i jordbruket betydligt överstiger vad som krävs för att vid en avspärrningsperiod av tre år trygga livsmedelsberedskapen och att en minskning av produktionsresurserna är möjlig med bibehållen fullgod beredskap. Såsom ett mått på storleken av de produktionsresurser som vid en viss produktionsinriktning erfordras ur beredskapssynpunkt har utredningen angett en lägsta självförsörjningsgrad i fredstid av 80 %. Jag ansluter mig till utredningens bedömning av den nivå för produktionskapaciteten som av beredskapsskäl i dagens läge bör uppehållas. Jag vill framhålla att, eftersom produktionskapaciteten f. n. ligger betydligt över nyss nämnda nivå, någon omedelbar väsentlig ökning av beredskapslagringen ej är erforderlig.

Det bör enligt min mening understrykas att, såsom framhållits i ett särskilt yttrande, den av utredningen angivna storleken av de erforderliga produktionsresurserna ej är entydig utan endast gäller helt vid en viss produktionsinriktning. Förskjutningar i produktionens fördelning på animaliska och vegetabiliska livsmedel i fredstid ändrar sålunda självförsörjningsgraden utan att därför försörjningsberedskapen ändras. Detta

beror på att produktion av animaliska livsmedel kräver ungefär sex gånger mer produktionsresurser än vegetabiliska livsmedel. Av angivna skäl bör enligt min mening eftersträvas att söka på annat sätt ange storleken av den produktionskapacitet som krävs ur beredskapssynpunkt. Därjämte är det angeläget att ändringar i produktionsinriktningen samt produktionsutvecklingen för skilda produkter följs med hänsyn till beredskapssynpunkten. Härigenom erhålls bl. a. fortlöpande underlag för bedömning av omfattningen och fördelningen på olika varor av den lagring av livsmedel som utgör ett komplement till produktionsberedskapen. Därutöver erfordras lagring av livsmedel som beredskap för ett krigsfall. Det åligger statens jordbruksnämnd att svara för den ekonomiska försvarsberedskapen i fråga om livsmedelsförsörjningen. Jag avser att föreslå Kungl. Maj:t att uppdraga åt jordbruksnämnden att mot bakgrunden av vad jag nyss anfört göra en ny samlad översyn av och på grundval därav framlägga förslag till den närmare utformningen av försörjningsberedskapen i fråga om livsmedel. Jag vill anmäla att jag i detta sammanhang avser att föreslå att till jordbruksnämnden överlämnas en av jordbruksutredningen den 23 oktober 1964 avgiven promemoria angående livsmedelsförsörjningen i krig m. m. och däröver avgivna remissyttranden.

Jordbruksutredningen framhåller, att varken befolkningspolitiska eller sociala skäl bör leda till att man inriktar sig på att upprätthålla en jordbruksproduktion av annan storlek än den som av andra skäl är önskvärd. Reserveranter inom utredningen har i denna fråga anfört att utredningen inte tillräckligt beaktat att jordbrukspolitiken måste anpassas med hänsyn bl. a. till dess effekter för befolkning och näringsliv i olika bygder och landsdelar och till åldersstrukturen inom jordbruket. Liknande synpunkter har framförts av vissa remissinstanser.

Jag vill erinra om att de befolkningspolitiska och sociala problemen på landsbygden är föremål för särskild uppmärksamhet från samhällets sida. Angivna problem hänger samman med den fortgående utvecklingen och strukturrationaliseringen av det svenska näringslivet. Inom stora landsbygdsområden dominerar näringslivet av jordbruket. Den fortgående strukturrationaliseringen av jordbruket påverkar givetvis i hög grad landsbyggdernas ekonomiska och sociala förhållanden. Det minskande behovet av arbetskraft i jordbruket får oundvikligen den konsekvensen att där förr flera familjer hade sin utkomst jordbruket i dag kanske endast kräver en familjs insatser. Förutsättningarna för handeln och samfärdseln ändras också till följd av förskjutningarna i befolkningsstrukturen. Liksom inom näringslivet i övrigt kan dock enligt min mening angivna förhållanden i allmänhet inte få leda till att olönsam jordbruksproduktion upprätthålls på längre sikt. I detta sammanhang vill jag erinra om att i viss likhet med de lokaliseringspolitiska insatserna på industrins område samhället ställer resurser till förfogande för särskilda rationaliseringsåtgärder på jordbrukets

område i bygder där de naturliga förutsättningarna för jordbruksproduktion är mindre gynnsamma. Jag återkommer vidare i det följande till frågan om fortsatt särskilt jordbruksstöd inom vissa regioner. Mot angivna bakgrund delar jag utredningens uppfattning att befolkningspolitiska och sociala skäl inte i och för sig bör påverka den totala jordbruksproduktionens omfattning.

Vissa av utredningens ledamöter och flera remissinstanser har framfört natur- och landskapsynpunkter i samband med behandlingen av frågan om jordbruksproduktionens framtida storlek. De hävdar att samhället bör vidta åtgärder för att hindra att nedläggning av åkerjord medför alltför stor skada på landskapsbilden. Vissa remissinstanser ifrågasätter om inte det ur samhällsekonomisk synpunkt billigaste sättet att bevara landskapsbilden är att upprätthålla en stor jordbruksproduktion.

Enligt min mening är naturvården en mycket angelägen samhällsfråga. Jag anser dock att det ej är möjligt att speciellt främja naturvården genom generella jordbrukspolitiska åtgärder. I stället krävs främst insatser inom ramen för naturvårdspolitik. Jag ämnar ägna frågan om landskapsvården särskild uppmärksamhet vid mina fortsatta övertåganden rörande den statliga naturvårdsverksamheten. Därför avser jag att föreslå Kungl. Maj:t att uppdraga åt naturvårdsmyndigheten att följa inverkningarna ur landskapsvårdssynpunkt av minskningen i jordbruksjordens omfattning. Härutöver vill jag erinra om att det åligger lantbruksorganisationen att i arbetet med jordbrukets rationalisering så långt möjligt beakta naturvårdssynpunkterna.

Jag har nu behandlat de allmänna faktorer som enligt min mening är väsentliga för ett ställningstagande till jordbruksproduktionens lämpliga omfattning. Om endast rent samhällsekonomiska synpunkter skulle få vara vägledande för bedömningen, skulle i dagens läge en relativt långtgående begränsning av jordbruksproduktionens omfattning vara motiverad. Enligt min mening talar också vad jag tidigare anfört rörande den sannolika utvecklingen av det internationella handelspolitiska samarbetet för att ett betydande utrymme för import av jordbruksprodukter bör finnas i framtiden. Jag har i det föregående klarlagt att detta ej innebär att solidariteten med utvecklingsländerna eftersätts. Det centrala skälet för att upprätthålla en stor inhemsk jordbruksproduktion är nödvändigheten av att trygga en god beredskap i fråga om livsmedel. Jordbruksproduktionen bör därför, som jag i det föregående anfört, upprätthållas vid en nivå som inte understiger vad jordbruksutredningen angett som ett minimum.

Ur jordbrukets synpunkt är det enligt min mening angeläget att produktionens omfattning inte är sådan att jordbruket belastas med stora kostnader för att subventionera export av jordbruksprodukter. Jag vill framhålla att vid nuvarande produktionsvolym, som ligger under full självförsörjning i fredstid, exportsubventionerna uppgår till i runt tal 300 milj. kr.

om året, vilket motsvarar ungefär 5 % av jordbrukets totala intäkter. Här till kommer att man får räkna med att även i fortsättningen bl. a. avkastningsökningen inom jordbruket kommer att medföra behov av expansionsutrymme för de enskilda jordbruksföretagens ökade produktion. Nu angivna skäl talar för att det inte minst ur jordbrukets egen synpunkt är angeläget att en minskning av den nuvarande jordbruksproduktionens omfattning sker.

Sammantaget anser jag sålunda att starka skäl föreligger för att produktionsresurserna i jordbruket minskar i överensstämmelse med vad jordbruksutredningen förordat. I första hand är det angeläget att produktionen i snabb takt anpassas så att för jordbruket kostsam överproduktion så vitt möjligt kan undvikas. Härutöver anser jag med utgångspunkt från de bedömningar av den framtida utvecklingen som i dag kan göras att det bör eftersträvas att jordbruksproduktionens omfattning sjunker till den nivå som krävs för en god beredskap i fråga om livsmedelsförsörjningen. Jag vill i sammanhanget understryka att det finns goda förutsättningar på lång sikt i vårt land för en riktigt anpassad jordbruksproduktion och för den väl utvecklade livsmedelsindustri som har jordbruksproduktionen som bas. Det är därför angeläget att bevara ett livskraftigt jordbruk och att de som arbetar i jordbruket i framtiden får en ekonomisk standard som är likvärdig med den som yrkesutövare inom andra näringar når.

Under den relativt långa tid, som behövs för produktionsanpassningen inom jordbruket och som jordbruksutredningen bedömt sträcka sig fram till slutet av 1970-talet, finns anledning att tid efter annan överväga takten i anpassningen. Självfallet är att denna anpassning måste ske under hänsynstagande till den enskilda människans sociala och ekonomiska trygghet.

Av utomordentlig betydelse ur jordbrukarnas, konsumenternas och samhällets synpunkt är att jordbruksproduktionen sker så att resurserna i fråga om mark, arbetskraft och teknisk utrustning utnyttjas så effektivt som möjligt. Jordbrukets rationalisering är därför en huvudfråga inom jordbrukspolitiken och har ägnats stor uppmärksamhet av jordbruksutredningen och remissinstanserna.

I fråga om de enskilda jordbruksföretagen bör det allmänna syftet med rationaliseringsverksamheten självfallet vara att företagen skall bli så effektiva som möjligt. Liksom förhållandet är inom andra näringar kräver detta att jordbruksföretagens utformning och drift fortlöpande anpassas efter den tekniska utvecklingen. Jag vill understryka att rationaliseringen först och främst är till gagn för jordbrukarna själva. Rationaliseringsåtgärder gör det nämligen möjligt att utnyttja egen och anställd arbetskraft bättre och att effektivt använda modern teknisk utrustning. Detta leder till ökad lönsamhet och högre inkomster för jordbrukarna. Samtidigt är enligt min mening en hög rationaliseringstakt inom jordbruket en garanti för konsumenterna att råvarukostnaderna för livsmedlen blir så låga som möjligt.

Ur samhällets synpunkt är också jordbrukets rationalisering viktig, inte minst mot bakgrunden av att de samhällsekonomiska kostnaderna för den svenska jordbruksproduktionen är betydande.

Det svenska jordbruket visar f. n. en mycket splittrad bild när det gäller rationaliteten. Å ena sidan finns ett betydande antal jordbruksföretag som även internationellt sett har mycket hög effektivitet. Å andra sidan har den ojämförligt större delen av de svenska jordbruksföretagen ej möjlighet att i sin nuvarande utformning rationellt utnyttja modern teknik. Detta framgår bl. a. av de undersökningar rörande jordbrukets effektiviseringsvägar som utförts inom jordbruksutredningen. Jordbruksföretagens storlek har, bortsett från s. k. sidoarrenden, också under de senaste tjugo åren ökat mycket långsamt, nämligen i genomsnitt från ungefär 12 till 16 ha. Mot angivna bakgrund anser jag att behovet av en intensifierad struktur-rationalisering och av annan rationalisering inom jordbruket i dagens läge är trängande. Jag vill också framhålla att det endast genom fortsatta rationaliseringsansträngningar blir möjligt för jordbruket att på sikt bevara och stärka sin konkurrenskraft vid en eventuell svensk anslutning till en större europeisk marknad.

En nödvändig förutsättning för en fortsatt snabb rationalisering inom det svenska jordbruket är ett aktivt intresse härför från jordbrukarnas och deras organisationers sida. Rationaliseringsverksamheten måste nämligen grunda sig på frivilliga initiativ och insatser från jordbrukarna själva. Det är med tillfredsställelse jag anser mig kunna konstatera att det finns en positiv attityd till rationaliseringsåtgärder från jordbrukets sida.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att genom den reform av jordförvärvslagen som skedde år 1965 möjligheterna till storleksrationalisering vidgats.

Självfallet anser jag att liksom hittills staten på olika sätt bör medverka i rationaliseringsverksamheten. Även om familjejordbruken enligt min bedömning för överskådlig tid kommer att dominera inom det svenska jordbruket, anser jag att statens medverkan i arbetet med jordbrukets rationalisering i princip bör avse uppbyggnad av effektiva jordbruksföretag utan begränsning till någon särskild företagsform. Det är vidare enligt min mening av stor vikt att rationaliseringsarbetet särskilt främjar specialisering och övergång till drift i större skala inom jordbruksproduktionen. Erfarenheterna visar nämligen att sådana driftsformer ger rationaliseringsvinster som kan komma både producenter och konsumenter till godo. Jag vill också framhålla att statens medverkan är särskilt påkallad i fråga om strukturrationaliseringen, där problemen på grund av de speciella förhållandena inom jordbruksnäringen är stora och svårbemästrade. Även om behovet av statlig medverkan är i och för sig mindre i fråga om jordbrukets inre rationalisering och driftsrationalisering, anser jag med hänsyn till vad jag nyss anfört att i dagens läge fortsatta insatser från samhällets sida på dessa områden är påkallade. Mot denna bakgrund kommer jag i det följande

att föreslå kraftigt ökade resurser för statens medverkan i jordbrukets rationalisering. Jag vill också erinra om den effektivisering av organisationen som följer av den beslutade sammanföringen av lantbruksnämndernas och hushållningssällskapens uppgifter i fråga om jordbrukets rationalisering.

I fråga om många av de nu befintliga jordbruksföretagen saknas rimliga tekniska och ekonomiska förutsättningar för uppbyggnad till rationella enheter. Liksom hittills måste därför även i framtiden ett stort antal jordbruk komma att upphöra som självständiga företag. Den odlade jorden kan därvid beroende på förhållandena i det enskilda fallet användas antingen för att förstärka andra jordbruksföretag eller för annat ändamål.

Det är liksom inom andra näringar oundvikligt att nedläggning av jordbruksföretag för med sig problem för den enskilda människan. Jag vill framhålla att den för vårt samhälle grundläggande principen om solidaritet mellan olika grupper kräver att de människor, som utsätts för svårigheter på grund av strukturförändringarna inom jordbruket, får bistånd av samhället på samma sätt som de som är sysselsatta i näringslivet i övrigt. Som jag återkommer till i det följande erbjuder den aktiva arbetsmarknadspolitik goda möjligheter att hjälpa de jordbrukare som vill söka sig ett bättre alternativ för sin utkomst utanför jordbruksnäringen. I detta sammanhang anser jag mig också böra framhålla att takten i den jordbruksrationalisering, som tar sig uttryck i att jordbruksföretag läggs ner och människor lämnar näringen, i framtiden liksom hittills torde komma att variera med svängningar i de allmänna konjunkturerna. Det kan nämligen självfallet förutsättas att de jordbrukare, som önskar övergå till andra näringar, kommer att göra detta då förutsättningar finns för god utkomst i annan sysselsättning.

I de allmänna riktlinjerna för jordbrukspolitik intar frågan om principerna för prissättningen på jordbrukets produkter en framskjuten plats. Den primära utgångspunkten för prissättningen har hittills i stort sett varit den inkomstmålsättning som återfinns i 1947 års jordbrukspolitiska riktlinjer och som sedermera kommit att grundas på inkomstjämförelser mellan jordbrukare och vissa andra yrkesutövare. Samtidigt är givetvis avvägningen av prisnivån av stor betydelse för utvecklingen av jordbruksproduktionen och rationaliseringen.

Jordbruksutredningen har mycket ingående behandlat frågan om vilka utgångspunkterna bör vara för den framtida avvägningen av priserna på jordbrukets produkter och har därvid diskuterat en rad olika möjligheter. Utredningen har vidare övervägt vilken prisnivå som bör upprätthållas för att nå de av utredningen angivna målsättningarna för produktionens omfattning och för rationaliseringen. Härvid har utredningen kommit till den slutsatsen att denna prisnivå inte är möjlig att ange på förhand. Med hänsyn härtill anser utredningen att man under en övergångsperiod på minst tre år från den 1 september 1967 bör pröva sig fram och att under denna

tid realprisutvecklingen på jordbruksprodukterna bör bli i stort sett densamma som under den senaste tioårsperioden. För tiden efter övergångsperiodens slut har utredningen förordat olika alternativ för prissättningen beroende på hur utvecklingen inom jordbruket varit under övergångsperioden. Då omfattningen av jordbruksproduktionen gått ned till den av utredningen angivna nivån, anser utredningen att prissättningen i huvudsak skall kunna avvägas med hänsyn till produktionens omfattning och inriktning. Utredningens förslag har särskilt i fråga om prissättningen efter övergångsperiodens slut starkt kritiserats av reservanter inom utredningen. Även bland remissinstanserna föreligger delade uppfattningar.

Jag vill till en början, i likhet med jordbruksutredningen, understryka att stora svårigheter möter när det gäller att utforma principer för prissättningen på jordbrukets produkter. Under en lång följd av år har den principiella utgångspunkten för prisavvägningen varit inkomstjämförelser mellan vissa jordbrukare och vissa andra yrkesutövare. Trots att ett stort arbete lagts ned på att göra dessa jämförelser så rättvisande som möjligt har erfarenheten enligt min mening visat att resultaten varit osäkra. Det har vidare inte varit möjligt att beräkningsmässigt nå det inkomst mål som uppställts. Jag vill i sammanhanget erinra om att 1959 års jordbruksutskott i sitt utlåtande nr 29 enhälligt uttalade tvekan om möjligheterna för jordbruksregleringen i dess dåvarande form att infria den uppställda inkomstmålsättningen. Vidare anser jag mig böra framhålla att, sedan den s. k. inkomstregeln slopats vid ingången av den provisoriska prisregleringen för regleringsåret 1965/66, någon automatisk anknytning av nivån för jordbrukspriserna till löneutvecklingen för andra yrkesutövare ej längre sker. Jag vill emellertid understryka att det anförda ej innebär att utvecklingen sedan år 1959 skulle ha varit ogynnsam för jordbruket. Under perioden har jordbruket, samtidigt som en betydande rationalisering kunnat ske, haft i stort sett samma eller en endast obetydligt fallande realprisnivå på sina produkter medan realpriserna på industriprodukter sjunkit. Även i övrigt tyder erfarenheten på att effektiva jordbruksföretag gett sina innehavare möjlighet att i ungefär samma omfattning som andra yrkesutövare bli delaktiga av den allmänna standardstegringen.

I likhet med jordbruksutredningen anser jag att nya vägar måste sökas när det gäller principerna för den framtida prissättningen för jordbrukets produkter. Jag anser det till en början finnas två självklara utgångspunkter för prissättningen. Genom att kostnaderna för att upprätthålla en viss prisnivå får bäras främst av konsumenterna är det ur denna synpunkt nödvändigt att iaktta återhållsamhet med prishöjningar. Det måste emellertid också vara en självfallen utgångspunkt för prissättningen att de som i framtiden är sysselsatta inom jordbruket skall kunna nå en ekonomisk standard som är likvärdig med den som erbjuds inom andra näringar. Detta är dessutom en förutsättning för att på sikt kunna upprätthålla en jordbruksproduktion av den storlek som försörjningsberedskapen kräver.

Även i framtiden kommer stora variationer att finnas mellan de enskilda jordbruksföretagen i fråga om naturliga förutsättningar för jordbruksproduktion, storlek, driftsinriktning m. fl. faktorer av betydelse för lönsamheten. Dessa skillnader kommer att finnas inte endast mellan olika delar av landet utan även i en och samma bygd. Detta understryker behovet av att vid uppföljningen av de jordbrukspolitiska åtgärderna söka få bästa möjliga uppfattning om den ekonomiska standarden för dem som är sysselsatta i jordbruksnäringen. Även om undersökningar härav i fortsättningen inte bör ensamt läggas till grund för prisavvägningen är det givet att de är av vikt i detta sammanhang.

Inom jordbruksutredningen och vid remissbehandlingen har skilda uppfattningar uttryckts rörande i vilken utsträckning prissättningen på jordbrukets produkter bör användas för att söka styra jordbruksproduktionens omfattning. För min del vill jag framhålla att prissättningen redan i nuvarande system i ej ringa mån används i detta syfte. I första hand har detta gällt enskilda produkter, t.ex. fläsk, där fråga varit att hålla tillbaka överskottsproduktion. De produktionsavgifter, som tas ut i syfte att finansiera export av jordbruksprodukter, verkar också återhållande på produktionen eftersom de direkt försämrar lönsamheten för produktionsgrenen i fråga. Jag anser att ej heller i framtiden prissättningen får förhindra en samhällsekonomiskt motiverad anpassning av produktionens omfattning. Man bör därför enligt min mening vid prissättningen ta större hänsyn än hittills till produktionsutvecklingen. Särskilt gäller detta i fråga om varor där för jordbruket kostnadskrävande överskott finns eller tenderar att uppkomma. Det nu anförda innebär dock ej att jag anser att prissättningen bör användas såsom ett generellt jordbrukspolitiskt medel för att oberoende av konsekvenserna för näringsutövarna nå en önskad produktionsutveckling.

Prissättningen på jordbruksprodukterna har givetvis också stor betydelse för rationaliseringen. Kalkyler rörande lönsamheten av de investeringar, som i allmänhet krävs för att genomföra rationaliseringsåtgärder, måste sålunda alltid grunda sig på gällande och förväntade priser på en eller flera produkter. Detta talar för att prissättningen måste präglas av en viss stabilitet. Det är vidare angeläget att prisavvägningen främjar uppkomsten av allt effektivare jordbruksföretag. För att detta skall kunna ske måste prissättningen å ena sidan avvägas så att möjlighet till rationaliseringsvinster finns, men den får å andra sidan ej leda till en sådan prisnivå att behovet för jordbrukarna att vidta rationaliseringsåtgärder minskar. Jag vill framhålla att även om uppkommande rationaliseringsvinster i första hand ger jordbrukarna möjlighet till bättre ekonomisk standard bör också konsumenterna bli delaktiga härav genom lägre priser. Detta framgår av prisutvecklingen på vissa produkter, t. ex. broiler, för vilka rationaliseringen lett till att priserna sänkts. Med hänsyn till det anförda är det enligt min mening angeläget att vid prissättningen kalkyler rörande produktionskostnaderna för olika produkter fortlöpande finns att tillgå.

Vid prisavvägningen bör vidare enligt min mening beaktas att den fortgående och eftersträvansvärda specialiseringen inom jordbruket leder till att ej endast den samlade prisnivån är av betydelse utan att lönsamheten för enskilda jordbruksföretag mer än tidigare bestäms av prisnivån på en eller ett par produkter. Denna utveckling medför att i framtiden prisnivån på enskilda produkter bör tillmätas större betydelse vid prisavvägningen än hittills.

En annan enligt min mening viktig faktor vid prisavvägningen är angelägenheten att bevara och stärka det svenska jordbrukets internationella konkurrenskraft. Som jag utvecklat i det föregående kommer sannolikt i framtiden de nuvarande handelshindren i fråga om jordbruksprodukter att minska. Särskilt framträdande blir denna utveckling vid en eventuell svensk anslutning till en gemensam europeisk marknad. Såsom framhållits vid remissbehandlingen av jordbruksutredningens förslag är det mot denna bakgrund angeläget att vid den svenska prissättningen på jordbruksprodukter stor hänsyn tas till motsvarande prissättning inom EEC.

Av vad jag nu anfört framgår att prissättningen på jordbrukets produkter bör tjäna flera olika och till viss del mot varandra stridande syften. Den samlade avvägningen av prissättningen måste därför enligt min mening ske med beaktande av alla de faktorer som är relevanta i sammanhanget. Det möter såsom jordbruksutredningen framhållit redan i dagens läge stora svårigheter att entydigt avgöra vilken relativ betydelse som bör tillmätas de olika faktorerna. För en sådan bedömning skulle nämligen behövas ett betydligt mera omfattande statistiskt material än vad som finns. Mot denna bakgrund anser jag det varken möjligt eller lämpligt att nu ange fasta normer för prissättningen på jordbrukets produkter för någon längre period. Ej heller bör lämpligen nu fastläggas hur prissättningen i framtiden skall ske vid olika alternativ för den faktiska utvecklingen inom jordbruket. Jag förordar med hänsyn härtill att prissättningen för framtiden sker för kortare perioder och att därvid vad jag i det föregående uttalat om syftena med prisavvägningen får — jämte de fortlöpande undersökningar rörande jordbrukets förhållanden som jag återkommer till i det följande — tjäna som vägledning för de konkreta avgörandena.

Jag vill tillägga att för den närmaste framtiden talar starka skäl för att prissättningen på jordbrukets produkter bör kännetecknas av viss återhållsamhet. Såsom jordbruksutredningen uttalat är en sådan återhållsamhet motiverad av angelägenheten av att produktionsanpassningen, rationaliseringssträvandena och effekten av de rörlighetsstimulerande omställningsåtgärderna inte motverkas. Ett annat viktigt skäl för återhållsamhet vid prissättningen är att den svenska prisnivån för jordbruksprodukter ej får utvecklas så att det uppkommer sådana skillnader gentemot EEC:s motsvarande prisnivå, som alltför mycket försvårar det svenska jordbrukets anpassning vid en eventuell svensk anslutning. Det anförda betyder dock

ej att någon radikal förändring i förhållande till den hittillsvarande prisutvecklingen på jordbrukets produkter behöver ske.

De hittills av mig berörda principerna för prissättningen avser förhållandena i allmänhet för jordbruksproduktionen inom landet. Det har härvid inte varit möjligt att helt ta hänsyn till de särskilda förhållandena i norra Sverige. Av flera skäl anser jag att en betydande jordbruksproduktion även i fortsättningen bör upprätthållas i dessa delar av landet. Med hänsyn härtill bör även i framtiden jordbruket där få särskilt stöd. Jag återkommer i det följande till utformningen av detta stöd.

Jordbruksutredningen har starkt understrukt betydelsen av att utvecklingen inom jordbruket och verkningarna av de skilda jordbrukspolitiska medlen följs upp genom statistiska analyser och undersökningar. Jag delar utredningens uppfattning. Det är nämligen enligt min mening av stor betydelse exempelvis för inriktningen och utformningen av statens medverkan i jordbrukets rationalisering och för prisavvägningen att aktuella och noggranna informationer finns att tillgå rörande utvecklingen i olika hänseenden inom det svenska jordbruket. Mot bakgrunden av vad jag anfört i det föregående är det också mycket angeläget att den jordbrukspolitiska utvecklingen inom bl. a. EEC fortlöpande följs. Jordbruksutredningen har pekat på en rad uppgifter som är av intresse i nu nämnda sammanhang. Jag avser att senare denna dag begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla en kommitté med uppgift att med utgångspunkt från bl. a. vad jordbruksutredningen anfört i ämnet skyndsamt undersöka omfattningen av och metodiken för de undersökningar m. m. som behövs för att fortlöpande följa utvecklingen på ifrågakvarande områden.

Jag har nu behandlat de delfrågor som ingår i de *allmänna riktlinjerna för jordbrukspolitiken*. Vad jag anfört innebär sammanfattningsvis att jordbrukspolitiken under den framtid som kan överblickas bör inriktas på att samtidigt som en viss samhällsekonomiskt motiverad minskning av produktionens omfattning sker en fortsatt, snabb rationalisering främjas och att prissättningen på jordbrukets produkter fortlöpande avvägs med beaktande av samhällets, jordbrukarnas och konsumenternas intressen. Detta innebär att jordbrukspolitiken mer än hittills får samma huvudsyften som den allmänna ekonomiska politiken, nämligen att främja fortsatt välståndssökning och att medverka till att alla grupper blir delaktiga härav. För jordbrukets del blir målsättningen att under så långt möjligt samma betingelser som gäller för näringslivet i övrigt till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad åstadkomma en jordbruksproduktion av önskad storlek och samtidigt göra det möjligt för de i jordbruket sysselsatta att bli delaktiga av den allmänna standardstegringen. Ur konsumentsynpunkt medför riktlinjerna för jordbrukspolitiken att kostnaderna för den jordbruksproduktion, som främst av hänsyn till försörjningsberedskapen måste upprätthållas inom landet, blir så låga som är möjligt.

Rationalisering och rådgivning m. m.

Nuvarande förhållanden

Statens medverkan till jordbrukets rationalisering omfattar i huvudsak ekonomiskt stöd till rationaliseringsåtgärder, köp och försäljning av mark i rationaliseringssyfte samt rådgivning till företagarna inom jordbruket. Av vikt för jordbrukets rationalisering är vidare statens insatser i fråga om forsknings- och försöksverksamhet på jordbrukets område samt grund- och vidareutbildning för företagare och anställda inom jordbruket.

Det statliga ekonomiska stödet. Kungörelsen den 5 juni 1963 (nr 305) om statligt kreditstöd till förvärv och drift av jordbruk m. m. innehåller i huvudsak följande bestämmelser.

Kreditgaranti för lån för förvärv av jordbruksfastighet, jordförvärvslån, skall avse brukningsenhet som antingen har sådan storlek och ägoanordning att den bedöms sannolikt kunna bestå på lång sikt som självständig enhet och ge samma arbetsinkomst som erbjuds inom jämförbara näringsgrenar eller bedöms uppnå sådan bärkraft efter nära förestående yttre rationalisering eller produktionsomläggning. Är brukningsenheten större än att den huvudsakligen kan skötas av två man lämnas dock stöd endast när synnerliga skäl föreligger. Vidare kan under vissa omständigheter jordförvärvslån lämnas till köp av stödjordbruk.

Kreditgaranti kan lämnas enskild person, sambruksförening och sammanslutning för gemensam animalieproduktion eller för gemensam lagring och hantering av jordbruksprodukter. Kreditgaranti får omfatta högst hela köpeskillingen. Amorteringstiden för lånen är högst 30 år men amorteringsfrihet kan lämnas under högst fem år. Vidare kan anstånd med att erlagga ränta medges under högst två år.

Kreditgaranti för *driftslån* kan beviljas till utgifter för jordbruksinventarier, utsäde, gödselmedel, foder o. d. i samband med förvärv av jordbruksfastighet, tillträde av arrendegård, storleksrationalisering av mera väsentlig omfattning eller genomgripande produktionsomläggning. För att garanti skall beviljas krävs att brukningsenheten har samma bärkraft och omfattning som ställs som villkor för garanti för jordförvärvslån. Lånebeloppet får vara högst 40 000 kr. och i särskilda fall högst 50 000 kr. Om särskilda omständigheter påkallar det kan arrendator dessutom lämnas statlig garanti för betalning av ett års arrende. Som villkor för lånegaranti till vissa sammanslutningar gäller att den gemensamma anläggningen ej är

större än som huvudsakligen fordras för förädling eller lagring av produkter från medlemmarnas brukningsenheter. Lånegaranti för medlemsinsats i dessa sammanslutningar kan lämnas med högst 10 000 kr. Amorterings-tiden är för lån till enskild person högst 15 år, för lån till sammanslutningar högst 20 år. Amorteringsfrihet och anstånd med att betala ränta kan lämnas under högst två år.

Kungörelsen den 11 juni 1948 (nr 342) angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering m. m. (ändrad senast 1966: 330), den s. k. rationaliseringskungörelsen, innehåller i huvudsak följande bestämmelser.

Lånegaranti till yttre rationalisering lämnas för lån för att finansiera tillskottsförvärv av mark som avser att åstadkomma bärkraftiga en- och tvåfamiljsjordbruk. Om särskilda omständigheter föreligger kan garanti lämnas för lån som avser tillskottsförvärv till större brukningsenheter. Lånegaranti kan beviljas varje ägare och i vissa fall brukare av jordbruksfastighet. Garanti får avse högst den av lantbruksnämnden godkända kostnaden för markförvärv, inklusive förrättnings-, lagfarts- och sammanläggningskostnader. Amorteringstiden får vara högst 30 år men amorteringsfrihet kan lämnas under högst fem år. Anstånd med att erlagga ränta kan medges under högst två år.

Bidrag till yttre rationalisering kan utgå såsom s. k. värdeutjämningsbidrag. Detta avser att täcka skillnaden vid förvärv av tillskottsmark mellan den av lantbruksnämnden godkända köpeskillingen och det värde marken kan anses ha för den brukningsenhet till vilken den skall läggas. Dessutom kan bidrag utgå till kostnader för lantmåteriförrättning, lagfart, sammanläggning och för att utöva expropriationsrätt och för flyttning av byggnad eller annan fast anläggning. Vid mer omfattande och kapitalkrävande yttre rationalisering kan statsbidrag även utgå till kostnad för skogsbruksplan.

Lånegaranti till inre rationalisering lämnas för lån som avser finansiering av åtgärder som mera varaktigt förbättrar jord, ekonomibyggnader eller tekniska anordningar. Garanti för lån i syfte att uppföra eller förbättra ekonomibyggnad får endast lämnas om det bedöms som uppenbart sannolikt att brukningsenheten kommer att bestå på lång sikt som självständig brukningsenhet och att detta är önskvärt ur allmän synpunkt. För lån, som avser inre rationaliseringsåtgärd av annat slag, kan garanti lämnas om marken i fråga bedöms under överskådlig tid bli nyttjad som jordbruksjord. Vidare får kostnaden för åtgärden inte överstiga det beräknade ekonomiska utbytet av densamma. I undantagsfall kan lånegaranti dock beviljas om investeringsbehovet är trängande och brukaren till följd av sin ålder, nedsatt arbetsförmåga eller andra särskilda personliga omständigheter svårigen kan vinna sin utkomst genom annan sysselsättning. Ekonomiskt stöd får ej lämnas till åtgärder som i huvudsak syftar till att höja

skogsproduktionen eller till mera omfattande anläggning för att förebygga vattenerosion. Med undantag från kravet på brukningsenhetens förmåga att på sikt bestå som självständig enhet kan lånegaranti beviljas för vattenvårdsanläggning som vattenvårdsmyndighet funnit nödvändig. Lånegaranti kan lämnas varje ägare och brukare av jordbruksfastighet och för hela den av lantbruksnämnden godkända kostnaden för åtgärden. För att arrendator skall få garanti för lån för att uppföra byggnad eller annan fast anläggning skall i vissa fall gälla att sannolika skäl talar för att arrendet kommer att bestå på lång sikt. Vissa sammanslutningar kan lämnas lånegaranti under förutsättning att den gemensamma anläggningen ej är större än som huvudsakligen fordras för förädling eller lagring av produkter från medlemmarnas brukningsenheter. Amorteringstiden får vara högst 30 år men amorteringsfrihet kan lämnas under högst fem år. Slutligen kan anstånd med att betala ränta medges under högst två år.

Bidrag till inre rationalisering kan lämnas endast till enskild person, som äger eller brukar jordbruksfastighet av högst tvåfamiljsjordbruks storlek. Bidrag utgår inte om sökanden äger skattepliktig förmögenhet eller har sådan inkomst att bidrag framstår som opåkallat. Bidrag kan dock ändå utgå, nämligen då det framstår som ett allmänt intresse av betydelse, att åtgärden kommer till stånd samt då åtgärden berör ett större antal brukningsenheter eller står i samband med genomförande av yttre rationalisering. Bidrag till kostnader för ekonomibygnader kan normalt lämnas med 25 % av kostnaden upp till 5 000 kr. och 15 % av överskjutande kostnad. Bidraget kan dock uppgå till högst 8 000 kr. Om åtgärden sker i samband med förvärv av tillskottsmark kan bidraget i vissa fall höjas till att utgå med 25 % av kostnaden upp till 30 000 kr. och med 15 % av överskjutande kostnad.

Till täckdikning, torrläggning, vägar, stenröjning m. m. kan bidrag utgå med 25 % av kostnaden. Om åtgärden sker i samband med förvärv av tillskottsmark kan bidraget i vissa fall höjas till 40 % av kostnaden. I samband med mer omfattande fastighetsreglering kan utan behovsprövning bidrag beviljas till förbättringsåtgärder med högst 50 % av kostnaderna. Vid särskilt ömmande omständigheter kan Kungl. Maj:t medge bidrag i andra fall eller med högre belopp än vad bestämmelserna i övrigt medger. För bidrag till vissa sammanslutningar gäller motsvarande krav på anläggningens omfattning som för lånegaranti för inre rationalisering. Bidrag till kostnader för ekonomibygnader får lämnas dylik sammanslutning liksom sambruksförening med högst 15 % av kostnaden. Kungl. Maj:t kan dock om särskild orsak finns medge högre statsbidrag.

Särskild rationalisering skall bedrivas i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands, Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län samt den del av Älvsborgs län, som motsvarar landskapet Dalsland. Syftet med den särskilda rationaliseringen är att inom områden, där vid sidan av de

allmänt jordbrukspolitiska och företagsekonomiska skälen, näringspolitiska, befolkningspolitiska och sociala skäl talar härför, snabbt och helst fullständigt bygga upp bärkraftiga brukningsenheter genom samtidig yttre och inre rationalisering samt driftsrationalisering och genom intensiv rådgivningsverksamhet. I första hand skall grupper av brukningsenheter väljas ut för den särskilda rationaliseringen. I vissa fall kan dock verksamheten avse enstaka enheter vilka bl. a. skall tjäna som mönster och stimulera till ökat intresse för rationalisering inom större områden. De brukningsenheter som skall omfattas av den särskilda rationaliseringen skall väljas så att möjlighet finns för fortsatt arealutbyggnad.

Det ekonomiska stödet vid den särskilda rationaliseringen lämnas i första hand med tillämpning av de för rationaliseringsverksamheten i allmänhet gällande bestämmelserna. Stödet får dock förstärkas genom högre statsbidrag till inre rationalisering och genom bidrag till driftsrationalisering. Det sammanlagda bidragsbeloppet till de brukningsenheter, som omfattas av särskilda rationaliseringsinsatser, får inte överstiga omkring 40 % av kostnaderna för samtliga rationaliseringsåtgärder utom markköp. Vidare gäller att vid kombinerade jord- och skogsbruksföretag skall jordbruksdelen ha sådan omfattning och effektivitet att investeringarna i den delen blir lönsamma.

Lån ur jordbrukets maskinlånefond kan enligt kungörelsen den 26 juni 1948 (nr 380) angående lån från jordbrukets maskinlånefond m. m. (ändrad senast 1964: 123) beviljas för att dels anskaffa jordbruksmaskin som skall användas av flera jordbrukare eller trädgårdsodlare (maskinlån), dels inköpa, uppföra eller bygga om byggnad som erfordras för av sökanden yrkesmässigt bedriven jordbruksmaskinhållning (byggnadslån), dels anskaffa flishuggningsmaskin, som skall användas av flera företagare inom jord- och skogsbruket. Lån utgår med högst 80 % av köpeskillingen för maskin eller av byggnadskostnaden. Lån till inköp av maskin avsedd för grundförbättringsarbete kan dock utgå för hela köpeskillingen. För byggnadslån gäller tio års amorteringstid och för maskinlån och lån för att anskaffa flishuggningsmaskin minst fem och högst åtta års amorteringstid.

Bidrag till återbetalning av lån ur jordbrukets maskinlånefond beviljas då fråga är om lån som avser dyrbarare specialmaskin som är avsedd att begagnas av ett flertal jordbrukare. Förutsättningen för bidrag är som regel att maskinhållningen utövats på ett ändamålsenligt sätt under minst sex år samt att övrig del av låneskulden blivit återbetald. Bidrag kan dock i vissa fall utgå utan samband med lån. Maskinhållningen skall vidare, med undantag för maskin för grundförbättringsarbeten, i huvudsak ha avsett tvåfamiljsjordbruk för att bidrag skall kunna lämnas. Bidrag kan utgå med högst 25 % av lånebeloppet.

Omfattningen av det statliga ekonomiska stödet framgår av följande sammanställning (milj. kr.).

	1964/65	1965/66	1966/67
<i>Kreditgarantiramar</i>			
Yttre rationalisering	36,0	41,0	45,0
Inre rationalisering	28,0	35,0	38,0
Jordförvärvslån	30,0	26,0	30,0
Driftslån	16,0	16,0	20,0
<i>Bidragsramar</i>			
Yttre rationalisering	6,0	6,0	6,0
Inre rationalisering	15,0	16,0	16,0
<i>Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland</i>	5,7	7,1	9,1
<i>Jordbrukets maskinlånefond</i>			
Lån	7,0	7,0	7,0
Bidrag till återbetalning av lån	1,0	0,6	0,3

Köp och försäljning av mark. Genom köp, byte och försäljning av fast egendom verkar lantbruksnämnden för jordbrukets och skogsbrukets yttre rationalisering. Medel för inköp av fastigheter tas ur jordfonden under vilken även inkomster från försålda fastigheter redovisas. Eventuell förlust under fonden skall bestridas av medel från anslaget Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m. medan eventuell vinst skall föras samma anslag till godo. Jordfonden anlitas även för att bestrida kostnader för fastighetsförvärv som följer av att lantbruksnämnd med stöd av bestämmelserna i 1965 års jordförvärvslag vägrat tillstånd till visst fastighetsförvärv. Jordfonden uppgår, sedan den för innevarande budgetår tillförts 5 milj. kr., till 177,2 milj. kr. Utvecklingen av inköps- och försäljningsverksamheten framgår av följande sammanställning (milj. kr.)

Budgetår	Inköp	Försäljning, m. m.
1962/63	39,9	32,6
1963/64	82,0	38,1
1964/65	71,9	53,7
1965/66	85,1	65,6

Av fondkapitalet var den 30 september 1966 161,1 milj. kr. bundet i fastigheter. Rationaliseringsreserven uppgick vid början av budgetåret 1966/67 till 3 505 fastigheter med en sammanlagd areal av 17 574 ha åker och 104 367 ha skog. Under första halvåret 1966 förvärvade lantbruksnämnderna 662 fastigheter med 4 870 ha åker och 19 562 ha skog och avyttrade 982 fastigheter med 5 096 ha åker och 18 755 ha skog. Av förvärven låg 84 % av åkerarealen och 71 % av skogsmarken i de egentliga jordbruksbygderna. Motsvarande tal för första halvåret 1965 är 83 resp. 59 %. Av

försäljningarna under första halvåret 1966 låg ca 84 % av åkerarealen och 59 % av skogsmarken i nämnda jordbruksbygder. Motsvarande siffror för första halvåret 1965 är 81 resp. 65 %.

I följande tabell anges hur summan av köpeskillingarna (85,1 milj. kr.) för de brukningsenheter, som lantbruksnämnderna förvärvade under budgetåret 1965/66, procentuellt fördelar sig på olika storleksgrupper.

Åker, ha	Skog, ha					Summa
	—25	25,1—50,0	50,1—100,0	100,1—200,0	200,1—	
— 2,0.....	5	3	4	3	6	21
2,1— 5,0.....	6	3	2	—	1	12
5,1—10,0.....	11	6	5	1	3	26
10,1—20,0.....	16	5	3	3	—	27
20,1—30,0.....	4	2	1	1	—	8
30,1—50,0.....	1	1	1	1	—	4
50,1—.....	1	1	—	—	—	2
Summa	44	21	16	9	10	100

Effekten av lantbruksnämndernas försäljningar av jordfondsfastigheter för rationaliseringsändamål belyses i följande sammanställning, där antalet brukningsenheter, som under budgetåret 1965/66 erhållit tillskottsmark, har fördelats på åkerareal före tillköp. För varje storleksgrupp anges medelarealen åker och skogsmark före resp. efter tillköp.

Storleksgrupper efter åkerarealen före tillköp, ha	Antal brukningsenheter	Medelareal, ha			
		åker		skogsmark	
		före tillköp	efter tillköp	före tillköp	efter tillköp
— 2,0.....	55	1	3	481	519
2,1— 5,0.....	123	4	6	71	98
5,1—10,0.....	363	8	12	54	87
10,1—15,0.....	285	13	19	49	69
15,1—20,0.....	215	18	25	40	57
20,1—25,0.....	130	23	30	45	58
25,1—30,0.....	83	27	37	39	56
30,1—40,0.....	52	35	42	41	52
40,1—50,0.....	31	45	54	44	52
50,1.....	39	83	91	114	128
Summa	1 376	17	22	69	91

I detta sammanhang bör också vissa uppgifter om verkningarna av 1965 års jordförvärvslag redovisas. Materialet grundar sig på de förvärv som prövats enligt den nya jordförvärvslagen och på vilka lagfart beviljats under tiden den 1 juli 1965—den 31 december 1966.

För juridiska personer har lagfarits 418 förvärv varvid dock förvärv från juridisk person ej är inräknade. Av förvärven, som sammanlagt omfattar 3 520 ha åker och 22 978 ha skogsmark, har 10 gjorts av företag som be-

driver förädling eller distribution av jordbruksprodukter, 223 av företag som bedriver förädling av skogsprodukter, 107 av exploateringsföretag samt 78 av andra företag. Av de förvärv som skogsförädlingsföretagen gjort har förvärvsegendomen i 196 fall legat i skogsbruksbetonat område och i 170 fall inneburit en utvidgning av företagets tidigare innehav i området. I 11 fall har de förvärvade fastigheterna legat i område där jordbruksintresse föreligger. Juridiska personer har samtidigt gjort 124 överlåtelse av jordbruksfastighet med en sammanlagd areal av 848 ha åker och 4 365 ha skogsmark. Därvid har överlåtelse till juridisk person ej räknats med.

För fysiska personer lagfarna förvärv, till vilka förvärvstillstånd krävs, omfattar 29 412 ha åker och 59 472 ha skogsmark fördelade på 3 605 förvärv. I 1 769 fall har förvärvarna varit yrkesverksamma jordbrukare. 1 402 av förvärvaren har avsett ej bestående jordbruk. Huvuddelen av förvärvaren avser emellertid fång till vilka tillstånd ej erfordras. Lagfart för sådana förvärv har således beviljats i 6 378 fall med sammanlagt 61 298 ha åker och 230 473 ha skogsmark. Härav utgör 4 800 släktförvärv omfattande en areal av 47 672 ha åker och 180 663 ha skogsmark. I 429 fall har kommuner stått som förvärvare.

För lantbruksnämnder har lagfarits 865 och för domänverket 45 förvärv motsvarande 6 613 ha åker och 26 975 ha skogsmark resp. 604 ha åker och 4 074 ha skogsmark. Lantbruksnämnderna och domänverket har under samma tid avyttrat 4 698 ha åker och 20 668 ha skogsmark resp. 202 ha åker och 762 ha skogsmark.

Särskild rationalisering. Verksamheten med särskild rationalisering utvidgades genom beslut av 1965 års riksdag (prop. 1965: 1 s. 37, JoU 1 s. 34, rskr 9) fr. o. m. den 1 juli 1965 till att avse förutom de fyra nordligaste länen även Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län samt den del av Älvsborgs län som motsvarar landskapet Dalsland.

T. o. m. den 30 juni 1966 har godkänts 99 objekt med 342 brukningsenheter. Lantbruksstyrelsen har i samråd med lantmäteristyrelsen och skogsstyrelsen under budgetåret 1965/66 godkänt åtta objekt för koncentrerade rationaliseringsinsatser, vari ingår 18 för särskilda rationaliseringsinsatser avsedda brukningsenheter. Vidare har godkänts utvidgning av fem tidigare godkända objekt. Under budgetåret har 78 brukningsenheter blivit föremål för yttre rationalisering varvid arealen åker i medeltal har ökat från 20 till 27 ha och arealen skogsmark från 99 till 135 ha. Lantbruksnämndernas rationaliseringsreserv i anslutning till objekten uppgick den 30 juni 1966 till 1 727 ha åker och 14 217 ha skogsmark.

Till inre rationalisering har under budgetåren 1960/61—1965/66 beviljats statsbidrag med resp. 286 000, 832 000, 1 786 000, 4 193 000, 5 402 000 och 3 120 000 kr. Den främsta orsaken till nedgången det senaste budgetåret anses vara, att vissa bidrag beviljades mot slutet av 1964/65 under

förutsättning att medel ställdes till förfogande efter budgetårsskiftet. Huvuddelen av bidragen avser investeringar i ekonomibyggnader. Hittills har 100 ekonomibyggnader färdigställts, 104 påbörjats och 29 projekterats.

Personalen för verksamheten med koncentrerad rationalisering uppgår f. n. till 37 personer, varav nio är konsulenter, 25 assisenter eller instruktörer och tre biträden. För budgetåren 1960/61—1965/66 har 4 459 000 kr. utnyttjats för kostnader för personal, utredningar och upplysningsverksamhet m. m. Motsvarande kostnader för budgetåret 1966/67 beräknas uppgå till 1 885 000 kr.

Rådgivning. För den direkta rådgivningen till jordbrukarna beträffande jordbrukets rationalisering svarar personalen vid lantbruksnämnder och hushållningssällskap. Till ledning för den lokala verksamheten upprättar lantbruksstyrelsen som central myndighet för den statliga och statsunderstödda rådgivningsverksamheten riksprogram för rådgivningsverksamheten på jordbrukets område. Programmet upprättas i samråd med företrädare för jordbrukets företagare och anställda samt berörda högskolor och myndigheter. I varje län finns en programnämnd i vilken ingår representanter för olika myndigheter och organisationer på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden samt för länsarbetsnämnden. Programnämnden utformar plan för rådgivning och kursverksamhet.

Rådgivningen bedrivs i form av massrådgivning, grupprådgivning och individuell rådgivning. Huvuddelen av rådgivningsverksamheten har formen av grupprådgivning dvs. föreläsningar, fältvandringar och studiecirklar. I kursverksamhet brukar årligen mer än 200 000 personer delta. Den individuella rådgivningen förekommer vanligen i anslutning till att statligt ekonomiskt stöd lämnas till rationaliseringsåtgärd.

För att tjäna som kontaktorgan mellan lantbrukshögskolan och rådgivarna finns vid lantbrukshögskolan inrättad den s. k. specialrådgivningen. Avsikten med denna organisation är att snabbt föra ut de rön som gjorts vid högskolan i praktisk tillämpning och att till högskolan föra fram de problem som är särskilt angelägna för jordbruket att få lösta genom högskolans verksamhet.

Till lantbruksstyrelsen är jordbrukets upplysningsnämnd knuten. Nämnden har till uppgift att huvudsakligen genom artiklar i pressen sprida kännedom om resultaten vid försöks- och provningsanstalter på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden.

Forskning och försöksverksamhet. Den forskning och försöksverksamhet som är av betydelse för jordbrukets rationalisering bedrivs vid en rad olika organ av statlig eller statsunderstödd karaktär. Av stor vikt är därvid forskningen vid lantbrukshögskolan, skogshögskolan och veterinärhögskolan. För att samordna verksamheten vid de tre högskolorna har inrättats

samarbetsnämnden för jordbrukets högskolor. Lantbrukshögskolan leder försöksverksamheten på jordbrukets område med biträde av hushållnings-sällskapen. Viss forskning förekommer vid statens centrala frökontrollanstalt, statens växtskyddsanstalt och statens maskinprovningar. Vid sidan av veterinärhögskolan svarar statens veterinärmedicinska anstalt för forskningen på veterinärområdet. För försöksverksamheten på det tekniska området svarar statens lantbruksbyggnadsförsök och Jordbrukstekniska institutet. Utanför lantbrukshögskolan bedrivs forskning på växtförädlingsområdet vid Sveriges utsädesförening, Weibullsholm och Institutet för växtförädling av frukt och bär. Fördelning av vissa medel för forskning på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden görs av jordbrukets forskningsråd.

Yrkesutbildning. Den lägre undervisningen i lantbruk, trädgårdsskötsel och lantbrukshåll leds centralt av lantbruksstyrelsen. Undervisningen vid lantbrukets yrkesskolor är avgiftsfri. Eleverna är vanligtvis inackorderade på skolorna mot avgift men får statlig studiehjälp. Den lokala ledningen utövas med vissa undantag av en för samtliga lantbrukets yrkesskolor i ett län gemensam skolstyrelse.

De som tänker ägna sig åt lantbruk kan börja sin yrkesutbildning vid någon av de ca 50 lantbruksskolorna. Utbildningen inleds med förberedande utbildning i 21- eller 42-veckorskurser med övervägande praktisk undervisning. I den grundläggande utbildningen, som följer efter förberedande kurs eller minst ett års praktik, undervisas i såväl grundläggande som tillämpade ämnen. Därefter följer vidareutbildning, antingen genom specialkurser inom något av områdena växtodling, husdjursskötsel, maskiner eller driftsekonomi eller genom längre och mera fullständiga kurser för företagare och anställda. Den som gått genom 42-veckors arbets- och driftsledarkurs eller har motsvarande kunskaper kan vinna inträde i lantmästarkurs.

Utbildning i lantbrukshåll sker vid ca 40 lantbrukshållsskolor. Kurserna kan vara antingen 21 eller 39 veckor långa. Undervisningen omfattar husliga ämnen samt lantbruksekonomi och djurvård.

Utbildning på trädgårdsområdet sker vid tre trädgårdsskolor enligt samma utbildningsgång som vid lantbruksskolorna. Motsvarigheten till lantmästarkursen är kurs för trädgårdstekniker.

Den högre utbildningen inom jordbruk och trädgårdsskötsel är förlagd till lantbrukshögskolan. Årligen utexamineras 50—60 agronomer och 10—15 hortonomer. Utbildningen omfattar fem år och medger en ganska långt driven specialisering. Hortonomerna får en del av sin undervisning vid högskolans trädgårdssektion i Alnarp.

Jordbruksutredningen

Planering. Utredningen konstaterar inledningsvis att det även framdeles behövs en statligt administrerad rationaliseringsverksamhet, för vilken målet bör vara att åstadkomma en ekonomiskt optimal kombination av arbetskraft, mark och kapital. Verksamheten bör syfta till att skapa och vidareutveckla anpassningsbara lantbruksföretag, som har goda förutsättningar att effektivt utnyttja den vid varje tidpunkt bästa kända tekniken.

Rationaliseringsverksamheten bör sikta på att för jordbruksdrift ta tillvara den mark som har den bästa arronderingen, det lämpligaste läget och som kan ge den högsta avkastningen. Vidare bör den inriktas på företagsenheter, som redan delvis byggts ut eller kan byggas ut med tillräckliga arealer och som på grund av läge och byggnader långsiktigt kan väntas förbli bärkraftiga enheter. Verksamheten bör slutligen syfta till att i jordbruket behålla endast den arbetskraft, som på grund av fallenhet och yrkeskunskaper synes ha de bästa förutsättningarna att verka i denna näring.

Utredningen har inte ansett det lämpligt att fastlägga några särskilda företagstyper som mål för rationaliseringsarbetet eftersom en optimal resursanvändning kräver ständig anpassning till nya förhållanden. Vidare blir de lokala förhållandena till mycket stor del avgörande för företagsform och driftsinriktning.

Utredningen framhåller att mycket stor vikt måste fästas vid att medel endast satsas i företag, som bedöms vara effektiva eller i varje fall kan antas bli det inom rimlig tid. De enligt utredningens mening viktigaste samhällsekonomiska kriterierna på att ett jordbruksföretag är meningsfullt att satsa på utgör att det beräknas ge minst samma arbetslön och samma ränta på kapitalet som vid alternativ användning av produktionsfaktorerna i andra delar av näringslivet.

Lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna föreslås fortlöpande följa den jordbrukstekniska och jordbruksekonomiska utvecklingen och på lämpliga vägar informera företagarna om denna. Även jordbrukets egna organisationer förutsätts medverka härvid. För att lantbruksorganisationen skall få erforderliga fakta och kalkylmetoder för sitt arbete föreslår utredningen att till organisationens förfogande årligen ställs medel, förslagsvis 200 000 kr., för beställningsarbeten vid olika vetenskapliga institutioner.

Enligt utredningens mening har rationaliseringsverksamheten och den prisreglerande verksamheten hittills ej varit tillräckligt samordnade. Med hänsyn härtill förordas en ökad samverkan mellan i första hand lantbruksstyrelsen och statens jordbruksnämnd. I samband härmed föreslår utredningen att metoderna för lantbruksstyrelsens jordbruksekonomiska under-

sökning omprövas för att bl. a. ge ökade möjligheter att studera sambandet mellan rationaliseringspolitiska och prispolitiska åtgärder.

Utredningen framhåller att rationaliseringsverksamheten innebär en fortlöpande anpassning av jordbruket från ett ständigt ändrat utgångsläge mot ett allmänt formulerat jordbrukspolitiskt mål. Eftersom utgångsläget och målsättningens konkreta innehåll befinner sig i ständig ändring bör planeringen för verksamheten utformas som en rullande planering. Jordbruksplaneringen skall föra fram till överväganden och handlingslinjer såväl centralt som regionalt. Den centrala planeringen skall enligt utredningens mening kunna ge en överblick över förhållandena i stort, utvecklingstendenser och anpassningsmöjligheter och en allmän, sammanhållande ram inom vilken den regionala utvecklingsplaneringen kan bedrivas. Den skall vidare ge underlag för samordning med annan planering på riksplanet samt förutsättningar för att centralt anpassa dispositionen av det allmännas resurser efter behov och angelägenhetsgrad.

Den regionala planeringen bör ingå som en integrerad del i en på länsplanet allmänt driven samhällsplanering, ange utvecklingstendenser och anpassningsmöjligheter för jordbruket inom den samhällsekonomiska ramen och bilda underlag för överväganden med berörda intressenter av handlingsprogram.

Utredningen anser det angeläget, att en planering enligt dessa riktlinjer kommer till stånd. Den centrala planeringen föreslås åvila den nuvarande utvecklings- och planeringsenheten inom lantbruksstyrelsen och den regionala planeringen lantbruksnämnderna. Utredningen förordar vidare, att till lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna knyts rådgivande nämnder för samråd mellan berörda myndigheter och företrädare för olika intressen inom näringslivet m. m. i större och viktigare planeringsfrågor.

För fortlöpande studier över jordbruksrationaliseringens och andra faktors inverkan på försörjningsläget föreslår utredningen att forskningen vid lantbrukshögskolan rörande jordbrukets produktionsresurser ges årliga anslag, förslagsvis 200 000 kr. Vidare föreslås statens jordbruksnämnd, statistiska centralbyrån och lantbruksstyrelsen få i uppdrag att gemensamt utarbeta redogörelser en å två gånger årligen rörande rationaliseringsutvecklingen och försörjningssituationen beträffande livsmedel.

Utredningen framhåller betydelsen av att verkningarna av de jordbrukspolitiska åtgärderna fortlöpande följs. Härvid kan ett register över jordbruksföretagen och deras produktionsresurser fylla en viktig uppgift. Utredningen föreslår därför att det inrättas ett företagsregister, i vilket fortlöpande registreras jordbruksföretagens mark-, kapital- och arbetskraftsresurser. Dessa uppgifter kan sedan läggas till grund för bl. a. bedömningar av erforderliga insatser inom jordbruket och hur de bäst skall kombineras och utnyttjas. Enligt utredningens beräkning kostar uppläggning av registret 1,4 milj. kr. och den årliga skötseln 550 000 kr. I övrigt

föreslås att lantbruksstyrelsen och statens jordbruksnämnd fortlöpande sammanställer material som belyser utvecklingen inom jordbruket.

Beträffande jordbruksplaneringens samband med övrigt näringsliv och annan samhällsplanering anser utredningen att de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna för lokaliseringsverksamheten i allmänhet och de i anledning härav inom länsstyrelserna bildade organen bör utgöra grunden även för detta.

Markanskaffningsfrågor. I fråga om insatser av allmänt markpolitisk natur anser utredningen att en förbättrad samordning och planläggning av den framtida markdispositionen för exempelvis bebyggelse, fritidsändamål eller jord- och skogsbruk i viss mån är möjlig redan med nuvarande institutionella förhållanden. Den planerade nya organisationen av rationaliseringsverksamheten, den avsedda utvidgade samverkan mellan lantmäteriet och lantbruksnämnderna samt den länsstyrelserreform, som förbereds av länsförvaltningsutredningen, förutsätts komma att effektivisera de markpolitiska insatserna. Utredningen framhåller dock, att nuvarande dynamiska utveckling kan göra planlagstiftningen otillräcklig, varför en revision framstår som angelägen.

Utredningen anför vidare att gällande jordförvärvslag innebär avsevärt ökade möjligheter för nya ägarekategorier att förvärva jordbruksfastigheter. Med hänsyn till den ännu ringa erfarenheten av lagen och dess tillämpning föreslås inga ändringar i denna. Den aktiva inköps- och försäljningsverksamheten har visat sig vara ett effektivt rationaliseringsmedel och är ett av de viktigaste instrumenten för storleksrationaliseringen. Utredningen föreslår därför att denna verksamhet byggs ut väsentligt och att jordfonden stegvis ökas. Behovet av ytterligare medel härför uppskattas till 100 milj. kr. under en första treårsperiod. Utredningen föreslår vidare att lantbruksnämnderna tillförs erforderlig personell förstärkning.

För att strukturomvandlingen skall kunna intensifieras anser utredningen det angeläget att det lantmäteritekniska förfarandet underlättas. Utredningen förordar att möjligheterna att bilda registerfastigheter, som ej är kompletta företagsenheter utan tills vidare ingår som delar i sådana, prövas vid översynen av fastighetsbildningslagstiftningen. Utredningen förordar vidare att man vid strukturanpassningen även utnyttjar möjligheterna att byta ut äganderätten till mindre, ej rationella brukningsenheter mot andelar i gemensamhetsskogar.

Utredningen berör också möjligheterna att underlätta strukturanpassningen genom dispositionsrätt till jord utan ändring av äganderättsförhållandena. Ett för ändamålet anpassat arrendeinstitut kan fylla en stor uppgift i lantbrukets strukturrationalisering. Utredningen anser det angeläget att arrendelagstiftningen ändras och föreslår att det uppdras åt arrendelagsutredningen att i sitt arbete beakta frågan om jordbrukets strukturrationalisering.

tionalisering i enlighet med vissa av jordbruksutredningen anförda synpunkter.

Finansieringsfrågor. Nettoanspråken från jordbruket på reala investeringsresurser torde, anför utredningen, totalt sett vara ganska ringa jämfört med anspråken från det övriga näringslivet. För de enskilda företagen innebär emellertid dessa begränsade kapitalbehov väsentliga problem och kapitalanskaffningen i lantbruket utgör en betydelsefull och svårlöst fråga. Som en central punkt i rationaliseringspolitiken måste därför ingå åtgärder för att underlätta finansieringen av lantbruksföretagen och deras rationalisering.

Utredningen pekar på att olika företagsformer kännetecknas av olika metoder för kapitalanskaffning. Lantbruket domineras dock av de personligen ägda och brukade företagen. Uppmärksamheten har därför koncentrerats till dessa företag samt till arrendejordbruken, för vilka i princip följande finansieringsvägar står till buds, nämligen eget kapital, lån och bidrag.

När en företagare satsar egna medel i sin rörelse, är han inte direkt nödsakad att ta hänsyn till räntabiliteten på samma sätt som vid lånefinansiering. Företagarens eget bedömande blir helt avgörande för självfinansieringens omfattning och inriktning. Utredningen framhåller att detta innebär en begränsning av möjligheterna att påverka investeringsverksamhetens inriktning. Genom upplysnings- och rådgivningsverksamheten anses emellertid i praktiken riskerna för mindre lämpliga investeringar med utnyttjande av det egna kapitalet kunna undvikas.

Utredningen framhåller att lantbruksnämnderna vid förmedling av jordförvärvslån och driftslån torde kräva egna tillgångar på 10 % av kapitalbehovet. Kravet på en egen kapitalinsats motiveras bl. a. av att ett personligt risktagande stimulerar till att driva företaget effektivt. Utredningen anser det inte lämpligt att ytterligare minska kraven på eget kapital medan däremot möjligheterna att få borgen bör underlättas, i första hand genom en utvidgning av det statliga kreditgarantisystemet. Utredningen anser det vidare angeläget, att jordbrukaryrket även i framtiden står öppet för andra än dem som ärvt betydande förmögenhet eller är i liknande situation.

Utredningen pekar på att jordbruksfastighet som regel innefattar mark med bestående värde. Till fastigheten hör också byggnader och andra anläggningar, vilkas värden normalt minskar efter längre eller kortare tid beroende på förslitning, teknisk utveckling och liknande. Det är då rimligt, att amorteringskraven för lån till finansiering av jordbruksfastigheter anpassas efter dessa förhållanden. Utredningen föreslår, att åtgärder vidtas för att en ökad del av landshypoteksföreningarnas utlåning skall kunna ske i form av s. k. stående lån, dvs. lån utan amortering. Utredningen anser det

vidare önskvärt att annat fastighetsvärde än taxeringsvärdet läggs som grund för belåningen. Det ligger då nära till hands att i ökad utsträckning knyta an till lantbruksnämndernas värderingar.

När det gäller statsbidrag anför utredningen att dessa givetvis kan ha en betydande verkan som stimulans till investeringar och strukturanpassningar m. m. Å andra sidan talar starka principiella skäl mot ett bidragssystem, som kan verka snedvridande på kostnadsstrukturen och som därför på längre sikt riskerar att motverka sitt syfte att främja effektiviteten. Med bidragsgivningen följer också administrativt arbete som växer i proportion till det finansiella stödets omfattning. Bidragen bör därför begränsas till sådana fall som har särskild betydelse för strukturutvecklingen och jordbrukets lokalisering.

I fråga om åtgärder för att förbättra tillgången på kredit föreslår utredningen att staten underlättar lantbruksföretagens kapitalanskaffning dels genom att i lägen, då riksbanken tillämpar skärpta krav på placerings- och likviditetskvoter, ställa mindre krav på de kreditinstitut, som är av särskild betydelse för jordbrukets kreditförsörjning, dels genom en liberalare tillståndsgivning för landshypoteksinstitutionens obligationslån. Utredningen framhåller särskilt önskvärldheten av att Sveriges allmänna hypoteksbank ges större möjligheter att emittera obligationer. Hypotekslånen anses genom sin förhållandevis låga, fasta ränta och sin långa bindningstid synnerligen lämpliga för jordbruket. F. n. kan de endast erhållas mot in-teckning i jordbruksfastighet inom 60 % av taxeringsvärdet (primärlån). Utredningen föreslår ändrade regler för hypotekslånen och en utbyggnad av hypoteksbanken resp. hypoteksföreningarna, så att de kan ta upp lån mot säkerhet av in-teckning i jordbruksfastighet mellan 60 och 75 % av detta värde och så att föreningarna kan bevilja långa lån med bunden ränta mot denna säkerhet (sekundärlån).

En viss prioritering av kreditgivningen skulle vidare enligt utredningens mening kunna ske genom direktutlåning till jordbruket från statliga fonder eller av andra statliga medel. Med hänsyn till att sistnämnda metod är ställd på avskrivning sedan år 1947 föreslår utredningen att all direktutlåning från staten till jordbruket ersätts med statlig kreditgaranti.

Utredningen behandlar därefter vissa likviditets- och skattefrågor. Framtida jordbruksföretag med specialiserad produktion, stor omsättning och litet eget kapital kommer sannolikt enligt utredningens mening att i ännu högre grad än dagens jordbruk besväras av likviditetsproblem. De statliga åtgärderna för att underlätta kapitalanskaffningen måste därför också beakta behovet av driftskrediter. De ojämnt inflytande inkomsterna i jordbruket skapar lätt marginalskatteproblem och önskemål om utjämningsmöjligheter, som motsvarar dem som f. n. finns inom skogsbruket (skogs-konto), har framförts vid upprepade tillfällen. Utredningen anser dock inte att tillräckliga skäl föreligger att inrätta särskilda jordbrukskonton för

skatteutjämning. Däremot framhålls angelägenheten av att skördeskadeersättningen utbetalas på sådant sätt, att den kan redovisas som inkomst redan under skadeåret och beskattas då. I varje fall förordas sådan ändring i skattelagstiftningen att skördeskadeersättningarna ur skattesynpunkt får betraktas som utbetalda under skadeåret. Utredningen anser vidare att avskrivningsregler, som anknyter till den ekonomiska livslängden av investeringarna får en rationaliseringsbefrämjande verkan. Därför understryks angelägenheten av ändring i kommunalskattelagens bestämmelser om avdrag för värdeminskning på jordbrukets driftsbyggnader i enlighet med skattelagsakkunnigas förslag.

Statligt ekonomiskt stöd. Utredningen anser att kreditstödet till förvärv och drift av jordbruk, stödet till jordbrukets rationalisering samt till de s. k. koncentrerade rationaliseringsinsatserna i princip bör behållas. Dessa stödformer har vuxit fram steg för steg under en följd av år, setts över vid upprepade tillfällen och såväl allmänhet som myndigheter har fått stor erfarenhet av deras uppbyggnad och funktionssätt. Erfarenheterna är genomgående goda. Med hänsyn till förslagen i övrigt om jordbruksrationaliseringens mål och medel och till erfarenheterna av denna verksamhet lägger utredningen emellertid fram vissa förslag till ändringar av reglerna för de nämnda stödformerna.

Bestämmelserna om ekonomiskt stöd till såväl etablering som rationalisering av jordbruk föreslås sammanförda till en kungörelse. Finansieringsstödet bör knytas till det ekonomiska effektivitetskravet, dvs. till en samhällsekonomiskt sett tillfredsställande förräntning av insatt kapital. Avsteg från denna grundregel av lokaliseringspolitiska eller andra skäl anser utredningen kunna vara motiverade. De särskilda skälen skall i sådana fall dock klart anges. Stödet i form av bidrag och avskrivningslån samt direkta statliga lån från lånefonder bör minskas och ersättas med ett utvidgat finansiellt stöd i form av lånegarantier.

Utredningen föreslår att stödet skall avse dels förvärv av anpassningsbara lantbruksföretag, som har förutsättningar att effektivt utnyttja den bästa, kända tekniken och ge sina innehavare full sysselsättning, s. k. jordförvärvslån, dels igångsättande, omläggning eller utvidgning av lantbrukdriften vid sådana företag, s. k. driftslån, dels ock investeringar i lantbruket i form av tillskottsmark och fasta anläggningar, som är tekniskt, ekonomiskt eller i vissa fall lokaliseringspolitiskt väl motiverade, s. k. rationaliseringslån och rationaliseringsbidrag.

Förslaget överensstämmer med gällande bestämmelser såtillvida, att endast statlig lånegaranti föreslås komma i fråga när det gäller etablering och driftsomläggning men såväl lånegaranti som bidrag till rationaliseringsåtgärder av olika slag. Det skiljer sig från vad som nu gäller därigenom, att inte endast en- och tvåfamiljsjordbruk skall kunna få jordförvärvslån och

driftslån utan även större enheter och att stödjordbruken utesluts. Ändringen motiveras av att utvecklingen i jordbruket går mot färre och större brukningsenheter och utredningen anser att denna utveckling bör påskyndas.

Ändring anser utredningen inte vara motiverad i den nuvarande ordningen att endast enskild person skall kunna få jordförvärvslån och driftslån men såväl fysisk som juridisk person kunna få rationaliseringsstöd samt att sambruksföreningar och vissa andra sammanslutningar för gemensam lantbruksproduktion jämföras med enskild person. Ett nytt motiv för investeringsstöd i vissa fall, nämligen det lokaliseringpolitiska motivet, har tillagts. Detta syftar på förhållanden som utöver de tekniska och ekonomiska skälen motiverar de koncentrerade rationaliseringsinsatserna i vissa delar av landet.

Rationaliseringslån och rationaliseringsbidrag skall enligt utredningens förslag uteslutande kunna lämnas till finansiering av rationaliseringsåtgärder, som bedöms höja näringens effektivitet och som avser åtgärder på lantbruksföretag med förutsättningar att tillämpa rationell teknik och vars tillkomst eller fortvaro är önskvärd från allmän synpunkt.

Rationaliseringslån föreslås sålunda kunna komma i fråga bl. a. för förvärv av jordbruksjord eller skogsmark för rationaliseringsändamål, för uppförande eller förbättring av ekonomibyggnader och andra liknande fasta anläggningar samt för markanläggningar av olika slag såsom täckdikning, torrläggning, bevattning, vägbyggnader m. m.

Utredningen anser att den grundläggande och normala stödformen skall vara statlig lånegaranti för alla slag av rationaliseringsåtgärder och kategorier av stödmottagare. I särskilda fall skall dessutom bidrag kunna lämnas, nämligen vid förvärv av mark för rationaliseringsändamål som direkt värdeutjämning och för att täcka kostnader för lantmåteriförrättning m. m. Vidare anser utredningen att bidrag bör kunna utgå till investeringar i byggnader och markanläggningar, då dessa drar stora kostnader ensamt eller i kombination med förvärv av tillskottsmark och då investeringen bedöms ha sådan storleksordning att den eljest inte kan realiseras med hänsyn till bl. a. sökandens likviditet, dvs. koncentrerade rationaliseringsinsatser.

Förslaget överensstämmer med gällande bestämmelser såtillvida att statlig lånegaranti skall kunna lämnas till alla åtgärder, som varaktigt kan förbättra ett lantbruksföretags lönsamhet, i mån av behov utöver bottenlån och egna tillgångar men oavsett ägarkategori och företagsstorlek. Det skiljer sig på så sätt, att bidrag till inre rationaliseringsåtgärder utesluts med undantag för de särskilt kapitalkrävande fallen vid samlade större rationaliseringsinsatser. Erfarenheterna från lantbruksnämndernas verksamhet visar, att bidragen till fristående inre åtgärder steg för steg minskat i betydelse. Deras handläggning har också visat sig tidskrävande.

Vid sidan av de jordbruksekonomiska och tekniska skälen har allmänt lokaliseringspolitiska skäl ansetts tala för ett speciellt stöd till upprustningsåtgärder vid jordbruken i norra Sverige. Erfarenheterna av det särskilda statsstödet till de koncentrerade rationaliseringsinsatserna redovisas i allt väsentligt som goda. Stödformen omprövades och justerades av 1965 års riksdag och gavs permanent karaktär. Utredningen anser sig inte ha anledning att nu på nytt och utan ytterligare erfarenheter föreslå ändringar.

De bidrag, som föreslagits vara kvar, anser utredningen böra utgå med i huvudsak oförändrade belopp. Jordförvärvslån och rationaliseringslån föreslås också utgå på oförändrade grunder, dvs. kunna täcka hela kostnaden för ifrågavarande förvärv eller investering. Driftslånen däremot bör enligt utredningen höjas från högst 40 000 kr. och, i särskilda fall 50 000 kr., till hela det erforderliga beloppet eller till det belopp för vilket ur det allmännas synpunkt tillfredsställande säkerhet kan ställas. Utredningen förutsätter, att de som ej kan lämna säkerhet i fast egendom skall ha möjlighet att lämna företagsinteckning. Ändringen motiveras av det nära sambandet mellan drifts- och storleksrationaliseringen och det ökande behovet av insatskapital per arbetande. Den nuvarande ordningen har också skapat ett snabbt ökande beroende av borgen för de nystartade lantbrukarna.

Amorteringstiden för jordförvärvslån föreslår utredningen förlängd från f. n. högst 30 år till högst 40 år med oförändrade möjligheter att lämna amorteringsfrihet under högst fem år. Amorteringstiden för driftslån anses böra förlängas från f. n. högst 15 år till högst 20 år med oförändrade möjligheter att lämna amorteringsfrihet under högst två år. Ändringarna motiveras av att tillgångarna i lantbruket i stor utsträckning har bestående värde och att amorteringarna med nuvarande kapitalbehov och små möjligheter till självfinansiering vuxit till förhållandevis betydande belopp.

Den tekniska utvecklingen ställer bl. a. högre krav på företagsstorlek och därmed även på yrkesskicklighet. Utredningen anser, att för låntagare med litet eget kapital bör i samband med beviljande av lånegarantier ställas upp som villkor att låntagarna har nöjaktiga yrkeskunskaper.

Utredningen påpekar vidare att flertalet statliga utlåningsfonder nu befinns sig under avveckling. Jordbrukets maskinlånefond har ursprungligen kommit till för att underlätta anskaffandet av gemensamma maskiner. Detta ändamål synes fortfarande vara angeläget. Systemet med statlig lånegaranti och i vissa fall bidrag anses emellertid ge tillräckliga möjligheter till finansiering av maskinanskaffningen, såväl gemensam som enskild. Maskinlånefonden bör därför enligt utredningens mening avskaffas. Reglerna för driftslån bör i stället konstrueras så, att stöd kan lämnas även till gemensam maskinanskaffning. Bidrag till gemensam maskinanskaffning anses inte förenliga med grunderna för det statliga ekonomiska stödet.

De förslag till ändrade bestämmelser för det statliga ekonomiska stödet

till etablering och rationalisering som utredningen lägger fram kommer att sänka medelsbehovet för bidrag och höja det beträffande lånegarantiramar-
na. Förslagen bedöms — sedan verksamheten kommit i gång — innebära
årliga medelsanspråk som framgår av följande sammanställning (milj. kr.).

	Lånegaranti		Bidrag	
	1966/67	Förslag	1966/67	Förslag
Jordförvärvslån	30	80	—	—
Driftslån	20	48	—	—
Lån för förvärv av tillskottsmark	45	60	—	—
Bidrag för samma ändamål	—	—	6	10
Lån för investeringar i ekonomibyggnader och markanläggningar	38	100	—	—
Bidrag för samma ändamål	—	—	16	6
Bidrag för koncentrerade rationaliseringsin- satser i norra Sverige	—	—	8	9
Summa	133	288	30	25

Forskning och utbildning. Insatserna för forsknings- och utvecklings-
arbete på jordbrukets område, livsmedelsindustrin inräknad, beräknas en-
ligt utredningen under de senaste åren ha utgjort ca 1 % av näringsens bi-
drag till bruttonationalprodukten. Detta innebär en fördubbling av den
reala insatsen sedan slutet av 1950-talet. Motsvarande siffra för industrin
beräknas samtidigt ha legat på 1,5—2 %. När det gäller forskning och ut-
vecklingsarbete på jordbrukets område svarar staten för tre fjärdedelar
av resurserna medan för industrins del motsvarande andel är en tredjedel.
Utredningen understryker i sammanhanget, att för jordbrukets del åt-
gårderna för att i praktisk tillämpning föra ut framkomna forsknings- och
försöksresultat inte ökat i samma takt som forskningsresurserna.

Med hänsyn till den stora betydelse forskning och försöksverksamhet har
för jordbrukets utveckling anser utredningen det ytterst väsentligt, att öka-
de resurser satsas härpå och att tillgängliga resurser nyttjas på bästa sätt.
Utredningen anser det också betydelsefullt, att målinriktad forskning ges
ökat utrymme. Forskningen bör omfatta hela produktionskedjan, dvs.
även förädlingen av råvarorna, samt vara anpassad till olika jordbruksom-
rådets specifika förutsättningar. Vidare förordar utredningen en samman-
föring — i den mån det är möjligt — av närbesläktad statlig och statsun-
derstödd forsknings- och utbildningsverksamhet på lantbrukets område för
att därigenom uppnå större slagkraft i verksamheten.

Bland de forskningsområden, som anses särskilt angelägna att satsa på,
framhåller utredningen husdjursförädlingen samt den livsmedelstekniska
forskningen.

När det gäller yrkesutbildningen framhåller utredningen att goda yrkes-
kunskaper hos de i jordbruket verksamma är ett av grundvillkoren för en
framgångsrik rationalisering. Utredningen understryker att utbyggnaden

av jordbruksföretagen och övergången till nya driftsformer ställer utomordentligt stora krav på företagarnas kunnighet och öppenhet för nya rön och därmed också på deras yrkesutbildning.

Beträffande ungdomsutbildning påpekar utredningen att antalet elever i grundläggande kurser vid jordbrukets yrkesskolor under de senaste tio åren har uppgått till 1 700—1 800 per år. Med hänsyn till den avtagande rekryteringen till yrket kan denna siffra betraktas som ett uttryck för ett ökande utbildningsintresse. Undersökningar visar emellertid att yrkeskunskaperna hos nyetablerade jordbrukare fortfarande ofta är mycket bristfälliga. Utredningen anser att de stora krav på god, grundläggande utbildning, som det framtida lantbruket kommer att ställa, gör det önskvärt att alla ges en grundläggande yrkesutbildning motsvarande minst den nuvarande grundläggande yrkeskursen om 21 veckor. Innehav av sådan utbildning anses böra beaktas vid prövning av ansökan om mer omfattande statligt ekonomiskt stöd.

Skolornas utrymmesresurser kan maximalt beräknas för ett elevantal i grundläggande yrkeskurser som motsvarar hela den årliga rekryteringen av företagare och anställda i jordbruket. Denna har av utredningen bedömts ligga mellan 1 500 och 2 500 personer. För anställd arbetskraft beräknas utbildningsbehovet till ca 500 personer per år.

Varken för den blivande företagaren eller den anställde anser utredningen den grundläggande yrkesutbildningen vara tillräcklig. För den anställde erfordras, beroende av hans huvudsysselsättning, specialutbildning på maskinområdet eller på djurskötselområdet. Företagaren behöver vidareutbildning på det företagsekonomiska området och utredningen anser det inte vara realistiskt med en utbildning minst motsvarande förkortad driftsledarkurs. I områden, där i större omfattning sambruk mellan jord och skog förekommer, förordas att den företagsekonomiska undervisningen mer än hittills ägnas det kombinerade företagens problem, vilket förutsätter ett ökat samarbete mellan lantbruksskolor och skogsbruksskolor.

Med hänsyn till den förväntade strukturutvecklingen inom svenskt lantbruk anser utredningen vidare att omfattningen av lantmästarutbildningen successivt bör utvidgas.

I fråga om omskolnings- och vidareutbildningsverksamhet för vuxna framhåller utredningen att sådan verksamhet är särskilt viktig inom en näring som är stadd i snabb omvandling. Utredningen förordar att skolorna framdeles i största möjliga utsträckning engageras i denna verksamhet. Med utgångspunkt från att en vuxenutbildning är särskilt angelägen för brukare under 45 år, vilka har företag med minst 20 ha åker, förordas att möjligheter öppnas för nu yrkesverksamma till särskild yrkesutbildning. Utredningen beräknar behovet till omkring 500 elever årligen under en tioårsperiod.

Utredningen föreslår vidare, att den grundläggande utbildningen i högre

grad än nu kompletteras genom specialkurser inom olika ämnesområden. Det ekonomiska stödet vid yrkesutbildningen på jordbrukets område till de studerande anses för ungdomens del böra utgå efter samma grunder som vid annan yrkesutbildning. För de redan yrkesverksammas del och de som följer special- och vidareutbildningskurser förordas samma grunder som föreslås för omskolningskurser i samband med byte av yrke i 1960 års arbetsmarknadsutrednings betänkande »Arbetsmarknadspolitik» (SOU 1965: 9).

Fortbildning. En kontinuerlig fortbildning är nödvändig inom lantbruket liksom inom näringslivet i övrigt och utredningen framhåller att denna kan ske på tre sätt, nämligen genom massmedia, gruppmedia och individuell rådgivning.

Utredningen anser det sannolikt, att fortbildningsprocessen kan föras längre via radio och TV än som sker nu. F. n. förekommer program direkt avsedda för lantbrukare endast i radio. De program, som sänds i TV och som handlar om lantbruk, är avsedda för en bredare publik och utgör en normal täckning av ett viktigt samhällsområde.

Möjligheter till regional rådgivning föreligger redan på radiosidan. Eftersom programmen i TV tills vidare inte kan delas upp på skilda regioner, måste innehållet vara av rikskaraktär. På så sätt skulle radio och TV kunna komplettera varandra.

Utredningen berör därefter förutsättningarna för ökad sändningstid i TV för rådgivning till jordbrukare och finner att ett varje vecka återkommande jordbruksmagasin skulle vara ett lämpligt program. Produktion av 50 TV-program per år beräknas enligt uppgift från Sveriges Radio kosta ca 1,5 milj. kr. och kostnaden för kompletterande radioprogram beräknas utgöra ca 500 000 kr. per år. Utredningen förordar att frågan om en dylik utvidgning av radio- och TV-programmen prövas.

Vid sidan av radio och TV har jordbrukartidningarna och landsortspresen f. n. den största betydelsen när det gäller att snabbt och effektivt vidarebefordra nyheter och erfarenheter till lantbrukarna. Information genom massmedia måste emellertid kompletteras och följas upp genom personliga kontakter, sådana som kan lämnas i grupprådgivning och framför allt i individuell rådgivning.

Utredningen pekar på att rådgivningen av kostnadsskäl till en rätt betydande del måste ske genom gruppmetoder såsom föredrag, kurser, demonstrationer och liknande. Man bör enligt utredningen sträva efter att effektivisera grupprådgivningen samtidigt som den minskas i omfattning till förmån för individuell rådgivning, som av utredningen anses vara den mest effektiva fortbildningsmetoden. Antalet rådgivare i vårt land är emellertid litet i förhållande till antalet jordbrukare. Även om rådgivningskåren förstärks, betraktar utredningen det inte som realistiskt att räkna

med en så stor ökning att hela behovet av individuell rådgivning blir täckt.

Grupprådgivningen och den individuella rådgivningen anser utredningen bör organiseras så att verksamheten på lång sikt kan effektivt betjäna omkring 75 000 företagare och anställda beträffande lantbrukets teknik och ekonomi.

Rådgivningsverksamheten skall vidare under en övergångsperiod på 15—20 år kunna ge information och service i omställningsfrågor och därtill knutna problem, avveckling av icke rationella företag och liknande. Som nämnts bör särskilt den individuella rådgivningen förstärkas samt koncentreras till centrala frågeställningar och leda fram till konkreta förslag till handlingsprogram för den enskilde företagaren.

Utredningen anser det angeläget, att planeringen av fortbildningen ägnas fortlöpande uppmärksamhet och att samarbetet mellan rationaliseringsorganen, näringsutövarnas egna organisationer och representanter för andra grenar inom näringslivet förstärks. Särskild uppmärksamhet bör därvid ägnas åt samspelet mellan rådgivning och andra rationaliseringsmedel samt mellan rådgivningen om företagsrationaliseringen och omställningsproblematiken.

Reservationer och särskilda yttranden. I ett *särskilt yttrande* uttalar ledamöterna *Eriksson, Anton Johansson, Lindbeck, Lindskog, Odhner* och *Yngve Persson* att en diskussion av planeringens innehåll hade behövts beträffande produktionens lokalisering, markdispositionsfrågorna samt företagsenheternas produktionsinriktning. Planeringen för jordbruksproduktionens lokalisering måste ske på riksplanet i intimt samband med den övriga lokaliseringspolitik. Riktlinjer för det lokala genomförandet av planerna får sedan spridas till de lokala organen, länsplaneringsråden och lantbruksnämnderna.

Markdispositionsfrågorna blir däremot en mer lokal angelägenhet, som kan lösas på grundval av principiella riktlinjer från centrala myndigheter. För att målet med strukturrationaliseringen skall kunna nås är det dock nödvändigt med en starkt ökad rörlighet i markdispositionen. Utredningen borde ha trängt djupare i detta problem och kommit fram till mer genomgripande åtgärder.

Även i fråga om jordbruksföretagens produktionsinriktning finns det enligt gruppens mening, på grund av den ökade specialiseringen, behov av en riksplanering i stora drag. De statliga insatserna måste kunna styras så att det inte uppstår överproduktion av vissa produkter.

Genom forskning och försöksverksamhet bör man främja utvecklingen av sådana nya företagsformer i jordbruket som kan tillvarata stordriftens fördelar. Investeringarna i familjeföretagen föreslås ske på ett sådant sätt, att en fortsatt utveckling mot storföretag inte kommer att resultera i alltför stora kapitalförluster.

För att motverka nuvarande brister i rådgivningsverksamheten förordar

gruppen att en lokal rådgivningsorganisation skapas, till en början på prov inom 4—5 områden. Denna skulle besättas med huvudsakligen högskoleutbildade rådgivare och drivas i jordbrukarnas egen regi, men med statsstöd till löner m. m.

Herrar *Bengtsson, Hansson, Holmström, Håkansson, Oscarsson* och *Astrand* framhåller i ett *särskilt yttrande och reservation* att det är angeläget att rationaliseringspolitiken inriktas på att bilda familjeföretag. Reservanterna anser det också betydelsefullt att småjordbruk med förutsättningar för rationell specialproduktion kan lämnas samma stöd som motsvarande större företag. En stegvis utbyggnad av företagen anses böra stödjas om åtgärden är ekonomiskt motiverad och ej försvårar en långsiktig lösning, även om företaget totalt sett kalkylmässigt inte ger fullgod lönsamhet.

Reservanterna beklagar att utredningen inte mera ingående belyst sambandet jord-skog. De förordar en utbyggnad av verksamheten med koncentrerade rationaliseringsinsatser till jämförbara jordbruksbygder utanför norrlandslänen. För att stimulera utvecklingen mot nya produktionsformer föreslås även att staten lämnar bidrag till investeringar i ny teknik, som snabbt behöver prövas under olika förutsättningar.

I fråga om utbildningen anser reservanterna det angeläget dels att den av utredningen föreslagna vuxenutbildningen inte begränsas till brukare under 45 år med brukningsenheter om minst 20 ha, dels att de till lantbruket knutna kvinnorna får tillgång till vidgade utbildningsmöjligheter.

Reservanterna uttalar sig slutligen för jordbrukskonton. Dessa föreslås utformade som investeringskonton, vilka i första hand skulle tas i anspråk vid ny- och ombyggnad.

I de av herr Bengtsson m. fl. här redovisade synpunkter instämmer ledamoten *Haeggbloom* i sin *reservation*.

Ledamoten *Svensson* anser i *särskilt yttrande och reservation* att det statliga stödet skall kunna lämnas även till deltidsjordbruk.

Ledamoten *Hansson* anser i ett *särskilt yttrande* att frågorna om jordbrukets möjligheter till självfinansiering samt sambandet jord-skog inte tillräckligt beaktats av utredningen. Vidare påpekas angelägenheten av att man på nytt prövar om det från jordbruket lösgjorda kapitalet kan beredas annan värdebeständig placering.

Ledamoten *Söderberg* vänder sig i ett *särskilt yttrande* mot utredningens uttalande om riksbankens prioritering av jordbrukets kreditförsörjning. Han anser det vara omöjligt att för sådana lägen som avses i förväg ha någon bestämd uppfattning om hur tillgängliga kreditresurser bör prioriteras mellan olika sektorer av närings- och samhällslivet.

Remissyttrandena

Planeringen. Utredningens synpunkt att rationaliseringsverksamheten i första hand bör ta sikte på den för jordbruksdrift lämpligaste marken har föranlett ett flertal länsstyrelser att ta upp frågan om jordbruk inom tätortsregionerna. Länsstyrelserna pekar härvid på att tätorternas markbehov ökar avsevärt snabbare än tätortsbefolkningen. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* framhåller att flera av våra snabbt växande storstadsområden är belägna i direkt kontakt med landets ledande jordbruksbygder. Länsstyrelsen anser det finns skäl anta att nedläggningen av landets bästa åkerarealer på grund av urbaniseringsprocessen i syd- och mellan-Sveriges storstadsregioner t. o. m. är större än nedläggningen av perifera och dåligt arronderade jordar i mellan- och skogsbygden. De jordbruksplanerande organen bör självfallet inte hjälpa till att bygga upp bärkraftiga brukningsenheter i sådana geografiska lägen, där en snabb tätortsexpansion kommer att radikalt förändra förutsättningarna för företagen. Liknande synpunkter framförs av *länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus* samt *Hallands län*. Den senare framhåller att frågan om tätorternas expansion i de bättre jordbruksområdena är av avgörande betydelse för styrningen av jordbruksrationaliseringen och för bedömningen av den beredskapsgrad som skall sättas som mål. *Länsstyrelsen i Uppsala län* framhåller att det är väsentligt, att man undersöker vilka jordbruk som av lönsamhetsskäl i första hand kan utmönstras ur produktionen och vilka brukningsenheter som bör bli kvar, innan man väljer mellan alternativa utbyggnadsriktningar av större tätorter.

När det gäller val av företagstyp anför *RLF* och *SL* att en för vårt land realistisk rationaliseringspolitik främst måste inriktas på familjeföretag, även om bildandet av andra företagstyper inte kan eller bör motarbetas. Även *Skogs- och lantarbetsgivareföreningen* anser det vara i sin ordning, att strukturrationaliseringen i första hand inriktas på familjeföretag. Samtidigt bör även större enheter, bl. a. på grund av större möjligheter till driftsrationalisering, kunna bli av särskilt värde i ett omstrukturerat jordbruk. *Sveriges grossistförbund* och *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri* framhåller möjligheterna att driva jordbruk i aktiebolagsform.

Den föreslagna uppdragsforskningen beträffande lämpliga företagsformer m. m. tillstyrks av *lantbruksstyrelsen* och *KF*. Förbundet framhåller att man vid dessa studier dock i större utsträckning än som hittills skett även bör beakta livsmedelsindustrins möjligheter att aktivt främja rationaliseringsverksamheten. *Statens jordbruksnämnd* anser att man i samband med omprövningen av den jordbruksekonomiska undersökningen även bör pröva lämpliga alternativ till en undersökning enligt nu gällande grunder.

I fråga om kombinerade jord- och skogsbruksföretag har

remissinstanserna skilda uppfattningar. *Lantbruksstyrelsen* framhåller att man inom stora delar av landet kan nå den ekonomiskt optimala kombinationen av arbetskraft, mark och kapital endast om lantbruksföretagen är grundade på lämplig kombination av jord och skog. Styrelsen anser det därför vara av största vikt att arbetet med den skogligen rationaliseringen i betydande omfattning är direkt kopplad med jordbrukets rationalisering. *RLF* och *SL* samt *länsstyrelsen i Norrbottens län* hyser liknande uppfattning.

Skogsstyrelsen pekar på att det i utredningen saknas en närmare analys och ett ställningstagande till frågan om vilken roll skogsbruket bör och kan spela för jordbruket i framtiden. Således har möjligheterna till kompletterande vintersysselsättning i skogsbruket inte närmare utretts. Inte heller har man behandlat skogsbrukets och jordbrukets beroende av varandra för att i glesbygderna skapa underlag för en bosättning med tillfredsställande social miljö. *Domänstyrelsen* framhåller att mekaniseringen och säsongutjämningen inom jordbruk och skogsbruk medför att de båda näringarna fjärrar sig från varandra i de egentliga jordbruksbygderna vid tilltagande egendomsstorlek. Styrelsen anser det vara betydelsefullt, att samhället underlättar bildandet av rena jordbruksföretag med tillräcklig areell omfattning. Liknande synpunkter framförs av *Svenska skogsarbetareförbundet* som anser att utredningen inte i tillräcklig grad beaktat den nuvarande utvecklingen inom skogsbruket med mekanisering och rationalisering. Förbundet hoppas att skogspolitiska utredningen snabbt skall kunna ge synpunkter på hithörande frågor.

Frågan om omställningstakten samt möjligheterna att påverka denna tas upp av vissa remissinstanser. *Jordbruksnämndens konsumentdelegation* framhåller att en konsekvent tillämpad prisdifferentiering för produktionen mellan stora och små leverantörer kan leda till en produktionsökning vid stora och rationella företag samtidigt som produktionen minskar vid små och orationella företag. Delegationen anser det förvånande att utredningen ej tillräckligt beaktat livsmedelsindustrins stora möjligheter att påverka jordbruksproduktionens rationalisering och lokalisering. Vid en samhällsekonomisk total kalkyl borde man räkna med den sammanlagda effekten av en snabbare driven strukturrationalisering inom råvaruledet och de vinster som kunde nås inom förädlings- och distributionsleden. Det anses troligt att man vid en dylik total kalkyl skulle få belägg för att en ej oväsentlig påskyndning av rationaliseringstakten inom jordbruket skulle kunna medföra betydande överföringsvinster för samhället. Delegationen hävdar vidare att utredningen inte tillräckligt ingående analyserat tidsfaktorns betydelse för rationaliseringsarbetet t. ex. med hänsyn till den ekonomiska varaktigheten av gjorda investeringar och till lämpligt tidsschema för en successiv investeringsökning i nya byggnader. Liknande synpunkter framförs av *KF*. Förbundet anser vidare att man under det första skedet bör inrikta sig på att stimulera en krympning av produktionsvolymen, spe-

ciellt för varor där Sverige nu har exportöverskott. Sedan bör ökad stimulans ges till att bygga upp rationella, lönsamma företag. *RLF* och *SL* framhåller att rationaliseringspolitiken måste anpassas till den aktuella företagsstrukturen och ålderssammansättningen hos brukarna. Detta innebär bl. a. att uppbyggnaden av rationella företag ofta måste ske stegvis med utnyttjande av de fasta resurser som redan finns. *Skogs- och lantarbetsgivareföreningen* pekar på att omvandlingsprocessen särskilt berör mindre brukningsenheter med äldre brukare. Föreningen anser inte att denna personalgrupp är så väsentlig ur arbetskraftssynpunkt att det genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder skulle vara av intresse att påskynda dess avgång från jordbruket. Ur samhällsekonomisk synpunkt är det riktigare att låta omvandlingsprocessen få ett via generationsväxlingen naturligt förlopp. Liknande uppfattning hyser *länsstyrelsen i Älvsborgs län* och *länsstyrelsen i Västerbottens län* som även anser att man inte bör påskynda utvecklingen med mindre man är beredd att skapa nya möjligheter att lösa glesbygdens och servicesamhällets problem. *Domänstyrelsen* pekar på att det varit önskvärt att utredningen i större utsträckning penetrerat strukturomvandlingens konsekvenser för samhällsutvecklingen på landsbygden.

Flera remissinstanser har tagit upp frågan om rationaliseringsverkens inverkan på kulturlandskapet. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* pekar på att den pågående jordbruksutvecklingen i mycket hög grad kommer att påverka kulturlandskapets framtida utseende i ej önskvärd riktning. Konsekvenserna för kulturlandskapet av den pågående snabba strukturförändringen får enligt länsstyrelsen inte ses som ett perifert problem i förhållande till jordbrukspolitiken. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anser att åtgärder för att i möjligaste mån hålla det gamla odlingslandskapet öppet och bevara trivselbefrämjande miljöer bör övervägas och vidtas parallellt med strukturomvandling inom jordbruket. *Länsstyrelsen i Örebro län* föreslår att man undersöker möjligheterna att låta en köpare av bostadshus på nedlagd jordbruksfastighet utan särskilt merpris få större öppen mark än som erfordras som tomt mot att köparen förbinder sig att inte låta barrträd växa upp på tomt.

Domänstyrelsen anser det angeläget att delar av kulturlandskapet i nedläggningsbygderna bevaras. Det är därför önskvärt att en inventering om arten och omfattningen av ett sådant bevarande kommer till stånd. Av kostnadsskäl kommer endast en ringa del av det nuvarande odlingslandskapet att kunna bevaras. Styrelsen anser det nödvändigt att stat och kommun engagerar sig i kulturlandskapets utformning och bidrar till kostnaderna härför. *Skogsstyrelsen* anser med utgångspunkt från hittills gjorda erfarenheter om förutsättningarna att omföra nedlagd jordbruksjord till skogsproduktion att en viss uppbromsning av nedläggningstakten är önskvärd. Styrelsen förordar att man stimulerar mer extensiva brukningsmetoder (bete för köttproduktion o. d.) där dessa kan anses vara lämp-

liga och ekonomiskt rimliga. Även *lantmäteristyrelsen* förordar ett ökat betesbruk. Förutom fördelar ur landskapsvårdssynpunkt medför betesdrift en fortlöpande markvård med behållet odlingsvärde hos markerna som följd. Berörda fastigheter bör i många fall lämpligen föras samman till gemensamhetsbeten. Liknande synpunkter anförs av *jordbruksnämndens konsumentdelegation* och *KF*, som här till föreslår att man, för att åstadkomma en övergång av marginell åkerjord med lämpligt geografiskt läge till betesmark, under viss tid betalar särskilda arealbidrag.

Beträffande planeringen av jordbruksrationaliseringen framhåller *lantbruksstyrelsen* betydelsen av att den utformas som en integrerad del av samhällsplaneringen i stort. Särskilt angeläget blir det med gemensamma bedömningar i lokaliserings-, arbetskrafts- och markdispositionsfrågor. Styrelsen framhåller också nödvändigheten av att den regionala planeringen samordnas centralt. *Styrelsen för lantbrukshögskolan* pekar på att eftersom konkurrensen om mark och utrymme för lantbruk, industri och fritidsändamål ökar, är det nödvändigt att göra en prioritering mellan olika markbehov. Denna prioritering bör ske på riksnivå och mynna ut i en riksomfattande markanvändningsplan. Planerna bör göras i samråd med berörda vetenskapliga institutioner och även kunna vara till ledning för de enskilda jordbrukarnas handlande.

Lantbruksstyrelsen och *överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap* tillstyrker de av utredningen föreslagna rådgivande nämnderna för samråd med näringslivet m. m. Överstyrelsen framhåller att den bör vara representerad i den nämnd, som föreslås knuten till *lantbruksstyrelsen*. *Länsstyrelserna i Södermanlands, Kronobergs och Västerbottens län* anser däremot att de föreslagna nämnderna medför risk för överorganisation och avstyrker. I stället förordas att de till länsstyrelserna knutna planeringsråden utnyttjas för samrådsförfarandet.

Förslaget om ett årligt anslag av 200 000 kr. för forskning rörande jordbrukets produktionsresurser m. m. vid *lantbrukshögskolan* tillstyrks i allmänhet av remissinstanserna.

Även förslaget om att statens jordbruksnämnd, statistiska centralbyrån och *lantbruksstyrelsen* fortlöpande skall följa och registrera effekten av insatta rationaliseringsmedel m. m. har i huvudsak godtagits. *Lantbruksstyrelsen* tillstyrker förslaget helt och *statens jordbruksnämnd* pekar på att de föreslagna redogörelserna i normalfallet knappast är påkallade med tätare mellanrum än ett år. *Sveriges grossistförbund*, som också tillstyrker förslaget, förordar däremot ett betydligt intimare samarbete än de årliga kontakter som föreslås av utredningen. *Styrelsen för lantbrukshögskolan* pekar på att ifrågakvarande redogörelser inte endast bör vara historiska utan även bör bestå av en framåtsyftande prognosdel, stödd av forskning på prognossidan.

Inrättandet av ett företagsregister tillstyrks av samtliga remiss-

instanser som yttrat sig i frågan. Vissa synpunkter på registrets uppläggning har dock framförts. Således framhåller *överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap* att den, med hänsyn till registrets värde även för planläggningen inom det ekonomiska försvaret, bör beredas tillfälle att framföra synpunkter på registrets uppläggning. *Lantmäteristyrelsen* pekar på att det föreslagna registret torde få många beröringspunkter med det nya fastighetsregister som är under arbete inom fastighetsregisterutredningen. Därför bör denna utredning kontaktas vid de fortsatta övervägandena. *Skogsstyrelsen* understryker vikten av att även skogsbrukssektorn inom de kombinerade företagen kartläggs och att man därvid inte stannar vid enbart en redovisning av ägaremessiga samband mellan jord och skog. *Svenska Sparbanksföreningen* framhåller önskvärdheten av att sparbankerna mot ersättning ges möjlighet att utnyttja företagsregistret.

Markanskaffning. Utredningens förslag om förstärkning av jordfonden m. m. tillstyrks av remissinstanserna. *Lantmäteristyrelsen* understryker att vid en kraftig utökning av jordfonden måste även lantmäteriets resurser förstärkas. Vidare framhåller styrelsen att rationaliseringsarbetet i första hand bör inriktas på att förbättra brukningsenheterna och driftsförhållandena inom de egentliga jordbruksbygderna.

Även förslagen att underlätta det lantmäteritekniska förarbetet ställer sig remissinstanserna välvilliga till. *Lantmäteristyrelsen* pekar i sammanhanget på att det är nödvändigt att de jordpolitiska reglerna i fastighetsbildningslagstiftningen är samordnade med den målsättning som fastställs av statsmakterna. Därför är en översyn av dessa bestämmelser i jorddelningslagen påkallad och resultatet av översynen får sedan inarbetas i den nya fastighetsbildningslagen. Det är viktigt att arbetet med denna lag snarast slutförs.

I de av utredningen gjorda uttalandena beträffande arrendelagstiftningen instämmer *lantbruksstyrelsen*, *styrelsen för lantbruks-högskolan*, *RLF* och *SL*, *KF*, *jordbruksnämndens konsumentdelegation* samt *Sveriges grossistförbund*. Även *arrendelagsutredningen* understryker önskemålet om ett ökat utbud av arrendejord. Utredningen framhåller dock att arrenden medför vissa nackdelar, bl. a. ur kreditsynpunkt. Vidare anses det ej generellt bli billigare än köp, sett på lång sikt. Utredningen beklagar att jordbruksutredningen inte behandlat frågan om en liberalisering av sambandet mellan jord och skog. Det anses nämligen sannolikt att man på den punkten kan finna större möjligheter att underlätta finansierings-svårigheterna. Utredningen förklarar sig slutligen beredd att lösa de av jordbruksutredningen aktualiserade frågorna utan särskilda tilläggsdirektiv. *Lantmäteristyrelsen* anser att en arrendelagstiftning som är anpassad till strukturrationaliseringen kortsiktigt skulle vara ett bra hjälpmedel. På sikt bör dock strävan även fortsättningsvis vara att få överensstämme-

se mellan den officiella fastighetsindelningen och indelningen i ekonomiska enheter, detta bl. a. ur kredit synpunkt.

Finansieringsfrågor. Utredningens förslag rörande hypoteksbankens och landshypoteksföreningarnas utlåning tillstyrks i allmänhet av remissinstanserna.

Förslaget om att riksbanken i lägen med skärpta krav på placerings- och likviditetskvoter skall prioritera jordbrukets kreditförsörjning möter starka invändningar från remissinstanserna. Således avstyrks förslaget av *fullmäktige i riksgäldskontoret, fullmäktige i riksbanken, kommerskollegium, Sveriges industriförbund, SAF, Sveriges grossistförbund, KF* samt *TCO*. *Fullmäktige i riksbanken* anser att någon prioritering utöver statens och bostädernas kreditbehov inte bör förekomma.

Utredningens tankegångar om s. k. jordbrukskonto tas upp av *lantbruksstyrelsen*. Styrelsen framhåller att den fortsatta utökningen av jordbruksföretagen samt övergången till alltmer specialiserade driftsformer, vilkel oftast medför större inkomstvariationer mellan olika år, förorsakar ett större behov av skatteutjämning. Styrelsen förordar att frågan övervägs ytterligare. Även *RLF* och *SL* understryker värdet av jordbrukskonton.

Utredningens förslag angående beskattningen av skördeersättningarna tillstyrks av *lantbruksstyrelsen* samt *RLF* och *SL*. *Statens jordbruksnämnd* förordar en fakultativ möjlighet för den skattskyldige att få ersättningen beskattad för skördeåret. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* avstyrker däremot förslaget.

Behovet av att genomföra de av utredningen föreslagna ändringarna i reglerna för avskrivning av byggnader vitsordas av en rad remissinstanser. *RLF* och *SL* anser att en reform av avskrivningsreglerna för driftsbyggnader bör genomföras för att åstadkomma en snabbare och mer differentierad avskrivning och därjämte särskild avskrivning för inredning.

I detta sammanhang framhåller *styrelsen för lantbrukshögskolan* samt *KF* angelägenheten av att allt fler jordbruksföretag stimuleras att införa ordnad bokföring. *RLF* och *SL* förordar en väsentlig höjning av bidragsbeloppen till främjande av bokföring samt att även gårdar som är större än 50 ha skall kunna få sådant bidrag.

Statligt ekonomiskt stöd. Utredningens förslag att bestämmelserna om det ekonomiska stödet till såväl etablering som rationalisering i jordbruket förs samman till en kungörelse tillstyrks av *lantbruksstyrelsen* som dessutom förordar att bestämmelserna om stöd till trädgårdsnäringens rationalisering i möjligaste mån samordnas med dem för jordbruket.

Utredningen framhåller att finansieringsstödet bör knytas till det ekono-

miska effektivitetskravet, men att avsteg från detta kan vara motiverat av lokaliseringpolitiska eller andra skäl. *Lantbruksstyrelsen* konstaterar i anledning härav att man vid den hittillsvarande verksamheten med särskilda rationaliseringsinsatser räknat med tillfredsställande förräntning och möjligheter till normal avskrivning även av den del av investeringarna som motsvaras av statliga bidrag. Enligt styrelsens uppfattning bör avsteg från denna princip i framtiden ske endast när de lokaliseringpolitiska skälen för investeringar är synnerligen starka.

Förslaget om att minska statsbidrag, avskrivningslån och direkta lån från statliga lånefonder och i stället öka de statliga kreditgarantierna tillstyrks av de remissinstanser som uttalar sig i ämnet. *Fullmäktige i riksgäldskontoret* framhåller dock, att möjligheten till statliga lånegarantier inte i och för sig innebär att i ett givet kreditmarknadsläge krediter verkligen också kan ställas till förfogande.

Utredningens förslag att slopa den nuvarande begränsningen av stödet till högst s. k. tvåfamiljsjordbruk tillstyrks av remissinstanserna. *Lantbruksstyrelsen* framhåller att denna gräns visat sig otidsenlig och i olika avseenden svår att tillämpa. *Sveriges grossistförbund* förordar att även livsmedelsindustrins engagemang i jordbruksproduktion stimuleras genom att denna form av jordbruk ges samma möjligheter till bidrag och lån som andra jordbruk. *Småbrukarnas Riksförbund* föreslår att den nedre arealgränsen för lånegaranti slopas och ersätts med att fastigheten skall vara taxerad som jordbruksfastighet.

Utredningen har inte ansett det motiverat att ändra den nuvarande ordningen att endast enskild person skall kunna få jordförvärvslån och driftslån. *Styrelsen för lantbrukshögskolan* anser att även juridisk person i vissa fall, t. ex. aktiva jordbrukare som önskar driva jordbruk gemensamt i bolagsform, skall kunna komma i åtnjutande av dessa lån. Styrelsen förutsätter härvid att garantilån skall kunna utgå även till rena skogsfastigheter.

Mot utredningens förslag beträffande de omständigheter under vilka bidrag till inre rationalisering skall kunna utgå anmäler *lantbruksstyrelsen* en något avvikande uppfattning. Styrelsen anser att statsbidragen till investeringar i ekonomibyggnader och markanläggningar bör begränsas till dels speciellt kostnadskrävande investeringar, som eljest inte kan realiseras med hänsyn till bl. a. sökandens likviditet, dels investeringar vid brukningsenheter, som till följd av genomgripande yttre rationalisering eller fastighetsreglering har ett speciellt stort och i tiden koncentrerat investeringsbehov som kan antas innebära påfrestningar på sökandens likviditet, dels större torrlägningsföretag av allmänt intresse, för vilka stimulansbehovet för företagets genomförande bedöms vara stort, dels investeringar som förutom av bl. a. företagsekonomiska skäl även motiveras av lokaliseringpolitiska hänsynstaganden. Genom övergångsbestämmelser föreslås dessutom att möjligheter skapas för att infria före de nya bestämmelsernas ikraftträdande genom formella beslut gjorda utfästelser om statsbidrag.

Med de föreslagna förutsättningarna för beviljande av statsbidrag anser lantbruksstyrelsen att bestämmelserna om statsbidragens maximala storlek lämpligen kan förenklas. Styrelsen föreslår att bidrag i princip skall kunna utgå till såväl markanläggningar som ekonomibyggnader med högst 25 % av godkänd kostnad. Därjämte ifrågasätter styrelsen om inte ett maximalt bidragsbelopp till varje ekonomibyggnadsföretag bör fastställas med hänsyn till de betydande bidragsbelopp det annars skulle kunna bli fråga om i enskilda fall. Eventuellt maximibelopp föreslås dock med hänsyn till inriktningen av den kommande rationaliseringsverksamheten sättas avsevärt högre än det som nu gäller.

Styrelsen pekar vidare på att de föreslagna förutsättningarna för bidrag i huvudsak överensstämmer med de förutsättningar, under vilka bidrag nu kan beviljas utan behovsprövning. Av denna orsak torde några detaljerade bestämmelser om behovsprövning inte behöva föras in i den nya författningen. Däremot bör vid fastställandet av bidragsprocenten i de enskilda fallen hänsyn tas till vederbörandes ekonomiska ställning. Styrelsen vill särskilt framhålla att ett angivande av en maximal procentsats för bidragsberäkningen inte skall innebära att bidragen regelmässigt skall utgå enligt denna.

Utöver nyss nämnda bidragsformer föreslår lantbruksstyrelsen att bidrag även skall kunna utgå för försök i praktisk drift vid enskilda lantbruk med ny teknik i samband med byggnadsinvesteringar, inomgårdsrationalisering och markanläggningar. Sådana bidrag, som bör administreras centralt, bedömer styrelsen kunna bli ett verksamt medel för att påskynda rationaliseringen och snabbt kunna pröva och föra ut ny teknik på hithörande områden. En försöksverksamhet i traditionell mening blir på dessa områden synnerligen tidsödande och dyrbar.

Verksamheten med särskilda rationaliseringsinsatser bör enligt utredningen fortsätta och utvidgas. *Styrelsen för lantbrukshögskolan* framhåller vikten av att hittillsvarande verksamhet noga analyseras innan beslut fattas om utvidgning, inte minst med tanke på en eventuell prisdifferentiering till förmån för mjölkproduktionen i norra Sverige. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* förordar att visst låne- och bidragsstöd skall kunna lämnas till jordbruk i inlandet, även om förhållandena där i regel är sådana att det ej finns förutsättningar för jordbruksföretag med större jordbruksdel. Frågan bör ses som en specialfråga för denna landsdel och gå in som en delfråga i det s. k. inlandsproblemet.

I fråga om jordförvärvslånen uttalar *lantbruksstyrelsen* att styrelsen övervägt föreslå att jordförvärvslånen maximeras med hänsyn till de väntade stora kraven på garantiramarna. Styrelsen förordar emellertid i stället att jordförvärvslån som överstiger 500 000 kr. tills vidare skall underställas styrelsens prövning, för att därigenom underlätta fördelningen av

tillgängliga ramar. Utredningsförslaget om att slopa maximigränsen för driftslån tillstyrks.

Förslagen om förlängda amorteringstider för jordförvärvslån och driftslån tillstyrks av *RLF* och *SL* samt *KF* och lämnas utan erinran av *fullmäktige i riksgäldskontoret*. *Fullmäktige i riksbanken* ställer sig däremot avvisande och framhåller att de i flera sammanhang, mot bakgrunden av det allmänna läget på kreditmarknaden, understrukit behovet av snab-
bast möjliga amortering. Argumentet att de med lånen finansierade tillgångarna har ett bestående värde anses inte avgörande. Riksbanken pekar på att det dels torde vara svårt att bedöma värdet på längre sikt inom en näringsgren under snabb strukturomvandling, även om garantilånen går till de bästa projekten, dels kan det lika väl hävdas att tillgångar med bestående värde bör balanseras av ett växande eget kapital.

Med anledning av de föreslagna kraven på nöjaktiga yrkeskunskaper hos låntagare med litet eget kapital uttalar *lantbruksstyrelsen* att god yrkesskicklighet bör krävas av samtliga jordbrukare som erhåller lånegaranti eller statsbidrag. Däremot bör inga absoluta krav på speciell teoretisk yrkesutbildning ställas. *Småbrukarnas Riksförbund* anser däremot att teoretisk utbildning som minst motsvarar grundkurs vid lantbruksskola samt god praktisk utbildning bör vara obligatorisk. *RLF* och *SL* framhåller i detta sammanhang att gällande bestämmelser för lånegarantier och bidrag till inre rationalisering är svåra att tillämpa på arrendatorer. Förbunden anser att bestämmelserna bör ses över i syfte att underlätta för arrendatorer att få statlig hjälp vid långtidsarrenden.

Förslaget att avveckla jordbrukets maskinlånefond tillstyrks av *lantbruksstyrelsen*. Styrelsen framhåller att särskild uppmärksamhet bör ägnas frågan om finansieringsstöd till olika former av gemensam maskin-användning liksom till gemensam produktion, lagring och torkning av jordbruksprodukter. Speciellt är det angeläget med en närmare avgränsning av vilka aktiviteter inom livsmedels- och fodermedelsframställningen som skall anses falla inom begreppet lantbruk och som därmed skall kunna få statligt finansieringsstöd i förevarande ordning. Styrelsen pekar på de gränsdragningsproblem som uppstått vid tillämpningen av rationaliserings- och lagerhuskungörelserna till följd av de senaste årens utveckling i fråga om torkning, pelletering m. m. av grovfoder. Även om lagerhuskungörelsen i övrigt inte berörs av förestående ändringar av reglerna för det statliga finansieringsstödet föreslås bestämmelserna däri böra anpassas till dem som kommer att införas i en ny rationaliseringskungörelse.

I fråga om storleken av det statliga ekonomiska stödet anför *lantbruksstyrelsen* att den bedömer behovet av kreditgarantier för förvärv av tillskottsmark inom några år till ca 100 milj. kr. Möjligheter bör fortfarande finnas att efter beslut av Kungl. Maj:t under löpande budgetår ändra fördelningen mellan olika kreditramar. I likhet med utredningen anser sty-

relsen att uppräkningsen av lånegarantiramarna bör ske successivt under två eller tre budgetår, bl. a. på grund av omorganisationen samt behovet av ökad projekteringsverksamhet. Styrelsen föreslår vidare att bidrag till den särskilda rationaliseringsverksamheten i fortsättningen helt bestrids ur det speciella anslaget för verksamheten. Detta förenklar den administrativa handläggningen och är även motiverat av att dessa bidrag i viss utsträckning skall kunna beviljas enligt andra grunder än dem som gäller för bidragsgivningen ur rationaliseringsanslaget. Den av utredningen föreslagna ramen om 6 milj. kr. för bidrag till inre rationaliseringsåtgärder kommer enligt lantbruksstyrelsens uppfattning att helt behövas för bidrag till företag utanför den särskilda rationaliseringsverksamheten. *Fullmäktige i riksbanken* anser det angeläget att en stor engångshöjning undviks i ett läge då kreditinstituten kan förutses vara hårt pressade. En eventuell ökning av lånegarantierna bör därför ske successivt. *Jordbruksnämndens konsumentdelegation* och *KF* tillstyrker de föreslagna höjningarna av kreditgarantiramarna. Delegationen och förbundet anser det vidare vara ändamålsenligt att under ett antal år prioritera anskaffningen av lämplig mark och samtidigt vara återhållsam beträffande lånegarantier vid nyinvestering, särskilt i byggnader för sådan animalieproduktion där man f. n. har exportöverskott. När tillräcklig del av befintlig äldre byggnadskapacitet definitivt försvunnit, bör de statliga lånegarantierna för nyinvesteringar i denna kategori av byggnader kraftigt öka.

Forskning och utbildning. Utredningens förslag om en mer samordnad och speciellt inom husdjursförädling och livsmedelsteknik utökad forskning tillstyrks av de remissinstanser som berör ämnet. *Lantmäteristyrelsen* framhåller angelägenheten av en ökad samordning mellan den strukturforskning som bedrivs vid lantmäterisektionen vid tekniska högskolan i Stockholm och motsvarande verksamhet vid lantbruks- och skogshögskolorna. *Styrelsen för lantbrukshögskolan* pekar på möjligheterna att genom dokumentationsverksamhet samt ökat forskarutbyte tillgodogöra sig utländska forskningsresultat. Styrelsen anser en starkt ökad satsning efter dessa linjer vara ett både billigt och rationellt sätt att öka introduktionen av ny teknologi i jordbruket. *Jordbrukets forskningsråd* understryker, att i nuläget väsentligt höjda anslag till husdjursforskningen är en av de allra viktigaste hävstångarna vid jordbruksnäringens rationalisering och ekonomiska höjande. *Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap* framhåller att den livsmedelstekniska forskningen även bör avse de problem som livsmedelsindustrin kan komma att ställas inför vid avspärrning och i krig.

Betydelsen av utredningens förslag om utbildningsverksamheten vitsordas av remissinstanserna. Vissa anser dock att utredningen underskattat behovet. *Styrelsen för lantbrukshögskolan* anser att särskild vikt bör läggas vid utbildningen av redan yrkesverksamma samt att den-

na verksamhet planeras för ett större antal jordbrukare än vad utredningen föreslagit. Med hänsyn till de snabba ändringarna i teknik och ekonomi och då en stor del av eleverna i de grundläggande kurserna i fortsättningen inte kommer att ägna sig åt lantbruk biträder styrelsen utredningens förslag att den grundläggande utbildningen i högre grad än nu kompletteras genom specialkurser i olika ämnen. Därvid anses även jordbruksutbildningen för lantbrukarhustrur böra uppmärksammas. Styrelsen understryker också starkt förslaget om en utökad lantmästarutbildning. Även *RLF* och *SL* tillstyrker en sådan utökning. *LO* ifrågasätter om utredningens förslag inom utbildningsområdet är tillräckligt långtgående. En ytterligare utbyggnad av undervisning och rådgivning genom statligt stöd anses kunna ge betydande effektivitetsvinster. Även *TCO* anser att utredningen på vissa punkter har underskattat de erforderliga insatserna framför allt i fråga om utbildningen av företagsledare. Tyngdpunkten i utbildning av nytillträdande jordbrukare måste vidare enligt *TCO*:s mening förflyttas i riktning mot längre och mer fördjupade kurser. *TCO* anser vidare att möjligheterna till vuxenutbildning av yrkesverksamma jordbrukare måste byggas ut väsentligt mer än till de föreslagna 500 utbildningsplatserna per år. *TCO* vill också särskilt understryka att utbildningsmöjligheterna även måste stå öppna för de kvinnor som tillhör jordbruksnäringen. *Jordbruksnämndens konsumentdelegation* och *KF* anser att utredningen inte tillräckligt penetrerat utbildningsbehov och utbildningsformer för olika kategorier sysselsatta inom jordbruksnäringen.

Fortbildning. Förslagen om en ökning av lantbruksprogrammen i radio och TV tillstyrks av *lantbruksstyrelsen*, *styrelsen för lantbrukshögskolan* samt *jordbrukets upplysningsnämnd*. Samtidigt understryks betydelsen av att denna verksamhet samordnas med övriga fortbildnings- och rådgivningsinsatser. Lantbruksstyrelsen pekar på att den i samarbete med Sveriges Radio—TV påbörjat fortbildning för rådgivare på detta område. En försöksverksamhet med rådgivningsprogram i TV föreslås starta snarast möjligt. *Jordbrukets upplysningsnämnd* framhåller att den största effekten nås då korta TV-program kompletteras med regionala radioprogram och samtidig utsändning av pressmaterial till dags- och fackpress. Nämnden understryker därför att staten bör satsa på en central lantbruksinformation, som via dags- och fackpress samt egna broschyrer m. m. kan förmedla aktuell upplysning till näringsutövarna. *Styrelsen för lantbrukshögskolan* pekar på att en förutsättning för ett riktigt utnyttjande av radio- och TV-program är en ökad utbildning i rådgivningskunskap bland tjänstemännen.

Vad gäller fortbildning i övrigt framhåller *lantbruksstyrelsen* att bristande lokala rådgivningsresurser är den starkaste begränsningsfaktorn när det gäller att snabbt få forsknings- och försöksresultat omsatta i praktisk drift. Styrelsen understryker därför nödvändigheten av att de lokala rådgivnings-

resurserna förstärks. Det av herr Eriksson m. fl. i särskilt yttrande framförda förslaget om en särskild statsunderstödd rådgivningsorganisation vid sidan av lantbruksnämnderna avstyrks dock. TCO tillstyrker däremot den av herr Eriksson m. fl. föreslagna lokala rådgivningsorganisationen.

Obligatorisk skördeskadeanmälan m. m.

Nuvarande förhållanden. Efter frivillig, individuell anmälan kan ersättning inom ramen för *skördeskadeskyddet* utgå till brukare av brukningsenhet om minst 2,0 ha åker. På särskild anmälningsblankett lämnar jordbrukaren förutom indentifikationsuppgifter uppgifter om brukningsenhetens åkerareal och dennas fördelning på olika grödor samt redovisar till- och utarrenderade arealer. Tidpunkten för anmälan, som inlämnas till lantbruksnämnd, fastställs årligen av statens jordbruksnämnd, varvid hänsyn i viss mån tas till grödornas utveckling och till väderleksförhållandena. Hittills har anmälningstiden utgått tidigast den 1 och senast den 15 oktober. Anmälningar som kommer in efter anmälningstidens utgång har inte beaktats, även om skördeskada skulle ha inträffat senare. Efter genomförd granskning översänder lantbruksnämnderna anmälningarna till statistiska centralbyrån för ytterligare granskning och ersättningsberäkning, vilken enligt vissa regler och huvudsakligen maskinellt sker med ledning av uppgifter om aktuell skörd och normskörd, aktuella priser och normpriser samt kvalitetsuppgifter.

Även utbetalningskort till ersättningsberättigade jordbrukare och besked om avslag på anmälan till övriga skrivs ut maskinellt. Utbetalning av skördeskadeersättningar sker av jordbruksnämnden före utgången av mars månad.

För att få underlag till *jordbruksstatistik* är jordbrukarna skyldiga att lämna uppgifter till dels jordbruksräkningar vart femte år, dels tre årliga jordbruksinventeringar. För räkningarna gäller särskilda bestämmelser för varje räkningstillfälle, medan permanenta bestämmelser har utfärdats för inventeringarna i kungörelsen den 13 april 1956 (nr 116) angående insamlande av årliga uppgifter till rikets officiella statistik. Med vissa inskränkningar omfattar jordbruksräkningarna samtliga brukningsenheter. Inventeringarna däremot baseras på uppgifter från ett urval av brukningsenheter.

Allmänna jordbruksräkningar har sedan år 1927 genomförts med i regel fem års intervall. Räkningdagen har med ett undantag varit förlagd till mitten av september. Efter år 1951 har räkningarna i varierande grad omfattat även brukningsenheter med högst 2,0 ha åker. 1966 års räkning har omfattat alla brukningsenheter med åker.

Förteckningar över brukningsenheterna samt uttagning av brukningsenheter för inventeringarna har baserats på det s. k. RLF-registret.

För jordbruksräkningarna inhämtas uppgifter från jordbrukarna bl. a. om brukningsform, arealen av olika ägoslag, åkerjordens användning för olika grödor, antal husdjur av olika slag och förekomsten av vissa maskiner och anläggningar.

Den mest omfattande jordbruksinventeringen görs i juni och berör ett urval av 25 000—30 000 brukningsenheter. Inventeringen i oktober omfattar hälften av brukningsenheterna över 2,0 ha i närmast föregående juniinventering och marsinventeringen den andra hälften. Samtliga brukningsenheter med mer än 200 ha åker ingår dock i alla tre inventeringarna. Brukningsenheter med högst 2,0 ha åker ingår endast i juniinventeringen. Vissa djurhållare utanför det egentliga jordbruket ingår i alla tre inventeringarna.

Vid jordbruksinventeringarna insamlas uppgifter om total åkerareal, åkerjordens användning, antal husdjur, inom jordbruket sysselsatt arbetskraft samt vissa strukturdata.

Vid insamling och granskning av uppgifterna inom såväl jordbruksräkningarna som inventeringarna anlitas kommunernas styrelser. Bearbetningen vid centralbyrån sker i hög grad med hjälp av elektronisk databehandling.

Statens jordbruksnämnds och statistiska centralbyråns förslag. Utredningsarbetet rörande obligatorisk anmälan till skördeskadeskyddet och i fråga om uppgiftsinsamlingen för jordbruksstatistiken har bedrivits av en arbetsgrupp med representanter för statistiska centralbyrån, skördestatistiska nämnden, statens jordbruksnämnd och lantbruksstyrelsen.

Arbetsgruppen redovisar inledningsvis vissa synpunkter på *anmälningsförfarandet* i skördeskadeskyddet. En senareläggning av tidpunkten för anmälan är ur granskningssynpunkt ofördelaktigare än att behålla anmälan i september bl. a. med hänsyn till att kontroll genom arealmätningar så gott som helt skulle bli omöjlig. Några väsentliga fördelar följer inte med en senare tidpunkt för anmälan. En flyttning av anmälningstiden till juni skulle enligt arbetsgruppen medföra högre kvalitet på de lämnade arealuppgifterna. Därjämte står förbättrade möjligheter till buds för granskningen av uppgifterna genom jämförelser med närmast föregående års anmälningar.

Antalet anmälningar väntas vid försommaranmälan öka väsentligt och därmed även granskningsarbetet. Merarbetet väntas emellertid kunna i stor utsträckning begränsas genom att granskningen mekaniseras. Detta är speciellt förhållandet om anmälan görs obligatorisk. Arbetet kräver dock en större administrativ apparat.

Den uppgiftsskyldighet, som nu föreligger för jordbruksstatistiskt ändamål och som berörs av en samordning mellan skördeskadeskydd och jordbruksstatistik, motsvarar i genomsnitt knappt 70 000 brukare om året. Till

detta kommer anmälningarna till skördeskadeskyddet, vilka i genomsnitt för åren 1961—1965 har utgjort drygt 60 000. En med statistiken samordnad anmälan innebär en ökning av antalet lämnade uppgiftsblanketter från ca 130 000 till ca 200 000. Antalet anmälningar vid nuvarande anmälnings-system väntas emellertid öka, varför skillnaden i antalet lämnade uppgiftsblanketter vid ett obligatorium jämfört med nuvarande system enligt arbetsgruppens beräkningar begränsas till ca 30 000.

Arbetsgruppen anför vidare att ett stort antal jordbrukare varje år går miste om skördeskadeersättning på grund av att de ej lämnat in anmälan. Vissa beräkningar visar att antalet ersättningsberättigade som har gått miste om ersättning på grund av utebliven anmälan och det totala ersättningsbeloppet för dessa för åren 1963 och 1964 uppgått till 20 374 och 10 620 resp. 13,2 och 2,3 milj. kr.

Sammanfattningsvis framhåller arbetsgruppen att samordning av anmälan till skördeskadeskyddet med statistikinsamlingen ej är genomförbar vid ett frivilligt system. Om ett sådant ändå väljs, är anmälan i september att föredra framför anmälan tidigare eller senare under året. Endast obligatorisk anmälan i juni synes därför enligt arbetsgruppens mening utgöra ett alternativ till nuvarande system.

Härefter anför arbetsgruppen synpunkter på *samordningen mellan anmälningsförfarande och statistikinsamling* samt på arbetsfördelningen mellan olika myndigheter. Vad först gäller samordningen framhålls att de uppgifter som jordbrukaren nu lämnar i anmälan för skördeskadeersättning i stor utsträckning sammanfaller innehållsmässigt med de till jordbruksstatistiken lämnade uppgifterna. Genom en allmän årlig uppgift från jordbrukare av ungefär samma innehåll som i nuvarande anmälan skulle nås betydande fördelar ur statistisk synpunkt. Uppgiftslämnandet skulle beträffande data, som inte erfordras för skördeskadeskyddet, kunna förenklas och effektiviseras genom en anknnytning till anmälningsförfarandet.

Vissa av uppgifterna i jordbruksräkningarna skulle genom sammankopplingen med skördeskadeskyddet komma att erhållas årligen. Detta gäller uppgifterna om antalet brukningsenheter och om den totala åkerarealen med fördelning på olika grödor. Uppgifter skulle också erhållas om fördelningen på ägda resp. arrenderade åkerarealer och brukningsenheter. Det skulle härigenom bli möjligt att fortlöpande belysa den strukturella utvecklingen inom jordbruket. Uppgifter om totalarealens fördelning på ägoslag, antalet olika husdjur samt förekomsten av vissa maskiner och anläggningar bör lämpligen kunna inhämtas genom tilläggsfrågor på obligatorieblanketten.

Med hänsyn till obligatoriets karaktär av totalundersökning väntar arbetsgruppen ökad säkerhet i statistiken. De direkta kostnaderna för statistiken blir begränsade, eftersom en stor del av materialet kommer till användning inom skördeskadeskyddet.

Vid nuvarande uppläggning av jordbruksinventeringarna i juni fram-

kommer de definitiva resultaten i början av oktober. Vid övergång till obligatorisk anmälan och därmed allmänt uppgiftslämnande kan en viss fördröjning jämfört med denna tidpunkt vara svår att undvika. Detta gäller speciellt startåret, då en försening på tre till fyra månader sannolikt blir ofrånkomlig med hänsyn till det stora initialarbetet i samband med uppläggningsarbetet. Det är i hög grad önskvärt att det sedan obligatoriesystemet har fått sin slutgiltiga utformning blir möjligt att leverera definitivstatistiken liksom hittills i oktober månad.

Arbetsgruppen redovisar härefter olika metoder att kombinera de tre årliga jordbruksinventeringarna och den obligatoriska skörde-skadepågången och konstaterar att juniinventeringen kan med hjälp av en utbyggd anmälningsblankett kombineras med denna medan den nuvarande inventeringsformen bör behållas vid undersökningstillfällena i oktober och mars.

I fråga om *arbetsfördelningen mellan olika myndigheter* erinrar arbetsgruppen inledningsvis att det åligger lantbruksnämnden att granska de inlämnade anmälningarna och därefter sända in dessa till statistiska centralbyrån. Uppgiftsinsamlingen för jordbruksräkningarna och jordbruksinventeringarna åvilar däremot de kommunala myndigheterna. Eftersom endast lantbruksnämnderna torde kunna komma ifråga som lokalorgan för skörde-skadeskyddet, skulle kommunernas medverkan i jordbruksräkningarna automatiskt falla bort vid en samordning mellan jordbruksräkningarna och skörde-skadeskyddet. Detsamma skulle gälla om de delar av jordbruksinventeringen i juni som förutsätts bli ersatta av en på anmälningarna till skörde-skadeskyddet grundad statistik. Arbetsgruppen anser övervägande skäl talar för att de kommunala organen befrias från arbetet med uppgiftsinsamlingen för den här aktuella jordbruksstatistiken över huvud taget. Detta gäller oberoende av om en samordning av denna med anmälan till skörde-skadeskyddet kommer till stånd eller ej.

I samband med en eventuell övergång till obligatorisk anmälan till skörde-skadeskyddet behöver fördelningen av arbetsuppgifterna mellan lokala och centrala organ tas upp till prövning. Som skäl härför anförs att vid övergång till obligatorisk anmälan blir blankettmaterialet tämligen omfattande och möjligheterna att mekanisera olika arbetsmoment får därför stor betydelse. Arbetsgruppen föreslår övergång till obligatorisk anmälan till skörde-skadeskyddet i juni månad och att anmälningsblanketten skall omfatta uppgifter avsedda för såväl skörde-skadeskydd som jordbruksstatistik. Anmälningarna skall enligt förslaget sändas direkt till statistiska centralbyrån. Jordbruksräkningarna förutsätts liksom hittills äga rum vart femte år men förläggas till juni, varvid erforderliga data inhämtas på en utvidgad anmälningsblankett. Detsamma gäller beträffande jordbruksinventeringen i juni månad. Oktober- och marsinventeringarna måste dock enligt arbetsgruppen liksom nu genomföras i form av separata enkäter.

Enligt nuvarande bestämmelser kan skörde-skadeersättning utgå för bruk-

ningsenheter som omfattar minst 2,0 ha åker. Jordbruksstatistiken omfattar emellertid även vissa andra kategorier av jordbrukare liksom vissa djurhållare utanför det egentliga jordbruket. Härtill kommer, att enstaka brukningsenheter med minst 2,0 ha åker saknar alla grödor som omfattas av skörde-skadeskyddet. För samordningen med statistiken men också med hänsyn till skörde-skadeskyddet är det nödvändigt att anmälningsskyldigheten går utöver den grupp av jordbruk som nu kan komma i fråga för skörde-skadeersättning. Uppgiftsskyldigheten föreslås därför omfatta samtliga brukningsenheter med minst 2,0 ha åker, övriga brukningsenheter med åker och djurhållare utan åker i den utsträckning som särskilt bestäms.

Arbetsgruppen behandlar därefter den tekniska uppläggningsenheten av anmälningssystemet och den därtill knutna statistikproduktionen samt övergången till det nya systemet. Under förutsättning bl. a. av att resurser för erforderlig detaljplanering blir tillgängliga senast under våren 1967 bör det nya systemet kunna träda i funktion fr. o. m. 1967 års skörd. I så fall kan övergången vara helt genomförd år 1969. Om den obligatoriska anmälan inte skulle kunna införas förrän år 1968 förskjuts tidsplanen ett år.

Arbetsgruppen har vidare beräknat *kostnaderna för obligatoriet* med utgångspunkt från 1965 års löne- och prisnivå och från att det nya systemet införs år 1967. Arbetsgruppen har helt bortsett från jordbruksnämndens och lantbruksstyrelsens kostnader, vilka inte väntas komma att ändras i någon högre grad. Ej heller har i beräkningarna tagits med kostnaderna för hyra av kontorslokaler, portokostnaderna för tjänsteförsändelser och kostnaderna för hyra av RLF-registret. I ersättningsfrågan önskar RLF enligt arbetsgruppen koppla samman uthyrningen för obligatoriet med uthyrningen för uppläggning av ett fullständigt jordbruksregister. Förhandlingar om villkoren för utnyttjande av RLF:s register bör enligt arbetsgruppens mening tas upp i särskild ordning. Kostnadsberäkningarna bygger på erfarenheter från nuvarande anmälningssystemet och från jordbruksinventeringarna. Vid beräkningen av kostnadsändringarna för skörde-skadeskyddet har förutsatts, att antalet anmälningar även i fortsättningen blir i genomsnitt 60 000 per år, om det nuvarande systemet behålls. Resultatet av beräkningarna framgår av följande sammanställning.

Kostnaderna för den centrala administrationen beräknas vid obligatorisk anmälan och med denna kombinerad insamling av uppgifter för jordbruksstatistiken stiga med 561 000 kr. Kostnadsökningen för den lokala administrationen beräknar arbetsgruppen uppgå till 360 000 kr.

På grund av att de maskinella rutinerna ej helt kan tillämpas förrän obligatoriesystemet varit i funktion ett par år uppkommer övergångsvis vissa kostnader för manuella rutiner. Arbetsgruppen beräknar merkostnaderna för den centrala administrationen bli 568 000 kr. högre det första året. Motsvarande merkostnader för den lokala administrationen beräknar arbetsgruppen till 623 000 kr. Sammanlagt beräknas således merkostnaderna un-

	Nuvarande system vid 60 000 anmälningar, kr.	Obligatoriesystem vid 185 000 anmälningar, kr.	Kostnadsförändring, kr.
A. Skördeskadeskyddet och den på anmälningarna grundade statistiken			
Utsändning och insamling	19 000	175 000	+ 156 000
Handläggning	199 000	599 000	+ 400 000
Framställning av beräkningsunderlag och statistik	106 000	120 000	+ 14 000
Utredningsverksamhet	208 000	208 000	—
Information	—	50 000	+ 50 000
Planering och ledning	170 000	320 000	+ 150 000
B. Övrig jordbruksstatistik			
Jordbruksinventeringarna	382 000	263 000	— 119 000
Jordbruksräkningarnas allmänna del, årskostnad	180 000	90 000	— 90 000
Totalt (A + B)	1 264 000	1 825 000	+ 561 000

der första året uppgå till 1 191 000 kr. Kostnaderna för det andra året uppskattar arbetsgruppen till 300 000 kr. mer än kostnaderna för det tredje året. Av merkostnaden faller 200 000 kr. på den centrala och 100 000 kr. på den lokala förvaltningen.

Remissyttrandena. Utredningens förslag om övergång till obligatorisk anmälan till skördeskadeskyddet och jordbruksstatistiken tillstyrks av alla remissinstanser med undantag för statskontoret. *SL* framhåller, att man från jordbrukets sida vid upprepade tillfällen pekat på att skördeskadeskyddet bör tillämpas på ett sådant sätt att ersättning för skördeskadador utgår till alla som är berättigade därtill. Enda möjligheten torde vara att anmälan görs obligatorisk även om detta medför visst besvär för alla jordbrukare. *RLF* framhåller, att de fördelar som nås med det föreslagna systemet — främst beträffande skördeskadeskyddet — är så betydande att de uppväger den olägenhet som uppgiftsskyldigheten innebär.

Statskontoret anser att den omständigheten att obligatorisk anmälan gör en högre mekaniseringsgrad möjlig saknar betydelse vid bedömningen av principfrågan. Det tekniska förfarandet i samband med bl. a. insamling och kontroll av data måste anpassas till ett system, som är mest lämpligt utifrån andra kriterier. Från statskontorets synpunkt bedöms inte utredningens skäl för ett obligatorium motivera den betydande kostnadsökning detta skulle innebära inte minst i personellt hänseende. *Statskontoret* vill också understryka att möjligheter till mekanisering även föreligger vid ett frivilligt anmälningsförfarande. Denna fråga synes ej ha blivit tillräckligt belyst i förslaget.

När det gäller den tekniska utformningen av systemet har vissa synpunkter förts fram. *Statskontoret* har intet att erinra mot för-

slaget men förutsätter att möjligheten till samordning med magnetbandsregistren inom folkbokförings- och uppbördsväsendet undersöks. Ej heller *statistiska centralbyrån* har något att erinra mot förslaget till teknisk lösning. *Lantbruksnämnderna i Jönköpings* och *Värmlands län* anser att det bör övervägas om inte brukningsenheter med mindre än två ha åker helt kan lämnas utanför jordbruksstatistiken även vid jordbruksräkningar. Den praktiska betydelsen av dessa små enheter är så ringa att värdet av att få dem redovisade knappast kan motivera det stora merarbete detta medför.

Flera remissinstanser har betonat sambandet mellan här föreliggande förslag samt jordbruksutredningens förslag om att upprätta ett företagsregister. *Lantbruksnämnden i Jönköpings län* föreslår att en särskild arbetsgrupp tillsätts för att utreda lämplig samordning av förslagen. *Lantbruksnämnden i Malmöhus län* bedömer att nämnda företagsregister utan nämnvärda extra kostnader bör kunna erhållas som biprodukt av det föreslagna obligatoriesystemet.

I fråga om den lämpligaste tidpunkten för att starta det nya systemet råder något delade meningar. *RLF* hemställer att statsmakterna vidtar sådana åtgärder att det nya systemet kan träda i tillämpning år 1967. *Lantbruksnämnden i Västerbottens län* anser det tveksamt om systemet kan träda i funktion redan under år 1967 med hänsyn till lantbruksnämndernas omorganisation den 1 juli 1967. Då många skäl talar för ett snabbt införande av obligatoriet, tillstyrker dock nämnden förslaget, förutsatt att nödiga resurser ställs till förfogande. Liknande synpunkter anförs av *lantbruksnämnden i Jönköpings län*. *Kalmar läns hushållningssällskap* anser att de betydande omställningssvårigheter, som kommer att uppstå vid omorganisationen av lantbruksnämnder och hushållningssällskap, talar för en senareläggning med ett år av förslagets genomförande. Skulle ett sådant uppskov inte anses möjligt eller lämpligt ökar angelägenheten av tillräckliga personella och ekonomiska resurser för ändamålet. Även *lantbruksnämnden i Kalmar län* förordar uppskov till år 1968.

RLF bekräftar i detta sammanhang att förbundet ställer sig positivt till en utlåning av *RLF*-registret. Förbundet är berett att — så snart statsmakternas önskemål preciserats — ta upp förhandlingar med vederbörande myndigheter rörande de ekonomiska villkoren härför.

Mot arbetsgruppens kostnadsberäkningar har remissinstanserna i allmänhet inget att invända. *Statskontoret* hyser dock som tidigare redovisats avvikande uppfattning. *SL* framhåller, att kostnadsökningen för obligatoriet inte innebär motsvarande ökning sett ur samhällsekonomisk synpunkt på grund av att den motvägs av minskade kostnader för jordbrukarna och kommunerna. *Lantbruksnämnden i Jönköpings län* pekar på att ortsombudens medverkan i granskningsarbetet torde bli nödvändig i stor utsträckning. Nämnden anser dock att nuvarande arvoden är otill-

räckliga för att medge en skälig ersättning för ombudens arbete. Nämnden anser vidare att utredningen något underskattat arbetsåtgången för granskningsarbetet. Eftersom arbetet måste utföras på mycket kort tid samt dessutom under den normala semestertiden blir det nödvändigt att försöka anställa tillfällig arbetskraft. Särskilda medel för detta anses böra ställas till förfogande.

Departementschefen

Jordbrukets rationalisering. Den nu gällande inriktningen och utformningen av statens stöd till jordbrukets rationalisering grundas i huvudsak på beslut av 1959 års riksdag. Härefter har emellertid reglerna för det statliga ekonomiska stödet efter hand anpassats till utvecklingen. Bland vidtagna ändringar märks det särskilda stödet till jordbrukets rationalisering i Norrland som infördes år 1960 och utvidgades år 1965 till att omfatta även vissa delar av norra Svealand. Vidare kan nämnas att stödet till förvärv och drift av jordbruksegenhet år 1963 ersattes med kreditgaranti för jordförvärvslån och driftslån. Härjämte förbättrades möjligheterna för arrendator att erhålla stöd till rationaliseringsåtgärder. Av stor betydelse för jordbrukets rationalisering är vidare de ändringar i jordförvärvslagen som skedde år 1965. Genom dessa ökades möjligheterna för innehavare av redan bärkraftiga brukningsenheter att förstärka bärkraften genom tillskottsförvärv. Dessutom förbättrades förutsättningarna för integrerad livsmedelsproduktion genom att förädlingsföretag gavs möjlighet att förvärva jordbruksföretag för att trygga sin råvarubas.

1960 års jordbruksutredning har såsom framgår av redogörelsen i det föregående bl. a. lagt fram förslag till ändrade grunder för statens medverkan i jordbrukets rationalisering och till ändrade bestämmelser för det statliga ekonomiska stödet. Remissinstanserna har i huvudsak inte haft några invändningar mot utredningens förslag i dessa delar. Även jag finner förslagen i allt väsentligt vara väl grundade.

I detta sammanhang ämnar jag också behandla frågan om obligatorisk anmälan till skördekadestyddet och med denna kombinerad insamling av uppgifter till jordbruksstatistik vilken särskilt utretts av statens jordbruksnämnd och statistiska centralbyrån.

Till grund för den statliga verksamheten med jordbrukets rationalisering sker en omfattande *planering* på såväl det centrala planet som regionalt och lokalt. Planeringen syftar till att åstadkomma bästa möjliga utnyttjande av produktionsresurserna och högsta effekt av de statliga insatserna på området. Planeringen leder fram till ett handlingsprogram för verksamheten.

I likhet med jordbruksutredningen anser jag att en central och regional planering även i fortsättningen bör utgöra grunden för statens medverkan

i jordbrukets rationalisering. Mot vad utredningen föreslagit i ämnet har jag i princip ingen erinran. Planeringen inom jordbrukssektorn bör således inordnas i samhällsplaneringen i stort och följa de allmänna riktlinjerna för denna. Den centrala planeringen bör mynna ut i regionalt differentierade handlingsprogram.

Vid den regionala planeringen bör enligt min mening särskild vikt läggas vid frågan om dispositionen av markresurserna. Syftet bör vara att få till stånd bästa möjliga avvägning av behoven av mark för jordbruks-, bebyggelse- och fritidsändamål eller annan användning. Även problemen rörande omställning av arbetskraft som friställs genom den fortsatta rationaliseringen bör uppmärksammas. Av stor betydelse för planeringen bör vidare vara att bedöma möjliga utvecklingsvägar för jordbruksföretagen med hänsyn till bl. a. de naturliga produktionsförutsättningarna. Planeringen bör självfallet även avse den ändamålsenliga dispositionen av tillgängliga resurser för statligt ekonomiskt rationaliseringsstöd, strukturrationaliseringen, den aktiva inköps- och försäljningsverksamheten i fråga om mark samt upplysnings- och rådgivningsverksamheten.

I fråga om planeringens organisation hänvisar jag till vad jag anfört vid anmälan av prop. 1967: 74 angående de nya lantbruksnämndernas organisation. Jag har där bl. a. redovisat min uppfattning rörande lantbruksstyrelsens och lantbruksnämndernas uppgifter i fråga om planeringen och det samarbete som därvid bör ske med andra myndigheter och organisationer.

I likhet med jordbruksutredningen anser jag att en förbättrad samordning i fråga om olika statliga insatser av betydelse för de enskilda *jordbruksföretagens markanskaffning* är eftersträfvansvärd. De nya lantbruksnämnderna och den organiserade och utvidgade samverkan som avses komma till stånd mellan dem och lantmäteriet gör enligt min mening dessa insatser effektivare.

Såsom jag berört i det föregående är den reformerade jordförvärvslagen ett verksamt medel för att främja strukturrationaliseringen av jordbruksföretagen. Erfarenheterna av den hittillsvarande tillämpningen, som jag redogjort för i det föregående, visar att huvuddelen av de enskilda personernas förvärv gjorts av yrkesverksamma jordbrukare. Endast ett litet antal förvärv har skett av bolag och andra juridiska personer som bedriver förädling och distribution av jordbruksprodukter.

Av stor vikt för jordbrukets rationalisering och markanskaffning är vidare som jordbruksutredningen framhållit lantbruksnämndernas aktiva inköps- och försäljningsverksamhet med anlitanade av jordfonden. Fondkapitalet har ökat mycket kraftigt under den senaste femårsperioden och uppgår nu till inemot 180 milj. kr. Liksom utredningen anser jag att fonden bör förstärkas. Jag föreslår därför att den under budgetåret 1967/68 tillförs ytterligare 40 milj. kr. Jag återkommer härtill i följande avsnitt.

Jordbruksutredningen har pekat på vissa möjligheter att underlätta det lantmäteritekniska förfarandet i syfte att främja strukturrationaliseringen. Jag vill i anledning därav framhålla att hela fastighetsbildningslagstiftningen är under omprövning i anledning av fastighetsbildningskommitténs förslag i ämnet. I detta sammanhang kommer möjligheterna att förenkla förfarandet att uppmärksammas. I avvaktan på att en ny fastighetsbildningslagstiftning kommer till stånd bör enligt min mening vid tillämpningen av nu gällande lagstiftning liksom hittills beaktas de allmänna riktlinjerna för jordbrukspolitiken.

Att förstärka brukningsenheter genom arrende av tillskottsmark är enligt min mening ofta en lämplig väg att åstadkomma snabbare strukturrationalisering. Jag är dock medveten om att möjligheterna härtill i viss mån begränsas genom de nackdelar ur kreditsynpunkt som arrendeformen innebär. Hela arrendelagstiftningen prövas f. n. av arrendelagsutredningen. Jordbruksutredningen har förordat att bestämmelserna om arrende utformas så att strukturrationaliseringen främjas. I anledning härav har arrendelagsutredningen i sitt remissyttrande uttalat att den avser att beakta dessa synpunkter i sitt arbete.

Jordbruksutredningen pekar på angelägenheten av ett register över företagen inom jordbruket och skogsbruket för att underlätta arbetet med jordbrukets rationalisering och för att skapa förutsättningar för att följa effekterna av jordbrukspolitiken. Möjligheterna att belysa strukturutvecklingen med hjälp av de nuvarande jordbruksräkningarna vart femte år anser utredningen inte vara tillräckliga med hänsyn till den förväntade snabba omställningen. Även jag anser att ett företagsregister blir ett mycket värdefullt hjälpmedel i rationaliseringsverksamheten. Jag tillstyrker därför utredningens förslag att ett sådant register upprättas. Den närmare utformningen av registret bör övervägas av den utredning rörande metoderna för att följa utvecklingen inom jordbruket, som jag berört i det föregående.

Statistiska centralbyrån och statens jordbruksnämnd föreslår som framgår av redogörelsen i det föregående att den nuvarande frivilliga anmälan till skördeskadeskyddet ersätts med obligatorisk anmälan. Samtidigt föreslås att tidpunkten för anmälan flyttas från hösten till juni månad. Omläggningen gör det möjligt att kombinera anmälan till skördeskadeskyddet och insamling av uppgifter för den allmänna jordbruksstatistiken.

För min del anser jag att övergången till obligatorisk skördeskadeanmälan är en angelägen reform bl. a. med hänsyn till att därigenom alla ersättningsberättigade jordbrukare kan få skördeskadeersättning. Samtidigt skapas förutsättning att förenkla insamlingen av uppgifter för såväl delar av den allmänna jordbruksstatistiken som för det nyss föreslagna företagsregistret. Det tekniska och administrativa genomförandet av reformen bör enligt min mening i princip kunna ske på sätt myndigheterna förordat. Reformen bör dock ske ett år senare än vad som föreslagits. Jag förordar

därför att obligatorisk skördeskadeanmälan införs år 1968. Kungl. Maj:t, eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer, bör äga meddela erforderliga detaljbestämmelser beträffande övergången till obligatorisk skördeskadeanmälan och med denna samordnad insamling av uppgifter för den allmänna jordbruksstatistiken och för företagsregistret. Beträffande vissa sekretessfrågor som berör användningen av här ifrågakvarande statistiska primärmaterial avser jag senare återkomma till Kungl. Maj:t.

Som jordbruksutredningen anfört utgör anskaffningen av kapital för de enskilda jordbruksföretagens rationalisering ett betydande problem. Jag anser därför att åtgärder för att underlätta finansieringen av rationaliseringsåtgärder är en viktig del i statens insatser för jordbrukets rationalisering.

Statens medverkan i fråga om rationaliseringsåtgärder m. m. bör som utredningen föreslagit i huvudsak ske i form av garanti för lån. Det hittillsvarande kreditstödet genom sådana garantier har gett enbart goda erfarenheter och jag förordar därför i enlighet med utredningens förslag att denna stödform utvidgas. Statsbidrag kan under vissa omständigheter påtagligt stimulera ur samhällets synpunkt angelägna rationaliseringsåtgärder. I likhet med utredningen hyser jag den uppfattningen att bidragsgivningen i fortsättningen huvudsakligen bör avse åtgärder som är av väsentlig betydelse för strukturrationaliseringen inom jordbruket. Till den närmare utformningen av det statliga stödet genom kreditgaranti och statsbidrag återkommer jag i det följande.

Stöd till jordbrukets rationalisering lämnades tidigare i stor utsträckning som lån från statliga lånefonder. Efter hand har denna utlåning slopats och ersatts med statliga kreditgarantier. Den enda kvarvarande lånefonden av betydelse för jordbrukets rationalisering är jordbrukets maskinlånefond. Enligt min mening bör såsom jordbruksutredningen föreslagit långivningen även från denna lånefond upphöra och ersättas med möjligheter att lämna kreditgarantier för lån för samma ändamål. Jag föreslår därför att jordbrukets maskinlånefond avvecklas vid utgången av budgetåret 1966/67.

Jag finner liksom jordbruksutredningen att det är angeläget med en kraftig förstärkning av resurserna för statens medverkan i jordbrukets rationalisering. Utöver det stora tillskott till jordfonden som jag förordat i det föregående bör kreditgarantigivningen ges en betydligt större omfattning. För innevarande budgetår har ramen för kreditgarantierna fastställts till 133 milj. kr. Jag ämnar i det följande föreslå att detta belopp ökas med 14 milj. kr. För budgetåret 1967/68 bör enligt min mening rambeloppet fastställas till 189 milj. kr., vilket innebär en ökning med inte mindre än drygt 40 % i förhållande till det ursprungliga rambeloppet för innevarande budgetår. Denna mycket betydande ökning är motiverad av angelägenheten att så långt det är möjligt med hänsyn till de samlade anspråken på samhällets resurser avvåga rambeloppet för kredit-

garantigivningen så att efterfrågan på lånegaranti för rationaliseringsändamål tillgodoses.

I fråga om statsbidrag till jordbrukets rationalisering anser jag att medelstillgången för bidrag i samband med den särskilda rationaliseringsverksamheten i främst Norrland bör ökas med 2 milj. kr. för nästa budgetår. Vidare bör 1,5 milj. kr. anvisas på tilläggsstat för innevarande budgetår. Även det belopp som får tas i anspråk för bidrag till yttre rationalisering bör ökas från 6 milj. kr. innevarande budgetår till 10 milj. kr. för budgetåret 1967/68. Mina förslag rörande statsbidragsgivningen till åtgärder för inre rationalisering beräknas leda till en reell minskning av anspråken på bidrag till 8 milj. kr. för nästa budgetår. Jag vill i sammanhanget peka på svårigheterna att med hänsyn till de ändrade reglerna för det statliga ekonomiska stödet med säkerhet beräkna behovet av utrymme för att utfästa bidrag för de båda ändamålen. Med hänsyn bl. a. härtill bör Kungl. Maj:t få jämka fördelningen mellan yttre och inre rationalisering av nys angivna belopp.

Utredningen har i detta sammanhang berört vissa allmänna frågor om jordbrukets kapitalförsörjning och beskattningen av inkomst från jordbruksfastighet. Sålunda har utredningen förordat att i lägen med skärpta krav på kreditinrättningarnas placerings- och likviditetskvoter i viss mån prioritera jordbrukets kreditförsörjning samt att hypoteksföreningarnas verksamhetsområde utvidgas till att omfatta såväl primär- som sekundärkredit. Det förstnämnda förslaget har avstyrkts av många remissinstanser däribland av fullmäktige i riksbanken. Ej heller jag finner anledning förordna att i detta hänseende några särskilda regler skall tillämpas i fråga om jordbrukssektorn. Frågan om landshypoteksföreningarnas låneverksamhet har behandlats av chefen för finansdepartementet vid anmälan av prop. 1967: 58. Genom denna har syftet med utredningens förslag till viss del tillgodosetts. De av utredningen och remissinstanserna berörda frågorna om att införa s. k. jordbrukskonton, om ändrade regler för beskattning av skördeskadeersättning och om ändring i reglerna för den skattemässiga behandlingen av avskrivning av byggnader ankommer på chefen för finansdepartementet att behandla. Det bör emellertid framhållas att förslaget att införa möjlighet till inkomstutjämning genom s. k. jordbrukskonto vid ett flertal tillfällen avvisats av riksdagen. Detsamma gäller frågan om ändrade regler för beskattning av ersättningen för skördeskador. Det bör i sammanhanget vidare framhållas att det för jordbrukare liksom för andra företagare finns möjligheter till utjämning av inkomst mellan olika inkomstår genom att tillämpa bokföringsmässig redovisning. Slutligen bör nämnas att frågan om beskattning av inkomst av jordbruksfastighet ingår i företagskatteutredningens uppdrag.

Jordbruksutredningen har förordat vissa ändringar i villkoren för det statliga ekonomiska stödet till jordbrukets rationalisering. Jag kan i hu-

vudsak ansluta mig till utredningens förslag. Kreditgaranti bör sålunda liksom nu kunna lämnas för såväl lån till förvärv och drift av jordbruksföretag (jordförvärvslån och driftslån) som lån till rationaliseringsåtgärder (rationaliseringslån). Kreditgaranti bör vidare kunna ställas för lån för att skaffa jordbruksmaskin för gemensam användning och för lån att köpa, uppföra eller bygga om byggnad som erfordras för yrkesmässigt bedriven jordbruksmaskinhållning (maskinlån). Statsbidrag bör endast komma i fråga för rationaliseringsåtgärder (rationaliseringsbidrag).

Jag vill till att börja med behandla vissa *allmänna grunder* som bör gälla för samtliga former av det ekonomiska stödet.

Jordbruksutredningen har föreslagit att stödet uteslutande skall avse åtgärder som bedöms höja näringens effektivitet. För min del anser jag att för stödet bör gälla den huvudprincipen att den ifrågasatta investeringen bör vara önskvärd ur allmän synpunkt och att den är samhällsekonomiskt motiverad. Vidare bör krävas att investeringen är lönsam ur företagsekonomisk synvinkel. Vid kombinerade jord- och skogsbruk bör liksom nu gäller för den särskilda rationaliseringsverksamheten i bl. a. Norrland härjämte jordbruksdelen ha sådan omfattning och effektivitet att investeringarna i den delen blir lönsamma.

Vid prövning om en investering är önskvärd ur allmän synpunkt bör, om det är påkallat med hänsyn till investeringens storlek, bl. a. beaktas de effekter som åtgärden kan få på marknadsutvecklingen inom landet för den produkt som investeringen avser. Enligt min mening bör dock en överskottssituation i fråga om viss produkt inte utgöra hinder för stöd till sådana ytterligare investeringar i produktionsgrenen i fråga som är ägnade att höja produktionens effektivitet. Något krav att investeringen ej får avse större anläggning än som huvudsakligen behövs för förädling eller lagring av produkter från ifrågavarande jordbruksföretag bör enligt min mening ej ställas upp. Jag anser det nämligen vara angeläget att en lämplig specialisering inom jordbruksproduktionen ej motverkas. Den närmare avgränsningen av vad som i detta sammanhang bör betraktas som jordbruksproduktion bör ankomma på Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts medgivande, på lantbruksstyrelsen.

Utredningens förslag att det statliga ekonomiska stödet skall avse jordbruksföretag med förutsättningar att tillämpa rationell teknik och vars tillkomst eller fortvaro är önskvärd ur allmän synpunkt har inte mött några invändningar från remissinstanserna. Även jag anser mig i huvudsak kunna biträda utredningens förslag. Jag förordar därför att ekonomiskt stöd bör avse jordbruksföretag som äger, eller kan förutses inom nära framtid få, förutsättningar för rationell jordbruksdrift och vars tillkomst eller fortvaro är önskvärd från allmän synpunkt. Stödets syfte bör enligt min mening vara att främja finansiering av åtgärder, som bedöms höja jordbruksföretagets effektivitet, samt att i vissa fall underlätta förvärv och drift av effektiva jordbruk.

Den nu gällande begränsningen av vissa delar av det ekonomiska stödet till att avse brukningsenheter av högst tvåfamiljsjordbruks storlek bör således upphöra. Jag anser detta vara välbetänkt med hänsyn till att den pågående tekniska och ekonomiska utvecklingen kräver färre och större enheter inom jordbruket. Med hänsyn bl. a. härtill anser jag också att tillkomsten och fortvaron av stödjordbruk ej längre bör främjas genom ekonomiskt stöd. Såsom stödjordbruk bör i detta sammanhang betraktas även deltidjordbruk vars innehavare har sin huvudsakliga sysselsättning utanför jord- och skogsbruksnäringen. Jordbruksföretag, som ej är bärkraftiga, bör få statligt stöd om de kan förutses inom en nära framtid genom rationaliseringsåtgärder få förutsättningar för rationell jordbruksdrift. Vidare är det enligt min mening ej längre erforderligt med särskilda bestämmelser av social natur för det statliga stödet på ifrågavarande område.

Enligt nu gällande bestämmelser är stöd till förvärv och drift av jordbruksföretag i princip begränsat till enskild person medan rationaliseringsstöd kan lämnas till såväl enskild som juridisk person. Utredningen har för sin del inte ansett att någon ändring erfordras av dessa bestämmelser. Mot detta har bl. a. styrelsen för lantbrukshögskolan invänt och framhållit att under vissa omständigheter även juridisk person bör kunna få etableringsstöd. För min del anser jag att det i fortsättningen i princip ej bör vara någon skillnad mellan enskild och juridisk person vad gäller möjligheterna att få statligt ekonomiskt stöd. Företagsformen bör således inte ha något avgörande inflytande på möjligheterna att få sådant stöd. Det bör i stället vara omständigheterna i det enskilda fallet som läggs till grund för bedömningen av stödbehovet.

Självfallet bör stöd ej lämnas om åtgärden med hänsyn till investeringskostnadens storlek eller sökandens ekonomiska ställning bedöms kunna genomföras utan stöd. När det gäller prövning av stöd åt juridisk person eller sammanslutning för gemensam animalieproduktion eller lagring av jordbruksprodukter bör hänsyn tas även till delägarnas ekonomiska ställning.

Utvecklingen inom jordbruket leder till större företagsenheter och därmed ökade krav på företagarnas yrkeskunskap. Jag vill understryka angelägenheten av att företagare och anställda inom jordbruket skaffar sig en gedigen yrkesutbildning vid lantbrukets olika skolor. Jag anser vidare att genomgången teoretisk och praktisk utbildning inom yrket böra väga tungt vid prövning av ansökan om statligt ekonomiskt stöd. Något absolut krav på viss teoretisk utbildning bör dock t. v. ej ställas upp. Jag förordar därför att för att stöd skall kunna utgå bör generellt gälla att sökanden, eller den som svarar för jordbruksdriften, äger erforderlig yrkesskicklighet förvärvad genom teoretisk yrkesutbildning jämte praktik eller genom praktisk erfarenhet.

Jag övergår härefter till att behandla de olika formerna för det statliga ekonomiska stödet och de speciella reglerna för dessa.

Rationaliseringslån skall enligt utredningens förslag liksom f. n. kunna lämnas för tillskottsförvärv av jordbruksjord och skogsmark för rationaliseringsändamål, för att uppföra eller förbättra ekonomibyggnader och andra fasta anläggningar samt för markanläggningar av olika slag såsom torrläggning, täckdikning, bevattning, vägbyggnad m. m. Förslaget har inte mötts av några erinringar vid remissbehandlingen. För rationaliseringslån bör givetvis gälla de allmänna villkor som jag förordat i det föregående. I övrigt anser jag i likhet med jordbruksutredningen att bestämmelserna bör vara i huvudsak oförändrade. I överensstämmelse med beslut av 1966 års riksdag (prop. 1966: 1 bil 11, JoU 1, rskr 9) bör garanti alltjämt få lämnas för lån till vissa vattenvårdsanläggningar vid ej bestående jordbruk.

Rationaliseringsbidrag kan enligt nu gällande bestämmelser lämnas till kostnader för såväl yttre som inre rationaliseringsåtgärder.

Utredningen har föreslagit att statsbidrag till åtgärder för yttre rationalisering skall utgå till samma ändamål och på samma villkor som gäller f. n. För min del vill jag understryka betydelsen för strukturrationaliseringen av de värdeutjämningsbidrag som kan utgå för att utjämna den skillnad i värdet av främst ekonomibyggnader som uppstår då en tidigare självständig brukningsenhet disponeras som tillskottsmark. Med hänsyn härtill bör enligt min mening värdeutjämningsbidrag alltjämt komma i fråga i relativt stor utsträckning. F. n. kan bidrag även lämnas till vissa mindre utgifter i samband med fastighetsförvärv. Enligt min uppfattning bör statsbidrag till andra med förvärvet sammanhängande kostnader än för lantmåteriförrättning medges endast om särskilda skäl talar härför. Någon ändring av bestämmelserna för bidrag till kostnader för flyttning av ekonomibyggnad eller annan fast anläggning anser jag däremot ej erfordras. Möjligheten att vid yttre rationalisering av mera omfattande och kapitalkrävande natur lämna bidrag till kostnader för skogsbruksplan bör enligt min mening även avse kostnader för driftsplan.

När det gäller statsbidrag till åtgärder för inre rationalisering har utredningen föreslagit att rationaliseringsbidrag skall kunna lämnas till investeringar i byggnader och markanläggningar då dessa drar stora kostnader ensamt eller sker i kombination med förvärv av tillskottsmark och då investeringen bedöms ha sådan storleksordning att den annars inte kan realiseras med hänsyn till sökandens likviditet. Förslaget innebär enligt utredningen att bidragsgivningen till inre rationaliseringsåtgärder skall upphöra utom i fråga om de särskilt kapitalkrävande fallen vid samlade större rationaliseringsinsatser.

Erfarenheterna från den hittillsvarande bidragsgivningen till inre rationaliseringsåtgärder visar enligt min mening att bidrag till smärre, fristående

åtgärder efter hand fått minskad betydelse som stimulans för jordbrukets rationalisering. Som utredningen framhållit har arbetet med sådana bidragsärenden visat sig tidskrävande. Mot förslaget att begränsa bidragsgivningen har i princip inte kommit fram någon invändning i samband med remissbehandling. Lantbruksstyrelsen har dock förordat vissa jämkningar.

Med hänsyn till det anförda anser jag att en begränsning av bidragsgivningen till åtgärder för inre rationalisering bör ske. Enligt min mening bör i fortsättningen utgå bidrag till investeringar vid brukningsenheter, som till följd av genomgripande och kapitalkrävande yttre rationalisering eller fastighetsreglering har ett speciellt stort och i tiden koncentrerat investeringsbehov, som kan antas innebära påfrestningar på sökandens likviditet. Vidare bör statsbidrag kunna utgå till större torrläggningföretag av allmänt intresse för vilka stimulansbehovet bedöms vara stort. Förslaget innebär att bidrag i fortsättningen endast utgår till de åtgärder som redan nu är möjliga att stödja utan särskild prövning av sökandens ekonomiska ställning. Enligt min mening bör det med hänsyn härtill ej heller nu ställas upp särskilda regler beträffande prövning av behovet av bidrag i nyss angivna fall. Det bör vara till fyllest med den allmänna prövningen av sökandens ekonomiska ställning som jag förordat i fråga om samtliga stödformer.

Enligt gällande bestämmelser kan, om projekterad torrläggning eller väg på grund av omständigheter över vilka sakägarna ej rått inte blir utförd, statsbidrag om särskilda skäl föreligger beviljas för att helt eller delvis täcka förrättnings- eller utredningskostnader, som föranletts av projekteringen. Enligt min uppfattning är det ej motiverat att bidrag lämnas för sådana kostnader i annat fall än då lantbruksnämnd utfört eller låtit utföra projekteringen.

Utredningen har beträffande bidragens storlek uttalat att de bidrag som skall vara kvar bör utgå med i huvudsak oförändrade belopp. Lantbruksstyrelsen har i sitt remissyttrande framhållit att reglerna om bidragens storlek bör kunna förenklas. Enligt styrelsens mening bör bidrag kunna utgå med högst 25 % av godkänd kostnad. Med hänsyn till att lånegaranti i fortsättningen bör vara den huvudsakliga formen för det statliga ekonomiska stödet delar jag lantbruksstyrelsens uppfattning. Den högsta bidragsprocenten bör alltså vara 25. Jag vill framhålla att bidrag med 25 % av kostnaderna inte bör utgå regelmässigt utan bidragsprocenten bör avgöras med hänsyn till bl. a. behovet av stimulans i varje särskilt fall och sökandens ekonomiska ställning.

Lantbruksstyrelsen har i sitt remissyttrande ifrågasatt om inte ett högsta bidragsbelopp bör fastställas i fråga om bidrag till investeringar i ekonomibyggnader. Även jag anser att skäl finns för en viss begränsning av bidragets storlek. Jag föreslår därför att till grund för beräkning av statsbidrag till investering i ekonomibyggnad får läggas en investeringskostnad av högst

400 000 kr. Det högsta förekommande bidraget för ekonomibyggnad kan således i det enskilda fallet uppgå till 100 000 kr. Någon begränsning av bidragsbeloppet till andra åtgärder för inre rationalisering anser jag ej behövas.

Med hänsyn till att bidragen avses utgå i anslutning till betydande och kapitalkrävande investeringar som även förutsätts innebära påfrestningar på sökandens likviditet bör rimligen ej heller alltför låga bidragsbelopp utgå. Enligt min mening bör en väsentlig höjning ske av det nuvarande minimibeloppet på 300 kr. Jag föreslår därför att bidrag ej bör lämnas till investeringskostnader när bidraget skulle bli lägre än 5 000 kr.

I fråga om den *särskilda rationaliseringen* i Norrland m. m. har utredningen inte föreslagit någon egentlig ändring med hänsyn till att formerna för denna verksamhet prövades så sent som vid 1965 års riksdag. I det föregående har redogjorts för den hittillsvarande verksamheten, av vilken erfarenheterna enligt min mening är goda. Jag hyser samma uppfattning som utredningen och föreslår därför att den särskilda rationaliseringen även i fortsättningen skall bedrivas på i princip oförändrade villkor.

Vissa jämkningar i villkoren för den särskilda rationaliseringen bör ske till följd av de föreslagna ändringarna i bestämmelserna för det allmänna rationaliseringsstödet samt på grund av i prop. 1967: 74 föreslagna organisationsändringar. Dessa ändringar bör Kungl. Maj:t äga vidta.

Jordförvärvslån skall enligt utredningens förslag avse förvärv av anpassningsbara jordbruksföretag, som har förutsättningar att effektivt utnyttja den bästa, kända tekniken och ge sin innehavare full sysselsättning. Detta överensstämmer med vad jag föreslagit i det föregående i fråga om de allmänna förutsättningarna för att ekonomiskt stöd skall kunna utgå. Likaså innebär mina uttalanden i detta sammanhang att jag biträder utredningens förslag att slopa nuvarande begränsning av jordförvärvslånen till att avse brukningsenheter av högst tvåfamiljsjordbruks storlek. Däremot är jag inte beredd tillstyrka det av styrelsen för lantbrukshögskolan framförda förslaget att jordförvärvslån skall kunna lämnas även till förvärv av fastighet med uteslutande skogsmark. Frågan om stöd till förvärv av skogsfastighet prövas av skogspolitiska utredningen.

Kostnaderna för förvärvet av jordbruksföretaget bör liksom f. n. vara skäligen med hänsyn till avkastning och nytta i övrigt. Lånegaranti bör få lämnas för hela det belopp som behövs utöver det belopp som motsvarar låntagarens egna tillgångar eller som han kan erhålla som bottenlån eller eljest på skäligen villkor utan sådan garanti. Jordförvärvslån bör dock ej utan Kungl. Maj:ts eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, lantbruksstyrelsens medgivande få utgå för förvärv där köpeskillingen överstiger 1 milj. kr. Jag anser nämligen att fråga om statligt stöd till förvärv av så stora företag bör prövas i särskild ordning.

Enligt reglerna för driftslån kan garanti lämnas för lån till erforderliga utgifter för igångsättande, omläggning eller utvidgning av jordbruksdrift vid brukningsenheter av högst tvåfamiljsjordbruks storlek. En och samma låntagare får ej samtidigt åtnjuta kreditstöd beträffande högre lånebelopp än sammanlagt 40 000 kr. eller, om särskilda skäl föreligger, 50 000 kr.

Även i fråga om driftslån anser jag som framgår av det föregående att någon begränsning i fråga om jordbruksföretagets storlek ej bör finnas. Utredningen har föreslagit att driftslånen skall kunna utgå med hela det erforderliga beloppet eller med det belopp för vilket ur det allmännas synpunkt tillfredsställande säkerhet kan lämnas. Även jag anser en betydande höjning av nu gällande högsta lånebelopp vara angelägen. Enligt min mening bör dock kreditgaranti för driftslån ej utan medgivande av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av lantbruksstyrelsen få lämnas med högre belopp än 200 000 kr. till en och samma låntagare. Övriga villkor för driftslån bör i huvudsak gälla oförändrade.

För lån till *medlemsinsats* i sambruksförening eller sammanslutning för gemensam animalieproduktion kan lämnas lånegaranti med högst 10 000 kr. Beträffande medlemsinsats i sambruksförening gäller dock att garanti får lämnas högst för ett lånebelopp som motsvarar två tredjedelar av insatsen. Enligt min uppfattning bör samma bestämmelser tillämpas beträffande kreditgaranti för medlemsinsats i sambruksförening som nu gäller för sammanslutning för gemensam animalieproduktion. Även för sambruksförening och nyss nämnd sammanslutning bör tillämpas samma bestämmelser om statsbidragets storlek i fråga om bidrag till inre rationalisering som jag förordat i det föregående.

I och med att jordbrukets maskinlånefond avvecklas bör långivningen från fonden som tidigare nämnts ersättas med statliga kreditgarantier för maskinlån. Med hänsyn till den ringa efterfrågan på lån ur maskinlånefonden för anskaffning av flishuggningsmaskin torde behov av kreditgaranti härför dock ej föreligga.

För kreditgaranti för maskinlån bör i huvudsak kunna tillämpas motsvarande bestämmelser som för lån ur maskinlånefonden. Kreditgaranti bör kunna lämnas för lån för att anskaffa jordbruksmaskin, som skall användas av flera jordbrukare, samt för lån för att köpa, uppföra eller bygga om byggnad, som erfordras för jordbruksmaskinhållning som sökanden bedriver yrkesmässigt. Garanti avseende jordbruksmaskin bör endast lämnas för nyuppsättning eller utvidgning av maskinbestånd. Kreditgaranti bör vidare i samtliga fall få lämnas för ett lånebelopp som motsvarar högst 80 % av köpeskillingen för maskin eller av byggnadskostnaden. Lägre investeringsbelopp än 5 000 kr. bör dock ej komma i fråga för garanti.

I likhet med utredningen anser jag vidare att bidrag till investeringskostnader för nyss nämnda maskiner och byggnader ej längre behövs. Vad gäl-

ler redan utfästa bidrag till återbetalning av lån från jordbrukets maskinlånefond återkommer jag i det följande.

Enligt gällande bestämmelser för lån från jordbrukets maskinlånefond kan lån även lämnas för att skaffa maskin som skall användas för yrkesmässig produktion av trädgårdsprodukter. Genom att maskinlånefonden enligt mitt förslag avvecklas kommer också denna lånemöjlighet att upphöra. En allmän översyn av bestämmelserna för det statliga ekonomiska stödet till trädgårdsnäringsens rationalisering är enligt min mening påkallad med hänsyn till de föreslagna ändringarna i stödet till jordbrukets rationalisering. Jag återkommer till Kungl. Maj:t härom. I avvaktan på resultatet av en sådan översyn föreslår jag att kreditgaranti skall få lämnas för lån för att skaffa maskin som är avsedd att gemensamt användas för yrkesmässig trädgårdsproduktion. För denna kreditgarantigivning, som får betraktas som en provisorisk lösning, bör Kungl. Maj:t äga meddela bestämmelser.

Jordbruksutredningen har föreslagit förlängning av de längsta *amorteringstider*, som nu gäller för jordförvärvslån och driftslån, från 30 till 40 år resp. från högst 15 till högst 20 år. Fullmäktige i riksbanken har avstyrkt detta förslag under hänvisning bl. a. till behovet av snabbast möjliga amortering i en näringsgren med snabb strukturomvandling. Mot bakgrund härav bör någon ändring i gällande bestämmelser om amortering av ifrågavarande lån ej ske. Såsom villkor för de i det föregående förordade maskinlånen bör krävas amortering på högst åtta år när det gäller investering i maskiner och på högst tio år i fråga om investering i byggnad. I varje enskilt fall bör amorteringstiden inom dessa gränser bestämmas med hänsyn till objektets varaktighet.

F. n. äger Kungl. Maj:t i särskilda fall bevilja statsbidrag till åtgärder till inre rationalisering utan hinder av vissa av de för bidragsgivningen gällande bestämmelserna. Jag anser att Kungl. Maj:t generellt bör äga att om särskilda omständigheter föreligger och efter prövning i varje enskilt fall bevilja rationaliseringslån och bidrag, jordförvärvslån, driftslån och maskinlån även om detta innebär att jämkning sker av de villkor för stödgivningen som jag förordat i det föregående. Härigenom öppnas möjlighet att bevilja ekonomiskt stöd t. ex. då fråga är om att använda ny och ej helt utprovad teknik i samband med investeringar för rationaliseringsändamål. Jag vill erinra om att lantbruksstyrelsen i sitt remissyttrande uttalat sig för att stöd skall kunna lämnas i sådana fall.

Övriga bestämmelser för den kreditgaranti- och statsbidragsgivning som jag nu behandlat bör Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, lantbruksstyrelsen äga meddela. I huvudsak bör dessa bestämmelser enligt min mening överensstämma med de som f. n. gäller.

De nya bestämmelserna bör gälla fr. o. m. den 1 juli 1967. Lantbruksstyrelsen har i sitt remissyttrande pekat på behovet av *övergångsbestämmelser*.

ser för att göra det möjligt att infria före denna tidpunkt genom formella beslut gjorda utfästelser om statsbidrag. För min del anser jag att sådana bidrag till yttre och inre rationalisering bör utbetalas även efter den 1 juli 1967 om det företag eller den åtgärd som bidraget avser slutförs senast den 31 december 1971. De utfästelser om bidrag till återbetalning av lån från jordbrukets maskinlånepod som gjorts före den 1 juli 1967 bör infrias. Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, lantbruksstyrelsen bör äga meddela erforderliga övergångsbestämmelser.

Forskning, rådgivning och utbildning. Jordbruksutredningen har ägnat stor uppmärksamhet åt forskningens, rådgivningens och utbildningens betydelse för rationaliseringen av jordbruket. Jag anser att de insatser som görs på dessa områden är av stor vikt för en rationell utveckling av såväl jordbruksnäringen i dess helhet som de enskilda jordbruksföretagen.

Den vetenskapliga forskningen och försöksverksamheten skapar förutsättningar för högre avkastning av jordbruksproduktionen och leder därigenom till ökad produktivitet i näringen. Jag vill erinra om att under den senaste femårsperioden har resurserna för forskning och försöksverksamhet på jordbrukets område förstärkts kraftigt.

I likhet med utredningen vill jag understryka angelägenheten av att den målinriktade forskningen och försöksverksamheten ges ökat utrymme. Jordbruksutredningen har föreslagit att särskilda medel anvisas för forskning vid lantbrukshögskolan rörande jordbrukets produktionsresurser och att medel ställs till lantbruksorganisationens förfogande för att bekosta för rationaliseringsverksamheten angelägen forskning vid olika vetenskapliga institutioner. För min del anser jag att frågan om att ytterligare förstärka resurserna för jordbruksforskningen bör efter förslag av berörda forskningsinstitutioner prövas i ett sammanhang vid den årliga budgetbehandlingen.

Forskningen och försöksverksamheten ligger till grund för rådgivningen till jordbrukarna. Staten ställer sedan lång tid tillbaka betydande resurser till förfogande för denna rådgivning. Förslag till en viss förstärkning härav har lagts fram i prop. 1967: 74 angående de nya lantbruksnämndernas organisation, m. m. Jag har vid anmälan av denna proposition även redogjort för min uppfattning om uppgifterna och metoderna för den statliga rådgivningen. Jag är inte beredd att, såsom satts i fråga i särskilt yttrande av vissa ledamöter i jordbruksutredningen, förordas att staten bekostar rådgivning i jordbrukarnas egen regi.

Jordbruksutredningen föreslår att fortbildningsprogrammen för lantbrukare i radio och TV utvidgas. Jag vill erinra om att i prop. 1967: 74 förordats att för central informationsverksamhet på jordbrukets område inrättas ett samarbetsorgan, som bl. a. skall ha till uppgift att sprida upplysning genom massmedia.

Beträffande behovet av yrkesutbildning för näringsutövarna inom lant-

bruket hyser jag samma uppfattning som utredningen. Goda yrkeskunskaper är således ett grundläggande villkor för en framgångsrik rationalisering. Utvecklingen mot större brukningsenheter och ändrade, ofta specialiserade driftsformer ställer efter hand ännu högre krav på kunskaper. Jag vill vidare erinra om att den teoretiska yrkesutbildningen enligt mitt förslag kommer att tillmätas ökad betydelse för möjligheterna att få statligt ekonomiskt rationaliseringsstöd.

I likhet med vad som gäller för yrkesutbildningen i övrigt svarar samhället för denna även på lantbrukets område. Undervisningen vid lantbrukets yrkesskolor har också anpassats såväl tids- som läroplansmässigt till undervisningen i grundskolan. Enligt min uppfattning föreligger utmärkta möjligheter för dem som är eller avser bli verksamma inom jordbruket att skaffa sig erforderliga yrkeskunskaper. Detta gäller såväl grundläggande yrkesutbildning som olika former av allmän eller specialinriktad vidareutbildning. Lantbrukets yrkesskolor är nämligen väl rustade för sina uppgifter och har i dag resurser för att ge utbildning åt ett ökat antal elever. Jag vill i sammanhanget erinra om att yrkesutbildningsberedningen lagt fram vissa förslag som berör yrkesutbildningen på lantbrukets område.

Jordbruksutredningen föreslår att för ungdomens yrkesutbildning på lantbrukets område skall utgå ekonomiskt stöd efter samma grunder som vid annan yrkesutbildning. Jag vill erinra om att så redan sker. Vidare förordas att för de redan yrkesverksammas del och de som följer special- och vidareutbildningskurser skall gälla samma grunder som 1960 års arbetsmarknadsutredning föreslog beträffande omskolningskurser i samband med byte av yrke. Jag vill nämna att dessa grunder redan tillämpas vid vissa speciella kurser för jordbrukare som bedrivs i samarbete med arbetsmarknadsmyndigheterna. En tillämpning av dessa grunder även vid kursverksamhet i allmänhet på jordbrukets område kräver emellertid ytterligare överväganden.

Omställningsfrågor och småbruksstöd

Nuvarande förhållanden

Småbruksstödet. Till innehavarna av mindre jordbruk utgår f. n. statliga bidrag i form av arealtillägg och leveranstillägg för mjölk. Till småbruksstödet kan vidare hänföras det extra mjölkpristillägget, som utgår i norra och vissa delar av mellersta Sverige. Detta bidrag avser dock närmast att ge ett extra stöd åt mjölkproduktionen inom norra Sverige. De mindre jordbruken dominerar emellertid inom landsdelen.

Formerna för nu gällande småbruksstöd fastställdes år 1959. År 1962 genomfördes vissa höjningar av bidragen. F. n. utgår *arealtillägg* enligt kungörelsen den 28 maj 1959 (nr 256) om arealtillägg, m. m. (omtryckt 1964: 124) med följande belopp per år.

Ha åker	Kr.
2,0— 3,1	250
3,1— 4,1	375
4,1— 7,1	500
7,1— 8,1	375
8,1—10,0	250

Som villkor för att bidrag skall utgå gäller i huvudsak att brukaren skall ha tillträtt brukningsenheten före den 1 juli 1964 och att han under året varit mantalsskriven på denna. Tillägg kan dock utgå till person som tillträtt brukningsenheten efter 30 juni 1964 om denne genom släktskap eller annat särskilt förhållande stått företrädaren nära och om han före tillträdet varit stadigvarande bosatt i bygden. Vidare får sökandens beskattningsbara förmögenhet inte vara större än 50 000 kr. och den till statlig inkomstskatt sammanräknade nettoinkomsten inte överstiga den genomsnittliga sammanräknade nettoinkomsten för brukare av fastigheter i storleksgruppen 10—20 ha under de senaste tre åren. För norra Sverige höjs inkomstgränsen med ett belopp som uppgår till skillnaden mellan den genomsnittliga sammanräknade nettoinkomsten för brukare av fastigheter i storleksgruppen 2—10 ha i norra Sverige och motsvarande genomsnittsinkomst i övriga delar av landet under den sista treårsperioden. Dessa högsta inkomstbelopp har för år 1965 fastställts till 15 340 kr. för norra Sverige och 14 650 kr. för övriga delar av landet. Till jordbrukare i Västerbottens och Norrbottens läns inland och Jämtlands läns fjällbygder, vars åkerareal är mindre än 2,0 ha, utgår *övergångsbidrag* om brukaren erhållit producentbi-

drag för år 1958 enligt kungörelsen den 12 december 1952 (nr 787) om producentbidrag. Övergångsbidraget uppgår till samma belopp som producentbidraget för år 1958, dock högst 200 kr. I fråga om förmögenhet, inkomst och mantalsskrivning gäller samma bestämmelser som för arealtillägg.

Beträffande *leveranstillägget* för mjölk gäller ingen begränsning med hänsyn till areal, inkomst eller förmögenhet. Tillägget utgår med 5 öre per kg mjölk vid leverans av 1 001—9 000 kg per år dock högst 400 kr., 400 kr. för år vid leverans av 9 001—15 000 kg och vid leverans av mer än 15 000 kg per år med 400 kr. minskat med 4 öre per kg mjölk utöver 15 000 kg. Det lägsta tillägget är 50 kr. Ca 65 % av leveranstilläggets totalbelopp beräknas utgå till jordbruk under 10 ha åker.

Det *extra mjölkpristillägget* i norra Sverige utgår per kg mjölkfett med belopp som är differentierade på sju olika områden. Spännvidden på tilläggen som lämnas på den vid mejeri invägda mjölken, är omräknad i öre per kg 4 % mjölk ca 10,3—1,4. Bidraget är ej begränsat till någon viss kategori mjölkproducenter utan utgår till alla oavsett leveransens storlek.

Omfattningen och utvecklingen av småbruksstödet under de senaste åren framgår av följande sammanställning.

Stödform	År	Antal bidragstagare	Total kostnad milj. kr.	Genomsnittligt bidrag kr.
<i>Arealtillägg</i>	1964	66 132	25,1	379
	1965	57 525	21,9	380
	1966	46 958	17,8	379
<i>Leveranstillägg</i>	1963/64	110 580	31,0	281
	1964/65	97 700	27,4	281
	1965/66	87 093	24,4	280
<i>Extra mjölkpristillägg</i>	1963/64	56 315	41,4	735
	1964/65	48 500	41,5	856
	1965/66	46 960	41,6	886

Arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Bland de statliga insatserna på det arbetsmarknadspolitiska området i syfte att förebygga arbetslöshet märks arbetsförmedling och planläggning av investeringsreserv. För att främja arbetskraftens geografiska rörlighet kan vissa ekonomiska bidrag lämnas. För att underlätta den yrkesmässiga rörligheten bedrivs omskolning och fortbildning. Arbetslösa, som av olika skäl inte kan placeras på den öppna marknaden eller i utbildning, bereds sysselsättning i beredskapsarbete eller i s. k. skyddad sysselsättning. Berättigad till ekonomiskt stöd liksom till omskolning och fortbildning är den som är eller löper risk att bli arbetslös.

För att underlätta *arbetskraftens geografiska rörlighet* kan f. n. lämnas flyttningsbidrag i form av respennning, familjebidrag, starthjälp och utrustningsbidrag. Förutsättningar för att få bidrag är att arbetstagaren är eller löper risk att bli arbetslös samt att han inte kan beredas arbete på eller

i närheten av vistelseorten. Vidare gäller att det på inflyttningssorten skall föreligga behov av arbetskraft i det yrke anställningen avser. Flyttningsbidrag kan utgå också till person som har stadigvarande anställning om han bor inom område med särskilt hög och långvarig arbetslöshet samt tillhör yrke med vikande sysselsättning och har fått stadigvarande anställning i annan ort. Detta gör det möjligt att lämna flyttningsbidrag till småbrukare, som för sin utkomst är beroende av kompletterande sysselsättning.

Respenningen avser i främsta rummet att täcka arbetssökandes kostnader för att söka och tillträda anställning i annan ort. Även flyttningskostnader kan ersättas.

Familjebidraget kan utgå med högst 220 kr. per månad för hustru samt med i regel 60 kr. per månad för varje barn under 16 år. I familjebidraget ingår också bidrag med den faktiska kostnaden för familjebostaden på hemorten. Familjebidraget utgår tills familjebostad kunnat anskaffas på den nya arbetsorten, dock högst under tolv månader. Bidraget minskas för varje tremånadersperiod med en fjärdedel.

F. n. pågår försöksverksamhet med särskilt familjebidrag vid säsongarbetslöshet. Bidrag utgår till familjeförsörjare i orter med särskilt hög och långvarig arbetslöshet. Villkor är bl. a. att han får arbete på annan ort i yrke med rekryteringssvårigheter samt att han beräknas kunna återgå till arbete i hemorten senast inom ett halvt år, räknat från den tidpunkt då han blev arbetslös.

Starthjälp kan lämnas när anställning på annan ort tillträds och utgår med belopp mellan 150 och 500 kr. Beloppets storlek i det enskilda fallet beror på hur länge den nya anställningen beräknas vara.

Ett särskilt utrustningsbidrag med 2 000 kr. plus 150 kr. för varje barn under 16 år kan utgå till familjeförsörjare då familjen flyttar från område med särskilt hög och långvarig arbetslöshet.

För att underlätta flyttning i fall där den arbetslöse inte anser sig kunna lämna hemorten på grund av att han bor i egen fastighet som inte kan säljas eller som inte kan säljas utan ekonomisk förlust bedriver arbetsmarknadsstyrelsen i samråd med bostadsstyrelsen sedan år 1964 en försöksverksamhet med inlösen av egnahem i de fyra nordligaste länen. Företsättning för inlösen är, att fastighetsägaren är arbetslös eller undersysselsatt och att arbetslösheten eller undersysselsättningen inte bedöms kunna hävas på annat sätt än genom utflyttning från hemorten. I fråga om äldre arbetstagare sker inlösen endast om särskilda omständigheter föreligger. Inlösenvärdet skall i princip motsvara taxeringsvärdet, om detta inte är uppenbart lågt.

För att underlätta rörlighet mellan olika yrken kan arbetsmarknadsorganen under vissa villkor bekosta utbildning och uppehälle därunder. Detta kan ske när utbildning bedöms underlätta en stadigvarande arbetsplacement, som inte kan komma till stånd utan utbildningen. Ytterligare villkor

för bidrag är att den arbetssökande är arbetslös eller undersysselsatt eller att det finns risk för arbetslöshet eller undersysselsättning eller att det över huvud föreligger placeringssvårigheter för honom på arbetsmarknaden.

Utbildningsbidragen utgörs av grundbidrag, hyresbidrag, familjetillägg och särskilt bidrag. Grundbidraget är f. n. högst 450 kr. per månad och hyresbidraget kan i stort sett sägas motsvara den faktiska bostadskostnaden. Familjetillägget kan utgå med högst 220 kr. per månad för hustru samt i regel 60 kr. per månad för barn under 16 år. Särskilt bidrag kan lämnas till resekostnader, kursavgifter m. m. Utbildningsbidragen är behovsprövade.

Utbildningsverksamheten har efter hand fått allt större omfattning. Under budgetåret 1965/66 deltog ca 46 000 personer i den utbildning det här gäller, dvs. omkring 1,5 % av arbetskraften.

I princip föregås hänvisning till beredskapsarbete av behovsprövning, dvs. i första hand placeras i sådant arbete de, som är i största behovet därav. Som villkor i övrigt gäller bl. a. att den arbetslöse skall ha fyllt 16 år men ej 67 samt att han är arbetsför och i övrigt oförhindrad att åta sig arbete för annans räkning. Personer i beredskapsarbete betraktas alltså som arbetslösa och arbetsförmedlingsorganen söker placera dem i öppna marknaden så snart som möjligt.

Jordbruksutredningen

Omställningsstöd. Utredningen framhåller inledningsvis att rationaliseringsprocessen i lantbruket även i fortsättningen kommer att medföra, att en avsevärd del av den arbetskraft, som nu sysselsätts inom jordbruk och skogsbruk, inte kan få sin utkomst i dessa näringar. Det är av både humanitära, sociala och ekonomiska skäl nödvändigt, att denna arbetskraft så långt det är möjligt bereds arbete på öppna marknaden.

Prognoser beträffande tillgång och efterfrågan på arbetskraft under återstoden av 1960-talet och under 1970-talet talar enligt utredningen för att de s. k. stadsnäringarna kan suga upp den från jord- och skogsbruk friställda arbetskraften. Problemet är emellertid att i tillfredsställande takt frigöra den arbetskraft, som med hänsyn till den tekniska utvecklingen inte längre behövs i lantbruket. Svårigheter ligger främst i att stadsnäringarnas efterfrågan på arbetskraft i betydande utsträckning kommer att vara så inriktad och lokaliserad, att den friställda arbetskraften inte kan absorberas utan omfattande arbetsmarknadspolitiska insatser i form av omskolning och av åtgärder för att underlätta den geografiska rörligheten, särskilt att anskaffa bostäder.

Utredningen pekar vidare på att en lantbrukarfamiljs »arbetslöshet» i regel inträffar stegvis och växer fram under en följd av år. Förhållandena är mycket ofta sådana att det är svårt att entydigt avgöra, när lantbruka-

ren blivit ur arbetsmarknadspolitisk synvinkel arbetslös. Det är emellertid av stor betydelse för såväl näringslivet i sin helhet som de berörda människorna i jordbruket, att de rörlighetsstimulerande medlen sätts in så tidigt som möjligt. Begreppet arbetslöshet bör därför enligt utredningens mening ges en innebörd som tar sikte även på jordbrukarna. De arbetsmarknadspolitiska medlen bör därför anpassas så att de också effektivt når företagarna-jordbrukarna och att en jordbrukare jämställs med arbetslös, då han själv anser att den ekonomiska situationen gör en övergång till en annan sysselsättning önskvärd.

Utredningen anser det önskvärt, att lantbruksnämnderna vid sin rådgivning lämnar förslag till lösningar på lantbrukarnas problem, vare sig lösningen innebär att man satsar på företagets effektivisering eller den bästa lösningen är att avveckla företaget. Lantbruksnämndernas personal bör därför vara så förtrogen med de arbetsmarknadspolitiska medlen att den kan biträda med råd och anvisningar i samband med avvecklingen av lantbruksföretag och förbereda avvecklings- och omställningsfrågor, innan dessa slutligt övertas av arbetsmarknadsmyndigheten.

När det gäller avveckling av fasta tillgångar pekar utredningen på att det statliga ekonomiska stödet till jordbrukets rationalisering har utomordentlig vikt även för arbetskraftens omställning genom att det, i likhet med den aktiva inköps- och försäljningsverksamheten för rationaliseringsändamål, bidrar till att minska vissa jordbrukares bundenhet vid inte utvecklingsbara företag.

För att åstadkomma ökad takt i avvecklingen av ofullständiga jordbruk förordar utredningen att i jordfonden särskilda medel ställs till förfogande för inköp av jordbruksfastigheter som annars inte kan säljas utan betydande förluster. Ofullständiga jordbruk i inlandet och utanför de större städernas influensområden, särskilt i norra och vissa delar av mellersta Sverige, kan i många fall inte säljas utan betydande ekonomisk förlust, då de inte efterfrågas varken med hänsyn till bostaden eller jord- och skogsbruket. Det aktuella värdet står vanligtvis inte i rimlig proportion till de investeringar, som gjorts eller till det värde fastigheten ändå haft som försörjningsunderlag och bostad. Sådana ofullständiga jordbruk i vissa glesbygder binder också arbetskraft på ett orationellt sätt och ger sociala problem.

Det är utredningens uppfattning att en utbyggnad av lantbruksnämndernas aktiva inköps- och försäljningsverksamhet till att även omfatta inköp för avveckling av ofullständiga jordbruk i bygder med ogynnsamma förutsättningar för fortsatt jordbruksproduktion skulle kunna verksamt bidra till önskvärd omflyttning av arbetskraft från delar av landet med överskott på arbetskraft och också medverka till att lösa svärbemästrade glesbygdsproblem. Samtidigt löses de ekonomiska svårigheterna för berörda jordbrukarkategorier. Nämnderna bör vid sina överväganden om inköp av fastigheter och av inköpspris beakta såväl den nytta ur allmän synpunkt

som följer av att arbetskraft kan omställas till mer effektiv sysselsättning som den nytta ur rationaliseringssynpunkt som på sikt skulle kunna nås genom ändrad disposition av fastigheten. Köpeskillingen bör bestämmas med beaktande av det värde som fastigheten har som försörjningsunderlag och som bostad åt sin nuvarande brukare. Vid en kommande försäljning från lantbruksnämnden måste däremot priset fastställas med beaktande av det tilltänkta nya användningssättet för fastigheten.

Utredningen föreslår att jordfonden ökas med i en första omgång 30 milj. kr. för denna speciella verksamhet.

Enligt utredningens uppfattning är emellertid den nu föreslagna möjligheten att köpa in avvecklingsfastigheter inte tillräcklig för att få till stånd en önskad omställning. Åtskilliga förhållanden hindrar en övergång från jordbruk till annan verksamhet. Den egna gården ger sin innehavare både bostad och åtminstone partiell sysselsättning. En omställning från jordbruk till annan verksamhet bedöms därför av många som ett betydande risktagande. Detta jämte andra flyttningshinder av såväl ekonomisk som psykologisk art verkar återhållande på flyttningsbenägenheten. Den inkomstökning som förutsätts kunna nås vid en övergång till annan verksamhet är i många fall inte tillräckligt attraktiv. Ett sätt att stimulera en övergång från jordbruket till andra näringar är att bereda jordbrukare — såväl ägare av jordbruksfastighet som arrendatorer — som upphör med jordbruksdrift möjlighet att i samband därmed erhålla ett kontant stöd av tillräcklig storlek. Utredningen anför fyra skäl för en sådan stimulans, nämligen att underlätta överföring av arbetskraft från jordbruket till andra näringar, att friställa mark för rationaliseringsändamål, att påskynda produktionsnedgången samt att bereda mottagaren ekonomisk lättnad under en bevärlig övergångsperiod.

Utredningen föreslår att lantbruksnämnderna får möjlighet att till lantbrukare lämna ett kontant omställningsbidrag avvägt såväl med hänsyn till jordbrukets som arbetsmarknadens förhållanden och efter prövning från fall till fall. Stödet föreslås utgå med mellan 5 000 och 20 000 kr. Bidraget bedöms liksom starthjälp, familjebidrag och utrustningsbidrag bli skattepliktigt.

Som förutsättningar för kontant omställningsbidrag anser utredningen bör gälla att jordbruksföretaget inte kan drivas rationellt och ej heller är utvecklingsbart på ekonomiskt rimliga villkor och med hänsyn till känd teknik samt att svårigheter föreligger att avveckla företaget på grund av att det ligger i område med ringa efterfrågan eller på grund av att innehavaren är mycket skuldsatt. Vidare bör gälla att företaget vid behov — med undantag för bostadshus och tomt — får disponeras av lantbruksnämnden eller i övrigt disponeras på sätt nämnden kan godta med hänsyn till bidragets syfte, att sökanden har drivit jordbruk på egendomen och haft sin huvudsakliga inkomst härav under de senaste fem åren och är mantalsskri-

ven där samt att sökanden kan anses ha behov av stödet för sin försörjning.

Det kontanta omställningsbidraget bör enligt utredningens mening lämnas under en begränsad övergångsperiod, förslagsvis åtta år räknat från den 1 september 1967. Utredningen anser vidare att kostnaderna för stödet, beräknat till 290 milj. kr. eller ca 35 milj. kr. per år under en åttaårsperiod, bör finansieras med medel över statsbudgeten.

Slutligen framhåller utredningen att det är uppenbart, att de föreslagna rörlighetsstimulerande medlen inte löser alla i samband med lantbrukets anpassningsprocess uppkommande arbetsmarknadsproblem. I stor utsträckning måste den berörda arbetskraften beredas fortsatt utkomst på den ort eller i det område, där den är bosatt. Beredskapsarbeten kommer därför att erfordras i fall då lokal bundenhet lägger hinder i vägen för omställning till annat arbete och flyttning till annan ort. Med hänsyn till åldersfördelningen bland jord- och skogsbruketsbefolkningen finns det anledning räkna med ett visst behov av övergångsvisa insatser av detta slag. Utredningen föreslår att åtgärder snarast möjligt vidtas för att inventera tillgången på lämpliga kompletteringsarbeten i områden med vikande sysselsättning inom jord- och skogsbruk.

Småbruksstöd. Jordbruksutredningen anser att småbruksstödet i form av arealtillägg och leveranstillägg för mjölk i många fall har en försenande och hindrande effekt på rationaliseringsarbetet inom jordbruket. Stödet bör därför enligt utredningens mening avvecklas vid utgången av 1966/67. Avvecklingen av arealtilläggen bör dock ske först sedan tilläggen för år 1967 betalats ut. Denna utbetalning sker under år 1968. Areal tilläggen för år 1966 och år 1967 föreslår utredningen skall betalas ut utan prövning till dem som fick sådant tillägg för år 1965. Utredningen förutsätter att det av utredningen föreslagna omställningsstödet skall ge brukare på små enheter ett väsentligt bättre alternativ jämfört med att stanna kvar i näringen. Det extra mjölkpristillägget bör enligt utredningens mening behållas tills vidare med hänsyn till att jordbruket i berörda områden annars skulle få en betydande lönsamhetsförsämring. Dessa jordbruk är till övervägande del inriktade på produktion av mjölk och saknar ofta alternativa produktionsgrenar. Stödet bör emellertid enligt utredningen omprövas efter tre år.

Reservationer och särskilda yttranden. I fråga om omställning av arbetskraft anför ledamöterna *Eriksson, Anton Johansson, Lindbeck, Lindskog, Odhner* och *Yngve Persson* i särskilt yttrande att det finns en beklaglig tendens att underskatta den äldre arbetskraftens anpassningsmöjligheter och värde i alternativ produktion. Det finns således ingen anledning att utgå från att arbetskraften över 55 år eller annan liknande åldersgräns i regel inte kan anpassas till arbetslivet inom andra områden. Anpassningsförmå-

gan är mycket individuell. Det är för denna arbetskraft också rent personligt av mycket stort värde att de största ansträngningar görs för att nå en sådan anpassning.

Herrar *Bengtsson, Hansson, Holmström, Håkansson, Oscarsson* och *Åstrand* finner i *särskilt yttrande* och *reservation* det av utredningsmajoriteten föreslagna omställningsstödet otillfredsställande. Omställningsstödet anses böra omfatta dels ett avgångsvederlag, dels ett årligt stöd som utgår till lantbrukare som inte kan erhålla en rimlig försörjning i annan verksamhet. Avgångsvederlaget bör utgå utan behovsprövning och med mellan 5 000—20 000 kr. om det ej beskattas, i annat fall med 10 000—40 000 kr. Det årliga omställningsstödet bör motsvara folkpensionsbeloppen, varvid bostads-, hustru- och barntillägg bör utgå enligt samma grunder som vid folkpensionering. I detta sammanhang förordar reservanterna också att leverans- och arealtilläggen omformas till ett produktneutralt bidrag och att detta i princip utgår till dem som f. n. är i behov av och berättigade till dessa bidrag.

Herrar *Folke Johansson, Wetterhall, Zachrisson* och *Öjborn* uttalar i *särskilt yttrande* att ett kontant omställningsstöd av föreslagen utformning bör handhas av arbetsmarknadsmyndigheterna i samverkan med lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna.

I *särskilt yttrande* och *reservation* framför ledamoten *Svensson* mot utredningen avvikande uppfattning beträffande omställningsfrågorna. Den centrala uppgiften anser reservanten inte vara att övertyga människor om att de bör lämna jordbruket utan snarare att se till att tillräckligt stort antal yngre människor vill ägna sig åt jordbrukaryrket. Reservanten avstyrker det föreslagna omställningsstödet, som bl. a. bedöms medföra risk för ett administrativt tyckande utan stöd av några fasta regler. Förslaget har enligt reservantens mening inte heller den angelägenhet som utredningen förutsätter med hänsyn till att omflyttningen sker ändå. Reservanten pekar på svårigheten att skapa rättvisa såväl mellan jordbrukarna inbördes som i förhållande till en arbetare, som behöver sälja sin bostad och söka arbete på annan ort, samt till en handlare eller hantverkare, som på grund av folkomflyttningen förlorat sitt kundunderlag och därför måste flytta.

Reservanten biträder förslaget att småbruksstödet avvecklas men förordar att avvecklingen sker under en övergångsperiod av åtta år. Om en jordbrukare, till vilken arealbidrag och/eller leveransbidrag på mjölk utgår, säljer sin fastighet, skall han erhålla ett engångsbelopp som motsvarar vad han annars successivt skulle fått som småbruksstöd fram till slutet av en åttaårsperiod, räknad fr. o. m. regleringsåret 1967/68. Tiden efter fyllda 70 år skall dock inte räknas som kvalifikationsgrund för detta bidrag.

Även ledamoten *Haeggbloom* avstyrker i *reservation* det föreslagna omställningsstödet. Reservanten anser att det föreslagna stödet skulle bli svårhanterligt. I fråga om jordbruk, som är lämpliga att användas för storleks-

rationalisering av andra brukningsenheter förordar reservanten att i stället lantbruksnämnderna ges möjlighet att tillämpa generösare inköpspriser. Vidare bör lantbruksnämndernas rationaliseringsinsatser förstärkas. När det gäller omställningsstöd vid sådana brukningsenheter, som inte kan användas i rationaliseringssyfte anser reservanten det svårt att finna en samhällsekonomisk motivering för ett särskilt sådant stöd. Dessa fastigheter bedöms bli bäst omhändertagna om de förvaltas av sina ägare under deras livstid. Är ägaren i den ålder att en omskolning till annat yrke är önskvärd bör han dock ha möjlighet att få omskolningsbidrag. Förutsätter yrkesbytet flyttning bör han vid försäljning av sitt jordbruk få medel för att skaffa bostad på annan ort. Reservanten förordar vidare att arealtillägg samt ej produktbundet bidrag även i fortsättningen skall kunna utgå till de nuvarande ägarna av småbruk.

Ledamöterna *Söderberg* och *Wahlfisk* anför i reservation att de ej funnit det vare sig behövt eller lämpligt att för omställning av den inom jordbruket sysselsatta arbetskraften införa särskilda medel utöver dem som förekommer på arbetsmarknaden i övrigt.

Remissyttrandena

Med anledning av utredningens förslag om rörlighetsstimulerande åtgärder till jordbrukare framhåller *arbetsmarknadsstyrelsen* att flyttningsbidrag nu kan utgå till bl. a. den som bor inom ett område med särskilt hög och långvarig arbetslöshet, tillhör ett yrke med vikande sysselsättning och fått stadigvarande sysselsättning på annan ort. Styrelsen understryker också att de rörlighetsstimulerande medlen redan nu kan utgå oberoende av om vederbörande är anställd eller egen företagare.

Beträffande rådgivningen i avvecklings- och omställningsfrågor uttalar arbetsmarknadsstyrelsen, att styrelsen år 1965 i samråd med lantbruksstyrelsen och jordbrukets organisationer utarbetade ett arbetsmarknadspolitiskt jordbruksprogram. Detta innehåller riktlinjer för arbetsmarknadsverkets åtgärder för att underlätta anpassning och sysselsättning av jordbrukets övertaliga arbetskraft. Till arbetsmarknadsstyrelsen finns vidare knutna två delegationer för jordbruks- resp. skogsbruksfrågor i vilka organisationer och myndigheter inom dessa områden är representerade. Vid varje länsarbetsnämnd finns dessutom en samarbetsgrupp med representanter för jordbrukets organisationer och myndigheter. *Lantbruksstyrelsen* pekar på att hushållningssällskap och lantbruksnämnder redan nu har kursverksamhet för sådana brukare av mindre jordbruk som kan ha för avsikt att gå över till andra näringsgrenar. Styrelsen förordar att denna kursverksamhet utvidgas.

I detta sammanhang erinrar *styrelsen för lantbrukshögskolan* om att genom medel från Kellogg Foundation ett särskilt anpassningscenter inrättats

vid högskolan med syfte att följa jordbrukets anpassningsfrågor och informera därom. Nära kontakt bör etableras mellan denna verksamhet och lantbruksnämnderna.

Utredningens förslag om särskilda medel under jordfonden för inköp för avveckling av ofullständiga jordbruk tillstyrks av bl. a. *arbetsmarknadsstyrelsen* och *lantbruksstyrelsen*. Lantbruksstyrelsen understryker starkt vikten av att lantbruksnämnderna vid sina överväganden om inköp även får beakta allmännyttan av att arbetskraft kan flyttas över till andra näringar. *Länsstyrelsen i Gotlands län* avstyrker förslaget med hänvisning bl. a. till att vinsten med åtgärderna får anses vara oklar. På sikt bedömer länsstyrelsen att ifrågavarande fastigheter ändå försvinner som självständiga brukningsenheter.

I fråga om utredningens förslag om kontant omställningsstöd har remissinstanserna starkt delade uppfattningar. Förslaget tillstyrks av *Svenska skogsarbetareförbundet* och *TCO. Arbetsmarknadsstyrelsen* framhåller att det föreslagna omställningsstödet i första hand motiverats med jordbrukspolitiska skäl. Enligt styrelsens uppfattning måste det emellertid bedömas även på grundval av mera allmänna arbetsmarknadspolitiska förhållanden.

LO anser att det föreslagna stödet kan komma i fråga då speciella svårigheter föreligger. Bestämmelserna är dock alltför allmänt formulerade och nya regler bör utarbetas. Härvid bör man sträva efter en likvärdig behandling av omställningsstödet till jordbrukare och industriarbetare vid strukturförändringar i näringslivet. Även *RLF* och *SL* förordar att frågan utreds ytterligare. Förbunden anser det vara möjligt att vid detaljutformningen av reglerna för omställningsstödet åstadkomma en syntes mellan majoritetsförslaget samt de förslag som var för sig framförts av ledamoten Bengtsson m. fl. samt av ledamöterna Haeggbloom och Svensson. Önskemål om ytterligare utredning av frågan framförs även av *länsstyrelsen i Norrbottens län*, som anser att ett stöd enligt utredningsförslaget inte skulle få någon egentlig funktion som rationaliseringsfrämjande faktor. *Länsstyrelsen i Kalmar län* ansluter sig till den av ledamoten Bengtsson m. fl. avgivna reservationen. *Lantbruksstyrelsen* konstaterar inledningsvis att det finns behov av ett omställningsstöd, eftersom i åtskilliga fall arbetsmarknadspolitiska samt övriga åtgärder inte torde vara tillräckliga. Behov av sådant stöd bedöms av styrelsen finnas i såväl bygder, där jordbruket viker, som i bestående jordbruksbygder. Bidraget bör avvägas med hänsyn till den effekt som väntas bli uppnådd. Mot den av utredningen föreslagna utformningen i övrigt har lantbruksstyrelsen åtskilliga erinringar. Villkoret om att svårighet skall föreligga att avveckla jordbruksföretaget på grund av ringa efterfrågan eller hög skuldsättning föreslås således utgå och ersättas av bestämmelser som medger tillämpning av stödet i såväl jordbruksbygd som vikande bygd. Kriteriet att sökanden skall ha behov av stödet för sin

försörjning anser lantbruksstyrelsen böra formuleras om, så att sökandens behov av särskilt stöd för att genomföra omställningen blir avgörande. Beträffande handläggningen av stödet förordar styrelsen att denna ombesörjs av arbetsmarknadsorganen i samråd med lantbruksorganisationen. Denna uppfattning delas av bl. a. *lantmäteristyrelsen* och *skogsstyrelsen*. *Styrelsen för lantbrukshögskolan* anser det vara ur samhällsekonomisk synpunkt riktigtare att lösa omställningsfrågorna genom rådgivning, arbetsmarknadspolitik och inköpspolitik. Styrelsen anser det tveksamt om det föreslagna stödet nämnvärt kan påskynda den redan nu snabba nedläggningen av jordbruksföretag i vikande bygder. I de expanderande bygderna anser högskolestyrelsen stödet däremot vara alltför litet för att det skall få någon större betydelse. *Kommerskollegium*, *skogsstyrelsen*, *länsstyrelsen i Västmanlands län* samt *jordbruksnämndens konsumentdelegation* och *KF* ställer sig av skilda skäl tveksamma till förslaget. De båda sistnämnda framhåller att förslaget om kontant omställningsbidrag inte överensstämmer med praxis inom andra näringsgrenar. Bidraget anses i viss mån kunna betraktas som förtidspension och få prejudicerande betydelse för andra grupper i samhället. *KF* ifrågasätter även om inte omställningsstödet kan ersättas med ökat anslag för inköp av ofullständiga jordbruk.

Sveriges industriförbund, *SAF*, *Sveriges grossistförbund* och *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri* avstyrker förslaget. De två sistnämnda remissinstanserna förordar i stället ett kombinerat omställnings- och småbruksstöd som i stort sett utformas efter riktlinjerna i ledamoten Svenssons reservation. Industriförbundet och arbetsgivareföreningen anser att kontantstöd av flera skäl ter sig tveksamt. Övriga föreslagna åtgärder bedöms vara tillräckliga för att — så länge konjunkturerna inom övriga näringar blir tillfredsställande — medföra önskad avgång av arbetskraft från jordbruket och bereda avgående jordbrukare nöjaktig kompensation. Den eventuella ytterligare stimulansen anses inte stå i proportion till med systemet förknippade kostnader och administrativa problem.

Om takten i avvecklingen av småbruksstödet råder delade meningar. *KF*, *Sveriges grossistförbund*, *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri* samt *LO* tillstyrker utredningens förslag om avveckling vid utgången av 1966/67. *RLF* och *SL* instämmer i de synpunkter i frågan som framförts av ledamoten Bengtsson m. fl. Förbunden finner det inte rimligt att som utredningen föreslår omedelbart slopa detta stöd för den stora grupp människor, som har behov härav. Enligt förbundens mening är det angeläget att en utredning verkställs om hur stödet i fortsättningen bör utformas och att nuvarande stödformer inte avvecklas förrän denna fråga lösts.

Förbunden föreslår därefter att areal- och leveranstilläggen avvecklas och ersätts med ett övergångsstöd eller anpassningsstöd. Detta anses böra utgå som ett behovsprövat produktneutralt bidrag till sådana kategorier

mindre jordbrukare, som tidigare erhållit areal- och/eller leveranstillägg och som fortfarande har ett behov av sådant särskilt stöd.

Förbunden framhåller att en betydande del av leveranstilläggen faller på enheter mellan 10 och 20 ha. En ny bidragsskala bör därför innefatta denna grupp, men beloppen kan där vara lägre. För gruppen 2—10 ha anses beloppen böra motsvara summan av leverans- och arealtilläggen om inte en försämring skall uppkomma. Nuvarande detaljerade uppdelning i arealgrupper skulle kunna slopas och ersättas med två grupper 2—10 resp. 10—20 ha. Om bidragsbeloppen sätts till 800 resp. 400 kr. i de båda grupperna och om man vid behovsprövningen följde de regler, som nu gäller för arealtillägg, skulle det totala medelsbehovet för år 1967/68 bli av storleksordningen 30 milj. kr. Det skisserade alternativet till övergångsstöd bör övervägas vid den omprövning av frågan om småbruksstödet som förbunden i likhet med ledamoten Bengtsson m. fl. anser böra ske före den 1 september 1967.

Småbrukarnas Riksförbund är villigt att efter en övergångstid slopa småbruksstödet under förutsättning att de statliga garantilånen inte längre blir arealbundna. För dem som avträder sina jordbruk tidigare är det lämpligt att koppla samman småbruksstödet och omställningsstöd så att småbruksstödet, som redan är behovsprövat, utgår vid avträdet av egendom under t. ex. åtta år eller ägarens återstående tid till pensionsåldern. Något annat omställningsstöd anser förbundet knappast böra utgå utom möjligen för omskolning av yngre jordbrukare som lämnar jordbruket. *Länsstyrelserna i Hallands och Stockholms län* anser det vara motiverat att under en övergångstid lämna fortsatt småbruksstöd till vissa jordbrukargrupper.

Lantbruksstyrelsen framhåller att det speciella småbruksstödet i enskilda fall, trots de relativt sett begränsade beloppen, kan vara av ej oväsentlig ekonomisk betydelse för mottagaren. Sociala hänsyn bör därför enligt styrelsens mening motivera en mjukare avveckling än vad utredningen föreslagit. Vid denna avveckling bör dock hänsyn tas till dels utgående folkpensionsförmåner, dels eventuellt utvidgat omställningsstöd från samhällets sida. Styrelsen föreslår att areal- och leveranstillägg i sin nuvarande form utbetalas under år 1967, varvid arealtilläggen avser år 1966. Efter denna utbetalning bör de båda stödformerna föras samman till ett produktneutralt småbruksstöd som i regel uppgår till ungefär samma belopp som de båda tidigare stödformerna tillsammans. Detta nya småbruksstöd föreslås utgå endast till brukare, som ej uppnått 67 års ålder och som före omläggningen varit berättigade till arealtillägg eller leveranstillägg. Stödet anses vidare böra begränsas till en tidsperiod om förslagsvis fem år för att sedan helt avvecklas.

Bestämmelserna för stödet bör göras så enkla som möjligt för att underlätta det administrativa arbetet. Styrelsen anser att det till varje enskild

brukare årligen utgående beloppet bör kunna hållas konstant under femårsperioden. Bidragsrätten och beloppets storlek får bestämmas med ledning av dels ansökan med i huvudsak samma innehåll som nuvarande ansökan om areatillägg, dels uppgifter om medelsutbetalningen till brukaren i fråga om leveranstillägg på mjölk under förslagsvis de närmast föregående tre åren.

Styrelsen framhåller att bidragsbeloppet dock bör utbetalas först efter årligen återkommande behovsprövning vad gäller såväl inkomst som förmögenhet enligt i huvudsak samma bestämmelser som nu gäller för areatillägg. Därför erfordras ansökan varje år, lämpligen i samband med avlämnandet av självdeklaration. För att stödet ej skall motverka struktur-rationaliseringen anser styrelsen att möjligheter bör finnas för ägare eller brukare av jordbruksfastighet, som är berättigad att erhålla småbruksstödet i dess nya form, att vid sådan avveckling av fastighetens hela åker- och skogsinnehav, som lantbruksnämnden kan godkänna, kunna erhålla det sammanlagda småbruksstödet för återstoden av femårsperioden, dock längst intill det år vederbörande fyller 67 år.

I fråga om utredningens bedömning av behovet av *beredskapsarbete*n framhåller *arbetsmarknadsstyrelsen* att det övergångsvis kommer att finnas ett stort behov av beredskapsarbeten och andra former av skyddad sysselsättning. *LO* bedömer det inte vara en lämplig åtgärd att vidga omfattningen av beredskapsarbeten. Arbetsmarknadspolitikens mål måste vara att föra över arbetskraften till mer produktiva arbetsuppgifter. *Länsstyrelsen i Gotlands län* anser det vara ett primärt samhällsintresse att befolkningsuttunningen på grund av nedläggning av jordbruk inte går lika långt som resursutflyttningen från näringen inom vederbörande område. Länsstyrelsen anser beredskapsarbeten helt otillräckliga i detta sammanhang. I stället måste reguljära arbetstillfällen inom området beredas den från jordbruket utflyttade arbetskraften genom lokaliseringspolitik eller, om resultat inte kan nås på denna väg, genom dylika insatser i statlig regi.

Arbetarsmåbrukslån

Historik och nuvarande förhållanden. Arbetarsmåbrukslånefonden tillkom år 1933 och avvecklades år 1948. Vid inrättandet av fonden uttalade departementschefen i prop. 1933: 181 att lån skulle beviljas skogsarbetare och därmed likställda arbetare för att ge dem tillfälle att förvärva mindre lägenheter som deltidjordbruk. Ifrågavarande arbetarkategorier hade nämligen med sina begränsade inkomster i de flesta fall ingen möjlighet att lösa sin jordfråga med hjälp av egnahems- och premielån. Vidare var såväl skogs- som lantarbetet av säsongnatur. Det ansågs också betydelsefullt att låntagarnas bostadsfråga genom fonden ordnades på ett tillfredsställande sätt samt att under då rådande arbetslöshet verksamheten medförde ökad ar-

betstillgång. Departementschefen underströk att arbetarsmåbrukslånen var avsedda för personer i svag ekonomisk ställning och att det därför var nödvändigt att frita låntagaren från återbetalningsskyldighet beträffande viss del av lånet. På grund därav ansågs lånet böra uppdelas i en stående del och en amorteringsdel. Den stående delen borde kvarstå såsom amorteringsfritt bottenlån, som ej fick sägas upp under annan förutsättning än att sådana omständigheter inträffat att lånerätten över huvud skulle anses förverkad. Lägenhetens värde kunde t. ex. ha avsevärt minskats genom vanvård eller skogsavverkning eller lägenheten kunde ha avyttrats och överlåtelsen inte skett till make eller bröstarvinge eller till person som var behörig att erhålla arbetarsmåbrukslån. Dessutom blev staten i stånd att utöva viss kontroll över lägenhetens skötsel även efter amorteringstidens utgång genom att säkerheten för lånet i dess helhet skulle utgöras av inteckning med bästa förmånsrätt i lägenheten. Praktiskt taget skulle lägenheten därigenom förbli i statens hand intill dess hela lånet, även den stående delen, inbetalats av låntagaren. Förhållandet att sistnämnda del skulle tillhandahållas utan vare sig ränte- eller amorteringsskyldighet innebar slutligen enligt departementschefen i grunden ej annat än att staten kostnadsfritt ställde jord till låntagarens förfogande.

Bestämmelserna angående arbetarsmåbrukslånen återfinns i kungörelsen den 14 juni 1933 (nr 331) angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet.

Utlämnandet av arbetarsmåbrukslånen ombesörjdes av kommunerna som för detta kunde tilldelas statslån från arbetarsmåbrukslånefonden (arbetarsmåbruksstatslån). Till en början ägde kommunerna bevilja arbetarsmåbrukslån med högst 6 000 kr. Detta belopp höjdes emellertid för vissa fall år 1938 till högst 7 000 kr. samt åren 1945 och 1946 till högst 10 000 kr. Lånet beviljades med en stående del och en amorteringsdel, varvid den stående delen motsvarade kostnaden för jordförvärvet samt, i förekommande fall, 60 % av beräknad kostnad för vissa förbättringsarbeten. Amorteringsdelen återbetalas med en trettiondedel årligen fr. o. m. sjätte kalenderåret efter det lånet beviljats. På amorteringsdelen erläggs ej ränta. Däremot skall ränta erläggas på stående delen sedan amorteringstiden utgått, vilket inträffar första gången år 1968.

Den 15 december 1964 kvarstod 5 175 arbetarsmåbrukslån med en sammanlagd lånesumma av 17,4 milj. kr. Härav utgjorde 7,2 milj. kr. amorteringsdel och 10,2 milj. kr. stående del. Det genomsnittliga stående lånebeloppet var alltså ca 2 000 kr.

Lantbruksstyrelsen. Lantbruksstyrelsen fick den 30 juni 1965 Kungl. Maj:ts uppdrag att undersöka lokaliseringen och den nuvarande användningen av de fastigheter, vars innehavare alltjämt åtnjuter arbetarsmåbrukslån, samt att lämna förslag till de ändrade bestämmelser som utredningens resultat kunde föranleda.

Lantbruksstyrelsen har gjort vissa undersökningar rörande de fastigheter vartill arbetarsmåbrukslån erhållits.

Huvuddelen av långivningen eller sammanlagt 96 % har skett inom de sju nordligaste länen. Bland dessa har Västernorrlands län de flesta lånen, 1 203, och Kopparbergs län lägsta antalet, 145. I Södermanlands län har inga lån beviljats.

En stickprovsundersökning har visat att 88 % av låntagarna alltjämt bor stadigvarande på fastigheten, att 6 % använder den endast för fritidsändamål och att 6 % använder den för annat ändamål. Bostadshusen är i 92 % av fallen i tillfredsställande skick. Ungefär en fjärdedel av brukarna är över 65 år och mer än 80 % över 50 år.

65 % av låntagarna har arbete vid sidan av småbruket, därav 47 % på heltid. Andelen skogs- och flottningsarbetare bland låntagarna har från år 1942 till år 1965 sjunkit från 72 % till 22 %. I övrigt framgår av undersökningen att 8 % av låntagarna numera är industriarbetare medan 35 % har andra yrken. 35 % av låntagarna har ej någon huvudsaklig sysselsättning vid sidan av småbruket eller utgörs av dödsbon.

Styrelsen har även undersökt låntagarnas taxerade årsinkomster för åren 1963—1964. Av undersökningen framgår att 93 % av samtliga låntagare hade mindre än 15 000 kr i inkomst och 55 % hade mindre än 10 000 kr.

De enskilda småbrukens totalareal är i 88 % av fallen över 2 ha och ca en fjärdedel har mer än 7 ha mark. Odlad jord förekommer vid 92 % av småbruken, men på 38 % av de fastigheter som ingår i undersökningen brukas den inte av låntagarna. Endast 3 % av småbruken saknar ladugårdar. Befintliga ladugårdar är till 68 % i tillfredsställande skick. Kor saknas dock vid 76 % av småbruken.

Slutligen visar undersökningen att 1965 års taxeringsvärden för berörda fastigheter i 52 % av fallen överstiger 15 000 kr., i 33 % ligger mellan 10 000—15 000 kr. och i 15 % ligger under 10 000 kr.

Lantbruksstyrelsen framhåller att undersökningen visar att låntagarna numera i stor utsträckning har sådan sysselsättning att de skulle varit utestängda från arbetarsmåbrukslån. Vidare har låntagarna i allt större omfattning upphört att bruka sin åker. Dessa omständigheter samt minskningen av djurhållningen och därmed sammanhängande relativt begränsade underhåll av ladugårdarna kan formellt utgöra uppsägningsanledningar. Styrelsen framhåller att dessa ändringar emellertid delvis påverkas av den fortlöpande rationaliseringsverksamheten och en strikt tillämpning av bestämmelserna skulle i en jämförelsevis stor del gränsfall föra med sig orimliga konsekvenser. Enligt styrelsens uppfattning är det i dessa gränsfall mycket svårt att åstadkomma ett ur rättvisesynpunkt godtagbart system för uppsägningar. Vidare skulle ytterligare, ur administrativ synpunkt svårigenomförbara, arbetskrävande och kostsamma undersökningar erfordras beträffande samtliga låneärenden.

Styrelsen hänvisar till att huvuddelen av låntagarna är äldre människor

med förhållandevis svag ekonomisk ställning. Vidare erinrar styrelsen om departementschefens uttalande i prop. 1933:181 om att det förhållandet att lånens stående del skulle tillhandahållas utan vare sig ränte- eller amorteringsskyldighet i grunden ej innebar annat än att staten kostnadsfritt ställde jord till låntagarnas förfogande. Dessa uttalanden, anför styrelsen, kan av låntagare och myndigheter ha uppfattats som en antydan om att arbetarsmåbrukslånens stående del framdeles skulle efterges. Ett ytterligare skäl för att efterge lånens stående del anses vara att berörda brukningsenheter på grund av den ändrade jordbrukspolitiken utan låntagarnas förvållande kommit att tillhöra en kategori som i allmänhet inte omfattas av det nuvarande statliga finansieringsstödet.

Mot bakgrunden av det anförda förordar lantbruksstyrelsen att den stående delen av lånen generellt efterges. Styrelsen föreslår vidare att bestämmelser utfärdas om, att den stående delen skall efterges om och i den mån den är ogulden vid den tidpunkt som fastställts för sista amorteringen av lånets amorteringsdel eller vid tidigare tidpunkt om amorteringsdelen då slutbetalats genom extra inbetalning.

I andra hand föreslår styrelsen att den stående delen av lånen efter den tidpunkt som fastställts för sista amorteringen av lånets amorteringsdels skall slutamorteras på 20 år och dels skall löpa med ränta, som beräknas efter samma räntefot som gäller för stående delen av lån från egnahemslånefonden som beviljats efter år 1919 men före den 1 juli 1940.

Remissyttrandena. Lantbruksstyrelsens förslag om att efterge den stående delen av arbetarsmåbrukslånen tillstyrks av remissinstanserna. *Svenska kommunförbundet* framhåller att kommunernas administration av lånen är betungande och kostsam. Förbundet hälsar med hänsyn härtill med tillfredsställelse en lösning som innebär att kommunerna befrias från arbetet med dessa lån.

Fullmäktige i riksbanken anför att eftergift av en statens fordran i princip endast bör ske om det finns starka skäl för det. Fullmäktige motsätter sig dock inte bifall till förslaget. Hänsyn har därvid tagits till att andra, i vissa fall bättre situerade egnahemsägare enligt beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen fritagits från betalningsskyldighet till staten. Fullmäktige ifrågasätter dock om eftergiften bör göras generell. Särskilt tveksamt anser fullmäktige det vara att medge befrielse i sådana fall då den fastighet lånet avser numera är obebodd eller helt utnyttjas för fritidsändamål. Det kan te sig stötande att staten i sådana fall skall avstå från sin fordran. Detsamma kan sägas även beträffande vissa andra fall, då lånet i dess helhet enligt gällande bestämmelser skulle kunna uppsägas till betalning. Om det vore möjligt att utan att allt för mycket komplicera det administrativa förfarandet meddela bestämmelser, som undantar här avsedda fall, vill fullmäktige tillstyrka en sådan åtgärd.

Riksrevisionsverket framhåller, att vid bifall till förslaget att generellt efterge den stående delen bör den oguldna stående delen skrivas bort ur statsräkenskaperna med anlitande av medel som avsatts till arbetarsmåbrukslånefondens avskrivningskonto.

Departementschefen

En nödvändig förutsättning för jordbrukets fortsatta rationalisering och den produktionsanpassning, som är samhällsekonomiskt motiverad, är att den arbetskraft, som med hänsyn till den tekniska och ekonomiska utvecklingen inte längre behövs i jordbruket, kan frigöras i tillfredsställande takt. Avgång av arbetskraft från jordbruket medverkar i viss mån till en önskvärd begränsning av den totala produktionsvolymen och skapar även utrymme för fortsatt produktivitetsökning inom jordbruket. För att framstegstakten i samhällsekonomi inte skall avta är det med hänsyn till den väntade framtida bristen på arbetskraft i landet av stor vikt att den arbetskraft som ej längre behövs i jordbruket får hjälp att omställa sig för att göra en insats i andra näringar. Härför talar givetvis också humanitära och sociala skäl.

Jordbruksutredningen har i första hand föreslagit att de i jordbruket sysselsatta får samma stöd för sin *omställning* som övriga samhällsgrupper. Genom de ändrade riktlinjer för det arbetsmarknadspolitiska stödet, som antogs av 1966 års riksdag (prop. 1966: 52, SU 107, rskr 251), har syftet med jordbruksutredningens förslag redan tillgodosetts. Sålunda kan enligt vad som uttalats i nämnda proposition, flyttningsbidrag utgå till innehavare av småjordbruk som för sin utkomst är beroende av kompletterande sysselsättning. Även de som tillhör ett yrke med vikande sysselsättning och fått stadigvarande arbete på annan ort kan få sådant bidrag. Arbetsmarknadsstyrelsen har i sitt remissyttrande framhållit att de rörlighetsstimulerande medlen får användas oberoende av om vederbörande är anställd eller egen företagare. Såsom framgår av redogörelsen i det föregående kan i ifrågakommande fall utgå betydande bidrag. Jag vill även erinra om de utbildningsbidrag som kan erhållas som hjälp till omskolning till annat yrke.

Jordbruksutredningen har förordat att lantbruksnämndernas rådgivning till jordbrukarna i förekommande fall även skall kunna avse omställningsfrågor. Även jag anser att nämndernas personal bör vara så förtrogen med de arbetsmarknadspolitiska medlen att den kan biträda jordbrukarna med råd och upplysningar i dessa frågor. Jag vill i detta sammanhang understryka vikten av goda kontakter mellan lantbruksorganisationen och arbetsmarknadsmyndigheterna.

I bygder där jordbruket viker kan det ibland vara svårt för en jordbrukare som vill övergå till annan sysselsättning att finna köpare som vill betala ett ur säljarens synpunkt skäligt pris för jordbruksfastigheten. Jag biträder

därför jordbruksutredningens förslag att möjligheter bör öppnas för lantbruksnämnderna att i bygder med ogynnsamma förutsättningar för jordbruksproduktion lösa in ej bärkraftiga jordbruksfastigheter, även om de inte behövs för rationaliseringsändamål. Jag vill erinra om att arbetsmarknadsmyndigheterna äger lösa in egna hem för att underlätta ägarens omställning.

Som förutsättning för inlösen av jordbruksfastighet, som ej behövs för rationaliseringsändamål, bör gälla att annan köpare, som vill betala ett skäligt pris, inte har uppträtt. Jordbruksutredningen har förordat att köpeskillingen skall bestämmas med hänsyn till det värde fastigheten har som bostad och försörjningskälla för sin ägare samt allmännyttan av att arbetskraft kan omställas. Enligt min mening är det ej lämpligt att låta köpeskillingen vara beroende av ägarens möjligheter till omställning. Det torde även vara svårt att på ett tillfredsställande sätt beräkna fastighetens värde som bostad och försörjningskälla. Jag anser därför att taxeringsvärdet bör kunna vara den nivå för köpeskillingen som ej utan särskilda skäl bör överskridas. De inlösta fastigheterna bör lantbruksnämnden kunna överlåta till domänverket eller sälja till kommun eller i allmänna marknaden under beaktande av en ur allmän synpunkt lämplig markdisposition. I likhet med lantbruksnämndernas övriga inköp och försäljningar av fastigheter bör den nu förordade verksamheten ske med anlitande av jordfonden. I avvaktan på erfarenheter av behovet av medel för denna verksamhet bör för budgetåret 1967/68 få disponeras 10 milj. kr. av jordfonden. Kungl. Maj:t bör äga meddela närmare bestämmelser i ämnet.

Jordbruksutredningen har för att stimulera en övergång från jordbruket till andra näringar föreslagit att jordbrukare som upphör med jordbruksdriften under vissa villkor skall av statsmedel kunna få ett kontant omställningsstöd av 5 000 till 20 000 kr. Flera ledamöter av utredningen har i reservationer avstyrkt förslaget. Bland remissinstanserna råder starkt delade uppfattningar.

Enligt min mening är de skäl som jordbruksutredningen anfört för det föreslagna särskilda omställningsstödet tungt vägande. Frågan om hur omställningen av arbetskraft skall underlättas anser jag emellertid i princip ej böra lösas på annat sätt när det gäller jordbruket än för näringslivet i övrigt. Vid remissbehandlingen har bl. a. framhållits att det särskilda omställningsstödet ej överensstämmer med praxis inom andra näringar. Jag vill erinra om att för stora delar av näringslivet i övrigt frågan om avgångsbidrag lösts genom särskild försäkring om vars finansiering överenskommelse träffats mellan arbetsgivare och arbetstagare. Jordbrukspriskommittén har vid sina överläggningar med företrädare för jordbruket diskuterat om någon liknande form för avgångsbidrag på jordbrukets område skulle kunna skapas genom samverkan mellan staten och jordbrukets organisationer men funnit att förutsättningar härför ej föreligger. Med hänsyn härtill och vad i övrigt framkommit i frågan är jag inte beredd föreslå att ett särskilt om-

ställningsstöd av statsmedel i allmänhet utgår till jordbrukare som övergår till andra näringar.

Det nuvarande *småbruksstödet* i form av arealtillägg och leveranstilllägg på mjölk har enligt jordbruksutredningens uppfattning en i många fall försenande och hindrande effekt på rationaliseringsarbetet inom jordbruket. Utredningen har därför förordat att dessa stödformer avvecklas vad gäller arealtillägget vid utgången av år 1967 och vad gäller leveranstillägget för mjölk den 1 september 1967. Inom utredningen och bland remissinstanserna synes enighet råda om att ifrågavarande småbruksstöd i den nuvarande formen bör avvecklas, medan delade uppfattningar föreligger dels om tidpunkten och sättet för avvecklingen, dels om behovet av fortsatt småbruksstöd i annan form.

I 1947 års riksdagsbeslut om riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken ingår att statsmakterna under en övergångstid bör lämna ett särskilt stöd till innehavarna av mindre jordbruk. Med hänsyn till den starka omvandling som skett inom jordbruket under den långa tid som förflutit sedan riksdagens nyss nämnda beslut anser jag att den övergångstid som då förutsattes för stödet till innehavare av mindre jordbruk nu i princip får anses vara tilländalupen. Jag vill också erinra om den mycket kraftiga utbyggnad som under den gångna tjuugoårsperioden skett av samhällets sociala stödåtgärder i allmänhet. Härigenom har enligt min mening även behovet av att genom småbruksstöd skapa social trygghet för innehavare av mindre jordbruk minskat. Mot denna bakgrund anser jag liksom jordbruksutredningen och de flesta remissinstanserna att det särskilda småbruksstödet bör avvecklas.

En stor del av småbrukarna kan förutsättas tillhöra de äldre åldersgrupperna och på grund därav ha svårt att omställa sig till annan sysselsättning. Det bör vidare erinras om att för arealtillägget finns såväl en högsta arealgräns som en högsta inkomst- och förmögenhetsgräns. Jag anser därför i viss överensstämmelse med vad som reservationsvis anförts inom jordbruksutredningen och med vad vissa remissinstanser uttalat att avvecklingen av småbruksstödet när det gäller äldre småbrukare bör ske under en övergångsperiod. Vidare bör enligt min mening avvecklingen ske på sådant sätt att omställning och jordbrukets rationalisering främjas.

Areal tillägget för år 1966, som utbetalas under senare delen av år 1967, och leveranstillägget för mjölk för regleringsåret 1966/67 bör inte påverkas av avvecklingen. Detsamma bör gälla för det övergångsbidrag, som avser kalenderåret 1966 och som utgår till vissa småbrukare som tidigare erhöll det år 1959 avvecklade producentbidraget för mjölk. Avvecklingen bör således inverka först på det arealtillägg och det övergångsbidrag för kalenderåret 1967 som skulle ha betalats ut under år 1968 och på det leveranstillägg som skulle ha avsett regleringsåret 1967/68.

Enligt min mening bör äldre småbrukare ges möjlighet att välja mellan att antingen fortsätta med jordbruksdriften och därvid åtnjuta ett fortsatt årligt stöd (särskilt övergångsbidrag) eller att frånträda fastigheten och då under vissa förutsättningar få ett engångsbelopp som avgångsvederlag. I fråga om yngre småbrukare, som inte har samma svårigheter att omställa sig som de äldre, anser jag att tillräckliga skäl inte föreligger att de även i fortsättningen bör få särskilt övergångsbidrag. För att främja omställningen och jordbrukets rationalisering bör dock även yngre småbrukare, om de inom viss tid frånträder fastigheten, på vissa villkor kunna få ett avgångsvederlag som hjälp till omställningen. Jag ansluter mig till den i särskilt yttrande uttalade uppfattningen att den äldre arbetskraftens anpassningsmöjligheter inte får underskattas men finner de individuella förutsättningarna vara så skiftande att en viss försiktighet bör iakttas vid valet av åldersgräns. Jag anser med hänsyn härtill att 55 år bör vara en lämplig åldersgräns mellan dem som skall kunna få antingen särskilt övergångsbidrag eller avgångsvederlag och dem som endast skall kunna erhålla avgångsvederlag. Som villkor för att få särskilt övergångsbidrag bör således gälla att brukaren under år 1967 fyllt 55 år eller mer. Enligt min mening talas sociala skäl för avsteg i vissa fall från denna åldersgräns. Sålunda bör efter prövning i varje särskilt fall exempelvis partiellt arbetsföra, som enligt arbetsmarknadsmyndigheternas bedömning svårligen kan placeras i annat arbete och som önskar fortsätta med sin jordbruksdrift kunna få särskilt övergångsbidrag även om de under år 1967 ännu ej fyllt 55 år. Med hänsyn till det generella stöd som folkpensionen utgör och till de kraftiga förbättringar som under senare år gjorts av denna pension för att ge ålderstrygghet anser jag att särskilt övergångsbidrag ej bör utgå längre än t. o. m. det år då småbrukaren fyller 67 år eller dessförinnan blivit berättigad till hel förtidspension. Härav följer att småbrukare som under år 1966 eller tidigare fyllt 67 år ej kan komma i fråga för särskilt övergångsbidrag eller avgångsvederlag.

För att kunna få särskilt övergångsbidrag bör vidare gälla att småbrukaren är mantalsskriven på brukningsenheten och att han brukar den. Härjämte bör krävas att han tillträtt brukningsenheten före den 1 januari 1967. Detta villkor är enligt min mening nödvändigt bl. a. med hänsyn till att något motsvarande krav f. n. ej gäller för leveranstillägget. Någon åtskillnad i fråga om möjligheterna att få särskilt övergångsbidrag mellan jordägare som själv brukar sin jord och arrendator anser jag inte motiverad.

En grundläggande förutsättning för att överhuvud taget fortsatt stöd skall kunna utgå är givetvis att småbrukaren erhåller arealtillägg eller övergångsbidrag för kalenderåret 1966 eller leveranstillägg för mjölk för regleringsåret 1966/67. Som tidigare nämnts finns för arealtillägget och övergångsbidraget areal-, inkomst- och förmögenhetsgränser. För leveranstillägget gäller ej några sådana begränsningar. Enligt min mening är det emellertid skäligt

att begränsa det fortsatta stödet till dem som har det största behovet därav. Med hänsyn härtill bör för fortsatt stöd åt den som fått leveranstillsäg för regleringsåret 1966/67 krävas att han inte har högre inkomst eller större förmögenhet än att han kunnat få arealtillsäg för år 1966. Vidare får han inte ha större åkerareal än 20,0 ha. Han bör ej heller få fortsatt stöd om åkerarealen är mindre än 2,0 ha åker eftersom sådana brukningsenheter ej är att betrakta som jordbruk. För att förenkla administrationen av den fortsatta stödgivningen bör härefter någon fortsatt prövning av areal-, inkomst- och förmögenhetsförhållanden ej ske för dem som får särskilt övergångsbidrag. Givetvis bör det ej heller ställas något krav på att den som får särskilt övergångsbidrag i stället för leveranstillsäg för mjölk fortsätter med mjölkproduktion.

Den som enligt i det föregående angivna regler skall få särskilt övergångsbidrag bör få samma belopp som han erhållit i arealtillsäg eller övergångsbidrag för år 1966 och/eller i leveranstillsäg i medeltal för regleringsåren 1964/65—1966/67. Om han ej erhållit leveranstillsäg under hela perioden bör medeltalet beräknas för de år inom perioden tillägget utgått. Det särskilda övergångsbidrag, som avser kalenderåret 1967 och som jag räknar med skall kunna utbetalas i mitten av år 1968, bör till den del det skall motsvara leveranstillsägget utgå med endast en tredjedel av det fastställda beloppet eftersom leveranstillsäg enligt nu gällande regler utgår intill den 1 september 1967.

Som jag förut nämnt bör den som får särskilt övergångsbidrag kunna få ett engångsbelopp som avgångsvederlag om han frånträder fastigheten efter den 1 juli 1967. För att stimulera strukturomvandlingen och få ett ökat utbud av fastigheter för rationaliseringsändamål anser jag att en förutsättning för att få detta avgångsvederlag bör, om småbrukaren äger fastigheten, vara att denna disponeras på sätt som lantbruksnämnden godkänner. För att dispositionen skall kunna godkännas bör i allmänhet krävas att jordbruksjorden och eventuell skogsmark avyttras för sådan användning som är förenlig med nämndens planläggning för jordbrukets och skogsbrukets rationalisering i orten. Hinder bör givetvis ej möta mot att småbrukaren behåller exempelvis bostadshus och ekonomibyggnader med lämplig tomt eller tomtplats för fritidsbyggnad. Avyttras fastigheten för exploateringsändamål eller fritidsändamål bör lantbruksnämnden under beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet kunna pröva om behov finns av avgångsvederlag.

I viss likhet med vad som gäller vid avgångsbidragsförsäkring anser jag att avgångsvederlagets storlek bör bero på den frånträdandes ålder. Med hänsyn bl. a. till angelägenheten av att en snabb strukturrationalisering inom jordbruket främjas bör enligt min mening avgångsvederlagets storlek minskas om småbrukaren först efter en tid frånträder sitt jordbruk. Jag anser det skäligt att avgångsvederlaget då minskas med de belopp han redan uppburit i särskilt övergångsbidrag. Mot bakgrunden av det anförda bör

den, som frånträder sitt jordbruk under de år han fyller 55—59 år, få ett avgångsvederlag av 6 000 kr. minskat med de belopp han före avgången uppburit i särskilt övergångsbidrag. Vid avgång under de år han fyller 60—64 år resp. 65—67 år bör han få 4 500 kr. resp. 3 000 kr. minskat på nyss nämnt sätt.

Småbrukare, som under 1967 ännu ej fyllt 55 år, bör som jag tidigare förordat normalt ej få fortsatt årligt stöd. På de skäl som redovisats i det föregående bör dock sådan småbrukare, som i övrigt uppfyller tidigare nämnda villkor för fortsatt årligt stöd, om han frånträder sitt jordbruk under tiden den 1 juli 1967—den 31 december 1971 kunna få ett avgångsvederlag av 6 000 kr. Jag anser att angivna period ger småbrukaren skäligen rådrom för att avgöra om han önskar övergå till annan sysselsättning. I fråga om disposition av fastighet, som småbrukaren äger, bör tillämpas samma villkor som jag i det föregående föreslagit gälla för att småbrukare som fyllt 55 år skall kunna få avgångsvederlag. Till arrendator, som upphör med arrendet, bör avgångsvederlag i regel kunna lämnas utan särskilda villkor beträffande den fortsatta dispositionen av arrendefastigheten. Avgångsvederlag bör dock ej utgå i fall där det är uppenbart att syftet med avgångsvederlaget ej uppfylls.

Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer bör äga meddela närmare bestämmelser beträffande den föreslagna avvecklingen av småbruksstödet. Beslut om särskilt övergångsbidrag och avgångsvederlag bör i regel få ankomma på vederbörande lantbruksnämnd.

Det nu föreslagna avgångsvederlaget utgör i likhet med de avgångsvederlag som kan förekomma inom andra delar av näringslivet i princip skattepliktig intäkt för mottagaren. I det här aktuella fallet är det fråga om intäkt av jordbruksfastighet.

Till kollektivavtalsanställd arbetare kan under vissa förutsättningar fr. o. m. år 1967 utgå ersättning på grund av s. k. avgångsbidragsförsäkring, om den anställde avskedas till följd av strukturrationalisering. Under år 1966 utgick ett liknande avgångsvederlag i form av bidrag från vissa fonder för avgångsbidrag. I prop. 1967: 39 föreslås att dessa avgångsvederlag i vissa fall inte skall utgöra skattepliktig intäkt för mottagarna. Chefen för finansdepartementet redogör i propositionen närmare för de tankegångar som ligger bakom förslaget. Jag hänvisar till denna redogörelse. Här skall endast nämnas att förslaget bygger på att äldre friställd arbetskraft i regel måste anses ha större svårigheter än andra avskedade att få nytt likvärdigt arbete. Till sådan äldre arbetskraft hänföres i förslaget med vissa undantag personer som fyllt 62 år men ej 67. Särskilt ömmande omständigheter får anses regelmässigt vara för handen i sådana fall och motivera skattefrihet för mottagna avgångsvederlag.

Jag anser en i görlig mån likartad begränsning av skatteplikten angelägen även beträffande det avgångsvederlag som kan komma att utgå till små-

brukare till följd av jordbrukets strukturrationalisering. Det kan därvid ifrågasättas om inte hänsyn till likformighetskravet vid taxering bör medföra att man knyter skattefriheten för mottaget sådant avgångsvederlag till en åldersgräns omkring 60 år. Detta betyder att endast sådana småbrukare som fyllt 60 år eller mera skulle kunna befrias från skattskyldighet för mottagna avgångsvederlag. Med hänsyn till att åldersgränsen för särskilt övergångsbidrag till småbrukare i enlighet med vad jag förut sagt i princip bör sättas vid 55 år, synes det dock av praktiska skäl lämpligt att även i beskattningshänseende knyta an till denna åldersgräns. Skattefrihet för mottaget avgångsvederlag bör dock i visst fall gälla även när småbrukaren är yngre. Här avses det förut nämnda undantagsfallet att småbrukare efter särskild prövning av sociala skäl anses böra likställas med den som fyllt 55 år.

I samråd med chefen för finansdepartementet föreslår jag således att avgångsvederlag inte skall räknas som skattepliktig intäkt när det utgår till småbrukare som är födda år 1912 eller tidigare eller till småbrukare som av sociala skäl undantagsvis bör anses likställd med sådan småbrukare, dvs. jordbrukare som enligt mitt förslag skall bli berättigade att få särskilt övergångsbidrag av statsmedel till sitt jordbruk. I enlighet med det anförda har upprättats förslag till *lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370)*.

De totala kostnaderna för den av mig föreslagna avvecklingen av småbruksstödet kan uppskattas till storleksordningen 150 milj. kr. Detta motsvarar ungefär kostnaderna under fyra år för nuvarande arealtillägg och leveranstillägg för mjölk. Fördelningen av nyss nämnda totalkostnad på olika budgetår kan ej med säkerhet beräknas. För budgetåret 1967/68 uppskattar jag medelsbehovet till 29 milj. kr. På detta budgetår faller också kostnaderna för arealtillägg för år 1966 och för leveranstillägg för regleringsåret 1966/67 vilka beräknas till 40 milj. kr.

Till småbruksstödet har i vissa sammanhang även hänförts det extra mjölkpristillägget i Norrland. Jag anser att denna stödform närmast har karaktär av regionalt stöd åt det norrländska jordbruket. Såsom jag anförte vid behandlingen av de allmänna riktlinjerna för jordbrukspolitiken bör även i framtiden jordbruket i Norrland få ett särskilt stöd. Erfarenheterna av den särskilda rationaliseringsverksamheten visar att behov av sådant stöd f. n. föreligger även vid rationella jordbruksföretag. Jag förordar därför att det extra mjölkpristillägget behålls oförändrat.

Arbetarsmåbrukslånefonden tillkom under början av 1930-talet i syfte att ge skogsarbetare och därmed likställda arbetare möjlighet att genom förmånliga lån förvärva deltidjordbruk. Långivningen upphörde år 1948. Som framgår av redogörelsen i det föregående har lånen delats upp i en amorteringsdel och en stående del. Den senare skall när amorteringsdelen är återbetald stå kvar som amorteringsfritt bottenlån och endast få sägas upp då

sådana omständigheter inträffat att lånerätten över huvud taget anses förverkad. Den stående delen av arbetarsmåbrukslånen uppgår f. n. till sammanlagt ca 10 milj. kr. och i genomsnitt till ca 2 000 kr. per låntagare.

Den undersökning, som lantbruksstyrelsen utfört och som redovisats i det föregående, visar att låntagarna oftast är äldre personer med förhållandevis svag ekonomisk ställning. I vissa fall har förhållandena ändrats så att lånen i och för sig skulle kunna sägas upp. Lantbruksstyrelsen har framhållit att vissa uttalanden av statmakterna vid fondens tillkomst kan av låntagare och myndigheter ha uppfattats som en antydning om att lånens stående del framdeles skulle efterges.

Lantbruksstyrelsen har föreslagit att den stående delen av lånen generellt skall efterges. Detta förslag har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av remissinstanserna. Fullmäktige i riksbanken har dock ifrågasatt om eftergiften bör vara generell. Jag vill för min del tillstyrka lantbruksstyrelsens förslag att efterge den stående delen av arbetarsmåbrukslånen. Eftergiften bör vidare enligt min mening vara generell för att undvika de arbetskrävande och kostsamma undersökningar, som annars skulle bli nödvändiga. Såsom riksrevisionsverket föreslagit bör den oguldna stående delen skrivas bort ur statsräkenskaperna med anlitan av medel som avsetts till arbetarsmåbrukslånefondens avskrivningskonto. Kungl. Maj:t bör äga meddela de närmare föreskrifter som erfordras i anledning av vad jag nu förordat.

Prisreglering för jordbrukets produkter

Prisregleringens allmänna utformning

Nuvarande förhållanden

Såsom redovisats i det föregående ingår i den av 1947 års riksdag beslutade allmänna målsättningen för jordbrukspolitiken att jordbruket skall er-hålla ett prisstöd för att upprätthålla den i riksdagsbeslutet förutsatta in-komstmålsättningen för jordbruket. Prisstödet utgår i huvudsak genom ett gränsskydd för jordbruksprodukter, varigenom de inhemska priserna hålls på en högre nivå än världsmarknadspriserna (s. k. högprislinje). Gräns-skyddet kompletteras av vissa marknadsreglerande åtgärder. Slutligen er-håller jordbruket vissa direkta subventioner.

Gränsskyddets utformning. Gränsskyddet för jordbruksprodukterna upp-rätthålls genom att avgifter tas ut vid import av sådana produkter och — i undantagsfall — genom kvantitativ importreglering. Gränsskyddets storlek bestäms i princip av skillnaden mellan den inhemska prisnivå för jordbruks-produkter, som anses böra upprätthållas för att uppfylla den förut nämnda inkomstmålsättningen för jordbruket, och världsmarknadsprisnivån. An-givna system för gränsskyddets utformning har i huvudsak tillämpats för prissättningsperioderna 1956/57—1958/59 och 1959/60—1964/65 samt för den provisoriska prisregleringen för regleringsåren 1965/66 och 1966/67. Vid ingången av prissättningsperioden 1959/60—1964/65 (det s. k. sexårsavta-let) reviderades gränsskyddets utformning. I det följande redogörs för detta system med de jämkningar som skett under den provisoriska prisreglering-en. I fråga om gränsskyddets utformning före år 1959 hänvisas till jord-bruksutredningens betänkande, del A s. 271.

Såsom utgångspunkt för gränsskyddet fastställdes vid ingången av sex-årsavtalet för i stort sett varje viktigare jordbruksreglerad vara ett mittpris som i princip motsvarade ett med hänsyn till de jordbrukspolitiska målsätt-ningarna eftersträvat pris. För konsumtionsmjölk fastställdes dock endast en övre prisgräns. Mittpriset togs i sin tur till utgångspunkt för att fastställa en nedre och en övre prisgräns som låg 10—15 %, i enstaka fall 20 % under resp. över mittpriset. Detta pris användes också i princip som ut-gångspunkt för att fastställa införselavgift på de varor som omfattas av jordbruksregleringen. Införselavgiften bestämdes sålunda till skillnaden

mellan mittpriset och världsmarknadspriset enligt särskilda noteringar för varje vara.

Så länge det inhemska priset ligger mellan prisgränserna är införselavgiften fast. Det inhemska priset får variera fritt mellan prisgränserna. Det inhemska prisets läge mellan prisgränserna kan således bero på ändrat världsmarknadspris och ändrad produktions- eller efterfrågesituation inom landet.

Om det s. k. prisbevakningspriset, som enligt särskilda regler beräknas på grundval av vissa svenska prisnoteringar, underskrider den nedre prisgränsen eller överskrider den övre prisgränsen skall alla till buds stående medel användas för att söka återföra priset inom prisgränserna. Om priset sålunda faller under den nedre prisgränsen skall i första hand införselavgiften höjas. I andra hand kan det komma i fråga att införa kvantitativ importreglering för ifrågavarande vara. I analogi härmed skall om priset överstiger den övre prisgränsen i första hand införselavgiften minskas eller helt tas bort. Om priset likväl stiger kan kvantitativ exportreglering införas eller exportavgift tas ut. För vissa varor får dock kvantitativ exportreglering ej införas förrän priset överstiger den övre prisgränsen med visst belopp.

I detta sammanhang bör också nämnas att inom jordbruksregleringens ram kan vidtas åtgärder mot dumping, som föranleder väsentlig skada för prisbildningen, eller mot hot om sådan dumping.

Såsom nämnts i det föregående fastställdes storleken av införselavgifterna och prisgränsernas läge vid ingången av det s. k. sexårsavtalet. I syfte att under prissättningsperioden fortlöpande tillgodose inkomstmålsättningen för jordbruket samt för att få en viss följsamhet till utvecklingen av världsmarknadspriserna fastställdes samtidigt vissa automatiskt verkande regler. För ändring av införselavgifternas storlek tillämpades två regler, nämligen den s. k. treprocentregeln och inkomstregeln.

Genom treprocentregeln erhöll jordbruket ett särskilt skydd om priserna på världsmarknaden visade en påtagligt sjunkande tendens eller kostnaderna för produktionen väsentligt ökade. Samtidigt erhöll konsumenterna ett liknande skydd om världsmarknadspriserna steg väsentligt eller kostnaderna i jordbruket sjönk påtagligt. I regelkonstruktionen ingick två index, nämligen kostnadsindex och världsmarknadsprisindex. Beräkningarna av kostnadsindex, som avser att mäta prisutvecklingen på jordbrukets produktionsmedel, baserades under sexårsavtalet på kostnadsstrukturen i basjordbruk (10—20 ha) och normjordbruk (20—30 ha). Härvid ingick i beräkningarna ej arbetskostnader och ränta på eget kapital. Världsmarknadsprisindex omfattade de för den svenska jordbruksproduktionen viktigaste varor, som är föremål för internationell handel, och baserades på tongivande utländska prisnoteringar. Treprocentregeln utlöstes om skillnaden mellan kostnadsindex och världsmarknadsprisindex under tre månader i följd översteg 3 %,

då införselavgifterna och övre prisgränsen för konsumtionsmjölk ändrades på så sätt att det ovägda medeltalet för jordbrukets producentprisindex för ifrågavarande tre månader beräknades komma att ändras med hälften av nämnda skillnad, dvs. minst 1,5 %. Anledningen till att endast hälften av indexskillnaden fick påverka prisnivån är att kostnadsindex blott omfattade hälften av kostnaderna i jordbruksdriften och att ändringar i världsmarknadspriserna endast beräknades medföra i genomsnitt hälften så stora variationer i den svenska producentprisnivån.

Inkomstregeln innebar att inkomstutvecklingen i jordbruket knöts an till den allmänna löneutvecklingen i syfte att ge innehavare av bas- och normjordbruk samma procentuella ökning i arbetsinkomsterna som industriarbetare i de båda lägsta dyrtorsgrupperna. Enligt denna regel skulle införselavgifterna justeras när avtalsmässiga ändringar inträffat i industriarbetarnas löner. Hänsyn togs därvid även till s. k. löneglidning.

Vissa gemensamma bestämmelser tillämpades för treprocentregeln och inkomstregeln. Vid en regelutlösning skulle i princip införselavgifterna ändras procentuellt lika mycket för alla varor. Möjlighet fanns dock att med hänsyn till administrativa eller marknadsmässiga förhållanden frångå denna princip. Vidare skulle mittpriser och prisgränser justeras när vissa ändringar av införselavgifterna överstigit 3 % av den rådande mittprisnivån.

Under sexårsavtalet utlöstes treprocentregeln tolv gånger och inkomstregeln sex gånger. Det bör nämnas att enligt beslut av 1963 års riksdag (prop. 134, JoU 14, rskr 180) en utlösning av treprocentregeln delvis ej medförde ändringar i gränsskyddet.

Vid övergången till de provisoriska prisregleringarna för regleringsåren 1965/66 och 1966/67 har vissa ändringar skett i gränsskyddets utformning (prop. 1965: 95, JoU 15, rskr 254; prop. 1966: 47, JoU 10, rskr 145). Sälunda ändrades prisgränser och införselavgifter för vissa varor. Treprocentregeln har tillämpats även under nämnda båda regleringsår. Den 1 mars 1966 skedde emellertid övergång till en på kostnadsstrukturen vid normjordbruk grundad kostnadsindex. Denna index påverkar prisnivån med 60 % av indexskillnaden. Inkomstregeln har avskaffats. I stället har jordbruket för regleringsåret 1965/66 genom höjda införselavgifter fr. o. m. den 1 mars 1966 tillförts 60 milj. kr. för år räknat samt av odisponerade införselavgiftsmedel ett engångsbelopp av 6 milj. kr. För regleringsåret 1966/67 har en viss anknytning skett mellan jordbrukets inkomster och den allmänna prisnivån genom att jordbruket fr. o. m. den 1 september 1966 och fr. o. m. den 1 mars 1967 genom höjda införselavgifter och höjd övre prisgräns på konsumtionsmjölk tillförs belopp som beräknas på grundval av 40 % av uppgången av på visst sätt rensad konsumentprisindex under närmast föregående sexmånadersperiod. I fråga om övriga ändringar hänvisas till prop. 1965: 95 och 1966: 47.

Gränsskyddet för sockernäringen har särskilt reglerats. För regleringsåret 1966/67 gäller ett system med rörliga införselavgifter.

För vissa jordbruksprodukter utgår utöver införselavgifter s. k. kompensationsavgifter. Dessa avgifter motsvarar de interna regleringsavgifter som vid sexårsavtalets ingång togs ut på vissa jordbruksprodukter. Kompensationsavgifterna, som tidigare varierade med ändringarna i de interna regleringsavgifterna, har sedan sexårsavtalets ingång ej fått ändras.

Gränsskyddets utveckling för viktigare jordbruksprodukter och totalt framgår av följande tabell, där gränsskyddets storlek, dvs. summorna av införselavgift och eventuell kompensationsavgift i genomsnitt för månaderna september—december, anges i procent av importvärdet.

	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Vete	58	68	73	93	82	107	129	130
Matpotatis ...	30	54	47	37	66	82	161	72
Socker	62	66	80	75	3	72	209	306
Höstraps	30	27	28	57	58	42	44	60
Smör	21	29	41	38	23	23	32	39
Ost	54	66	74	79	68	72	78	82
Ägg	26	30	41	59	53	72	43	66
Nötkött	38	44	67	86	61	50	65	86
Fläsk	40	30	42	42	31	41	51	47
Totalt	38	41	53	59	42	53	63	71

Införselavgifternas storlek för viktigare varuslag den 1 september åren 1960—1966 framgår av följande tabell, där införselavgiften den 1 september 1959 satts lika med 100.

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Vete och råg	132	126	174	187	194	223	248
Socker	107	105	126	130	129	203	232
Konsumtionsmjölk (övre prisgräns).	102	104	116	119	119	127	131
Smör	106	101	141	109	94	134	168
Ost	126	119	163	175	162	213	249
Ägg	132	126	185	198	170	195	228
Nötkött	137	137	206	213	199	252	293
Kalvkött	139	139	212	230	205	261	305
Fläsk	91	83	105	115	108	139	150

Marknadsreglerande åtgärder. För att göra det möjligt att upprätthålla den avsedda prisnivån på jordbruksprodukter inom landet har som komplement till gränsskyddet tillgripits olika marknadsreglerande åtgärder. Sådana åtgärder har främst vidtagits genom de s. k. *regleringsföreningarna*.

Till formen är regleringsföreningarna ekonomiska föreningar, vars medlemmar är intressenter från jordbrukskooperationen, konsumentkooperatio-

nen samt den enskilda handeln och industrin. I föreningarnas styrelser ingår, förutom företrädare för dessa intressenter, statliga representanter som utses av Kungl. Maj:t eller statens jordbruksnämnd. Sammansättningen av föreningarnas styrelser varierar men omfattar i regel två av staten utsedda representanter, varav den ene är ordförande, tre företrädare för jordbrukskooperationen och två till tre företrädare för privat och konsumentkooperativ industri och handel. Föreningarnas verksamhet står under jordbruksnämndens överinseende och skall följa av nämnden givna direktiv, vilka grundar sig på beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen.

Regleringsföreningar av angiven typ finns för varuområdena brödsäd (Svensk Spannmålshandel), oljeväxter (Sveriges Oljeväxtintressenter), kött och fläsk (Svensk Kötthandel) samt ägg och fjäderfäkött (Sveriges export- och importförening för ägg). För socker finns en regleringsförening (Svensk Sockerhandel) som dock är verksam endast i extrema marknadslägen. Sockerregleringen sköts normalt helt av statens jordbruksnämnd.

Regleringsföreningarnas verksamhet syftar främst till att motverka att utbudet av jordbruksprodukter överstiger efterfrågan inom landet vid den prisnivå som möjliggörs av gränsskyddet för resp. produkt. Verksamheten består främst av finansiering av lagring och export av produktionsöverskott inom olika varuområden, men omfattar i vissa fall även inlösen av en del (Svensk Spannmålshandel) eller hela (Sveriges Oljeväxtintressenter) produktionen inom resp. varuområde samt finansieringsstöd till handeln (Svensk Spannmålshandel).

Föreningarnas utgifter täcks av medel som härrör från s. k. interna avgifter, t. ex. förmalningsavgift och slaktdjursavgift, samt genom tilldelning av införselavgiftsmedel och kompensationsavgiftsmedel. Sveriges Oljeväxtintressenter förfogar därjämte såsom rörelsekapital över statsmedel som anvisats över kapitalbudgeten. Svensk Spannmålshandel har till sitt förfogande rörlig kredit i riksgäldskontoret. Överskott i föreningarnas verksamhet avsätts skattefritt till konjunkturutjämningsfonder som kan tas i anspråk för att täcka uppkommande underskott.

För mjölk och mejeriprodukter samt potatis finns inga särskilda regleringsföreningar. Uppgifter, som motsvarar dem som på andra områden handhas av sådana föreningar, är för nämnda produkter anförtrodda Svenska Mejeriernas Riksförening (SMR) resp. Sveriges stärkelseproducenters förening, vilka är producentkooperativa sammanslutningar. Verksamheten står under överinseende av statens jordbruksnämnd. Till SMR:s förfogande för regleringsverksamheten står inkomster av interna avgifter (mjölkavgift, utjämningsavgift på mjölk, gräddes och ost) samt införsel- och kompensationsavgiftsmedel. Sveriges stärkelseproducenters förening disponerar tillverkningsavgifter för vissa potatisprodukter samt införsel- och kompensationsavgifter för stärkelse.

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
<i>Svensk Spannmåls- handel</i> (1/8—31/7)							
Inkomster	63,7	81,3	108,4	105,0	113,1	141,5	126,8
Utgifter	32,0	127,8	68,8	126,1	91,4	162,9	179,9
Över- eller under- skott	+ 31,7	- 46,5	+ 39,6	- 21,1	+ 21,7	- 21,4	- 53,1
<i>Svensk Kötthandel</i> (1/9—31/8)							
Inkomster	95,3	79,0	115,6	148,7	161,9	150,3	203,3
Utgifter	95,3	77,7	107,3	163,7	155,2	134,0	226,0
Över- eller under- skott	± 0,0	+ 1,3	+ 8,3	- 15,0	+ 6,7	+ 16,3	- 22,7
<i>Svenska Mejerier- nas Riksförening</i> (1/1—31/12)							
Inkomster	381,0	393,6	326,3	445,1	512,0	564,3	598,5
Utgifter	240,9	310,6	274,4	381,2	389,1	453,5	559,5
Över- eller under- skott ¹	+ 140,1	+ 83,0	+ 51,9	+ 63,9	+ 122,9	+ 110,8	+ 39,0
<i>Sveriges export- och importför- ening för ägg</i> (1/7—30/6)							
Inkomster	15,6	8,9	14,6	13,4	18,8	23,0	22,6
Utgifter	13,5	8,2	9,2	12,4	25,2	22,8	13,7
Över- eller under- skott	+ 2,1	+ 0,7	+ 5,4	+ 1,0	- 6,4	+ 0,2	+ 8,9
<i>Sveriges Oljeväxt- intressenter</i> (1/6—31/5)							
Inkomster	153,8	96,8	140,0	186,6	159,6	209,7	222,6
Utgifter	149,1	74,8	146,2	200,0	167,7	221,8	218,9
Över- eller under- skott	+ 4,7	+ 22,0	- 6,2	- 13,4	- 8,1	- 12,1	+ 3,7
<i>Sveriges stärkelse- producenters förening</i> (1/4—31/3)							
Inkomster	35,2	33,2	35,2	35,5	46,7	45,5	48,7
Utgifter	32,2	36,6	37,1	35,8	50,3	45,5	48,6
Över- eller under- skott	+ 3,0	- 3,4	- 1,9	- 0,3	- 3,6	± 0,0	+ 0,1

¹ Häri ingår behållningen från föregående verksamhetsår.

Den ekonomiska omfattningen av regleringsföreningarnas verksamhet och den av SMR och Sveriges stärkelseproducenters förening bedrivna verksamheten framgår av särskild sammanställning. I denna anges inkomster och utgifter för regleringsåren 1959/60—1965/66 eller närmast motsvarande bokföringsår.

Som ett led i marknadsregleringen för jordbruksprodukter upptas förut nämnda *interna avgifter*. Sådana interna avgifter är tillverkningsavgift för vissa produkter av potatis, mjölkavgift, förmalningsavgift, slaktdjursavgift samt utjämningsavgift på mjölk, grädde och ost. Avgifterna tas ut med belopp som är maximerade genom beslut av Kungl. Maj:t eller riksdagen. De används enligt särskilda bestämmelser för att täcka exportförluster och utgifter för intern prisutjämning samt till en mindre del för att täcka jordbrukets andel av kostnaderna för skördeskadeskyddet. Intäkterna i milj. kr. av de interna avgifter som tagits upp på olika varuområden under regleringsåren 1959/60—1965/66 efter avdrag av restitutioner framgår av följande tabell. För ytterligare uppgifter rörande de interna avgifternas användning hänvisas till redogörelserna för regleringen av de olika varuområdena.

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
Mjölk- och mejeri- produkter	236,1	240,7	321,2	381,0	385,8	441,6	473,4
Spannmål	33,2	31,9	39,5	39,8	38,7	38,1	37,2
Slaktdjur	78,5	60,4	79,5	81,7	91,7	119,0	149,6
Potatisprodukter .	1,8	2,3	2,9	2,7	3,3	2,6	2,9
Summa	349,6	335,3	443,1	505,2	519,5	601,3	663,1

Subventioner. De subventioner som utgår till jordbruket som ett led i nu gällande stödsystem är av två slag, nämligen sådana som finansieras med införselavgiftsmedel och sådana som finansieras med medel som anvisas över statsbudgeten.

Införselavgiftsmedel får användas för olika prisregleringsändamål med belopp som riksdagen beslutar för varje år. För vart och ett av regleringsåren 1956/57—1958/59 fastställdes en s. k. normalram på 73 milj. kr. för införselavgifter som fick disponeras för sådana ändamål. För regleringsåret 1959/60 fastställdes normalramen till 93 milj. kr. Beloppet har därefter höjts flera gånger och uppgår sedan regleringsåret 1963/64 till högst 160 milj. kr. Sedan regleringsåret 1965/66 har dock införselavgifter för varor inom sockerregleringens område lagts utanför den nämnda ramen. Vidare har utöver normalramen för prisregleringsändamål fått disponeras stora belopp av införselavgifter för fodermedel och för brödsäd, vilka främst influtit genom sådan import som ersätter exporterad eller för foderändamål använd svensk brödsäd. För regleringsåret 1966/67 utgår dessutom 25 milj.

kr. av införselavgiftsmedel utanför normalramen för att subventionera priset på konsumtionsmjölk.

Medlen har fördelats av statens jordbruksnämnd på de tidigare nämnda organ, som fullgör marknads- och prisreglerande uppgifter, och har fått användas för ändamål som angetts genom beslut av riksdagen. Huvudregeln vid fördelningen har varit att införselavgifter för en viss produkt använts för att täcka medelsbehovet i samband med regleringsuppgifterna för samma eller likartad produkt. Införselavgifterna för fodermedel har efter samråd med jordbrukets förhandlingsdelegation fördelats mellan de olika produktionsgrenarna.

Genom särskilda beslut av riksdagen har vidare införselavgiftsmedel som influtit utöver normalramen tagits i anspråk för ändamål som ej ingått i stödet till jordbruket.

Intäkterna i milj. kr. av införsel- och kompensationsavgifter samt normalramens belopp och utgifter för regleringsändamål härutöver under regleringsåren 1959/60—1965/66 framgår av följande sammanställning.

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
Influtna införselavgifter	127,3	167,6	190,4	227,8	212,0	249,3	298,2
För jordbruksändamål disp. införselavgiftsmedel	127,3	146,3	148,6	238,1	241,1	222,5	281,7
därav inom normalramen	93,0	93,0	93,0	150,0	160,0	160,0	160,0
därav utanför normalramen	34,3	53,3	55,6	88,1	81,1	62,5	121,7
Influtna kompensationsavgifter	8,2	11,9	13,9	9,7	10,0	11,7	8,1

Subventionerna över statsbudgeten utgörs främst av det allmänna mjölkpristillägget som för innevarande budgetår beräknas uppgå till 97 milj. kr.

Jordbruksutredningen

Relationen mellan priserna på olika produkter. Utredningen framhåller att de prisrelationer som f. n. gäller mellan olika jordbruksprodukter har uppkommit inom ramen för det prissättningssystem, som föreslogs av jordbruksprisutredningen i dess år 1954 avgivna betänkande. Denna utredning fann det i princip vara lämpligt att söka anpassa de svenska jordbrukspriserna efter den mer långsiktiga prisstrukturen på världsmarknaden för jordbruksvaror. Detta skulle ske genom tillämpning av ett likformigt gränsskydd för de svenska jordbruksprodukterna, dvs. gränsskyddet räknat i procent av importvärdet skulle vara samma för olika produkter. Anpass-

ningen till världsmarknadens prisrelationer beräknades på lång sikt bl. a. medföra att en överskottsproduktion fördelade sig på sådana produkter för vilka avsättningsmöjligheterna var gynnsammast.

Det gränsskydd som tillämpats sedan år 1955 har inneburit en modifiering av jordbruksprisutredningens förslag. Det genomsnittliga gränsskyddet uppgick våren 1966 till drygt 60 %. Smör, kött, fläsk och höstraps har haft ett gränsskydd som i regel legat under genomsnittet för samtliga produkter. För vete, socker, matpotatis, ost och ägg har gränsskyddet betydligt överstigit genomsnittet.

De prisrelationer och det gränsskydd som gäller för de olika produkterna är enligt jordbruksutredningen ett resultat av — förutom impulser från världsmarknaden — en rad faktorer såsom marknadsläget, beredskaps-synpunkter, inkomstläget för vissa producentgrupper, effekter på levnads-kostnaderna av prisändringar m. m. Prisrelationerna har i praktiken starkt påverkats av de överläggningar mellan företrädare för jordbruksorganisa-tionerna och staten som skett samt genom utlösning av olika spärregler under pågående prissättningsperioder. Jordbruksutredningen sätter i fråga om den avvägning av gränsskyddet och av prisrelationerna som framkommit på detta sätt utgör den bästa grunden för produktionsinriktningen inom jordbruket. Mot denna bakgrund har utredningen undersökt fyra metoder eller normer för att fastställa prisrelationerna i syfte att finna ett underlag för en mer långsiktig avvägning av prisrelationerna, nämligen

- a) anpassning till världsmarknadspriserna,
- b) marknadsbalanserande prissättning för enskilda varor,
- c) följsamhet till EEC:s prisrelationer, samt
- d) anpassning till produktionskostnaderna.

En fullständig *anpassning till världsmarknadens prisrelationer* sker om ett likformigt gränsskydd tillämpas. En sådan anpassning utgör teoretiskt den metod som ger de lägsta kostnaderna för att täcka behovet av jordbruks-produkter inom landet. Om gränsskyddet gjordes mer likformigt skulle priserna på och produktionen av animalier stiga, medan för vegetabilier skulle ske en prissänkning och produktionsminskning. En prissättning enligt angivna princip skulle främst innebära en ökning av importen av vissa vegetabilier. Någon effekt på världsmarknadspriserna skulle denna import inte komma att föra med sig. Inte heller föreligger enligt utredningen någon risk för monopolistisk utpressning från exportländernas sida.

Utredningen finner att världsmarknadens prisrelationer på kort sikt visat sig vara långt ifrån stabila, medan de långsiktiga prisrelationerna kan beräknas ge en ur ekonomisk synpunkt relativt riktig prisstruktur. För vissa varor kan världsmarknadspriserna dock endast ge ledning för den inhemska produktionsplaneringen så länge produktionen är inriktad enbart på av-

sättningen inom landet. Prisrelationen mellan fodersäd och animalier är vidare betydligt fördelaktigare på världsmarknaden än inom landet, varför en överföring av denna relation skulle komma att medföra ett ökat exportbehov för produkter som hittills visat sig svåra att avsätta på världsmarknaden.

Ett utnyttjande av de komparativa fördelarna i viss jordbruksproduktion kan innebära att vissa produkter framställs i överskott, medan produktionen av andra varor understiger det inhemska behovet. Det är därför enligt jordbruksutredningen inte möjligt att utforma ett gränsskydd som tillgodoser såväl intresset av att utnyttja de komparativa fördelarna som de krav på en viss produktionsvolym av enskilda produkter som kan uppställas t. ex. av beredskapsskäl.

På samma sätt som när det gäller den totala produktionsvolymen kan också prisbildningen på enskilda varor anpassas så att en önskvärd produktion av dessa varuslag uppnås, s. k. *marknadsbalanserrande prissättning*. Utredningen finner det realistiskt att räkna med att vid en stor inhemsk produktion och tidvis dåliga exportmöjligheter kommer prissättningen av enskilda produkter ofta att inriktas på att åstadkomma balans mellan utbud och efterfrågan. Flera invändningar kan emellertid enligt utredningen göras mot att helt övergå till marknadsbalanserrande prissättning, som bl. a. skulle kunna leda till en oekonomisk styrning av produktionen.

Utredningen har också diskuterat möjligheten av en *anknytning till EEC:s prisrelationer*, eventuellt direkt till dess priser, som en norm för prissättningen. Prisrelationerna för jordbruksprodukter inom EEC skiljer sig i väsentliga avseenden från vad som tillämpas i Sverige. En anpassning till EEC:s prisrelationer skulle därför föra med sig avsevärda ändringar av den svenska produktionsinriktningen. Utredningen finner därför att ett accepterrande av EEC:s prisrelationer inte står i överensstämmelse med beredskapsmålsättningen.

Även samarbetet inom EFTA kan enligt utredningen komma att påverka Sveriges jordbrukspolitik och därmed prisrelationerna mellan olika jordbruksprodukter. Utredningen finner emellertid att en diskussion om vilka prisrelationer som skulle utbildas vid en gemensam jordbrukspolitik inom EFTA skulle bli alltför hypotetisk för att ligga till grund för prisavvägningen i Sverige på nuvarande stadium.

De ofta framförda förslagen att avväga priserna med hänsyn till *relationen mellan produktionskostnaderna för olika produkter* finner utredningen ha åtskilliga nackdelar. För det första kan man med en sådan norm inte reglera hur mycket som skall produceras av varje vara, vilket i stället måste bestämmas på annat sätt. För det andra är produktionskostnaderna för

flertalet produkter mycket svåra att tillfredsställande beräkna och för det tredje kan jordbrukarna endast i begränsad utsträckning väntas basera sin produktionsplanering på sådana kostnadsberäkningar.

Utredningen finner vid sitt *ställningstagande till frågan om prisrelationerna* att ingen av de förut nämnda grunderna kan användas i renodlad form. En anpassning till världsmarknadspriserna tar inte hänsyn till kravet på viss försörjning med olika produkter av beredskapsskäl och inte heller till kravet på en sådan marknadsanpassning att överskott, som är svåra att avsätta, undviks. Även en anpassning till EEC:s prisrelationer kan medföra en försämrad produktionsberedskap. Produktionskostnadsberäkningar och marknadsbalansierande prissättning anses också mindre lämpliga som enda instrument för prisavvägningen. Utredningen finner emellertid att prisrelationerna på längre sikt kan baseras på en kombination av de angivna principerna. Avvägningen av prisrelationerna bör i fortsättningen enligt utredningens mening ske planmässigt. En sådan plan, som föreslås få en varaktighet av 5—10 år, bör inte i förväg utformas i detalj utan måste anpassas till den ekonomiska utvecklingen. Detaljutformningen av planen bör kunna ske vid överläggningar mellan statsmakterna och berörda organisationer. Som grund för dessa överläggningar bör ligga av statsmakterna fastställda riktlinjer för prisavvägningen. Planens målsättning bör revideras fortlöpande med relativt små förändringar varje gång. Övergången till en långsiktig plan för prisrelationerna med endast mindre, successiva ändringar kräver emellertid att produktionen begränsas på de punkter där den överstiger avsättningsutrymmet i landet.

Som en första utgångspunkt för planen anser utredningen att det bör eftersträvas en successiv övergång till ett gränsskydd, som inte alltför starkt avviker från principen om likformighet. Detta skulle innebära att gränsskyddet för de vegetabilier som har det högsta skyddet (t. ex. vete, socker) successivt begränsas. Ett mera likformigt gränsskydd skulle sålunda leda till att utrymme för import främst lämnas på vegetabiliesidan. För animalier skulle däremot hållas en relativt hög grad av självförsörjning. En sådan inriktning av produktionen finner utredningen i princip väl motsvara beredskapskravet.

Om principen om likformigt gränsskydd genomförs innebär detta emellertid också en ändrad relation mellan priserna på fodersäd och vissa animalier, främst fläsk, ägg och fjäderfä. Produktionen av dessa varor är mycket känslig för prisändringar på fodersäd. En anpassning av fodersädspriserna och priserna på fläsk, ägg och broiler till världsmarknadens prisrelationer skulle medföra överskott, som skulle vara mycket svåra att avsätta till gängse världsmarknadsnoteringar. Avvägningen mellan fodersädspriset och priserna på dessa produkter måste därför alltid komma att inrymma ett stort moment av marknadsanpassning. Vinsterna av en sådan produktionsomlägg-

ning skulle inte heller enligt utredningens mening motväga de svårigheter som den uppenbarligen måste komma att orsaka i både EFTA- och EEC-sammanhang. Däremot synes det enligt utredningen samhällsekonomiskt riktigt att för dessa animalieprodukter ligga på en relativt hög självförsörjningsgrad.

Ledamöterna *Bengtsson, Hansson, Holmström, Håkansson, Oscarsson* och *Åstrand* anför i *reservation* att de inte kan ansluta sig till utredningens förslag att prisrelationerna inom landet skall anpassas till världsmarknadens. Mångårig erfarenhet har visat att en dylik målsättning ej kan realiseras.

Även ledamoten *Haeggblom* anser i *reservation* utredningens nyss nämnda förslag vara orealistiskt. Reservanten anser att staten inte med avsikt att styra produktionsinriktningen bör lägga sig i prisrelationerna mellan olika jordbruksprodukter utan överlämna denna åt jordbrukarna själva.

Valet av prislinje. Prisstödet till jordbruket kan utformas som högpris-, lågpris- eller mellanprislinjesystem, beroende på i vilken utsträckning stödet tillåts slå igenom i konsumentpriserna på livsmedel.

Vid en högprislinje avskärmas hemmamarknaden från världsmarknadspriserna genom kvantitativa importrestriktioner, tullar, importavgifter e. d. varigenom producentprisnivån inom landet blir högre än den skulle vara vid fri import. Kostnaden för jordbruksstödet bärs i första hand av konsumenterna i förhållande till deras konsumtion av jordbruksprodukter. Lågprislinjen innebär att priserna i internationell handel får slå igenom på den inhemska marknaden. Producenterna får i regel pristillägg i någon form, motsvarande skillnaden mellan de priser de anses böra erhålla och den prisnivå som bildas inom landet på grundval av världsmarknadspriserna. Kostnaden för jordbruksstödet brukar i detta fall bestridas via statsbudgeten. Mellanprislinje innebär en blandning av nu nämnda system. Priserna inom landet är högre än vid fri import men kompletteras av staten genom tilläggsbetalningar. Förutom den generella lågprislinjen finns en industriell lågprislinje, vilken innebär att den industri som framställer produkter som ej omfattas av jordbruksregleringen, får tillgång till jordbruksråvaror till världsmarknadspriser.

Utredningen understryker att valet av prislinje i första hand är en regleringsteknisk fråga, som inte har med jordbruksstödet omfattning att göra. Skillnaden i konsumentprisnivån för egentliga jordbruksprodukter vid en högprislinje och en lågprislinje vid ett jordbruksstöd av ungefär nuvarande omfattning uppskattas av utredningen till ca 20 % om kostnaderna för pristillägg vid lågprislinje helt finansieras med direkta skatter. Högprislinje tillämpas med enstaka undantag (främst Storbritannien) i alla de industriländer där jordbruksreglering upprätthålls.

Enligt utredningens bedömning kan valet av prislinje knappast i någon

högre grad påverka produktions- och rationaliseringsutvecklingen. Däremot kan hög- resp. lågprislinjesystem få skilda konsekvenser när det gäller handelsutbytet med andra länder, det internationella ekonomiska samarbetet, konsumtionsinriktningen, konkurrensförhållandena inom viss livsmedelsindustri, åtgången av administrativa resurser och redovisningen av kostnaden för jordbruksstödet.

Ett jordbruksstöd enligt lågprislinjen kan genom frånvaron av avgifter i princip tänkas underlätta handelsutbytet över gränserna med jordbruksprodukter och livsmedel. Det förhållandet att högprissystem dominerar i Europa kan emellertid medföra att en övergång till ett lågprissystem i Sverige motverkar ett ökat handelsutbyte, om ett utvidgat europeiskt samarbete som innesluter jordbrukssektorn skulle komma till stånd med Sverige som deltagare.

Låg- resp. högprissystem kan beräknas inverka olika på konsumtionen av livsmedel och andra varor. En lågprislinje ger konsumenterna en lägre prisnivå för livsmedel i butiken, om kostnaderna för jordbruksstödet finansieras skattevägen. En lägre konsumentprisnivå på livsmedel jämfört med andra varor innebär att framför allt lägre inkomstagare får möjlighet att ändra sin livsmedelskonsumtion i riktning mot en kvalitativt högre näringsstandard.

Lågprislinjen innebär normalt att stödet ges direkt till producenterna. Vid högprissystem måste stödet ha som utgångspunkt de produkter som är föremål för handel, dvs. i regel bearbetade jordbruksprodukter. Detta innebär att även den industri, som utför bearbetningen, kan komma att bli delaktig av jordbruksstödet om konkurrensen är bristfällig. Vidare åtnjuter annan industri, som använder jordbruksprodukter som råvara, lägre råvarupriser vid en lågprislinje än konkurrerande industri i länder där högprissystem tillämpas.

Kraven på administrativa insatser hänför sig vid högprislinje främst till att ta ut avgifter vid införsel av livsmedel från utlandet. Vidare krävs administrativa åtgärder i samband med gränsdragningen mellan industri- och jordbruksvaror samt för råvarukostnadsutjämning till industrier, som använder jordbruksprodukter som råvara vid produktion av varor som faller utanför jordbruksregleringen. Vid lågprissystem avser de administrativa insatserna främst fördelningen av tilläggsbetalningarna till producenterna samt till kontrollen av att rätten till tilläggsbetalningar inte missbrukas. De erfarenheter som gjorts utomlands synes närmast peka på att en lågprislinje är mer administrativt betungande än en högprislinje. En mellanprislinje kan i likhet med lågprissystemet beräknas vara relativt betungande ur administrativ synpunkt.

Vid lågprissystem sker en synlig redovisning på statsbudgeten av kostnaden för jordbruksstödet. En sådan redovisning medför att utgiften för jordbruksstödet får konkurrera med andra utgifter på den statliga budgeten.

ten och bedömas med hänsyn till de samlade ekonomiska resurserna. Någon bedömning av denna typ sker i regel ej vid tillämpningen av högprislinje.

Belastningen på statsbudgetens utgiftssida kan beräknas bli förhållandevis stor, om en lågprislinje skulle genomföras i Sverige, eftersom en mycket stor del av konsumtionen täcks genom produktion inom landet. I de länder där lågprislinje prövats har denna andel varit betydligt mindre.

I sin sammanfattande bedömning av en lågprislinje resp. en högprislinje finner utredningen väsentliga fördelar och nackdelar hos båda. Ett ställningstagande i prislinjefrågan bör emellertid enligt utredningen i mycket hög grad göras beroende av utvecklingen av det europeiska ekonomiska samarbetet. Mot denna bakgrund anser utredningen att prisstödet till jordbruket tills vidare i allt väsentligt bör ha formen av en högprislinje och sålunda utgå som ett gränsskydd. För detta talar också att den huvudsakliga delen av konsumtionen av jordbruksvaror f. n. täcks genom produktion inom landet. Även om utredningen inte kan förorda en lågprislinje i dagens läge, hindrar detta inte att lågprissystemet prövas i fråga om sådana varor, där självförsörjningsgraden är låg och där substitutionsförhållandet till andra varor inte hindrar att ett sådant stödssystem används. Värdefulla erfarenheter av lågprissystemet skulle kunna vinnas på detta sätt. Frågan om övergång till en mer generell lågprislinje bör enligt utredningens mening prövas på nytt, om utvecklingen av det internationella ekonomiska samarbetet och graden av självförsörjning med jordbruksvaror inom landet skulle ge anledning härtill.

Ledamöterna *Eriksson, Anton Johansson, Lindbeck, Lindskog, Odhner* och *Yngve Persson* framhåller i *särskilt yttrande* att de ansluter sig till förslaget att tills vidare behålla en högprislinje men anser att de administrativa svårigheter, som utbetalning av pristillägg erbjuder vid en lågprislinje, har överdrivits av utredningen. Inte minst skulle enligt dem en mellanprislinje, som kan möjliggöra stabilare priser till producenterna samtidigt som gränsskyddet kan hållas fast och som också möjliggör en utjämning mellan priserna på hemmaproducerade livsmedel och billigare importerade varor, kunna erbjuda fördelar. Dessa kan vida överstiga nackdelarna med att man i sådant fall både måste upprätthålla ett gränsskydd och betala ut pristillägg. Inte heller en allmän lågprislinje borde enligt dessa ledamöter ha avvisats så enkelt som utredningen gjort. De anser att lågprislinjen har betydande fördelar, inte minst genom att kostnaden för jordbruksskyddet då blir klart synlig. Vidare framhåller de att lågprislinjen är den förmånligare för de lägre inkomsttagarna som använder en betydande del av sin inkomst till livsmedel. En annan viktig fördel med en lågprislinje anses vara att prisregleringarna då kan begränsas till själva jordbrukssektorn.

Gränsskyddets utformning. Utredningen behandlar frågan om en övergång från fasta till rörliga *införselavgifter*. Härmed erinrar utredningen om

att ett system med rörliga avgifter tillämpas inom EEC. Ett rörligt införselavgiftssystem medför en stabilare producentprisnivå inom landet, vilket möjliggör säkrare planering och mindre risker. Därmed främjas en önskvärd specialisering av produktionen. Även ur konsumentsynpunkt synes en stabil prisnivå vara en fördel. Utredningen finner emellertid att ett system med helt rörliga avgifter också är förenat med avsevärda nackdelar, som främst hänför sig till tillämpningen. Denna förutsätter bättre tillgång till entydiga, tillförlitliga importprisnoteringar som kan användas som underlag för avgiftsändringarna. Eftersom importen av flertalet produkter, om man bortser från socker, är relativt liten eller oregelbunden, finns inte sådana importprisnoteringar.

Utredningen föreslår mot angivna bakgrund att så länge importen av livsmedel är av begränsad omfattning och relativt oregelbunden bör i princip ett system med inom vissa prisgränser fasta införselavgifter behållas. Undantag bör dock liksom nu göras för fodermedel och socker.

Enligt utredningens mening bör systemet med *prisgränser* behållas för att inte svängningar i utlandspriserna skall få alltför starka återverkningar på prisnivån inom landet. Den invändning som riktats mot prisgränserna av innebörd, att de utestänger de långsiktiga prisrörelserna anser utredningen sakna betydelse om, som utredningen föreslagit i det föregående, man övergår till att fastställa mittpriserna på grundval av en mer långsiktig planering för prisrelationerna. I fråga om prisgränsernas spännvidd talar angelägenheten av att upprätthålla en så stabil prisnivå som möjligt för att den nu i regel tillämpade spännvidden mellan mittpris och prisgränser av 10—15 % minskas. Det torde emellertid vara svårt att praktiskt genomföra en kraftig minskning av spännvidden på grund av att tillförlitligt noteringsunderlag ofta saknas för importpriserna. Utredningen förordar att nu gällande prisgränser för de enskilda varorna ses över i samband med prisöverläggningar inför den nya prissättningsperiod som börjar den 1 september 1967. Syftet med översynen bör vara att klarlägga om en krympning av prisgränserna är ändamålsenlig och praktiskt genomförbar utan att överskridanden av prisgränserna nödvändiggör alltför täta ingripanden.

Enligt nu gällande prisregleringssystem skall då prisgränserna överskrids alla till buds stående medel användas för att återföra priset inom prisgränserna. Detta har t. ex. inneburit att även då det inhemska priset endast helt obetydligt understigit nedre prisgränsen har importbegränsande åtgärder vidtagits. Enligt utredningens mening är det underlag, som står till buds för beslut om prisreglerande ingrepp, som regel inte så tillförlitligt att det alltid kan anses motiverat att då prisgränserna överskrids omedelbart tillgripa åtgärder för att återföra priset inom dessa gränser. Utredningen förordar att prisregleringsmyndigheten ges vidare möjligheter än f. n. att avvakta den fortsatta prisutvecklingen inom och utom landet innan åtgärder behöver vidtas med anledning av att prisgränserna överskrids.

Vad gäller regler för ändring av gränsskyddets storlek konstaterar utredningen att den nu gällande treprocentregeln låter utvecklingen av kostnaderna inom jordbruket inverka på gränsskydd, mittpriser och prisgränser. Utredningen har i det föregående förordat att prissättningen på jordbruksprodukterna under en övergångsperiod med början den 1 september 1967 skall baseras på principen att jordbrukspriserna inte skall få stiga fullt så snabbt som den allmänna prisutvecklingen. Med hänsyn härtill bör någon anknytning av priserna till kostnadsutvecklingen inom jordbruket framdeles inte ske. Kostnadsutvecklingen inom jordbruket bör dock följas även i fortsättningen för att utgöra en del av bakgrundsmaterialet vid prisövervägandena.

Genom treprocentregeln finns en viss automatisk anknytning av införselavgifterna och därmed av priserna inom landet till världsmarknadsprisernas utveckling. Utredningen erinrar om att kritik riktats mot att automatiskt verkande regler får påverka livsmedelspriserna inom landet. Automatiken har ansetts verka inflationsdrivande genom dess pris-löne-prisoeffekt och samtidigt innebära ett skydd för jordbrukarna mot inflationens verkningar som inte eljest förekommer i samhället, om man bortser från folkpensionerna och från olika socialt betingade stödåtgärder. System av denna typ har vidare ansetts vara komplicerade och svåröverskådliga. Å andra sidan har en i systemet inbyggd automatik den fördelen att en successiv anpassning kan ske till nya lägen utan tidsödande förhandlingsomgångar.

Vid utformningen av det prissättningssystem, som skall tillämpas från den 1 september 1967, har utredningen räknat med att hänsyn på längre sikt måste tas till de internationella samarbetssträvandena. Mot denna bakgrund och med hänsyn till det förhållandevis höga gränsskydd — ca 60 % — som f. n. gäller, anser utredningen att automatiskt verkande regler för gränsskyddets ändring bör på längre sikt undvikas. För att genomföra målsättningen för jordbrukspriserna under övergångsperioden från den 1 september 1967 finner utredningen emellertid det lämpligt och ändamålsenligt med ett visst system för att följa utvecklingen av dessa priser. Systemet bör också ange när avvikelserna från den överenskomna målsättningen är så stora att det bör ankomma på prisregleringsmyndigheterna att överväga åtgärder.

Som utgångspunkt för prissättningen bör tas de mittpriser och införselavgifter som råder den 31 augusti 1967. Mittpriser och införselavgifter förutsätts dock vara justerade med hänsyn till utvecklingen av konsumentprisindex under perioden mars—augusti 1967. Prisgränserna förutsätts komma att beslutas på grundval av den i det föregående förordade översynen av spännvidden för dessa gränser.

Utredningen förordar att jordbruksprisernas ändringar skall mätas med statens jordbruksnämnds producentprisindex och jämföras med utveck-

lingen av konsumentprisindex. Sistnämnda index bör vara rensad från inverkan av indirekta skatter, priserna för sprit och tobak, bostadskostnad (exkl. bränsle och lyse) samt sådana livsmedelskostnader som är att hänföra till eller är baserade på svenska jordbruksprodukter. Vid jämförelsen mellan producentprisindex och den rensade konsumentprisindex skall hänsyn tas till att jordbrukspriserna enligt målsättningen ej bör tillåtas stiga fullt så snabbt som den allmänna prisnivån ökar. Det är först sedan denna realprissänkning dragits bort som de eventuella avvikelserna från målsättningen kan följas. Införselavgifterna bör hållas oförändrade intill dess kvoten mellan producentprisindex samt den rensade konsumentprisindex efter förutnämnd justering under två månader i följd ändrats med mer än 2 % jämfört med den kvot som gällde i utgångsläget eller vid föregående justeringstillfälle. Att döma av hittillsvarande erfarenheter kan vid denna metod införselavgiftsändringar behöva ske en å två gånger per år. Ändringarna bör enligt utredningens mening ske enligt den målsättning för prisrelationerna som utredningen förordat i det föregående.

Vidare förordar utredningen att prisgränser och mittpriser skall kunna ändras av prisregleringsmyndigheten, när den rensade konsumentprisindex ändrats med mer än 3 %. Som motiv för att detta procenttal föreslagits anför utredningen att konsumentprisindex rensad från indirekta skatter, sprit och tobak samt bostadskostnad under åren 1960—1965 stigit med i genomsnitt 3 % per år.

Enligt utredningens mening bör angivna prissättningsmetodik kunna användas också efter utgången av den förut nämnda övergångsperioden. Realprisutvecklingen mätt på förut nämnt sätt kan då utgöra ett underlag bland andra — t. ex. produktions-, rationaliserings- och investeringsutvecklingen inom jordbruket, utvecklingen av det europeiska handelssamarbetet m. m. — för prövning av erforderliga modifieringar under prissättningsperioden.

Prisregleringsåret omfattar f. n. tiden från den 1 september det ena året t. o. m. den 31 augusti påföljande år. Utredningen finner en övergång till budgetårsperioder lämplig ur administrativ synpunkt och förordar därför en sådan övergång.

Ledamoten Wahlfisk framhåller i reservation att införselavgifterna liksom prisgränser och mittpriser bör hållas oförändrade under ett år i taget. De bör i enlighet med målsättningen för jordbruksprisernas utveckling efter prövning anpassas till utvecklingen av den allmänna prisnivån omkring den 1 juli varje år. Genom en sådan anordning bör man enligt reservanten i möjligaste mån kunna undvika automatiskt verkande regler för gränsskyddets utveckling.

Ledamöterna *Eriksson, Anton Johansson, Lindbeck, Lindskog, Odhner* och *Yngve Persson* anför i särskilt yttrande att anknytningen av jordbrukspriserna till konsumentpriserna under de närmaste åren inte bör vara fullt så

rigorös som enligt utredningens skrivning. Fasta indexklausuler kan vara olämpliga ur kostnadsinflationssynpunkt. Man kan även tänka sig att knyta jordbrukspriserna till partiprisindex för industrivaror i stället för till konsumentprisindex.

Ledamöterna *Bengtsson, Hansson, Holmström, Håkansson, Oscarsson* och *Åstrand* anför i *särskilt yttrande* och *reservation* att utredningens förslag till regler för gränsskyddets ändring medför — under förutsättning att prisutvecklingen för jordbrukets produktionsmedel även i fortsättningen kommer att stiga kraftigare än den rensade och reducerade konsumentprisindex — betydande svårigheter för flertalet jordbrukare att öka sin levnadsstandard och hindra en ständigt växande eftersläpning i förhållande till andra grupper i samhället. Eftersläpningen kommer att ytterligare accentueras av den snabbare produktivitetsökningen inom industrin.

Reservanterna föreslår att det — som en del av det av dem förordade långsiktiga ramavtalet för den framtida jordbrukspolitiken — skall finnas ett inflationsstöd. Detta bör konstrueras med utgångspunkt från den mittprisnivå som råder den 1 september 1967 under förutsättning att denna prisnivå kan anses vara tillräcklig för att ge rationella lantbruksföretag full företagsekonomisk lönsamhet. Reservanterna förutsätter härvid att mittprisnivån uppjusteras med hänsyn till utvecklingen av såväl konsumentprisindex uppgång som kostnadsprisindex ökning fram till den 1 september 1967. Vidare bör då mittpriserna fastställas med hänsyn tas till eventuella bortfall av nu utgående kontanta pristillägg, ändringar i utgående lagringsstöd m. m. Inflationsskyddet bör även i fortsättningen grundas på dels kostnadsprisindex, dels konsumentprisindex utan den av utredningen föreslagna reduceringen.

En prisnivåmålsättning av angivet slag kan enligt reservanterna inte i och för sig anses vara inflationsdrivande. Den ger endast en kompensation i efterhand för redan inträffade prisstegringar. Om konsumentpriserna förblir oförändrade stiger ej heller jordbrukspriserna.

Ledamoten *Haeggbloom* förklarar sig i *reservation* biträda de nyss nämnda reservanternas framställning i fråga om utformningen av prismålsättningens detaljer.

Marknadsreglerande åtgärder. Utredningen erinrar om att hittillsvarande marknadsreglerande åtgärder syftat till att ta hand om eller förmedla avsättningen av överskottsproduktionen så att denna inte kunnat påverka prisbildningen inom landet. Med hänvisning till att den av utredningen föreslagna minskningen av självförsörjningsgraden skall ske successivt fram till slutet av 1970-talet anser utredningen att det är nödvändigt att tills vidare behålla systemet med marknadsreglerande åtgärder.

Utredningen behandlar till en början frågan om *marknadsregleringarnas*

samband med näringsfriheten. Näringsfrihetsombudsmannen har till utredningen överlämnat visst material rörande konkurrensbegränsande åtgärder inom jordbrukets område. Utredningen anser det mot denna bakgrund angeläget att de marknadsreglerande åtgärderna utformas så, att varje tvivel är uteslutet, huruvida en viss privat reglering är en omedelbar följd av en statlig reglering och därmed i princip undantagen från bestämmelserna i konkurrensbegränsningslagen. För att åstadkomma detta bör alla statliga marknadsregleringar göras så fullständiga, ges en sådan utformning och tillämpas så, att målsättningen på prispolitikens område för varje enskild vara kan genomföras utan att detta behöver förutsätta särskild medverkan i regleringsverksamheten eller kompletterande regleringar från jordbrukets ekonomiska föreningsrörelses sida. I den mån de statliga regleringarna bygger på föreningsrörelsens prispolitik och prisnoteringar bör inte heller detta kunna åberopas som ett samband av berört slag. Detta innebär att utredningen anser att den statliga marknadsregleringen bör bli helt fristående från föreningsrörelsen, så att föreningsrörelsen i konkurrenshänseende kan bedömas enligt samma normer och från samma utgångspunkter som näringslivet i övrigt.

Vid sin behandling av de olika *regleringsföreningarnas verksamhet* i fråga om marknadsreglerande åtgärder har utredningen övervägt om åtgärderna bör fullgöras av samma organ som nu. Eftersom den statliga marknadsregleringen bör vara helt fristående från jordbrukets föreningsrörelse och andra producentorgan förordar utredningen att marknadsregleringar inte längre fullgörs av jordbrukskooperativa organ såsom är fallet f. n. beträffande mjölk och mejeriprodukter samt potatis. Utredningen har vidare övervägt om de erforderliga marknadsregleringarna bör handhas av särskilda regleringsföreningar eller om de bör fullgöras av helt statliga organ, t. ex. av den statliga prisregleringsmyndigheten. Regleringsföreningarnas inflytande på prisutvecklingen på jordbruksprodukter inom landet kan väntas bli stort, även om en del prisreglerande uppgifter skulle överföras till prisregleringsmyndigheten. Betydande statlig kontroll och insyn i föreningarnas verksamhet kan beräknas vara nödvändig även efter en sådan omläggning. Mot denna bakgrund finner utredningen det mest ändamålsenligt och lämpligt att marknads- och prisreglerande åtgärder liksom f. n. får fullgöras av särskilda regleringsföreningar enligt direktiv som lämnas av statsmakterna och under överinseende av prisregleringsmyndigheten. Utredningen förordar att regleringsföreningar inrättas även för mejeriprodukter samt potatis och potatisprodukter.

Sammansättningen av regleringsföreningarnas styrelser bör enligt utredningens mening ändras. Då föreningarnas verksamhet utgör en väsentlig del i den prisreglerande verksamheten, som också påverkar konsumenternas livsmedelskostnader, förordar utredningen att föreningarnas styrel-

relser kompletteras med en företrädare för det direkta konsumentintresset. Denne bör, liksom statens två representanter, utses av Kungl. Maj:t. Utöver dessa ledamöter bör föreningarnas styrelse, såsom redan är fallet i flera föreningar bestå av tre företrädare för jordbrukskooperationen och tre representanter för handel och industri.

Utredningen finner att behov av *interna avgifter* för att utjämna priserna vid avsättning på hemmamarknad resp. export kan väntas föreligga även i fortsättningen. Möjlighet att ta ut sådana avgifter måste därför finnas kvar tills vidare. Det är emellertid angeläget bl. a. med hänsyn till formerna för uttaget av avgifterna att de avvecklas när exportbehoven minskar eller försvinner.

Uttag av interna avgifter för att utjämna skillnader i lönsamheten mellan produktion i olika delar av landet anser utredningen i princip inte bör förekomma. Sådana anordningar motverkar produktionens anpassning till de gällande ekonomiska förutsättningarna. Om sådan utjämning ändå anses önskvärd bör den enligt utredningen ske med andra medel.

Det gränsskydd som kan erfordras i anledning av de interna avgifterna bör enligt utredningens mening nu inarbetas i de egentliga införselavgifterna. Sedan år 1959, då kompensationsavgifterna låstes vid den nu gällande nivån, har ändringar skett i produktionsstrukturen och beredskapsmålsättningen, som motiverar en översyn av exportstödet utformning. Denna bör enligt utredningen ske med sikte på att de tidigare kompensationsavgifterna skall ligga inom ramen för målsättningen för prisrelationerna. Denna fråga synes böra tas upp i samband med de kommande prisövervägandena.

Inkomsterna av de interna avgifterna har hittills av jordbruksnämnden direkt förts över till de berörda regleringsföreningarna. Med hänsyn till formerna för uttag av interna avgifter bör överföringen av dylika medel prövas av prisregleringsmyndigheten med hänsyn till behovet av medel. Härvid bör särskilt beaktas att inte avgiftsnivån görs högre än nödvändigt.

Subventioner. Utredningen framhåller, att införselavgifterna — som är att betrakta som statliga medel i likhet med t. ex. tullinkomster — hittills har fått användas för prisreglerande åtgärder inom en av statsmakterna fastställd normalram. Ramen har successivt ökat alltefter som inkomsterna av införselavgifter stigit och motsvarar f. n. ca 3 % av jordbrukets inkomster. Utredningen anser det angeläget att liksom hittills fördelningen av införselavgiftsmedel för prisreglering på olika produktområden föregås av en prövning av behovet av medel. Införselavgifter bör givetvis inte få användas på sådant sätt att de motverkar genomförandet av den plan för prisrelationerna mellan olika jordbruksprodukter på läng-

re sikt som utredningen förordat. Det förhållandet att ett visst belopp influtit i införselavgifter för en vara bör således inte i sig självt utgöra ett mått på hur mycket avgiftsmedel som skall få disponeras. Användningen av sådana medel bör i stället baseras på en behovsprövning. Det maximibelopp av 160 milj. kr. som f. n. gäller anser utredningen utgöra ett så betydande belopp vid tillämpningen av ett högprissystem att det inte utan starka skäl bör överskridas.

Utredningens förslag rörande vissa subventioner som utgår med medel som anvisas över statsbudgeten redovisas under de olika varuområdena.

Ledamöterna *Bengtsson, Hansson, Holmström, Håkansson, Oscarsson* och *Åstrand* framhåller i *reservation* att det belopp av 160 milj. kr. av införselavgiftsmedel som ingår i normalramen och därtutöver vissa införselavgifter för fodermedel utgör en del av jordbrukets totala intäkter. Dessa medel bör i princip användas enligt nu gällande regler. Reservanterna förutsätter att detta belopp kommer att ändras i takt med ändringar i prisnivån på jordbrukets produkter eftersom i annat fall inflationsskyddet kan komma att urholkas.

Former för handläggningen av prisregleringen m. m. Prisregleringen kommer i fortsättningen att liksom hittills kräva förhållandevis täta kontakter mellan statens jordbruksnämnd samt jordbrukets förhandlingsdelegation och jordbruksnämndens konsumentdelegation. Utredningen framhåller att jordbruksnämnden f. n. fyller en förhandlingsfunktion samtidigt som nämnden utgör ett centralt ämbetsverk. Efter att ha övervägt lämpligheten av detta arrangemang förordar utredningen, att förhandlingsfunktionen på den statliga sidan anordnas skild från jordbruksnämnden genom att staten företräds av särskilda delegerade eller på annat sätt. I samband därmed bör nämndens ledning ombildas till en verksstyrelse med lekmannainslag.

Utredningen har funnit det vara en brist att viktiga beslut rörande pristödet och jordbrukets rationalisering inte föregås av samråd mellan statens jordbruksnämnd och lantbruksstyrelsen. Kontaktbehovet är dock enligt utredningens mening inte av det slaget att en sammanslagning av de båda verken bör ske utan kan tillgodoses genom samråd.

I *reservation* understryker ledamöterna *Bengtsson, Hansson, Holmström, Håkansson, Oscarsson* och *Åstrand* att prispolitiken bör baseras på årliga förhandlingar mellan företrädarna för jordbruket och statsmakterna och inte på s. k. överläggningar. När det gäller frågan om förhandlingsordning och om statens jordbruksnämnds organisation och uppgifter anser reservanterna att skäl ej föreligger för ändringar.

Ledamöterna *Lindskog* och *Odhner* framhåller i *reservation* angelägenheten av att de som för förhandlingarna på den statliga sidan på samma sätt som på jordbrukarsidan har en fortlöpande nära kontakt med jord-

bruksregleringen och med den jordbrukspolitiska och prispolitiska utvecklingen. Reservanterna finner det därför olämpligt att jordbruksförhandlingarna förs av andra än de som inom jordbruksnämnden sköter den löpande handläggningen av prispolitiken. Den svårighet, som stundom förelagat genom att jordbruket också är representerat i nämnden, kan undvikas genom föreskrift att förhandlingarna skall föras av en delegation av nämndens konsumentrepresentanter jämte några andra delegerade och att nämndens generaldirektör skall fungera som ordförande för dessa förhandlingar.

Ledamöterna *Söderberg* och *Zachrisson* anför i särskilt yttrande att de organisatoriska frågorna rörande statens jordbruksnämnds uppgifter i fråga om prisregleringen bör ytterligare övervägas och belysas innan några ändringar härav vidtas.

Remissyttrandena

Relationen mellan priserna på olika produkter. *Styrelsen för lantbruks-högskolan, jordbruksnämndens konsumentdelegation, statens pris- och kartellnämnd, LO, Sveriges industriförbund, KF, SAF och Sveriges grossistförbund* delar i huvudsak utredningens uppfattning rörande riktlinjerna för den långsiktiga prisavvägningen för olika produkter. *KF* sätter emellertid i fråga om man under de närmaste 10—15 åren bör minska brödsädesproduktionen så radikalt som utredningen synes önska. Vidare anför förbundet att prisavvägningen mellan fodersäd och brödsäd, resp. mellan fodersäd och vissa animalier under förutsebar framtid till betydande del kommer att behöva anpassas till den inhemska marknaden. *Konsumentdelegationen*, som anför liknande synpunkter, ifrågasätter om de av utredningen föreslagna riktlinjerna kommer att kunna förverkligas i praktiken. *Styrelsen för lantbrukshögskolan* understryker att starkt ändrade prisrelationer mellan vegetabilier och animalier sannolikt kommer att medföra stora anpassningsproblem i norra Götalands och Svealands slättbygder samt för vissa typer av animalieproduktion. *Styrelsen* konstaterar att dessa konsekvenser inte närmare undersökts av utredningen och förordar därför att sådana undersökningar kommer till stånd innan starka ändringar i prisrelationerna genomförs.

Sveriges industriförbund och *SAF* framhåller att en viss följsamhet till EEC-priserna kan te sig angelägen. *LO* finner det angeläget att man för en sådan jordbrukspolitik att det svenska jordbruket inte i sista hand skulle visa sig vara den stöttesten, som hindrar en svensk anslutning i någon form till EEC eller en vidgning av samarbetet inom EFTA. Jordbrukspolitiken måste inriktas på att allmänt underlätta en anpassning bl. a. genom att prisrelationerna är sådana att en anslutning inte föranleder alltför stora omställningar. *Statens pris- och kartellnämnd* anför däremot att starkare

skäl talar för att vid den framtida avvägningen av prisrelationerna utgå från priserna på jordbruksprodukter på världsmarknaden än från priserna inom EEC. Sverige har enligt nämnden ingen anledning att hålla en högre anslutningsberedskap än exempelvis Storbritannien och Danmark, vars omställningsproblem torde bli betydligt större än Sveriges. Detta innebär dock enligt nämnden inte att världsmarknadens prisstruktur utan vidare kan godtas som normerande. Nämnden erinrar därvid om det starka inslag av dumping som enligt utredningsmaterialet kännetecknar världsmarknaden. Det är därför enligt nämnden nödvändigt att vid jämförelser utgå från en prisstruktur, som skiljer sig något från den som återspeglas i dagens världsmarknadspriser, och som innebär att man utgår från normalpriser där dumpingeffekter eliminerats. *Statens jordbruksnämnd* berör en liknande frågeställning och anför att relationerna mellan världsmarknadspriserna på kort sikt kan fluktuera oregelmässigt och snabbt.

Lantbruksstyrelsen samt *RLF* och *SL* anmäler från utredningen avvikande meningar. *Lantbruksstyrelsen* anser att kalkyler över produktionskostnaderna för olika produkter kan och bör användas som underlag för prissättningen. Detta gäller enligt styrelsen i första hand mjölk och spannmål, men sådana kalkyler kan också användas som hjälpmedel för prissättningen på övriga jordbruksprodukter. Enligt *RLF* och *SL* — som i och för sig delar utredningens uppfattning att en mer långsiktig och mer stabil avvägning av prisrelationerna bör eftersträvas — är det däremot över huvud taget inte möjligt att låta prisrelationerna bestämmas av generella regler. Relationerna måste bedömas med hänsyn såväl till marknadssituationen inom landet och på den internationella marknaden som till försörjningsläget ur beredskapssynpunkt. Förbunden finner det vidare angeläget — med hänsyn till att en svensk anslutning till en gemensam västeuropeisk marknad synes bli alltmer aktuell — att man vid prissättningen tar större hänsyn till EEC:s prisrelationer än vad utredningen ansett. Om man i Sverige i ökad utsträckning söker närma sig världsmarknadens prisrelationer skulle produktionsresurserna i jordbruket enligt förbundens mening komma att bindas i en struktur, som skulle ge jordbruket ett dåligt utgångsläge vid en eventuell svensk anknytning till en gemensam västeuropeisk marknad.

Utredningens förslag om upprättande av en långsiktig plan för prisrelationerna tillstyrks av *styrelsen för lantbrukshögskolan, LO, KF* och *Sveriges industriförbund*.

Valet av prislinje. Utredningens förslag att högprislinjen tills vidare skall bibehållas tillstyrks av *lantbruksstyrelsen* samt *RLF* och *SL*. *Lantbruksstyrelsen* motiverar sitt ställningstagande med att valet av prislinje måste bestämmas med hänsyn till det europeiska samarbetet. *RLF* och *SL* anför liknande synpunkter.

NO, jordbruksnämndens konsumentdelegation, *LO*, Sveriges industriförbund, *SAF*, Sveriges grossistförbund, Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri och *KF* finner starka skäl tala för en övergång till lågprislinje men anser sig i nuvarande läge kunna tillstyrka att högprislinjen behålls.

NO anför att från konkurrenssynpunkt starka betänkligheter måste anföras mot högprislinjen. Genom att gränsskyddet vid en högprislinje i stor utsträckning avser förädlade produkter blir det ofta den av jordbrukets föreningsrörelse ägda förädlingsindustrin som tar emot jordbruksstödet. Därigenom kan industrin använda detta stöd till att finansiera sin expansion, medan producentledet ej uppnår den intäktsökning som avses med stödet. Härigenom kan krav resas på högre gränsskydd. Den konkurrens inom förädlingsledet, som skulle skapa en viss säkerhet för att investeringarna fick en effektiv placering, saknas inom många produktområden. Det är därför angeläget att åtgärder vidtas som för framtiden i möjlig mån medverkar till att stödet omfattar endast produktionsidan. Då det är konsumenterna som ytterst får betala jordbruksstödet, måste de kunna kräva att detta blir det lägsta möjliga. En övergång till lågprislinje skulle skapa sådana förutsättningar. *Sveriges grossistförbund* och *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri* anför liknande synpunkter.

LO framhåller att valet av prislinje är av fundamental betydelse för jordbruksstödet praktiska utformning även om det inte behöver innebära någon skillnad för det totala skyddets omfattning. Det möter emellertid principiella betänkligheter att upprätthålla en subvention till jordbruket, som belastar individerna olika beroende på omfattningen av livsmedelskonsumtionen. Med hänsyn till att frågan om jordbruksstödet huvudsakligen är en beredskapsfråga borde kostnaderna för stödet falla lika på individerna. Med en högprislinje blir belastningen större på de lägre inkomsttagarna och barnfamiljerna som använder en större andel av sin inkomst för livsmedelskonsumtion. Med hänsyn till att denna belastning kan kompenseras via skatter eller direkta bidrag anser dock *LO* att den av utredningen framförda motiveringen för en högprislinje tills vidare kan accepteras. *KF* anför att en lågprislinje för jordbruksprodukter skulle vara fördelaktig, särskilt för låginkomst- och barnfamiljerna. Främst med hänsyn till en framtida trolig *EEC*-anslutning finner sig styrelsen dock böra godta en högprislinje. *Jordbruksnämndens konsumentdelegation* anser att konsekvenserna av en lågpris- eller mellanprislinje för olika varor borde ha belysts klarare av utredningen.

Sveriges industriförbund och *SAF* framhåller att en allmän lågprislinje har så många och påtagliga fördelar att man i princip velat förorda en övergång till denna regleringsform. Med hänsyn till att *EEC* valt högprislinje finner dock organisationerna det riktigast att tills vidare i allt väsentligt behålla denna prislinje. Organisationerna tillstyrker att frågan om lågprislinje på vissa varor prövas.

Statens pris- och kartellnämnd och *länsstyrelsen i Västernorrlands län* avstyrker utredningens förslag och förordar övergång till lågprislinje. Pris- och kartellnämnden anser att frågan om en anslutning till EEC inte bör vara avgörande för ett beslut om framtida prislinje. För en övergång till lågprislinje talar bl. a., att det i första hand är beredskaps- och socialpolitiska skäl som åberopas för att bevara de kostsammare delarna av det svenska jordbruket. Vidare talar för lågprislinjen det faktum att utvecklingen av konsumentprisindex spelar en central roll vid lönebildningen. Kostnadsstegringen inom jordbruksproduktionen, som med det nuvarande systemets utformning slår igenom på livsmedelspriserna, får en multiplikatoreffekt via höjningar av löner, pensioner m. m. Nämnden finner emellertid att en övergång till lågprislinje torde få ses som en långsiktig målsättning. Redan jordbruksstödet omfattning — ca 2 miljarder kr. — är sådan, att det av skattetekniska skäl torde vara omöjligt att snabbt gå över till en lågprislinje.

Gränsskyddets utformning. Utredningens förslag att behålla ett system med inom vissa prisgränser fasta införselavgifter möter inga invändningar från remissinstanserna. *RLF* och *SL* anser visserligen, med hänsyn till jordbruksnäringens intresse av en så stabil prisnivå som möjligt, att ett system med rörliga införselavgifter hade varit att föredra, men finner med beaktande av vad utredningen anför att det är nödvändigt att tills vidare i huvudsak tillämpa nuvarande system.

Förslagen rörande prisgränserna tillstyrks i vad de avser översyn av prisgränsernas nivå genomgående i de yttranden som berör frågan.

Beträffande den krympning av avståndet mellan prisgränserna, som utredningen anser böra undersökas, anför *statens jordbruksnämnd*, att nämnden undersökt hur ofta prisgränserna skulle ha passerats eller tangerats. Med en krympning på 3—4 % på vardera sidan under regleringsåren 1959/60—1965/66 skulle prisgränserna ha passerats eller tangerats i väsentligt större utsträckning än vad som skett. *Styrelsen för lantbruks-högskolan* förordar en så stark krympning av prisgränserna som ur praktiska synpunkter är genomförbar, i syfte att kunna upprätthålla en så stabil prisnivå som möjligt inom landet. *Jordbruksnämndens konsument-delegation* förordar däremot att en vidgning av prisgränserna bör prövas för att nå en viss anpassning till de internationella priserna och utrymme för ökad rörlighet på den inhemska marknaden.

Sveriges grossistförbund finner utredningens förslag beträffande åtgärder för att återföra det inhemska priset inom prisgränserna vara en avgjord förbättring i jämförelse med nuvarande ordning. Förbundet framhåller att denna ordning inneburet att jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse, genom att i regel ensam kunnat fastställa prisnivån, har haft möjligheter att hindra eller försvåra import. *RLF* och *SL* anför däremot att det är

angeläget att man omedelbart anpassar gränsskyddet när någon av prisgränserna passeras. Man bör sålunda liksom hittills utnyttja alla till buds stående medel för att hindra att prisgränserna över- eller underskrids.

Statens jordbruksnämnd anför, att utredningen inte tagit upp frågan om dumpingimport och annan starkt prispressande import av jordbruksprodukter till närmare behandling. Nämnden anser, att de åtgärder, som hittills fått vidtas mot sådan import, även i fortsättningen skall kunna användas.

Rörande utredningens förslag till regler för ändring av gränsskyddets storlek anför *lantbruksstyrelsen* att frågan om vilka index och indexkombinationer som skall ligga till grund för ändringar av införelavgifter bör vidare övervägas i samband med de överläggningar mellan staten och jordbruket som torde böra komma till stånd.

Åtskilliga remissorgan ställer sig helt avvisande eller framhåller sin tveksamhet mot att låta prissättningen påverkas av automatiskt verkande regler. *Jordbruksnämndens konsumentdelegation* framhåller att den idag rådande prisnivån till stor del torde vara ett resultat av den automatik i prisförändringarna som den hittillsvarande jordbrukspolitikens medfört. Delegationen erinrar om att den, i samband med att överenskommelsen om det första provisoriet träffades, med tillfredsställelse konstaterat att en del av denna automatik kunnat brytas genom att den s. k. inkomstregeln avskaffats. Delegationen ifrågasätter om man inte i nuvarande läge kan nöja sig med ett system av den typ som föreslagits av ledamoten Wahlfisk i en reservation, vilket innebär att införelavgifter, mittpriser och prisgränser fastställs för ett år i taget. I samband med den årliga översynen av införelavgifter och prisgränser bör hänsyn tas till bl. a. produktions- och kostnadsutvecklingen i jordbruket. Även *styrelsen för lantbrukshögskolan* finner det vara möjligt att starkt förenkla proceduren vid justering av införelavgifterna om man genomför det av ledamoten Wahlfisk i reservation framförda förslaget om årlig omprövning av avgifter, mittpriser och prisgränser. Denna omprövning bör enligt styrelsen ske i enlighet med den allmänna målsättningen för jordbrukspolitikens, varvid hänsyn kan tas både till rationaliseringstakt och produktionsvolym och ej enbart till utvecklingen av konsument- och producentprisindex. *Sveriges industriförbund*, *SAF* och *Sveriges grossistförbund* ansluter sig också till ledamoten Wahlfisks förut nämnda reservation.

KF ställer sig i princip tveksamt till ett automatiskt verkande prissystem. Flera fördelar finns dock med automatiskt verkande regler, särskilt om olikformiga prisändringar för skilda varor medges. Förbundet föreslår emellertid en ytterligare översyn av spörsmålet varvid även friare, ej automatiskt verkande system för prisregleringen bör undersökas.

RLF och *SL* anser i och för sig att gränsskyddet bör ändras enligt fasta regler men avstyrker utredningens förslag till sådana regler. Förbunden häv-

dar bestämt att den tekniska utformning som utredningen gett prispolitiken leder till en betydligt ogynnsammare pris- och lönsamhetsutveckling än under de senaste tio åren vilket bl. a. beror på att priserna på jordbrukets produktionsmedel kan antas komma att stiga snabbare än den rensade konsumentprisindex som ingår i utredningens förslag. Förslaget kan därför inte uppfylla utredningens syfte att åstadkomma en prisutveckling på jordbrukets produkter som möjliggör i stort sett samma lönsamhetsutveckling som under senare år.

Förbunden förordar en omedelbar utredning för att belysa lönsamhetsförhållandena för sådana jordbruk som enligt deras uppfattning bör ligga till grund för prissättningen och som närmare anges i av ledamoten Bengtsson m. fl. avgivna reservationer. Om denna utredning ej kan bli klar före utgången av innevarande regleringsår bör mittprisivån den 1 september 1967 tills vidare vara utgångspunkt för prissättningen. Utredningens förslag innebär enligt förbunden i praktiken att kostnadsindex sätts ur kraft den 1 mars 1967 eftersom de framtida mittpriserna enligt förslaget inte skall få påverkas av kostnadsindex ändringar under tiden från detta datum till utgången av regleringsåret 1966/67. Förbunden beräknar att detta kommer att medföra en minskning av jordbrukarnas inkomster med sammanlagt 75 milj. kr. för år räknat, vilket motsvarar en årlig realprissänkning med 1,2 %. Förbunden kan inte finna något rimligt skäl att suspendera kostnadsindex effekt för perioden mars—september 1967.

I syfte att åstadkomma ett löpande inflationsskydd för jordbruket anser förbunden det nödvändigt att även i fortsättningen behålla ett direkt samband mellan de faktiska priserna på jordbrukets produktionsmedel (exkl. arbete) och priserna på jordbrukets produkter. Prisutvecklingen på produktionsmedlen bestäms helt av förhållanden som jordbruket inte kan påverka. Jordbrukets kostnadsindex har under de senaste tio åren stigit med nära 4 % per år, vilket i stort sett motsvarar uppgången av den rensade konsumentprisindexen men är mer än 1 % kraftigare än den rensade indexens ökning per år. Enligt utredningens förslag skall den rensade indexen tillämpas även för den del av jordbrukets intäkter som utnyttjas för inköp av produktionsmedel. Förbunden föreslår att denna del av jordbrukets intäkter skall följa en kostnadsindex enligt i stort sett nuvarande konstruktion. Vidare förordar förbunden att den del av intäkterna, som disponeras för arbetsersättning och som huvudsakligen används till inköp av konsumtionsvaror och tjänster, får följa konsumentprisindex. Härigenom uppnås att produktpriserna behåller sin köpkraft.

Förbunden understryker att angivna system, som i stort sammanfaller med prissättningsystemet under de två senaste åren, endast syftar till sådana prisökningar på jordbrukets produkter att jordbrukarnas realinkomster kan hållas oförändrade. Det blir först genom rationaliseringsåtgärder jordbrukarna får möjligheter att höja sin levnadsstandard och därmed i

inkomsthänseende följa med utvecklingen för övriga befolkningsgrupper. Förbunden tillägger att det föreslagna inflationsskyddet ger jordbruket kompensation endast i efterhand för redan inträffade prisstegringar. Om konsumentprisindex och kostnadsindex blir oförändrade höjs vid ett sådant system inte heller priserna på jordbrukets produkter.

I syfte att förenkla det förordade prissystemet föreslår förbunden att kostnadsindex och konsumentprisindex sammanvägs till en index. Denna nya index bör varje månad avstämmas med producentprisindex för jordbruksprodukter. Om skillnaden mellan dessa två indexserier överstiger 2 % under två månader bör gränsskyddet ändras så att producentprisindex åter sammanfaller med den på nyss angivet sätt sammanvägda indexen. Sålunda delar förbunden utredningens tanke på övergång från världsmarknadsprisindex till producentprisindex som mätare av världsmarknadsprisernas effekt på prisbildningen inom landet. Övergången till producentprisindex kommer dock att medföra vissa svårigheter av teknisk natur som det är angeläget att klarlägga innan det nya prissättningssystemet träder i kraft. Förbunden föreslår därför, att indexkommittén inom jordbruksnämnden får till uppgift att närmare klarlägga detaljerna kring den föreslagna ändringen.

Statens jordbruksnämnd har undersökt skillnaden i effekter på jordbruksprissättningen vid tillämpning av den s. k. tvåprocentregeln med rensad resp. orensad konsumentprisindex som grund. Nämnden konstaterar därvid att den rensade indexserien har under åren 1959—1966 stigit betydligt långsammare än den inte rensade serien. En anknytning av jordbrukets priser under denna period till den rensade serien skulle ha gett en nära 10 % lägre prisnivå än den som i verkligheten uppnåddes. Skillnaden mellan indexserierna beror till stor del på omsättningsskattens inverkan. Följderna av utredningens förslag beträffande val av indexserie kommer därför att vara beroende på den framtida utvecklingen av den indirekta beskattningen.

Marknadsreglerande åtgärder. I utredningens överväganden rörande marknadsregleringarnas samband med näringsfriheten instämmer de remissinstanser som berör frågan.

NO framhåller att det skydd för förädlingsindustrin som marknadsregleringarna hittills medfört får anses ha verksamt bidragit till att skapa den monopolställning som föreligger inom flera produktområden. Härigenom har regleringarna också underlättat den monopolistiska prissättning som förekommer på vissa produkter och som motverkar en ekonomiskt lämplig anpassning av produktionen. NO redovisar härefter konkurrensbegränsningar som förekommer på olika jordbruksprodukter.

Jordbruksnämndens konsumentdelegation tar i sammanhanget upp frågan om de av jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse tillämpade principerna rörande betalning och leveransvillkor i fråga om medlemmarnas produkter. Delegationen framhåller därvid att sådana principer, som tilläm-

pas oberoende av levererade kvantiteter eller andra prestationer, innebär ett socialt inslag i avräkningspriserna som inte stimulerar uppkomsten av effektiva jordbruksföretag. Delegationen anser det också synnerligen angeläget att en ändamålsenlig prisavvägning för jordbruksprodukter sker vid leverans till livsmedelsindustri och handel. *KF* anför liknande synpunkter. *Kommerskollegium* finner det vara av vikt att jordbruksstödet begränsas till produktionen och inte utsträcks till förädling och distribution. För de båda senare verksamhetsområdena bör eljest gällande princip om fri konkurrens inom näringslivet vara tillämplig i alla avseenden. Enligt kollegii bedömning bör gällande konkurrenslagstiftning, enligt vilken prövning rörande konkurrensbegränsningars skadlighet skall ske, gälla även föreningsrörelsen även om utredningens förslag att producentkooperativa organ befrias från alla statliga regleringsuppgifter inte skulle genomföras.

Sveriges industriförbund och *SAF* finner att det är utomordentligt viktigt att marknadsregleringarna på jordbruksområdet utformas enligt de av utredningen föreslagna principerna. Om en sådan ordning genomförs finner förbunden det självklart att föreningsrörelsen i konkurrenshänseende skall bedömas enligt samma normer och från samma utgångspunkter som näringslivet i övrigt. I stort sett samma synpunkter anförs av *Sveriges grossistförbund* och *KF*.

Några remissinstanser tar i detta sammanhang upp frågan om *notering av jordbrukspriser*. *Jordbruksnämndens konsumentdelegation* framhåller att noteringsverksamheten, som f. n. till viss del handhas av jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse, inom vissa områden med ofullständig konkurrens kunnat utnyttjas mot enskilda och konsumentkooperativa företag. Delegationen, som erinrar om att jordbruksnämnden överenskommit med statens pris- och kartellnämnd om att följa Sveriges lantbruksförbunds noteringsverksamhet, understryker betydelsen av att en sådan undersökning kommer till stånd. *Sveriges grossistförbund* anser att partiprisnoteringarna på jordbruksprodukter inte uteslutande bör fastställas av de jordbrukskooperativa affärsföretagen. Med nuvarande marknads- och konkurrensförhållanden kan detta enligt förbundet komma att leda till att de reella möjligheterna att importera jordbruksprodukter i varje situation avgörs av dessa företag. Liknande synpunkter anförs av *Sveriges industriförbund* och *SAF*.

I fråga om *regleringsföreningarna* tillstyrker *lantbruksstyrelsen*, *statens jordbruksnämnd*, *jordbruksnämndens konsumentdelegation*, *Sveriges industriförbund*, *SAF*, *Sveriges grossistförbund* och *KF* utredningens förslag att inrätta nya regleringsföreningar för mjölk- och mejeriprodukter samt för potatis och potatisprodukter. Vidare biträder *jordbruksnämndens konsumentdelegation*, *Sveriges industriförbund*, *SAF* och *KF* utredningens förslag beträffande konsumentrepresentation i regleringsföreningarnas styrelser.

Lantbruksstyrelsen, *RLF* och *SL* tillstyrker utredningens förslag om att nuvarande möjligheter att ta ut interna regleringsavgifter skall behållas. *Jordbruksnämndens konsumentdelegation*, *Sveriges grossistförbund* och *KF* ansluter sig till utredningens förslag om en översyn av exportstödets omfattning och anser i likhet med utredningen att prisregleringsmyndigheten bör pröva överföring av inkomster från interna avgifter till regleringsföreningarna med hänsyn till behovet av medel.

Konsumentdelegationen och *KF* anser att konsumentintresset bör vara företrätt vid fördelningen av införselavgiftsmedel för regleringsändamål, med hänsyn bl. a. till att dessa medel i likhet med tullinkomster måste betraktas som statliga. *Konsumentdelegationen* förutsätter att det av utredningen angivna maximibeloppet av normalramen på 160 milj. kr. inte skall få överskridas. *RLF* och *SL* anför att effekten av att rambeloppet inte ökas åtminstone på kort sikt visserligen blir liten men att det inte är förenligt med den allmänna målsättningen i övrigt att låta rambeloppet vara oförändrat. Det bör därför tillåtas följa utvecklingen av den genomsnittliga prisnivån på jordbrukets produkter.

Former för handläggningen av prisregleringen m. m. Utredningens förslag att förhandlingar rörande prisregleringen skall skiljas från statens jordbruksnämnd och att nämnden bör ombildas till *verksstyrelse* med *lekmannainslag* tillstyrks av *statens pris- och kartellnämnd* och *jordbruksnämndens konsumentdelegation*. *Delegationen* föreslår därvid att prisförhandlingar förs mellan två parter, jordbrukets resp. konsumenternas förhandlingsdelegationer. *Chefen* för jordbruksnämnden bör fungera som opartisk ordförande.

Statens jordbruksnämnd, *TCO*, *RLF* och *SL* avstyrker utredningens förslag. *Jordbruksnämnden* framhåller att motivering saknas för förslaget. *TCO* biträder ledamöterna *Lindskogs* och *Odhners* reservation i ämnet. *RLF* och *SL* anför att syftet med det av förbunden föreslagna ramavtalet gör årliga förhandlingar nödvändiga. Förbunden understryker, att det därvid måste vara fråga om reella förhandlingar mellan statsmakterna och jordbrukets företrädare och inte som nu endast överläggningar utan formell förhandlingsrätt för jordbruket. Förbunden kan inte finna några sakliga motiv för de ändringar av nuvarande organisationsform för jordbruksnämnden och dess nuvarande ställning som förhandlingsorgan som utredningen föreslagit.

Sveriges industriförbund och *SAF* finner frågan vara otillräckligt belyst och förordar att densamma tas upp till förnyad prövning.

Jordbrukspriskommittén

Jordbrukspriskommittén redovisar till en början de allmänna grunder som enligt kommittén bör gälla för prisregleringen under perioden den 1 september 1967—den 30 juni 1968.

Till grund för sitt arbete har jordbrukspriskommittén lagt de principer som lagts fram av jordbruksutredningen och de synpunkter därpå som redovisats i remissyttrandet över utredningens betänkande. Enligt kommitténs uppfattning innebär dessa principer, att i den framtida jordbrukspolitiken ingår som huvudmålsättning att främja en fortsatt snabb rationalisering med uppbyggnad av lönsamma företag och en sådan anpassning av produktionens storlek och inriktning som är samhällsekonomiskt motiverad. Kraftiga insatser från såväl jordbrukets som statens sida för att främja jordbrukets yttre och inre rationalisering ävensom stöd i olika former till dem som lämnar jordbruksnäringen utgör även viktiga delar av de nyss nämnda principerna. Jordbrukets organisationer har också mot denna bakgrund under överläggningarna på samma sätt som i 1963 års överenskommelse om ändring av jordbrukspriserna förklarat sig beredda att genom upplysning och rådgivning kraftigt stödja rationaliseringssträvandena.

Även om kommitténs uppdrag endast avsett prisregleringen under ett å två år, har strävan varit att så långt möjligt utforma prisregleringen under perioden efter den långsiktiga jordbrukspolitiska målsättningen och sålunda främja en fortlöpande anpassning av jordbruksnäringen till den tekniska och ekonomiska utvecklingen, så att den kan få en likvärdig ställning med andra näringar i samhällsekonomin.

En utgångspunkt har varit att det svenska jordbrukets utveckling i hög grad kommer att påverkas av resultaten av de pågående strävandena att utveckla handelshindren och utvidga det ekonomiska samarbetet mellan länderna. Under överläggningarna har enighet rått om att en sådan prissättning på och prisreglering för jordbrukets produkter bör eftersträvas, att ett eventuellt inträde i en större marknad ej försvåras. Med hänsyn härtill har i all den utsträckning som varit möjlig EEC:s jordbrukspolitik analyserats. Eftersom denna ännu inte är i alla delar slutligt utformad, är det emellertid utomordentligt svårt att f. n. göra några exakta jämförelser mellan jordbrukets villkor i Sverige och i EEC-länderna. En sådan jämförelse kan nämligen inte begränsas till att avse prisnivå och prisrelationer mellan olika produkter utan måste även innefatta till jordbruket utgående subventioner. Inom EEC är man ännu inte helt färdig med kartläggningen av subventionsystemen i de olika medlemsländerna. Man har ej heller tagit ställning till vilka slag av subventioner som kommer att vara tillåtna i framtiden. I förevarande sammanhang bör anmärkas, att det svenska jordbruket och livs-

medelsindustrin så länge Sverige inte är anslutet till EEC har en begränsad marknad, vilket i viss utsträckning försvårar utnyttjandet av befintlig rationell produktionskapacitet.

Den osäkra omräkning av EEC:s prisnivå till svenska förhållanden, som nu kan göras, pekar enligt kommitténs uppfattning på att de förslag till prisändringar, som framläggs i det följande, ej kommer att leda till sådana skillnader i jordbrukets ekonomiska villkor att en framtida anpassning alltför mycket försvåras.

I och med att den gemensamma jordbruksmarknaden inom EEC förverkligats, kommer i avseende på vissa centrala jordbruksprodukter gemensamma priser att fastställas av ministerrådet för ett regleringsår i taget. Sådana priser har redan fastställts för spannmål och oljeväxtfröer för regleringsåret den 1 juli 1967—den 30 juni 1968, för nötkött, mjölk och mejeriprodukter för regleringsåret den 1 april 1968—den 31 mars 1969 samt för sockerbetor och socker för regleringsåret den 1 juli 1968—den 30 juni 1969. I EEC förekommer inga automatiskt verkande regler för att justera prisnivån med hänsyn till pris- och kostnadsutvecklingen. Enligt vad kommittén erfarit kommer emellertid ministerrådet att, när det tar ställning till de gemensamma priserna, i viss utsträckning beakta utvecklingen av priser och kostnader under de närmast föregående regleringsåren. Marknadsregleringen har utformats så att den leder till snabba och effektiva ingripanden för att med hänsyn till både producenter och konsumenter bevara den avsedda prisnivån.

Kommittén har i sitt arbete strävat efter att, så långt detta varit möjligt på den relativt korta tid som stått till buds, åstadkomma förenklingar i regleringssystemet. Vissa sådana föreslås i det följande. Därutöver förordar kommittén fortsatta undersökningar i samma syfte. Kommittén har utgått från att prisregleringsåret, som nu omfattar tiden den 1 september—den 31 augusti, i enlighet med jordbruksutredningens förslag kommer att omläggas till budgetår. Nästa regleringsår har därför förutsatts utlöpa den 30 juni 1968 och kommer således att omfatta endast tio månader.

Nuvarande principer med mittpriser och prisgränser samt inom prisgränserna fasta införselavgifter för viktigare varuslag föreslår kommittén skall behållas om ej annat anges i kommitténs förslag. De avgifter, som nu tas ut vid import (kompensationsavgifter) och som svarar mot vissa avgifter på den inhemska produktionen, skall i flertalet fall kvarstå oförändrade. Om priset på en vara sjunker under nedre prisgränsen till följd av fallande världsmarknadspriser, skall det svenska priset liksom hittills stödjas genom tillfällig höjning av införselavgiften och i undantagsfall genom kvantitativ importreglering. Har undre prisgränsen passerats till följd av onormal produktionsutveckling inom landet och import av betydelse inte förekommer, bör viss återhållsamhet dock kunna iakttas med dessa åtgärder. Då den övre prisgränsen passeras skall liksom nu införselavgiften minskas, exportavgift

kunna påläggas och i undantagsfall kvantitativ exportreglering införas. Man bör nu även formellt upphäva de inskränkningar i möjligheterna att tillgripa kvantitativa exportregleringar, som infördes år 1956 och vilkas konstruktion gjort att de nu ej längre kan tillämpas.

Kommittén förutsätter vidare att, såsom jordbruksutredningen förordat, marknadsregleringarna för samtliga produkter skall ske genom särskilda regleringsföreningar. Dessa bör bedriva sin verksamhet i samarbete med, men fristående från, jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse och andra branschorganisationer. Den närmare avgränsningen och utformningen av regleringsföreningarnas uppgifter bör fastställas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av jordbruksnämnden. Huvuduppgiften bör även i försetningen vara att genom olika åtgärder söka upprätthålla den enligt föreslagna regler avsedda prisnivån på resp. produkter. Förluster som uppkommer vid export av jordbruksprodukter bör liksom hittills i princip återverka på jordbrukets totala intäkter. I detta sammanhang vill kommittén erinra om jordbruksutredningens uttalande om angelägenheten av att söka utforma de marknadsreglerande åtgärderna så att varje tvivel, om en viss privat reglering är en omedelbar följd av en statlig reglering och därmed i princip undantagen från bestämmelserna i konkurrensbegränsningslagstiftningen, är uteslutet. Sedan de ändringar i regleringssystemet vidtagits, som kommittén föreslår i det följande, torde i allmänhet ej erfordras andra marknadsreglerande åtgärder än de som åvilar jordbruksnämnden eller regleringsföreningarna. För mjölkregleringen bör dock under regleringsperioden gälla vissa undantag, vilka redovisas i kommitténs förslag.

Den nu gällande provisoriska jordbruksprisregleringen skall självfallet fullföljas t. o. m. den 31 augusti 1967. Den prisnivå och de prisrelationer, som då gäller, skall emellertid inte automatiskt överföras till den nya prisregleringsperioden.

Prisnivån och prisregleringssystemet fr. o. m. den 1 september 1967 har så långt möjligt utformats med beaktande av EEC:s prisnivå, marknadsförhållandena samt produktions- och rationaliseringsutvecklingen. Endast vid den förutsatta produktionsutvecklingen ger de från angivna utgångspunkter föreslagna prishöjningarna avsett ekonomiskt resultat för jordbruket. Jordbruksorganisationernas och de enskilda jordbrukarnas planering och egna rationaliseringsinsatser får därvid en avgörande betydelse.

Såsom utgångspunkt för övervägandena rörande prisnivån under nästa regleringsår har kommittén tagit prisgränserna och införselavgifterna den 1 mars 1967, vilka då hade påverkats av utlösning av det nu gällande inflationsskyddet. Fram till den 31 augusti 1967 kan denna prisnivå komma att ändras genom utlösning av treprocentregeln. Sista tänkbara basperiod för en sådan ändring är således maj—juli. Om denna regel kommer att utlösas, kan nu ej med säkerhet förutses. Skulle så bli fallet, skall de i kommitténs

förslag per den 1 september 1967 angivna införselavgifterna, med undantag för avgifterna på socker, spannmål, stärkelse samt fetter och fettråvaror ändras med de öretal, som motsvarar världsmarknadsprisindex' andel i regelutlösningen. Detta kan dock ej påverka övre prisgränsen för konsumtionsmjölken. Har ej någon sådan regelutlösning skett, skall de för regleringsåret 1967/68 angivna normalinförselavgifterna inte ändras.

Enligt förslaget bör priserna för mjölk och mjölkprodukter nu fastläggas för tiden fram till den 1 juli 1969. För övriga varor (exkl. socker) föreslår kommittén att en justering av de föreslagna mittpriserna, prisgränserna och införselavgifterna sker per den 1 juli 1968. Till grund för justeringen skall i princip läggas utvecklingen av den allmänna prisnivån under det gångna regleringsåret mätt med statistiska centralbyråns konsumentprisindex. Konsumentprisindex bör därvid vara rensad från inverkan av indirekta skatter, av bostadskostnader (exklusive bränsle och lyse), av priserna för alkoholhaltiga drycker och tobak samt av sådana prisändringar i livsmedelsposten som registreras i jordbruksnämndens producentprisindex.

Det belopp, som skall tillföras jordbruket genom höjda införselavgifter, beräknas på basis av utvecklingen av sålunda rensad konsumentprisindex under tiomånadersperioden mitten juli 1967 — mitten maj 1968. Mittpriser och prisgränser justeras på samma sätt som hittills med ledning av införselavgiftsändringarna.

Indexutfallet appliceras på jordbrukets totala intäkter (exklusive sockerbeter samt mjölk och mjölkprodukter) räknade med utgångspunkt från den mittprisnivå som råder under första regleringsåret.

Förutom till utvecklingen av konsumentprisindex skall, då införselavgifter och prisgränser ses över, hänsyn tas till den allmänna utvecklingen av världsmarknadspriserna, om denna visar mera betydande förändringar, som bedöms bestå under längre tid.

Det totalbelopp, som skall tillföras jordbruket för regleringsåret 1968/69, bör fördelas mellan de olika varuslagen (exklusive sockerbeter, mjölk och mjölkprodukter) bl. a. med hänsyn till önskemål om produktionens utveckling och inriktning, rationaliseringsutvecklingen i jordbruket samt prisutvecklingen inom EEC. Fördelningen på olika varuslag skall så långt möjligt ske på sådant sätt att jordbruket bedöms erhålla avsedd inkomstförbättring.

Förslag till fördelning av det totalbelopp, som skall tillföras jordbruket, bör framläggas senast den 15 februari 1968 av jordbruksnämnden efter överläggningar med jordbrukets förhandlingsdelegation och jordbruksnämndens konsumentdelegation.

Då fördelningsförslaget i februari 1968 delvis måste bygga på en prognos för indexutvecklingen, bör jordbruksnämnden bemyndigas att efter överläggningar med delegationerna i juni 1968 göra de korrigeringar av mittpriser, prisgränser och införselavgifter, som kan erfordras till följd av avvikelser mellan prognostiserat och faktiskt indexutfall.

Prisregleringar för olika produkter

Spannmål m. m.

Produktions- och marknadsförhållanden. Sedan början av 1950-talet har i fråga om brödsäden den med höstvetete årligen besådda arealen ändrats relativt obetydligt. Vårvetete- och rågodlingen har däremot under nämnda period minskat avsevärt. Omfattningen av brödsädesodlingen (1 000 ha) framgår av följande tabell.

	1950/54	1955/59	1963	1964	1965	1966
Höstvetete	172	179	153	181	220	127
Vårvetete	175	142	78	78	57	61
Höstråg	119	96	36	40	59	37
Vårråg		3	2	2	1	2
Summa	466	420	269	301	337	227

Hektarskördarna av brödsädesgrödorna liksom av flertalet andra grödor har under senare hälften av 1950-talet och därefter varit högre än under början av 1950-talet, detta trots många svaga skördeutfall under senare år. Skörden uttryckt i kg per ha framgår av följande tabell.

	1950/54	1955/59	1963	1964	1965	1966
Höstvetete	2 950	3 000	3 260	4 350	3 910	3 210
Vårvetete	2 300	2 380	2 520	3 510	3 170	2 710
Höstråg	2 400	2 370	2 090	2 990	2 880	2 260
Vårråg	1 220	1 180	1 600	1 410	1 550	1 360

Som framgår av följande tabell, där skörden av brödsäd anges i milj kg, har avkastningsökningarna uppvägt arealminskningarna så att den totala skörden av brödsäd genomsnittligt för en följd av år varit i stort sett oförändrad.

	1950/54	1955/59	1963	1964	1965	1966
Höstvetete	507	540	499	789	856	408
Vårvetete	402	334	196	275	182	165
Råg	281	233	79	122	171	85
Summa	1 190	1 107	774	1 186	1 209	658

Utrikeshandeln med vetete varierar kraftigt mellan olika år. Detta beror på årliga variationer i kvalitet och volym av skörden. För råg har under senare år förelegat ett importöverskott av 15—100 milj. kg. Importen och exporten i milj. kg framgår av följande tabell.

	1962/63		1963/64		1964/65		1965/66	
	Imp.	Exp.	Imp.	Exp.	Imp.	Exp.	Imp.	Exp.
Vete....	203	240	214	182	58	280	88	265
Råg....	118	37	101	1	65	1	42	28
Summa	321	277	315	183	123	281	130	293

Inlösenpriset den 1 april 1967 för vete och råg av 1966 års skörd har fastställts till 57:50 kr./dt. Utvecklingen av inlösenpriset sedan år 1960 framgår av följande tabell (kr./dt).

	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967
Vete	44	47	45	51	53	55	56	57:50
Råg	40	43	41	47	50	53	56	57:50

Som bottenpris vid Svensk Spannmålshandels inlösen den 1 april 1967 av brödsäd av fodersäds kvaliteten skall för vete gälla ett pris av 49 kr./dt och för råg 47 kr./dt.

Gränsskyddets storlek, uttryckt i procent av importvärdet, var för vete år 1959 58 % och år 1966 128 % samt för råg år 1959 61 % och år 1966 116 %.

Från den 1 mars 1967 gäller följande prisgränser samt införsel- och kompensationsavgifter för vete, råg och produkter därav.

	Nedre pris- gräns	Övre pris- gräns	Införsel- avgift	Kompensa- tionsavgift
Vete och råg, kr./dt	56	70	34:65	
Gryn av vete, kr./dt			47:50	6:85
Gryn av råg, kr./dt			59:40	9

För mjöl av vete varierar införselavgiften beroende på askhalt mellan 47:50 och 37:80 kr./dt och kompensationsavgiften mellan 6:85 och 5:10 kr./dt. För mjöl av blandningar av vete och råg eller av råg är motsvarande avgifter 59:40—37:80 kr./dt resp. 9—5:10 kr./dt.

Beträffande *fodersäden* har arealen korn under en lång följd av år som framgår av följande tabell (1 000 ha) ökat medan blandsädsarealerna minskat.

	1950/54	1955/59	1963	1964	1965	1966
Korn	133	246	450	439	465	568
Havre	452	480	482	475	445	461
Blandsäd	287	250	177	165	145	116
Summa	872	976	1 109	1 079	1 055	1 145

Avkastningen har under senare år överstigit hektarskörden under början av 1950-talet med ca 15—30 %. Skörden i kg per ha redovisas i följande tabell.

	1950/54	1955/59	1963	1964	1965	1966
Korn.....	2 440	2 430	2 570	3 120	3 080	2 490
Havre	2 120	1 990	2 410	3 050	3 020	2 520
Blandsäd	2 390	2 270	2 400	2 770	2 820	2 310

Variationerna i fodersädsarealen och avkastningen har gett följande utveckling av den totala fodersäds-skörden i milj. kg.

	1950/54	1955/59	1963	1964	1965	1966
Korn.....	325	600	1 155	1 375	1 437	1 414
Havre	958	957	1 156	1 448	1 340	1 162
Blandsäd	686	567	428	456	410	268
Summa	1 969	2 124	2 739	3 279	3 187	2 844

Utrikeshandeln med korn och havre har under senare år resulterat i ett årligt exportöverskott av ca 50—250 milj. kg. Import och export i milj. kg framgår av följande tabell.

	1962/63		1963/64		1964/65		1965/66	
	Imp.	Exp.	Imp.	Exp.	Imp.	Exp.	Imp.	Exp.
Korn	22	50	14	108	11	129	4	93
Havre	22	41	2	53	1	131	0	162
Summa	44	91	16	161	12	260	4	255

Stödpriset den 1 april 1967 skall vid leverans i kusthamnar norr om Stockholm, i hamnar vid Mälaren och i hamnar vid Väneren inom Värmlands län för korn vara 48 kr./dt och för havre 45:50 kr./dt. Stödpriset i nämnda orter har under den tid systemet tillämpats dvs. från och med år 1961 utvecklats på följande sätt (kr./dt).

	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Korn	35:70	41:70	41:90	44:50	46:50	48
Havre.....	34:70	40:70	40:90	43:50	44:50	45:50

Den 1 mars 1967 gäller följande införselavgifter (rörliga) för korn och havre samt mjöl och gryn därav.

	Införselavgift
Korn och havre, kr./dt.....	19
Mjöl och gryn av korn, kr./dt	32:40
Mjöl och gryn av havre, kr./dt	38:25

Arealen *matärter* har sedan 1950-talet sjunkit med ca två tredjedelar dvs. från ca 13 000 ha till ca 5 000 ha. Skörden per ha har i genomsnitt uppgått till ca 1 500 kg under 1960-talet. Den totala skörden av matärter som under perioden 1955—1959 uppgick till i medeltal 16 milj. kg har under senare år varierat mellan 8 och 13 milj. kg/år.

Odlingen av *bruna bönor* som är koncentrerad till Öland har under senare år omfattat ca 1 000 ha/år. Avkastningen har varierat mellan 800 kg och 2 000 kg per ha med en normalskörd av 1 600—1 800 kg/ha. Totalskörden har uppgått till ca 1,8 milj. kg/år. Under åren 1965 och 1966 har odlarna i genomsnitt erhållit något mer än 2 kr./kg för torkade och rensade bönor.

Hampfrö odlas numera inte inom landet. Inte heller *linser* odlas i nämnvärd omfattning.

Importen av matärter och matbönor har under senare år totalt uppgått till 5 å 6 milj. kg per år medan exporten varit obetydlig. Den 1 mars 1967 gäller följande införselavgifter för ärter, bönor och hampfrö.

	Införselavgift
Ärter, kr./dt	18: 20
Bönor, kr./dt	56: 65
Linsor, kr./dt	fri
Hampfrö, kr./dt	56: 65

Gällande reglering. För *råg* och *vete* av normal kvalitet gäller f. n. gemensamma prisgränser och införselavgifter. För den inhemska prisutvecklingen är emellertid de inlösenpriser normerande som årligen fastställs av regleringsföreningen Svensk Spannmålshandel vid början av skörden. Prisgräns anses vara över- eller underskriden om inlösenpriserna inte ligger inom prisgränserna.

Inlösenpriserna gäller per den 1 april vid leverans till vissa s. k. prisorter och avser all svenskodlad fullgod spannmål av vete och råg som dessförinnan hembjudits regleringsföreningen för inlösen. Föreningen skall, med beaktande bl. a. av det väntade skördeutfallet och det internationella marknads läget, avväga inlösenpriserna så att kostnaderna för avsättningen av brödsädsöverskottet täcks av de medel som av föreningen får disponeras för marknadsreglerande åtgärder. För att stödja inlösenpriserna kan jordbruksnämnden med stöd av förordningen den 5 juni 1953 (nr 375) med vissa bestämmelser angående prisregleringen för råg och vete (ändrad senast 1959: 240) införa inmalningstvång för svensk brödsäd. Inmalningsskyldigheten bör inte omfatta mer än för råg 95 % och för vete 90 % av den spannmål av samma slag som under viss period yrkesmässigt förmals vid kvarnen. Vid import av råg- och vetemjöl under tid då inmalningstvång gäller skall svenskt mjöl inblandas i samma proportioner som gäller i fråga om inmalningen.

Vid införsel av mjöl och gryn av vete och råg utgår dels kompensations-

avgift som motsvarar en förmalningsavgift av 5 kr./dt, dels införselavgift uträknad på grundval av avgifter för råvaran och inkluderande normalt manufaktureringsskydd. Dessa avgifter är differentierade med hänsyn till utmalningsgraden.

I samband med att priset på råg eller vete höjs skall för lager av sådan spannmål hos kvarnar och spannmålshandlare tas ut prishöjningsavgift med samma belopp som priset höjs.

Kompensations- och prishöjningsavgifter samt införselavgifter på brödsäd och mjöl och gryn därav till den del de ligger inom normalramen tillförs regleringsföreningen.

För att underlätta avlastningen av brödsädsöverskott har regleringsföreningen rätt att betala exportbidrag samt bidrag för förlust på grund av försäljning av fullgod brödsäd som fodervara. Huvuddelen av de medel, som föreningen tillförs för täckning av exportkostnaderna, tas ut i form av förmalningsavgift för vete och råg som inom landet används för tillverkning av mjöl, gryn, flingor och liknande produkter. Avgiften utgår f. n. med 7:25 kr./dt, varav dock 0:75 kr./dt utgör en del av jordbrukets bidrag till skördeskadeskyddet.

Om export av brödsäd kan ske utan bidrag kan exportavgifter på såväl brödsäd som mjöl tas ut. Kvantitativ exportreglering skall vidtas först när det inhemska priset överstiger övre prisgränsen med 3 kr./dt.

Till förfogande för regleringsföreningen kan f. n. ställas statliga eller statsgaranterade rörelsemedel inom en ram av 225 milj. kr., varav 190 milj. kr. i form av rörlig kredit hos riksgäldskontoret och 35 milj. kr. som checkräkningskredit hos riksbanken eller affärsbank mot säkerhet av riksgäldskontoret. Dessa medel får användas såväl till beredskapslagring av råg, vete och oljekraftfoder som till inlösen och marknadsreglering av brödsäd.

För *fodersäd* finns inte mittpriser eller prisgränser. Fodersädspriserna skyddas i stället med hjälp av rörliga införselavgifter. Dessa fastställs av jordbruksnämnden, varvid beaktas prisläget på importvara samt fodersädsodlingens och fläskproduktionens omfattning inom landet.

För fodersäden fastställs vidare av Kungl. Maj:t stödpris. Systemet med stödpris innebär en avsättningsgaranti för de spannmålshandlare som förbinder sig att vid sina inköp från odlare inte underskrida stödpriserna. Garantin infrias i första hand genom att regleringsföreningen utbetalar exportbidrag. Kungl. Maj:t kan efter förslag av jordbruksnämnden även besluta om stödköp av fodersäd. För att täcka kostnaderna för exportbidrag och stödköp får användas medel, som inlutit genom upptagande av införselavgifter på fodermedel eller av interna avgifter. För brödsäd som är att hänföra till fodervara fastställer jordbruksnämnden ett s. k. bottenpris. Även detta pris skyddas genom marknadsreglerande åtgärder som has om hand av regleringsföreningen.

På förädlingsprodukter av fodersäd utgår införselavgift som fastställs med utgångspunkt från avgiften för den kvantitet råvara, som åtgår för tillverkningen av produkten. I fråga om mjöl och gryn av havre och korn tas dessutom hänsyn till avgiftsbelastningen på det kli som framvinns vid import av obearbetad säd och till normalt manufaktureringsskydd.

För *ärter*, *bönor* och *linser* som är tjänliga till människoföda samt för *hampfrö* finns inte några prisgränser. Priserna på ärter, bönor och hampfrö skyddas dock av införselavgifter medan importen av linser f. n. är fri.

Jordbruksutredningen. Utredningen anför att gränsskyddet för brödsäd har stigit kraftigare än för andra varor. För vete beräknas t. ex. gränsskyddet år 1956 ha uppgått till närmare 30 % av importvärdet eller samma andel som genomsnittligt gällde för samtliga jordbruksprodukter. I maj 1966 beräknas avgifternas andel av importvärdet ha utgjort ca 130 % för vete och 60—65 % för samtliga produkter.

Utredningen konstaterar även att en spannmålsodling av nuvarande omfattning inte krävs av beredskapsskäl.

För att göra det möjligt att anpassa gränsskyddet för spannmål till det för övriga jordbruksprodukter gällande skyddet finner utredningen det angeläget att marknadsregleringen för spannmål utformas så att den inte hindrar en krympning av produktionen. Det nuvarande regleringssystemet anser utredningen har fungerat tillfredsställande varför det kan behållas tills vidare. Minskningen av produktionen, som bör komma till stånd på sikt, kan delvis ske genom annan avvägning av nivån för de olika slag av inlösen- och stödpriser som tillämpas. Vissa modifikationer av nu tillämpade system bör dock införas. Förmalningsavgiften bör således kunna minskas i samband med minskande brödsädsproduktion. Den kompensationsavgift, som tas ut vid import, bör föras samman med införselavgiften och tas med i bedömningen av gränsskyddets storlek och framtida utformning.

I fråga om fodersädsregleringen anser utredningen att det nuvarande systemet med stödpriser som fastställs av Kungl. Maj:t samt bottenpriser för brödsäd av fodersäds kvalitet, som fastställs av jordbruksnämnden, bör ändras så att båda dessa stödåtgärder has om hand av samma beslutande instans.

Systemet med rörliga införselavgifter för fodersäd och andra fodermedel bör behållas främst av den anledningen att dessa avgifter vid behov kan användas för att styra produktionen av vissa animalieprodukter såsom fläsk, ägg och broiler.

De rörelsemedel, som ställs till förfogande för regleringsföreningen, används till såväl beredskapslagring som inlösen och marknadsreglering för brödsäd. Utredningen förordar att medel till kapitalkostnaderna för beredskapslagringen anvisas på kapitalbudgeten och att formen med rörlig kredit hos riksgäldskontoret resp. checkräkningskredit reserveras för inlösenverksamheten i fråga om spannmål.

Det prisortssystem som nu tillämpas vid inlösen av brödsäd bör vidare enligt utredningen överses med utgångspunkt från rent ekonomiska grunder och med beaktande av strukturförändringarna inom odlingen och handeln med brödsäd.

Ledamöterna *Bengtsson, Hansson, Holmström, Håkansson, Oscarsson* och *Åstrand* framhåller i *särskilt yttrande* och *reservation* att fodersädsregleringen utgör det centrala medlet för att påverka animalieproduktionen. Det anses därför väsentligt att denna reglering erhåller ekonomiska resurser och administrativa möjligheter att fungera på ett effektivt sätt. Eftersom fodersäds- och brödsädsodlingen utgör integrerade delar av spannmålsproduktionen anser reservanterna det vara mest praktiskt att regleringen för fodersäd liksom för brödsäd helt has om hand av Svensk Spannmålshandel.

Remissyttrandena. *Lantbruksstyrelsen, jordbruksnämndens konsumentdelegation* och *KF* delar i princip utredningens uppfattning om den nuvarande spannmålsregleringen. *KF* ifrågasätter dock, av främst internationella hänsyn, lämpligheten av att räkna in kompensationsavgiften i införelselavgifterna. *NO* tillstyrker däremot att kompensationsavgifterna räknas in i införelselavgiften och anser vidare att brödsädsproduktionen bör minskas genom en sänkning av gränsskyddet. Så snart produktionsminskningen åstadkommits bör nu tillämpade regleringsåtgärder avvecklas eller minskas.

Sveriges industriförbund och *SAF* anser att de förhållanden som på sin tid motiverade att införelse- resp. förmalningsavgifterna för vete och råg fastställdes till lika belopp i fortsättningen knappast torde vara för handen. Vidare pekats på att exportbidrag för vissa förädlingsprodukter av spannmål (flingor, mixer etc.) f. n. fastställs efter särskild prövning i varje enskilt fall. För planeringen av sådan export är det angeläget att mera automatiska regler tillämpas i fortsättningen. Liknande synpunkter framförs av *Sveriges grossistförbund* och *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri*.

Jordbrukspriskommittén. Priserna på *spannmål* utgör en betydelsefull faktor i jordbrukets ekonomi. Med hänsyn härtill anser kommittén att såväl inlösenpriserna för vete och råg som stödpriserna för korn och havre bör fastställas samtidigt med att gränsskyddet för andra varor bestäms. På grund härav bör viss omläggning av den nuvarande spannmålsregleringen ske.

Svårigheterna att beräkna skördeutfallet och överblicka världsmarknadsutvecklingen under det kommande regleringsåret så tidigt på året som prisöverläggningarna måste äga rum, gör det nödvändigt att beslutet beträffande inlösenpriserna för brödsäd blir preliminärt. Det bör därför ankomma på regleringsföreningen Svensk Spannmålshandel att på eftersommaren fastställa de definitiva inlösenpriserna liksom bottenpriserna på brödsäd på sätt

framgår av det följande. Vid prisöverläggningarna fastställda stödpriser för korn och havre bör däremot — med hänsyn till dessa prisers inverkan på animalieproduktionen — vara definitiva.

Till grund för 1968 års prisöverläggningar beträffande brödsäd bör, förutom indexutfallet, läggas en kalkyl över regleringsekonomin för spannmål, där utgångspunkterna bör vara fjolårets preliminära inlösenpris, en beräkning av den totala brödsädsskörden grundad på uppgifter om höstsädd m. m., en förmalningsavgift av 6 kr. samt den beräknade exportkostnaden.

När stödpriserna för fodersäd fastställs bör i första hand ske en avvägning gentemot de preliminära inlösenpriserna för brödsäd. Vidare beaktas den sannolika världsmarknadsprisutvecklingen för fodersäd samt den inhemska animalieproduktionens omfattning.

Regleringsföreningen skall vid fastställandet av de definitiva inlösenpriserna för brödsäd iakta att det preliminära priset icke får överskridas. Skulle skörden bli större än som beräknats och regleringsekonomin därigenom försämrats i väsentlig omfattning, skall det definitiva inlösenpriset sättas lägre än det preliminära och förmalningsavgiften höjas i motsvarande mån. Det bör ankomma på statens jordbruksnämnd att meddela beslut om här avsedd ändring av förmalningsavgiften. Blir skörden lägre än som beräknats skall beaktas att på grund härav uppkommande överskott i regleringsekonomin skall tillföras föreningens konjunkturutmättningsfond. Likaledes skall beaktas att eventuellt överskott i regleringsekonomin till följd av högre världsmarknadspriser än som förutsatts vid fastställandet av det preliminära inlösenpriset skall tillföras konjunkturutmättningsfonden samt att underskott i regleringsekonomin på grund av lägre världsmarknadspriser än som förutsatts i första hand skall täckas ur fonden. Bottenpriserna för brödsäd skall sättas i skälig relation till de för fodersäd gällande stödpriserna.

Med instämmande i ett av Svensk Spannmålshandel framlagt och av statens jordbruksnämnd tillstyrkt förslag förordar kommittén att viss stimulans lämnas för att åstadkomma en ökad inhemsk odling av vårvete med hög proteinhalt av god kvalitet, s. k. kvalitetsvete. Kommittén anser dock att stimulansen bör lämnas i form av ett särskilt kvalitetstillägg och inte genom ett högre, för kvalitetsvete särskilt gällande inlösenpris. Med hänsyn till att införselavgiften i dylikt fall kommer att avpassas för att skydda inlösenpriset för normalvete, kan avgiften i vissa lägen bli otillräcklig som prisskydd åt kvalitetsvetet. Regleringsföreningen bör därför äga rätt att i förekommande fall i förtid inlösa kvalitetsvete samt att, med anlitande av tillgängliga regleringsmedel, i erforderlig utsträckning rabattera kvalitetsvetepriset.

Kommittén föreslår vidare vissa tekniska förenklingar av spannmålsregleringen. Sålunda bör det hittillsvarande systemet med mittpris och prisgränser för brödsäd slopas. Införselavgifterna för brödsäd bör vara rörliga,

så att de fortlöpande kan utjämna världsmarknadsprisernas växlingar. Eftersom det inte kan förutsättas att världsmarknadspriserna på vete och råg rör sig parallellt, kräver systemet skilda avgifter för dessa varor. Det inlösenpris, som införselavgiften skall skydda, inkluderar ränte- och lagringskostnader för spannmålen från skördetillfället till hembudsdagen den 1 april påföljande år. Detta innebär att det inhemska marknadspriset vid regleringsårets början som regel understiger inlösenpriset med drygt 5 kr. per dt och att priserna efter den 1 april fortsätter att stiga med omkring 70 öre per dt och månad. En rörlig införselavgift, som anpassas efter denna prisulveckling, blir sålunda väsentligt lägre vid regleringsårets början än vid dess slut. Med hänsyn till att ny skörd vanligen inte lämpar sig för förmalning tidigare än i oktober månad och då handeln inom landet med brödspannmål i allt väsentligt torde vara avslutad i juli månad, synes den gradvisa förändringen av införselavgiften på grund av rörelserna i den inhemska prisnivån utan olägenhet kunna begränsas till tiden den 15 oktober — den 15 juli.

För beräkning av världsmarknadsprisets växlingar bör förändringarna i de av EEC publicerade importnoteringarna läggas till grund. Om dessa förändringar icke påkallar tätare ändringar av införselavgifterna bör avgifterna justeras en gång i månaden. Ändringsbeslut bör meddelas av jordbruksnämnden.

Regleringsföreningen bör liksom hittills tillföras införselavgifter för brödsäd för att genomföra s. k. utbytesexport av brödsäd i erforderlig omfattning. Om omständigheterna ej annat påkallar bör föreningen avräkna denna exportverksamhet med jordbruksnämnden i efterskott vid varje regleringsårsskifte. Anledning föreligger enligt kommitténs mening ej längre att, såsom nu tillämpas, fondera viss del av införselavgiften för brödsäd.

Det bör vidare ankomma på föreningen att i erforderlig utsträckning, inom ramen för tillgängliga regleringsmedel, genom export avlyfta de överskott som uppkommer av fodersäd och kli. Föreningen bör för ändamålet i mån av behov årligen tillföras införsel- och tillverkningsavgifter för fodermedel intill ett belopp av högst 30 milj. kr. Sådant behov skall anses föreligga då behållningen i konjunkturutjämningsfonden ej överstiger 100 milj. kr.

För att regleringsföreningen skall kunna fullgöra sina marknadsreglerande åligganden på ett tillfredsställande sätt bör eftersträvas att konjunkturutjämningsfonden normalt uppgår till mellan 80 och 100 milj. kr. I de förutnämnda kalkylerna angående regleringsekonomin får inte förutsättas att fonden vid regleringsårets slut kommer att underskrida 50 milj. kr. För spannmålsregleringen avsedda medel bör, oavsett deras ursprung, stå till förfogande för att täcka Svensk Spannmålshandels samtliga kostnader. Sålunda må exempelvis medel, som influtit genom brödsädsregleringen, få användas även för att avsätta fodersäd.

Det bör ankomma på jordbruksnämnden att vidta de ändringar av och

tillägg till gällande kvalitetsbestämmelser och prisregleringsskalor, som kan föranledas av här framlagda förslag eller som eljest kan visa sig ändamålsenliga för att fullgöra prisregleringen. Sådana ändringar och tillägg bör dock ej utan Kungl. Maj:ts godkännande få påverka jordbrukets inkomster av spannmålsodlingen.

Åt jordbruksnämnden bör vidare uppdras att, såsom föreslagits av 1960 års jordbruksutredning, se över nu gällande prisortssystem.

Beträffande prissättningen för regleringsåret 1967/68 föreslår kommittén följande.

Enligt kalkyler, som jordbruksnämnden tillhandahållit kommittén, kan betydande exportöverskott såväl av brödsäd som fodersäd väntas uppstå under regleringsåret. Detta innebär risk för stora påfrestningar på regleringsekonomin. Kommittén anser därför att de prisförbättringar, som kan genomföras för brödsäden detta regleringsår, bör ta sig uttryck i — förutom den nämnda stimulansen till odling av kvalitetsvete — en förstärkning av regleringsekonomin genom höjning av förmalningsavgiften för vetet. Vad däremot angår råg kommer ej något exportöverskott att uppstå. Tvärtom beräknas ett inte oväsentligt importbehov föreligga. Följaktligen kommer denna vara ej att belasta regleringsekonomin med exportbidrag. Med hänsyn härtill föreslås att förmalningsavgiften för råg sänks.

Vad angår stimulansen till odling av kvalitetsvete har kommittén inget att erinra mot att denna — i enlighet med jordbruksnämndens och Svensk Spannmålshandels förslag — fastställs till 5 kr. per dt. Inlösenpriserna för vetet och råg föreslås bli oförändrade 57:50 kr. per dt. Förmalningsavgiften för vetet höjs med 2 kr. per dt till 9:25 kr., medan förmalningsavgiften för råg föreslås sänkt med 2:25 kr. per dt till 5 kr.

Med utgångspunkt från det sålunda föreslagna inlösenpriset och EEC:s importnoteringar den 24 februari 1967, som för normalvete utgjorde 31:64 kr. per dt och för råg 31:69 kr. per dt, skulle införselavgiften den 1 april 1968 bli 33 kr. per dt för såväl vetet som råg.

Som föreslagits i det föregående bör det ankomma på jordbruksnämnden att fastställa införselavgifterna för vetet och råg. Vid fastställandet av införselavgifterna för tiden fr. o. m. den 15 oktober 1967 bör nämnden utgå från nyssnämnda avgift om 33 kr., dels minskad med ränte- och lagringskostnader under 6 månader, dels minskad eller ökad med de belopp, varmed EEC:s importnoteringar för vetet resp. råg vid den tidpunkt då avgifterna fastställs stigit eller sjunkit i förhållande till de nyss angivna noteringarna den 24 februari 1967. I samband med övergången till den nya ordningen för spannmålsregleringen bör vidare vidtas de ändringar av införselavgifterna för mjöl och gryn av vetet och råg, som kan föranledas av ändringarna i spannmålsregleringen. Härvid skall dock iakttas, att kompensationsavgiften skall ligga fast. Allteftersom införselavgifterna för brödsäd i enlighet med det nya systemet justeras under året, skall motsvarande justeringar vidtas av införselavgifterna för mjöl och gryn.

På grund av att svensk export av fodersäd under senare år visat sig ekonomiskt gynnsammare än export av brödsäd samt med tanke på den ökande fläskproduktionen är en viss höjning av fodersädspriserna motiverad. Med hänsyn till kornets högre marknadsvärde bör emellertid prisspänningen mellan korn och havre något ökas. I enlighet härmed föreslås att stödpriset för korn höjs med 3 kr. per dt och stödpriset för havre med 2 kr. per dt. Detta innebär ett stödpris för korn av 1967 års skörd av 51 kr. per dt och för havre av 47:50 kr. per dt att gälla den 1 april 1968.

Prisregleringen för till människoföda tjänliga *ärter*, *bönor* och *linser* föreslår kommittén skall behållas vid sin nuvarande utformning, vilket innebär att prissättningen på ärter och bönor även i fortsättningen skall styras av införselavgifter men ej av prisgränser. För ärter föreslås införselavgiften höjd från nuvarande 18:20 kr. per dt till 20 kr. och för bönor från 56:65 kr. per dt till 60 kr. Linser föreslås även i fortsättningen få importeras fritt. Vidare föreslås att jordbruksnämnden, efter att ha hört förhandlings- och konsumentdelegationerna, får disponera medel inom införselavgiftsmedlens normalram för kvalitetsbefrämjande åtgärder för bruna bönor.

För fortsatt utveckling av odlingen av s. k. *konservärter* skall högst 250 000 kr. för vartdera regleringsåret få disponeras av de regleringsmedel, som liksom hittills avdelats för upplysningsverksamhet.

Då stödet åt hampodlingen numera borttagits saknas enligt kommitténs uppfattning skäl för att behålla *hampa* och *hampfrö* i jordbruksregleringen. De bör sålunda avföras från regleringen.

Kommittén anser vidare, att jordbruksnämnden och lantbruksstyrelsen bör få i uppdrag att utreda frågan om och på vilket sätt ökat skydd för den inhemska odlingen av *vallväxtfrö* bör ordnas.

Oljeväxter m. m.

Produktions- och marknadsförhållanden. Odlingen av oljeväxter har som framgår av följande tabell visat stora variationer i areal under senare år som följd bl. a. av ogynnsamma betingelser vid sådden.

	1950/54	1955/59	1963	1964	1965	1966
Skördade arealer, ha						
Höstraps och höstrybs	73 800	61 460	45 670	60 160	69 200	31 300
Vårraps och vårrybs..	28 540	7 150	8 560	18 240	16 200	16 800
Övriga oljeväxter	30 450	7 110	20 960	22 210	8 800	6 100
Summa	132 790	75 720	75 190	100 610	94 200	54 200
Totalskörd, milj. kg						
18 % vattenhalt						
Höstraps och höstrybs	139,1	125,7	90,1	151,2	192,1	67,2
Vårraps och vårrybs..	31,5	6,2	12,8	30,0	24,4	24,1
Övriga oljeväxter	35,1	8,0	28,3	39,9	12,5	8,2
Summa	205,7	139,9	131,2	221,1	229,0	99,5

	1950/54	1955/59	1963	1964	1965	1966
Innehåll av olja, milj. kg	72,7	47,5	40,2	72,0	77,1	32,1
Innehåll av foder, milj. kg	107,6	66,2	64,1	103,7	104,6	47,2

Innehållet av olja i 1966 års skörd motsvarar omräknat till margarin ca 39 milj. kg dvs. 31 % av den beräknade inhemska konsumtionen av margarin år 1966/67.

Foderinnehållet i 1966 års skörd av oljeväxter motsvarar i foderenheter räknat 9 % av den beräknade totala förbrukningen inom landet av oljekraftfoder år 1966/67.

Konsumtionen av hushållsmargarin har under senare år ökat med ca 3 % per år. Bageriernas margarinförbrukning har däremot årligen minskat med ca 3 %. Uppgången i förbrukningen per capita av smör och hushållsmargarin synes sedan början av 1950-talet ha stagnerat. Utvecklingen av matfettskonsumtionen i milj. kg framgår närmare av följande tabell.

	1959/ 60	1960/ 61	1961/ 62	1962/ 63	1963/ 64	1964/ 65	1965/ 66
<i>Margarin</i>							
Hushållsmargarin,							
inhemsk vara	90,3	91,0	91,5	88,7	93,3	98,7	98,8
importerad vara	2,8	3,3	3,8	3,4	4,6	5,0	5,0
Summa							
hushållsmargarin	93,1	94,3	95,3	92,1	97,9	103,7	103,8
Bagerimargarin	26,1	26,4	24,8	23,9	22,6	22,1	20,8
Summa margarin	119,2	120,7	120,1	116,0	120,5	125,8	124,6
<i>Övrigt matfett</i>							
(utom smör)	7,1	11,9	12,8	12,7	14,0	15,3	15,6
<i>Matfett, totalt</i>							
(inkl. smör)	198,3	203,7	205,5	202,4	208,4	209,2	206,0

Importen av vegetabiliska fetträvaror har uttryckt i mängd olja uppgått till ca 40 milj. kg under senare år. Motsvarande export har växlat mellan olika år i takt med oljeväxtskördens storlek. Totala mängden fett och fetträvaror som omsatts i utrikeshandeln under åren 1963/64—1965/66 framgår av följande tabell (milj. kg).

	Vegetabiliska fettråvaror uttryckta i olja	Övrigt fett ¹ exkl. smör	S:a fett exkl. smör	Smör räknat i fettinnehåll (83,3 %)	S:a fett
<i>1963/64</i>					
Import	42,9	110,5	153,4	0,0	153,4
Export	7,1	60,3	67,4	9,0	76,4
Nettoimport	35,8	50,2	86,0	— 9,0	77,0
<i>1964/65</i>					
Import	42,8	105,4	148,2	0,6	148,8
Export	27,1	59,6	86,7	4,8	91,5
Nettoimport	15,7	45,8	61,5	— 4,2	57,3
<i>1965/66</i>					
Import	54,5	98,4	152,9	0,2	153,1
Export	22,4	55,2	77,6	8,3	85,9
Nettoimport	32,1	43,2	75,3	— 8,1	67,2

¹ Vegetabiliskt och animaliskt fett.

Gällande reglering. Fettvaruregleringens primära syfte är dels att ge inhemska matoljeväxter samma skydd som övriga jordbruksprodukter, dels att ge stöd åt smörproduktionen genom minskning av prisspanningen mellan smör och margarin. Regleringen ger även ett avsättningsskydd åt inhemskt slakterifett.

Stödet åt oljeväxtodlingen utgår enligt samma grunder som stödet åt annan jordbruksproduktion. Som mätare på den inhemska prisnivån används priset på höstraps med 47 % fetthalt och 18 % vattenhalt. Med stöd av förordningen den 7 juni 1956 (nr 403) angående reglering av införseln av fettråvaror och fettvaror, m. m. (ändrad senast 1964: 816) tas införselavgift ut på vegetabilisk olja och annat fett. Avgiften är fast så länge det på visst sätt beräknade priset på rapsfrö ligger mellan prisgränserna. Med stöd av nämnda förordning tas dessutom ut en rörlig regleringsavgift på såväl importerade fettvaror som olja som utvunnits ur svenskt oljeväxtfrö. Införselavgiften och regleringsavgiften fördyrar margarinråvarorna så att avsedd prisspanning mellan smör och margarin nås. Kungl. Maj:t kan vidare med stöd av nyss nämnda förordning föreskriva tvångsinblandning av svensk vegetabilisk olja i margarin och liknande produkter. Tvångsinblandning har hittills inte behövt tillgripas eftersom överenskommelse har träffats mellan Sveriges Oljeväxtintressenter och Svenska Extraktionsföreningen, som är en sammanslutning av margarintillverkarna, om att denna årligen skall överta en kvantitet svenskt oljeväxtfrö som står i visst förhållande till margarinproduktionens volym. Åtagandet har under perioden 1959/60—1965/66 omfattat ca 100 milj. kg torkat frö per år.

Extraktionsföreningen köper upp fröet till ett kalkylerat världsmarknads-

pris, med tillägg av ett belopp som motsvarar införselavgiften för den olja som utvinns ur fröet. Världsmarknadspriset beräknas med ledning av internationella noteringar på jordnöts- och sojaolja. Det aritmetiska medeltalet av nämnda noteringar, som anses motsvara världsmarknadspriset på rapsolja, utgör även underlaget för att bestämma införselavgifterna för fettvaror.

Utöver nämnda avgifter utgår en särskild införselavgift på margarin, konstister, bakhjälpmedel m. m. för att dels lämna egentligt manufaktureringsskydd, dels kompensera margarinindustrin för tidigare nämnda köp-åtagande.

Fr. o. m. den 1 mars 1967 utgår den generella införselavgiften för fettvaror med 95 öre/kg och regleringsavgiften med 20 öre/kg för fett och oljor och med 115 öre/kg för vissa fettsyror. Införselavgiften motsvarar ca 78 öre och regleringsavgiften ca 16 öre per kg vanligt hushållsmargarin. Den totala avgiftsbelastningen på margarinet är således ca 94 öre/kg. Vid import av margarin utgör införsel- och regleringsavgifterna sammanlagt 121 öre/kg.

För fettemulsion som innehåller mindre än 82 % fett utgår med stöd av förordningen den 5 juni 1953 (nr 396) om accis å fettemulsion m. m. accis med högst två kr. per kg. Med fettemulsion avses varje grädd- eller mjölkliknande vara i vilken ingår annat fett än mjölkfett och som är avsedd för konsumtion. För fettvaror i vilka ingår annat fett än mjölkfett och som används för framställning av produkt som kan användas som ersättningsmedel för grädde eller för beredning av sådant ersättningsmedel utgår med stöd av förordningen den 5 juni 1953 (nr 397) angående avgift för fettvaror som användas för framställning av fettemulsion m. m. (ändrad 1954: 307) avgift med högst fem kr. per kg använd fettvara. Denna avgift och accisen på fettemulsion betalas till kontrollstyrelsen.

För att priset på svenskt slakterifett skall kunna hållas på en nivå som motsvarar världsmarknadspriset med tillägg av införsel- och regleringsavgift får Svensk Kötthandel av slaktdjursavgiftsmedel täcka kostnaderna för export av slakterifett.

För importerat fett som förbrukas inom den tekniska industrin lämnas restitution av erlagd införsel- och regleringsavgift. Till teknisk industri som använder svensk vegetabilisk olja resp. svenskt slakterifett lämnas regleringsavgift med belopp som motsvarar den sammanlagda avgift som skulle utgått om varan importerats. Regleringsbidrag och återbäring av införsel- och regleringsbidrag utgår i fråga om importerad vara och svensk vegetabilisk olja ur regleringsavgiftsmedlen med belopp som motsvarar regleringsavgifterna och ur införselavgiftsmedlen med belopp som motsvarar införselavgifterna. Regleringsbidrag för slakterifett utgår ur regleringsavgiftsmedlen. Av dessa disponeras viss del för att bestrida det belopp som i enlighet med det svensk-danska jordbruksavtalet inom ramen för EFTA årligen skall föras över till Danmark. Återstoden av regleringsavgiftsmedlen inlevereras till statsverket.

Inkomsten av regleringsavgifter och användningen därav framgår av följande tabell (milj. kr.).

År	Influtet belopp	Användning av influtna medel		
		Regleringsbidrag för s. k. tekniskt fett	Inleverans till statskassan	Utbetalning till Danmark
1959/60	65,4	22,0	43,4	—
1960/61	85,5	27,0	58,5	—
1961/62	96,4	29,8	56,6	10
1962/63	81,6	32,7	28,9	20
1963/64	57,5	29,5	7,0	21
1964/65	49,5	29,3	0,2	20

Av medel som inflyter i form av införselavgifter tillförs Sveriges Oljeväxtintressenter inom normalramen visst belopp för att täcka föreningens kostnader för att ta hand om, bearbeta och sälja skörden av oljeväxter. Härvid har för innevarande regleringsår föreskrivits att ett belopp som svarar mot tidigare lämnat stöd åt spånadslinodlingen inte får tas i anspråk. Vidare gäller att för stödet åt oljelinodlingen får under innevarande regleringsår användas högst 150 000 kr. I sin verksamhet skall föreningen, som står under jordbruksnämndens överinseende, följa av jordbruksnämnden utfärdade direktiv. Föreningen fastställer årligen inlösenpris för oljeväxtfrö. Härvid skall föreningen beakta det internationella prisläget och utvecklingstendenserna på världsmarknaden för animaliska och vegetabiliska fettämnen, dock främst för jordnöts- och sojaolja. Den beräknade storleken av skörden av matoljeväxtfrö samt de inhemska avsättningsmöjligheterna för denna skall även beaktas. Hänsyn skall också tas till det nettobelopp, som regleringsföreningen under året beräknas bli tillförd i form av införselavgifter för fettvaror. Med ledning av nämnda faktorer skall inlösenpriset avvägas så att föreningens kostnader för att ta hand om och avsätta fröskörden kan antas bli täckta av disponibla medel. Inlösenpriset för oljeväxtfrö med 18 % fetthalt har under åren 1959—1966 varit följande.

	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Inlösenpris, kr./dt	70	80	82	88	100	89	75	85

Jordbruksutredningen. De nuvarande regleringarna på mejeri- och fettområdet tenderar enligt utredningen att konservera en från samhälls-ekonomisk synpunkt olönsam överproduktion av mjölk. Genom avgiftsbelastningen på margarinråvarorna får även margarinconsumenterna bidra till att skydda den inhemska smörförsäljningen och därmed mjölkproduktionen.

Den svenska oljeväxtodlingen anser utredningen bör erhålla ett skydd i likhet med övrig svensk jordbruksproduktion. Gränsskyddet för oljeväxt-

odlingen har hittills varit betydligt lägre än för andra grödor. Ur samhälls-ekonomisk synpunkt anser därför utredningen en ökad oljeväxtodling vara lämplig som ersättning vid minskad odling av grödor med högt gränsskydd.

Utredningen anser att den nuvarande fettregleringen bör i stort sett behållas. Den speciella belastningen i form av regleringsavgift bör emellertid slopas. Restitutionsförfarandet för tekniskt fett bör vidare ses över med hänsyn till att det i sin nuvarande form torde ge vissa möjligheter till användning av tekniskt fett till ändamål, där restitution inte bör utgå.

Det pris som margarinindustrin betalar för oljeväxtfrö beräknas med ledning av världsmarknadspriserna på jordnöts- och sojaolja. Utredningen framhåller att världsmarknadspriset på rapsolja utgör ett riktigare underlag. Under år 1965 var genomsnittspriset för rapsolja 25 öre lägre än medeltalet av världsmarknadspriserna för jordnöts- och sojaolja. För att vidmakthålla odlarpriset på oljeväxter vid byte av noteringsunderlag skulle krävas antingen en införselavgiftshöjning med 25 öre eller att Sveriges oljeväxtintressenter fick disponera ett ökat belopp av införselavgiftsmedel. Utredningen förordar att statens jordbruksnämnd får uppdrag att undersöka vilken mätare på rapsoljepriset som bör användas i fortsättningen.

Ledamöterna *Bengtsson, Hansson, Holmström, Håkansson, Oscarsson* och *Åstrand* anför i *särskilt yttrande* och *reservation* att ett borttagande av regleringsavgiften på fett innebär en sänkning av priset på slakterifett motsvarande nämnda avgift. Reservanterna förutsätter att åtgärder vidtas så att ett eventuellt slopande av regleringsavgiften inte påverkar inkomstförmållandena inom kött- och fläskproduktionen. Vidare pekar reservanterna på att regleringsavgifterna f. n. används bl. a. till att täcka kostnaderna för slakterifett till tekniskt ändamål. Om regleringsavgiften slopas förutsätts att kostnaderna för regleringsbidragen liksom hittills täcks av medel inom budgeten.

Reservanterna framhåller att om införselavgiften inte höjs i samband med en övergång till rapspriset på världsmarknaden som underlag för beräkning av prisnivån för fett inom landet kommer detta att medföra ett lägre odlarpris på oljeväxter såvida Sveriges oljeväxtintressenter inte tillförs ett ökat belopp av införselavgiftsmedel utöver normalramen. Reservanterna förutsätter dock att införselavgiften automatiskt anpassas till det ändrade noteringsunderlaget så att jordbrukets inkomster från såväl oljeväxtodlingen som slakterifettet inte påverkas.

Remissyttrandena. *Jordbruksnämndens konsumentdelegation, statens pris- och kartellnämnd, NO, LO, Svenska skogsarbetareförbundet, Sveriges industriförbund, SAF* samt *KF* tillstyrker utredningens förslag att avskaffa regleringsavgiften på fettvaror.

RLF och *SL* har inte någon invändning mot att nu utgående fettregle-

ringsavgift om ca 20 öre slopas från den 1 september 1967, men erinrar om att den sänkning av margarinpriset som därigenom blir möjlig försämrar avsättningsmöjligheterna för smör. Förbunden hänvisar vidare till vad som anförs i särskilt yttrande och reservation av ledamoten Bengtsson m. fl. beträffande regleringen av priserna på oljeväxtfröer.

Statens jordbruksnämnd anför att om regleringsavgiften för fettvaror tas bort och en ny lägre mätare införs på rapsoljepriset inverkar detta på möjligheterna att med inflytande medel bestrida kostnaderna för stödet av oljeväxtodlingen och för de regleringsbidrag, som behövs för att upprätthålla en lågprislinje för tekniskt fett. Även en ökning av odlingen av oljeväxter kan inverka på regleringsföreningens ekonomi och på behovet av anslags- och regleringsmedel. Tillräckliga förutsättningar föreligger emellertid inte nu för en beräkning av storleken av sådan inverkan.

Nämnden delar utredningens uppfattning om att en direkt avläsning av rapsoljevärdet på världsmarknaden i och för sig är önskvärd. Numera förekommer i London regelbundet en notering som avser olja utan ursprungsbeteckning vilken torde vara användbar för ändamålet. En jämförelse mellan rapsoljevärdet beräknat med hittills tillämpad metodik och nämnda rapsoljenotering visar enligt nämnden att den senare kan väntas ligga ca 15 öre per kg lägre än det på jordnöts- och sojaoljenoteringarna grundade värdet. Nuvarande noteringsunderlag anser nämnden bör kunna användas som reservnotering om londonnoteringen inte skulle visa sig tillförlitlig som prismätare.

Jordbruksnämnden konstaterar att utredningens förslag att ta bort regleringsavgifterna endast omfattar den avgift som avser förbättring av smörets konkurrensläge gentemot margarinet. Ett genomförande av förslaget skulle således inte innebära att de regleringsavgifter som nu tas ut för speciella behov slopas.

Sveriges grossistförbund och *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri* anser att frågan om den framtida svenska oljeväxtodlingen är så viktig att den bör ytterligare utredas innan reglerings-systemet slutgiltigt utformas. Nuvarande regleringsavgifter bör dock kunna avskaffas vid ingången av regleringsåret 1967/68.

KF konstaterar att oljeväxtodlingen i Sverige synes främst vara motiverad av beredskapsskäl. Styrelsen ställer sig därför tveksam till utredningens tanke att en ökad oljeväxtodling skulle vara lämplig som ersättning för minskad odling av andra vegetabilier.

Jordbrukspriskommittén. Kommittén tillstyrker det av jordbruksutredningen framlagda förslaget att man skall slopa den regleringsavgift, som i syfte att förbättra smörets avsättningsmöjligheter nu tas ut på margarinråvaror. Denna avgift bestäms för kalendermånad och utgår i mars 1967 med 20 öre per kg. Avgiftens storlek är beroende av världsmarknadspriset

serna på fettråvarorna i fråga och av införselavgiftens höjd. Det är därför ej möjligt att i förväg beräkna regleringsavgiftens storlek för augusti 1967. I den mån en regleringsavgift utgår under augusti kommer dock givetvis dess borttagande den 1 september att medföra ett motsvarande förbilligande av margarindråvarorna.

Den regleringsavgift som utgår för fettsyror bör tills vidare kvarstå.

Införselavgiften för fettvarorna och priset på det oljeväxtfrö margarinindustrin åtar sig att köpa beräknas nu med ledning av medeltalet av världsmarknadspriserna på jordnöts- och sojaolja. Orsaken till denna konstruktion är att det saknades säkra noteringar på rapsolja när regleringen infördes. Jordbruksutredningen har framhållit att världsmarknadspriset för rapsolja givetvis utgör ett riktigare underlag för denna beräkning. Samtidigt har jordbruksutredningen konstaterat att världsmarknadspriset för rapsolja regelmässigt ligger lägre än det medeltal som hittills använts för beräkningarna och att man därför vid övergång till rapsoljenoteringen måste — om man vill hålla odlarpriset för oljeväxterna oförändrat — antingen höja införselavgiften eller tillföra oljeväxtodlingens regleringsförening ett ökat belopp av avgiftsmedel.

Jordbruksnämnden har i sitt yttrande över utredningen på denna punkt anfört bl. a., att i London numera regelbundet förekommer en notering för rapsolja »utan ursprungsbeteckning», avseende leverans ex tank Rotterdam. Vid användning av denna notering för svenska förhållanden får man sålunda göra ett tillägg för frakt- och försäkringskostnader. Om den svenska oljan har ett högre kvalitetsmässigt värde får vidare, enligt vad nämnden framhåller, ett tillägg göras för denna faktor. Emellertid har nämnden även framhållit, att uppehåll har förekommit i rapsnoteringen, varför man om priset baseras på denna notering måste ha tillgång även till en »reservnotering». Förslagsvis anser nämnden att man i sådant fall liksom nu skulle kunna tillämpa medeltalet av jordnöts- och sojaoljenoteringarna med erforderliga korrigeringar.

Kommittén tillstyrker att man den 1 september 1967 går över till rapsoljenoteringen som beräkningsbas på sätt som föreslagits av jordbruksutredningen och som närmare utvecklats av jordbruksnämnden. För det fall noteringen skulle visa sig ej kunna tillämpas, bör Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, jordbruksnämnden äga besluta om noteringsunderlaget.

Rapsoljenoteringen har under senare år legat i genomsnitt omkring 15 öre lägre än den notering som registrerats enligt hittills tillämpade beräkningsmetoder. Differensen har dock vid olika tidpunkter växlat i storlek och man kan därför nu ej närmare beräkna hur stor denna kommer att vara vid utgången av löpande regleringsår. Emellertid anser kommittén att omläggningen ej bör få inverka på odlarpriset för oljeväxtfrö. Kom-

mittén anser vidare att förutsättningar bör föreligga för en viss höjning av odlarpriset för 1967 års skörd. Inlösenpriset för höstraps av 1966 års skörd utgör 85 öre per kg vilket motsvarar ca 90 % av det inom EEC gällande »gemensamma riktpriiset till producent» under regleringsåret 1967/68. Kommittén har beräknat att utrymme för höjning av inlösenpriset för 1967 års skörd till ca 90 öre kan föreligga vid skörd av normal omfattning, under förutsättning att införselavgiften för rapsolja bestäms till 1 kr. den 1 september 1967 och föreningen Sveriges Oljeväxtintressenter tillförs införselavgifter av högst 57 milj. kr. För detta ändamål bör föreningen i mån av tillgång tillföras dels högst 55 milj. kr. av inflytande införselavgifter och dels det belopp om ca 1,8 milj. kr., som enligt beslut av 1966 års riksdag reserverats inom normalramen för 1966/67 och som hållits inne av föreningens andel inom denna ram.

Av nyss nämnda 55 milj. kr. kan ca 6 milj. kr. beräknas motsvara den ökning av medelsbehovet, som följer av sänkningen av försäljningspriset på den svenska oljan genom omläggning av noteringsbas. Det sistnämnda beloppet bör inte belasta det rambelopp för införselavgiftsmedel, som ställts till jordbrukets förfogande för prisregleringsändamål.

Gränsskyddet för oljeväxtodlingen är nu så konstruerat, att införselavgift tas ut på oljor och fetter men ej på oljehaltiga fröer och frukter. Däremot fastställs mittpris och prisgränser för svenskt rapsfrö. Mittpriset är från den 1 mars 1967 106,5 öre och prisgränserna resp. 91 och 122 öre. Den nuvarande höga mittprisnivån för oljeväxtfrö sammanhänger inte med förändringar av den internationella prisnivån utan med de upprepade höjningar av prisgränserna, som föranletts av regelutlösningar. De höjda prisgränserna kan, på grund av risken för en för stor odling, ej utnyttjas vid prissättningen till odlarna. En sänkning av mittprisnivån och därmed av prisgränserna är sålunda befogad. Kommittén föreslår att mittpriset per den 1 september 1967 bestäms till 90 öre, således till en nivå som motsvarar det tidigare beräknade inlösenpriset för 1967 års skörd. Prisgränsernas avstånd från mittpriset är nu $\pm 15\%$. En viss krympning, förslagsvis till $\pm 10\%$, synes befogad. Härvid blir prisgränserna 81 resp. 99 öre, vilket vid en införselavgift av 1 kr. motsvarar en rapsoljenotering på världsmarknaden av ca 1:06 resp. 1:55 kr. Londonnoteringen för rapsolja utan ursprungsbeteckning ex tank Rotterdam har under de sex år den förekommit endast vid ett fåtal tillfällen legat utanför dessa värden.

I samband med att den kvantitativa regleringen av importen av margarin slopades och som kompensation för tvånget för den svenska industrin att blanda in svensk olja, infördes genom riksdagsbeslut år 1956 (prop. 165, JoU 30, rskr 316) en särskild införselavgift. Denna bestämdes till 25 öre per kg för margarin och för bakhjälpmedel med en fetthalt av mer än 60 %. För bakhjälpmedel med fetthalt överstigande 24 men ej 60 % be-

stämdes avgiften till 20 öre. Av beloppen 25 resp. 20 öre utgjorde 7 öre manufaktureringsskydd. Till följd av en enstaka tillämpning av 5 %-regeln för införselavgifterna utgör avgiftsbeloppen numera 26,25 öre resp. 21 öre.

Genom att man nu övergår till att värdera den svenska oljan efter världsmarknadsnoteringen för raps, vilken notering som förut nämnts regelmässigt ligger lägre än den hittills begagnade noteringsbasen, bortfaller den »överbetalning» av den svenska oljan, som margarinindustrin hittills erlagt. Det inköpsåtagande i fråga om svensk olja, som industrin gjort i syfte att undgå att inblandningstvånget tillämpas, kommer därefter att innebära en belastning för industrin i huvudsak endast vad avser risken för förluster genom att man ej kan uppnå det för rapsoljan noterade världsmarknadspriset för de partier olja som industrin eventuellt kan vilja exportera. Behovet av kompensation för det potentiella inblandningstvånget genom en särskild införselavgift för färdigvarorna bortfaller sålunda till stor del.

Kommittén föreslår med anledning av det anförda att den särskilda införselavgiften nedsätts till 14 öre för margarin och för bakhjälpmedel med en fetthalt av mer än 60 %. För bakhjälpmedel med fetthalt som överstiger 24 men ej 60 % föreslås avgiften bli nedsatt till 10 öre. Från margarinindustrins sida har man efter överläggningar med kommittén förklarat sig kunna godkänna den här föreslagna avgiftssänkningen för margarin. Kommittén förordar för sin del att den särskilda införselavgiftens storlek omprövas efter tvåårsperiodens utgång. Vid överläggningarna har man dessutom från margarinindustrins sida förklarat sig beredd att för regleringsåren 1967/68 och 1968/69 förlänga nuvarande inköpsåtagande beträffande inhemskt rapsfrö.

Prisnivån för svenskt slakterifett inom landet hålls nu i princip uppe vid en nivå som motsvarar summan av världsmarknadspris, införselavgift och regleringsavgift. Överskott av slakterifett exporteras varvid exportkostnaden täcks av föreningen Svensk Kötthandel med anlitan av slaktdjursavgiftsmedel. Exportkostnaden har för de senaste tre verksamhetsåren utgjort i genomsnitt ca 18 milj. kr.

För att den tekniska industri, som använder slakterifett som råvara, skall vara konkurrenskraftig mot industrin i andra länder, erhåller denna industri restitution av införsel- och regleringsavgift för förbrukat importerat slakterifett och regleringsbidrag motsvarande den totala avgiftsbelastningen vid förbrukning av svenskt slakterifett. Regleringsbidraget utgår av regleringsavgiftsmedel. Kostnaden utgjorde i genomsnitt för de tre senaste budgetåren ca 12 milj. kr. per år.

Produktion, förbrukning och export av svenskt slakterifett kan i ungefärliga tal anges till följande (milj. kg/år).

	Produktion	Förbrukning	Export
Matnyttigt	15	7	8
Tekniskt	23	12	11
	<hr/> 38	<hr/> 19	<hr/> 19

Om regleringsavgiften såsom föreslagits slopas från den 1 september 1967, kommer regleringsbidraget från samma tidpunkt att avse utjämning av den genom införselavgiften åstadkomna fördyringen av svenskt slakterifett.

Den hittillsvarande ordningen har varit administrativt besvärlig och lett till vissa icke önskvärda konsekvenser för föreningen Svensk Kött-handels regleringsekonomi. Som framgår av nyss angivna siffror har sålunda ej mindre än 11 000 ton s. k. tekniskt slakterifett årligen exporterats. Med hänsyn till den inhemska, förhållandevis höga prisnivån på dylikt fett har exportkostnaderna blivit betydande.

Kommittén föreslår därför att regleringsbidraget för svenskt slakterifett för tekniskt ändamål slopas från den 1 september 1967. Detta medför att allt svenskt tekniskt slakterifett måste säljas till världsmarknadspris. Minskningen av jordbrukets intäkt av slakterifett kan enligt kommitténs mening lämpligen kompenseras genom att föreningen Svensk Kötthandel årligen tillförs ett belopp av 10 milj. kr. av införselavgifter utanför den hittillsvarande normalramen. Samtidigt minskar statsverkets kostnader för regleringsbidrag med ca 12 milj. kr./år. En fördel av denna omläggning blir även att den verksamhet kommer att upphöra, som innebär att man tillvaratar avfall för att utvinna sådant fett, vars faktiska värde ofta torde understiga framvinningskostnaderna.

Kommittén har förutsatt att vid import av slakterifett skall utgå införselavgift med samma belopp som för övrigt fett samt att restitution av erlagd införselavgift skall lämnas för importerat slakterifett, som används till tekniskt ändamål. Däremot skall för fettsyror av svenskt slakterifett varken regleringsbidrag eller exportbidrag utgå. Vid export av matnyttigt slakterifett medges exportbidrag liksom hittills.

Förda överläggningar med representanter för AB Karlshamns Oljefabriker och margarinindustrin har enligt kommitténs mening visat att förutsättningar finns för en överenskommelse mellan berörda parter om att industriell bearbetning ej skall ske av svenskt tekniskt slakterifett i syfte att göra det användbart för matnyttigt ändamål.

Föreningen Sveriges Oljeväxtintressenter har i skrivelse till statens jordbruksnämnd den 21 november 1966 anmält att odlingen av oljelin under senare år har arealmässigt gått mycket tillbaka — från 985 ha år 1961 till endast 80 ha år 1966. Föreningen har därvid dragit slutsatsen att det visat sig ej vara möjligt att upprätthålla en oljelinodling vid en fröprisnivå som står i rimlig relation till priserna för matoljaväxtfrö, samt

föreslagit att det statliga stödet åt oljelinodlingen skall upphöra fr. o. m. 1967 års skörd.

Från jordbruksnämndens sida har föreningens förslag lämnats utan erinran.

Kommittén föreslår att stödet åt oljelinodlingen slopas på det sätt föreningen föreslagit.

Jordbruksnämnden bör erhålla i uppdrag att undersöka möjligheterna till ytterligare förenklingar i fettvaruregleringen utöver de nu föreslagna.

I samband med att vissa av jordbruksnämnden förvaltade, under krisåren tillkomna clearingkassor avvecklades, beslöt 1957 års riksdag (prop. 1957: 1 bil. 11 s. 307) bl. a. att av nämndens clearingkassa för fettvaror ett belopp av 4 milj. kr. skulle ställas till nämndens förfogande för att användas till stöd för en av beredskapsskäl motiverad fortsatt odling av oljelin samt till stöd för spånadslinodlingen genom omhändertagande och avyttring av oljefrö från dessa odlingar. Det sålunda till nämndens förfogande ställda beloppet redovisas under benämningen linoljekassan. Sedan stödåtgärderna för oljelin och spånadslin genom beslut åren 1959 och 1961 omlagts, har från linoljekassan inte några medel tagits i anspråk. Behållningen var vid utgången av januari 1967 2 593 238: 25 kr., inberäknat upplupen ränta per den 31 december 1966. Kassan i fråga bör enligt kommitténs mening avvecklas och dess behållning föras till den på driftbudgetens inkomstsida upptagna inkomstiteln regleringsavgift och accis på fettvaror m. m.

Sockerbeter

Produktions- och marknadsförhållanden. Den svenska sockerbetsodlingen nådde sin största omfattning år 1954 då den uppgick till 59 420 ha. Under 1960-talet har odlingen minskat och samtidigt har arealen per odling ökat enligt följande sammanställning.

År	Areal, ha	Antal odlare	Areal per odling, ha
1959	51 096	24 440	2,09
1960	50 652	24 196	2,09
1961	49 828	23 838	2,09
1962	46 762	21 679	2,16
1963	40 380	19 200	2,10
1964	44 072	19 483	2,26
1965	41 727	18 435	2,26
1966	41 285	16 659	2,48

Arealavkastningen har som framgår av följande tabell varierat starkt under de senaste åren men har i genomsnitt uppgått till drygt 37 ton/ha mot 34,4 ton under perioden 1948—1956.

År	Arealavkastning, ton/ha	Sockerkhalt, %
1959	33,9	18,1
1960	47,7	16,4
1961	40,2	16,5
1962	30,8	16,7
1963	39,0	16,7
1964	39,3	17,0
1965	32,1	16,3
1966	34,7	16,6

Ur svenska och importerade danska betor och av importerat råsocker har Svenska sockerfabriks aktiebolaget tillverkat följande mängder socker, uttryckt i milj. kg.

År	Tillverkning ur		Total tillverkning
	betor	importerat råsocker	
1959	264	11	275
1960	332	4	336
1961	278		278
1962	203	14	217
1963	228	27	255
1964	276		276
1965	188	56	244
1966	208	83	291

Antalet råsockerbruk har under den senaste tioårsperioden minskat med fyra till två stycken medan antalet strösockerbruk är oförändrat sex. Raffineringen har koncentrerats till en anläggning mot tidigare två.

Antalet anställda vid sockerbruken och raffinaderiet uppgår till ca 1 800. Utöver den årsanställda personalen har sockerbruken under senare år för ett par månader under kampanjen anställt drygt 700 arbetare och ca 50 extra tjänstemän.

Självförsörjningsgraden för socker har, som framgår av följande tabell, under en följd av år sjunkit.

År	Ur svenska betor framvunnet socker (raffinadvärde) milj. kg	Konsumtion av socker och sirap (raffinadvärde) milj. kg	Självförsörjningsgrad %
1959	264	323	82
1960	332	327	102
1961	278	318	87
1962	203	327	62
1963	221	329	67
1964	249	312	80
1965	183	323	57
1966	201	320	63

Världsmarknadspriset på socker har under senare år varierat mycket kraftigt, vilket framgår av följande tabell (öre/kg). I denna återges även sockerbolagets partipris vilket är resultatet av en sammanvägning av bolagets tillverkningskostnad för svenskt socker och importpriset.

År	Pris på importerat socker	Sockerbolagets partipris, netto
1959/60	58,5	89,2
1960/61	58,9	89,8
1961/62	47,3	85,4
1962/63	67,3	95,5
1963/64	137,8	131,5
1964/65	66,3	113,7
1965/66	38,0	104,6

Gränsskyddet för raffinerat socker uppgick den 1 september 1959 till 62 % av importvärdet. Under regleringsåret 1963/64 var införselavgiften tidvis borttagen. Därefter har införselavgiften stigit till f. n. 83:07 kr./dt vilket motsvarar 297 % av importvärdet som uppgår till ca 28 kr./dt. Det nuvarande gränsskyddet gör det möjligt att tillverka socker ur svenska betor till en kostnad av ca 140 kr./dt tillverkat socker. Den 1 mars 1967 gällande införselavgifter för sockerbetor, socker, sirap m. m. framgår av följande tabell.

	Införselavgift
Sockerbetor, färska, kr./dt	4: —
Socker, raffinerat, kr./dt	83: 07
Råsocker, kr./dt	76: 42
Sirap, kr./dt	79: 07

Gällande reglering. Det gällande regleringssystemet för sockernäringsen grundar sig på beslut av 1966 års riksdag (prop. 47, JoU 10, rskr 145) och avser perioden den 1 maj 1966—den 31 augusti 1967. Systemet bygger i huvudsak på samma principer som gäller för övriga jordbruksreglerade produkter. Vissa särbestämmelser gäller dock för sockerregleringen. Dessa beror bl. a. på att Svenska sockerfabriks aktiebolaget är ensam avnämare av de svenska sockerbetorna.

Någon regleringsförening eller konjunkturutjämningsfond i egentlig mening finns inte på sockerområdet. I stället förs regleringsmedlen, införselavgifterna, till en av jordbruksnämnden förvaltda regleringsfond, från vilken bidrag lämnas till betodlingen.

Utöver de spärregler som gäller för justering av införselavgifter och prisgränser beträffande jordbrukets produkter i övrigt gäller för socker en särskild s. k. inflationsregel. Denna innebär att införselavgiften och prisgränserna för färdigt socker höjs eller sänks med 1,75 öre/kg om statistiska

centralbyråns konsumentprisindex, rensad på visst sätt, med utgångspunkt från medeltalet för april och maj månader 1966 stiger eller sjunker med mer än 5 %. Om index därefter ändras med mer än 5 % räknat från föregående justeringstillfälle, sker ny ändring av införselavgiften m. m. med 1,75 öre/kg. Dessa ändringar påverkar inte betpriset.

Storleken av införselavgiften bestäms dels av världsmarknadspriset på färdigt socker, dels av den inhemska odlingens omfattning. Till grund för beräkandet av införselavgiften vid ingången av avtalsperioden har lagts den vid teckningstidens utgång faktiskt kontrakterade arealen.

Införselavgiften för socker är vidare rörlig även då det inhemska priset på socker ligger mellan prisgränserna. Detta innebär i princip att införselavgiften fortlöpande anpassas efter världsmarknadsprisets ändringar enligt Paris-börsens s. k. spot-notering. Av praktiska skäl justeras dock inte avgiften vid varje ändring av noteringen utan först då ändringen blivit så stor att en addering av varje dags skillnad, uttryckt i öre/kg, mellan aktuell notering och den vid senaste justering insatta noteringen ger en summa som uppgår till minst 75 öre. Införselavgiften för råsocker och sirap understiger avgiften för färdigt socker med 8 % resp. 4 öre/kg.

För sockerbolaget innebär systemet att bolaget vid ett stigande världsmarknadspris får betala en större och vid fallande världsmarknadspris en mindre andel av betpriset. För betodlarna medför systemet ett praktiskt taget fast betpris så länge den inhemska prisnivån på socker ligger mellan prisgränserna. För konsumenterna innebär systemet vid nuvarande betareal av ca 40 000 ha att höjningar eller sänkningar av världsmarknadspriset endast till ungefär en tredjedel återspeglas i det inhemska priset på färdigt socker.

Av betgrundpriset som vid ingången av innevarande regleringsår fastställts till 11 kr./dt sockerbetor med 16 % sockerhalt betalas 0:20 kr./dt av sockerregleringsfondens behållning vid regleringsperiodens början. Återstoden, 10:80 kr./dt, betalas delvis av sockerbolaget, delvis av regleringsfonden. Förhållandet mellan dessa två delar varierar med dels storleken av införselavgiften mellan prisgränserna dels betarealens storlek. Bolagsandelen justeras även med hänsyn till det inhemska sockerpriset.

Mittpriset för socker, som avser fabrikspriset netto per kg socker av kvalitet K 5 i säck, var vid avtalsperiodens början 109,24 öre. Övre resp. nedre prisgränsen var vid samma tidpunkt 125,63 öre resp. 92,85 öre. Fr. o. m. den 1 mars 1967 är prisgränserna 129,64 öre resp. 95,82 öre.

Odlare på Öland och Gotland samt inom vissa områden på fastlandet erhåller arealbidrag från regleringsfonden med 50 kr. för varje påbörjat 0,5 ha odlad betareal. För odling som inte överstiger 0,25 ha utgör dock arealtillägget 25 kr. Från fonden utgår vidare ersättning till sockerbolaget för merkostnader, jämfört med kostnaden i landet i övrigt, för tillverkning-

en vid bruken i Roma och Mörbylånga. Ersättningen uppgår vid normal omfattning på odlingen till 2 020 000 kr./år.

Enligt beslut av 1949 års riksdag (prop. 195, BevU 34, rskr 213) och ett på detta beslut grundat avtal mellan dåvarande sockernämnden och sockerbolaget betalar sockerbolaget bidrag till distributionskostnaderna för socker till ett antal orter i Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands, Jämtlands och Kopparbergs län. Kostnaderna för bidraget utgör f. n. totalt ca 1,2 milj. kr. per år som täcks genom ett motsvarande högre pris på allt socker.

För sockerbetor som från odlare levereras till sockerbolaget tas skörde-skadeavgift ut med 0:075 kr./dt betor.

Import av sockervaror får — med undantag av import från de s. k. öststaterna samt från Kina och Japan — normalt ske utan kvantitativa begränsningar och som regel utan licenstväng. För att underlätta för jordbruksnämnden att följa förhållandena på sockermarknaden gäller emellertid f. n. ett formellt licenstväng utan kvantitativ reglering vid införsel av bet- och rörsocker i fast form.

Svensk Sockerhandel, ekonomisk förening, kan med stöd av förordningen den 7 juni 1956 (401) angående reglering av införseln av vissa levande djur och jordbruksprodukter m. m. (ändrad senast 1966:161) medges ensamrätt att under de villkor jordbruksnämnden fastställer importera bet- och rörsocker. Föreningen, som har till ändamål att med beaktande av det allmännas intressen direkt eller genom sina medlemmar i marknadsreglerande syfte importera socker, skall arbeta i nära samförstånd med jordbruksnämnden och följa nämndens direktiv.

Jordbruksutredningen. Enligt utredningens uppfattning är det inte möjligt att lägga rådande mycket låga priser på socker på den fria världsmarknaden, ca 35—40 öre/kg, till grund för en bedömning av frågan om det fortsatta stödet till sockernäringen. Om över huvud världsmarknadspriserna skall få utgöra grundval för bedömningen, bör i varje fall genomsnittspriset för en längre följd av år eller 65—70 öre/kg användas. Vid denna nivå torde också minimipriset i ett kommande internationellt sockeravtal komma att ligga. Med utgångspunkt från nämnda priser ligger stödet för den svenska sockernäringen fortfarande visserligen högt men knappast högre än det skydd, som lämnas andra i samma odlingsområden producerade grödor, närmast brödsäd. Som utgångspunkt för denna bedömning måste även tas de totala produktionskostnaderna, som f. n. utgör 139 öre/kg raffinerat socker. Jämfört med ett importpris av 65 à 70 öre uppgår stödet till ca 100 %.

Utredningen anser att det tills vidare är ovisst, om svensk storimport av socker behöver baseras på långtidskontrakt för att trygga det ökade behovet av utländskt socker eller om den helt eller delvis kommer att kunna ske

på den s. k. fria världsmarknaden. För Sverige torde det vara naturligt att vid köp av socker från u-land av principiella skäl betala detta med sockrets produktionskostnader. I så fall skulle importpriserna komma att ligga högre än 65 å 70 öre. Detsamma gäller också om Sverige skulle anslutas till EEC.

Frågan om den svenska sockernäringsens framtid måste enligt utredningen också ses mot bakgrunden av den väntade inhemska kostnadsutvecklingen. Rationaliseringsmöjligheter föreligger såväl inom sockerbetsodlingen som vid framställningen av socker vid sockerbruken. Av särskilt intresse är de rationaliseringsmöjligheter, som uppkommer vid användning av genetiskt enkornsfrö.

Uppmärksamhet bör enligt utredningen vidare ägnas det förhållandet, att den svenska sockernärigen byggts upp på grundval av statsmakternas uttalanden och beslut om betodlingens omfattning. Med hänsyn till att sockerindustrin är beroende av en inhemsk betodling skulle en nedskärning komma att medföra kapitalförluster bl. a. för industrin genom att nedläggning av betbruk då måste ske. I den mån sockerindustrin skall gottgöras för dylika kapitalförluster kommer konsumenternas vinster av ett lägre sockerpris i vart fall under en övergångstid att reduceras.

Utredningen finner att ett minskat behov av gränsskydd och annat stöd torde vara att vänta. Ett mer definitivt ställningstagande till frågan om den svenska sockerproduktionens storlek bör av nämnda skäl inte ske i nuvarande läge. Stödåtgärderna bör enligt utredningen tills vidare avvägas så, att en betareal av ca 40 000 ha kan upprätthållas inom landet. Vid denna odling erhålls vid normal avkastning en kvantitet socker som motsvarar 65 % självförsörjningsgrad. Priset på sockerbetor bör enligt utredningen fastställas vid förhandlingar i hittills gängse ordning med sikte på att upprätthålla en odling av den angivna storleken. Efter ett antal år bör frågan om produktionens storlek prövas på nytt.

Ledamöterna *Folke Johansson, Juréen, Netzén, Wahlfisk, Wetterhall* och *Öjborn* anför i reservation att skäl inte finns för att sockernärigen skall åtnjuta ett stöd som är exceptionellt högt i förhållande till andra jordbruksvaror. Gränsskyddet bör revideras i syfte att åstadkomma en koncentration av betodlingen och sockertillverkningen till sådana regioner, som är bäst lämpade härför. Det torde enligt reservanterna vara uppenbart att en dylik koncentration i första hand kommer att beröra odlingen och industrin på Gotland och Öland. Även i Skåne — likaväl som på öarna — kan problem uppstå bl. a. beträffande årssysselsättningen av lantarbetare och måhända i fråga om den alternativa användningen av friställda marker. Reservanterna förordar att sådana följdverkningar samt möjligheterna till kostnadsbesparingar inom sockerindustrin närmare klarläggs genom en särskild utredning. Först därefter kan definitiv ställning tas till frågan om gränsskyddets fortsatta omfattning.

Ledamöterna *Eriksson, Anton Johansson, Lindbeck, Lindskog, Odhner, Sven Persson* och *Yngve Persson* framhåller i reservation att gränsskyddet för socker i princip inte bör avvika från vad som gäller för andra jordbruksreglerade varor. I praktiken innebär detta enligt reservanternas bedömning att inhemsk sockerbetsodling knappast kan fortsätta, såvida inte världsmarknadspriserna på lång sikt kommer att ligga betydligt högre än under de senaste femton åren. Enligt reservanternas mening kan priserna på socker på världsmarknaden även i fortsättningen väntas väsentligt understiga produktionskostnaderna i Sverige. De senare måste beräknas fortlöpande komma att stiga. Hur storleken av skillnaden kommer att utveckla sig är emellertid i dagens läge — särskilt med hänsyn till att arbetet med ett internationellt sockeravtal ännu pågår — svårt att bedöma.

Mot denna bakgrund anser reservanterna att en gradvis minskning av gränsskyddet och därmed sockertillverkningen inom landet bör ske.

1966 års sockerutredning. Utredningen behandlar i sitt betänkande Konsekvenserna av en begränsning eller en avveckling av den svenska sockerindustrin (Stencil Jo 1966: 14) återverkningarna på betodlarna, sockerbolaget, de anställda och konsumenterna vid olika alternativ i fråga om världsmarknadspris på socker och omfattning av betodlingen. Betänkandet har remissbehandlats.

Härefter har Kungl. Maj:t uppdragit åt utredningen att efter överläggningar med Sveriges betodlares centralförening och sockerbolaget avge förslag om det fortsatta stödet åt sockerindustrin och därmed sammanhängande frågor. I en till Kungl. Maj:ts beslut fogad promemoria, som skulle iaktas av utredningen, har bl. a. anförts att utredningen vid sina överläggningar med företrädare för sockerbetsodlarna och sockerbolaget i första hand borde eftersträva att stödet till sockerbetsodlingen och sockertillverkningen utan tidsutdräkt avvägs så att odlingen och tillverkningen kan konkurrera med den prissättning som sockerindustrin erhåller inom EEC. Om detta ej kunde bli fallet utan en genomgripande strukturrationalisering av odlingen och tillverkningen, borde utredningen i andra hand vid avvägningen av det fortsatta stödet utgå från att sådan rationalisering borde genomföras inom en kort övergångstid och utan att såvitt möjligt självförsörjningsgraden av socker nedgår under en tredjedel av konsumtionen.

I anledning härav har utredningen framlagt ett av företrädare för sockerbetsodlarna och sockerbolaget biträtt förslag till reglering av villkoren för sockerbetsodlingen och sockertillverkningen. Förslaget avser en konkurrens-
mässig anpassning till EEC:s prisnivå på sockerbetor och tillverkning av socker.

Utredningen belyser först närmare *innebörden av EEC:s sockerreglering*, sedd utifrån svenska förhållanden.

EEC:s ministerråd fastställde den 24 juli 1966 vissa huvudprinciper och

grunddata för den gemensamma marknadens sockerreglering efter den 1 juli 1968. Prissystemet skall omfatta fyra slag av priser, nämligen

1. Ett riktpreis för socker fritt fabrik, vilket hänför sig till det största överskottsområdet inom EEC (dvs. norra och nordvästra Frankrike). Detta riktpreis, vilket skall tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1968, har fastställts till 22,35 kontoenheter (115:66 kr.) per 100 kg. Priset avser vitsocker (oförpackad vara) av viss standardkvalitet, fastställd enligt de kriterier som tillämpas för Paris-börsens noteringar och med bortseende från skatter och andra avgifter.

2. Ett basinterventionspris för socker, som hänför sig till det största överskottsområdet. Detta pris skall tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1968 och har fastställts till 21,23 kontoenheter (109:87 kr.) per 100 kg.

3. Ett tröskelpris, som skall vara gemensamt för hela EEC-området och ligga till grund för beräkningen av införselavgiften. Tröskelprisets höjd torde bli normerande för prisnivån på socker inom EEC.

4. Ett basminimipris för sockerbetor, vilket skall stå i viss relation till basinterventionspriset för socker. Minimipriset för sockerbetor, som skall tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1968 i största överskottsområdet, har fastställts till 17,00 kontoenheter (ca 88 kr.) per ton.

Ministerrådet kommer senare att fastställa det under punkt 3 nämnda tröskelpriset samt ta ställning till huruvida priserna under punkterna 1, 2 och 4 skall revideras innan EEC:s sockerreglering träder i kraft.

Enligt utredningen torde det gemensamma tröskelpriset komma att bestå av riktpriset ökat med transportkostnaderna från norra Frankrike till södra Italien. Enligt en undersökning, som gjordes för några år sedan, uppgick dessa transportkostnader då till 1,60 kontoenheter (8:28 kr.) per 100 kg. Detta frakttillägg skulle ge ett tröskelpris för osäckat strösocker enligt Paris-börsens kvalitetsnormer av $(22,35 + 1,60 =) 23,95$ kontoenheter (123:94 kr.) per 100 kg. Innan tröskelpriset definitivt fastställs torde en ny undersökning av fraktkostnaderna komma att göras.

Enligt utredningen torde skilda prisnivåer fastställas för olika sockerkvaliteter. Vid import av råsocker kommer sannolikt importerande raffinaderier att erhålla jämkning av införselavgiften i sådan grad att en skälig raffinering marginal erhålls. Denna återbäring antas bli fastställd till en kontoenhet (ca 5 kr.) per 100 kg raffinerat socker.

Skillnaden mellan riktpriset och sockerfabrikens faktiska utförsäljningspris torde komma att helt påverka priset till betleverantörerna. Det är däremot inte helt klarlagt hur man skall fördela den del av sockerpriset, som ligger mellan basinterventionspriset och riktpriset.

Utredningen har beräknat mot EEC:s prissättning på sockerbetor och socker svarande *svenska priser*. Därvid har förutsatts att den del av sockerpriset, som ligger mellan basinterventionspriset och riktpriset, skall fördelas på betodlare och fabrikanter så att deras resp. andelar av basinterventions-

priset undergår samma procentuella förändring. Hela den merintäkt, som framkommer av prisskillnaden mellan fabriken faktiska utförsäljningspris och riktpriiset, skall tillföras betodlarna. Betleverantörerna till en fabrik, som lyckats utvinna ett genomsnittligt fabrikspris lika med tröskelpriiset, vilket kan beräknas ligga 8,28 öre högre än riktpriiset dvs. vid 123,94 öre, skall sålunda erhålla ett pristillägg för betorna som motsvarar nämnda 8,28 öre per kg socker. Dessa betodlare skulle sålunda erhålla en betalning för betorna som motsvarar $(71,55 + 8,28 =) 79,83$ öre per kg socker eller 10: 38 kr. per dt betor med en sockerhalt av 16 %.

Enligt utredningens bedömningar torde fabrikspriset med hänsyn till kostnaderna för utfrakter m. m. komma att understiga tröskelpriiset med omkring 3,5 öre per kg. Detta skulle medföra en reduktion av betpriset med 45 öre per dt.

På grund av kortare kampanjtid på Öland och Gotland än i Skåne och därav följande lägre utnyttjandegrad av sockerbruken i Mörbylånga och Roma samt högre kostnader för betfrakter m. m. utgår f. n. bidrag till merkostnader för sockerfabrikationen vid ö-bruken om sammanlagt 2 020 000 kr. Enligt utredningens mening bör denna merkostnad utjämnas genom en motsvarande generell prissänkning på betorna. Denna sänkning uppgår vid en odling av 40 000 ha till nära 13 öre per dt betor. Odlarnas representanter har — under hänvisning till att det inhemska betpriset, såsom närmare framgår av det följande, inte kan anpassas till EEC:s prisnivå förrän regleringsåret 1968/69 — uttalat, att det ifrågavarande merkostnadsproblemet bör lösas i samband med prissättningen för nämnda regleringsår.

Utredningen finner att en anpassning av det svenska betpriset till en med EEC konkurrensmässig nivå så långt denna fråga f. n. kan bedömas skulle göra det nödvändigt att sänka det svenska priset på betor med 16 % sockerhalt (betgrundpriset) till 9: 80 kr. per dt. Enligt odlarrepresentanternas uppfattning utgör denna beräkning en pessimistisk bedömning av innebörden av EEC:s marknadsordning. De hävdar att ett antagande att betpriset kommer att ligga något över 10 kr. per dt är mera realistiskt.

För innevarande regleringsperiod har priset fastställts till 11 kr. per dt sockerbetor med 16 % sockerhalt. Genom utlösningar av den s. k. tre-procentregeln och inflationsregeln har betgrundpriset under regleringsperioden successivt stigit. Till betodlarna på Öland och Gotland utgår därjämte ett särskilt arealtillägg om i princip 50 kr. per halvt ha, vilket vid en odling på öarna av nuvarande omfattning, ca 6 000 ha, motsvarar en totalkostnad av något under 0,7 milj. kr. De berörda odlarnas representanter har förklarat att odlarna är beredda avstå från detta särskilda arealtillägg.

Vid utredningens överläggningar har det framstått som klart att en anpassning av det svenska betpriset till den prisnivå, som kan antas komma att gälla inom EEC, inte kan genomföras redan under regleringsåret 1967/68. Detta hänger samman med att övergången till s. k. monogermt utsäde,

som är den mest betydelsefulla rationaliseringsfaktorn för den svenska betodlingen, inte kan ske i full utsträckning förrän tidigast vid sådden våren 1968. För 1968 års odling anser utredningen det vara möjligt att tillämpa en med EEC konkurrenskraftig prisnivå för sockerbetor.

Utredningen föreslår, att *grundpriset för betor för 1967 års odling* fastställs till 10: 50 kr. per dt betor med 16 % sockerhalt samt att arealtillägget på Öland och Gotland slopas fr. o. m. regleringsåret 1967/68. För att priset på socker av inhemskt ursprung redan den 1 september 1967 skall kunna anpassas till den nivå, som utredningen bedömt som trolig inom EEC, föreslår utredningen dock att 70 öre per dt av det för 1967 års odling föreslagna betpriset skall täckas genom tillskott från behållningen i sockerregleringsfonden den 31 augusti 1967, medan återstoden, 9: 80 kr. per dt, skall direkt betalas av sockerbolaget.

De övriga villkor, som varit förknippade med försäljning av sockerbetor under år 1966, föreslås kvarstå oförändrade även för år 1967 med det undantaget, att betpriset skall ligga fast utan påverkan av eventuella regelutlösningar e. d. Detta innebär att betodlarna skall erhålla behövliga kvantiteter betfrö på samma villkor som hittills. Vidare skall priset för 1967 års betskörd inkludera sockerhaltstillägg enligt samma grunder som tillämpats under år 1966. Det merpris, som utgår under kampanjens sista del i form av s. k. täckningsbidrag och tilläggsbetalning efter den s. k. 63-dygnregeln, skall utbetalas efter samma grunder som för 1966 års skörd. Vidare skall betleverantörerna erhålla melass och betmassa enligt samma villkor som nu gäller. Odlingen förutsätts maximerad till avrundat 40 000 ha.

Nuvarande fraktbidragssystem för betleveranserna skall behållas även under år 1967. Vid överläggningarna har utredningen visserligen framfört tanken att betpriset bör omformas att avse leverans fritt fabrik. De nu utgående fraktbidragen vid betleverans skulle sålunda överföras till betgrundpriset, där de skulle motsvara ett generellt tillägg på 30—35 öre per dt. Både betodlarna och sockerbolaget har förklarat sig intresserade men anser att omläggningen kräver ytterligare överväganden och att man därför inte nu är beredd att genomföra den.

I fråga om *tillverkningskostnaderna för socker* har sockerbolaget för att motsvara de krav, som ställs på fabriktionsledet inom EEC:s socker-näring, åtagit sig att fr. o. m. regleringsåret 1967/68 minska sin förädlingsersättning med sammanlagt 8,5 milj. kr., räknat från kostnadsnivån vid 1965 års slut. Vidare har bolaget förklarat sig införstått med att den särskilda, till konsumentprisindex anknutna s. k. inflationsregeln för bolaget skall slopas fr. o. m. regleringsåret 1967/68. Samtidigt kommer bolaget att utöka sitt sortiment med strösocker av den kvalitet, som motsvarar de grundläggande priserna inom EEC:s sockerreglering och som redan nu prissätts genom Paris-börsens notering. Vid den kostnad av 9: 80 kr. per dt

betor med 16 % sockerhalt, som skall åvila bolaget, och efter det att nämnda kostnadsminskningar i sockerindustrin genomförts, skulle fabrikspriset på oförpackat strösocker av denna billigare kvalitet komma att uppgå till 120,32 öre per kg. Nämnda pris grundas på förutsättningen att bolaget även i fortsättningen, i enlighet med ett beslut av statsmakterna år 1949, endast i viss utsträckning skall ta ut fraktkostnaden vid leveranser till köpare i de fyra nordligaste länen och Kopparbergs län. Kostnaden för detta fraktbidrag uppgår f. n. till ca 1,2 milj. kr. per år eller 0,59 öre per kg socker av inhemskt ursprung.

Enligt utredningens uppfattning bör inte denna fraktsubvention, som inom de berörda områdena medfört en prissänkning på mellan 1,5 och 4 öre per kg socker, belasta sockerpriset. Om subventionen alltjämt kan anses motiverad föreslår utredningen, att kostnaderna härför bestrids i särskild ordning, förslagsvis med medel ur sockerregleringsfonden. Bolaget har förklarat sig berett att under denna förutsättning administrera fraktsubventioneringen.

Om kostnaderna för denna fraktsubventionering avlyfts från sockerpriset, kommer detta att för socker av inhemskt ursprung uppgå till 119,73 öre per kg strösocker av billigaste kvalitet. Med denna tillverkningskostnad kan enligt utredningens mening den svenska sockernäringen anses vara konkurrenskraftig gentemot den för EEC beräknade prisnivån. Till jämförelse kan nämnas att tillverkningskostnaden för strösocker av K5-typ vid utgången av innevarande regleringsår kalkylmässigt torde komma att uppgå till ca 143 öre per kg.

Beträffande *den närmare utformningen av sockerregleringen* anför utredningen att såsom tidigare berörts torde enligt de allmänna principerna i EEC:s marknadsreglering olika införselavgifter komma att införas för de olika sockerkvaliteterna. Utredningen anser emellertid att det nuvarande svenska systemet med två införselavgifter, en för råsocker och en för färdigt socker, skall tillämpas under regleringsåret 1967/68. I stället bör föreningen Svensk Sockerhandel kunna erhålla bemyndigande att verka för att prisskillnaderna upprätthålls.

Det nuvarande systemet med rörliga införselavgifter, som avpassas med hänsyn till betareal och världsmarknadspris, föreslås gälla även under regleringsåret 1967/68. Med hänsyn till svårigheterna att bedöma effekten på betodlingens omfattning av den föreslagna prissänkningen för sockerbetor bör införselavgiften för socker liksom nu inkludera ersättning för brist i täckningen av sockerbolagets fasta kostnader vid en odlingsareal som understiger 40 000 ha. För regleringsåret 1968/69 förutsätts däremot ej någon sådan ersättning till bolaget för bristande kapacitetsutnyttjande.

Införselavgiftens storlek vid olika världsmarknadspris och olika omfattning av den inhemska betodlingen framgår av följande tabell (öre/kg).

Paris-notering, öre/kg	Betodling, ha								
	33 000	34 000	35 000	36 000	37 000	38 000	39 000	40 000	41 000
20.	59,96	61,17	62,37	63,57	64,80	66,02	67,24	68,46	69,68
21.	59,42	60,61	61,79	62,98	64,20	65,39	66,60	67,80	69,00
22.	58,88	60,05	61,22	62,39	63,59	64,77	65,96	67,15	68,33
23.	58,34	59,49	60,64	61,80	62,98	64,14	65,32	66,49	67,66
24.	57,80	58,93	60,07	61,21	62,37	63,52	64,68	65,83	66,99
25.	57,25	58,38	59,49	60,62	61,77	62,89	64,04	65,18	66,31
26.	56,71	57,82	58,92	60,03	61,16	62,27	63,40	64,52	65,64
27.	56,17	57,26	58,34	59,44	60,55	61,65	62,76	63,86	64,97
28.	55,63	56,70	57,77	58,85	59,94	61,03	62,12	63,21	64,30
Införselavgiftens ändring i procent av importprisets änd- ring	-54,12	-55,88	-57,50	-59,00	-60,75	-62,38	-64,00	-65,62	-67,25

Det förutsätts att rätlinjig interpolering skall ske mellan de i tabellen angivna avgiftsbeloppen. Vid världsmarknadspriser som är högre eller lägre än de i tabellen angivna skall storleken av avgiftsändringen framräknas med ledning av det samband med ändringen av världsmarknadspriset som finns angivet i tabellens nedersta rad. Införselavgiften den 1 september 1967 skall bestämmas av — förutom den för 1967 års inhemska betodling faktiskt tecknade arealens storlek — den genomsnittliga världsmarknadsprinsnivån enligt de den 21 augusti 1967 senast kända fem sockernoteringarna på Paris-börsen. Allteftersom Paris-börsens noteringar ändras efter sistnämnda dag skall införselavgiften fortlöpande justeras då en addering av varje dags skillnad (uttryckt i öre per kg socker) mellan aktuell Parisnotering och den vid regleringsperiodens början resp. senaste justeringstillfälle insatta noteringen ger en summa som uppgår till minst 75 öre. Den därvid framräknade avgiften skall baseras på den genomsnittliga noteringen under de fem senaste kvalifikationsdagarna.

Det nuvarande systemet med mittpris och prisgränser för socker föreslås bli slopat.

Införselavgiften för färdigt socker skall enligt utredningens förslag skydda priset på säckat strösocker av den kvalitet som Paris-noteringen avser. Den högre strösockerkvalitet, som utgör grunden i den nuvarande svenska sockerregleringen och som benämns K5, får ha ett pris som med 2,5 öre per kg överstiger grundkvalitetens. Prisspänningen mellan strösocker K5 och bitsocker får ökas med 3,5 öre per kg. De emballagetillägg, som f. n. tas ut, skall kvarstå oförändrade.

Införselavgifterna för råsocker och sirap skall liksom f. n. understiga införselavgiften för färdigt socker med 8 % resp. 4 öre per kg. Införselavgiften för betor skall vara oförändrad, 4 kr. per dt. I likhet med vad som väntas komma att gälla inom EEC, skall importör av råsocker för raffinering erhålla återbäring av införselavgiften med 5 öre per kg raffinerad.

Som grund för beräkning av importpriset på färdigt socker skall användas den s. k. Paris-noteringen med ett tillägg av 3,6 öre per kg för frakter m. m. Detta innebär en sänkning av det nuvarande tillägget med 0,7 öre per kg socker, vilket belopp ansetts utgöra kompensation för kvalitetsskillnaden mellan det svenska sockret och det som bjuds ut på Paris-börsen. Då sortimentet nu ökas med socker av den kvalitet, som Paris-noteringen avser, faller motiveringen till denna kompensation bort.

I likhet med vad som gällt under nu löpande regleringsperiod, torde man även för den nya regleringsperioden få räkna med att de utländska noteringar, som lagts till grund för regleringen, kan få ändrad tyngd och innebörd och att detta kan få till följd att ett utbyte av noteringar eller annan åtgärd måste vidtas för att en riktig mätare av importpriserna skall erhållas.

Med anlitan­de av sockerregleringsfonden skall priserna på inhemskt och importerat socker clearas så att det genomsnittliga fabrikspriset för billigaste strösocker blir — med de förutsättningar, som angetts i det föregående och vid ett världsmarknadspris av 24 öre per kg — något under 90 öre per kg. Om det angivna världsmarknadspriset råder även omkring den 1 september 1967, torde införselavgiften och därmed det nya fabrikspriset för färdigt socker komma att sänkas med ca 18 öre per kg jämfört med den nivå som gäller vid utgången av augusti 1967.

I fråga om befintliga *lager av socker* vid den nya regleringsperiodens början framhåller utredningen, att handeln och den sockerförbrukande industrin normalt har små lager. Dessa lager torde inför ett prisfall på ca 15 % komma att vara mycket små. Detta måste enligt utredningens mening medföra så väsentliga störningar i distributionen att dessa inte kan lämnas obeaktade. Ansvar­et för en tillfredsställande försörjning med socker i handelns olika led och i livsmedelsindustrin bör i detta läge ligga hos sockerbolaget. För att möta de mycket stora anspråken på snabb påfyllning av lagren ämnar sockerbolaget vidta speciella arrangemang. Sålunda tänker sig bolaget att under augusti 1967 hos sina grossistkunder lägga upp konsignationslager av socker. Dessutom avser man att före den 1 september ställa upp vagnar med socker på en del järnvägsstationer för att underlätta en snabb distribution till kunderna. Genomförandet av dessa och andra liknande åtgärder förutsätter emellertid att sockerbolaget kan hålla ett tillfredsställande lager av socker vid övergången till det nya prissättnings­systemet utan att drabbas av stora prisfallsförluster.

Sockerbolaget har på utredningens begäran uppskattat behovet av övergångslager av socker den 1 september 1967 för att bolaget i tillfredsställande ordning och omfattning skall kunna tillgodose handel och livsmedels­industri med lagerpåfyllning. Enligt denna beräkning skulle lagerbehovet uppgå till ca 53 000 ton. Prisfallet på ett lager av denna storlek har av bolaget uppskattats till ca 8 milj. kr.

Efter överläggning med bolaget har enighet rått om en maximering av återbäringsbeloppet till 6 milj. kr. Utredningen föreslår att bolaget skall äga erhålla återbärning från sockerregleringsfonden för priset på bolagets lager av socker den 1 september 1967 i stort sett motsvarande sänkningen av införselavgiften. Den närmare utformningen av reglerna för återbärningen, som skall ske inom ramen av nämnda 6 milj. kr., torde få ankomma på statens jordbruksnämnd.

Med hänsyn till vad nyss anförts bör handelns och livsmedelsindustriernas lager utan större olägenhet kunna nedbringas till ett minimum vid övergången till den nya regleringsperioden. På grund härav anser utredningen att tillräckliga skäl inte föreligger för en prisfallsreglering på socker inom handel och livsmedelsindustri.

Utredningen har, som tidigare nämnts, föreslagit att *sockerregleringsfonden* skall tas i anspråk för att betala 70 öre per dt av det för nästa regleringsår föreslagna betpriset. Den totala kostnaden för fonden för detta ändamål kommer vid normalskörd från 40 000 ha att uppgå till 11,2 milj. kr. Vidare har ifrågasatts att fonden skall bära det s. k. norrlandsfraktbidraget med en kostnad per år av 1,2 milj. kr. Med den nyss nämnda prisfallsersättningen på högst 6 milj. kr. skulle sockerregleringsfonden sålunda komma att belastas med totalt 18,4 milj. kr.

Det är inte möjligt att exakt beräkna fondens behållning den 31 augusti 1967. Detta hänger samman med ovissheten om storleken av importen under återstående delen av regleringsperioden. En försiktig kalkyl leder dock till att behållningen med all sannolikhet inte kommer att understiga 32 milj. kr.

Sammanfattningsvis föreslår utredningen att för sockerregleringen under regleringsperioden 1967/68, vilken med hänsyn till att EEC:s sockerreglering skall träda i kraft den 1 juli 1968 bör omfatta tiden den 1 september 1967—den 30 juni 1968, skall gälla följande villkor

1. Den inhemska betodlingen skall maximeras till en areal om avrundat 40 000 ha.

2. Betgrundpriset skall vara 10:50 kr. per dt betor med 16 % sockerhalt. Priset skall justeras med hänsyn till varierande sockerhalt m. m. enligt för 1966 års odling gällande regler. Av grundpriset betalas 70 öre per dt av sockerregleringsfonden och återstoden av sockerbolaget. Betpriset skall icke påverkas av eventuella regelutlösningar på jordbrukets område.

3. Sockerbolaget skall utöka sitt sortiment med den strösockerqualitet, som de grundläggande priserna inom EEC:s sockerreglering avser och som redan prissätts genom Paris-börsens notering. Strösocker av K5-typ får betinga ett pris, som överstiger priset på den nya kvaliteten med 2,5 öre per kg och prisspanningen mellan K5 och bitsocker får öka med 3,5 öre per kg. Nedclearing av priset på socker av inhemska odling skall ske med anlitande av under regleringsåret inflytande införselavgifter på socker. Sockerbolaget nedbringas priset på det svenskproducerade sockret med ett öretal, som

motsvarar från regleringsfonden sålunda till bolaget överfört belopp. De emballagetillägg, som f. n. tas ut, skall kvarstå oförändrade.

4. Till importör av råsocker för raffinering skall, i enlighet med EEC-villkoren, utgå en återbäring av införselavgiftsmedel med 5 öre per kg framvunnet raffinerat socker.

5. Som grund för beräkning av importpriset för socker skall under regleringsperioden gälla Paris-börsens s. k. spot-notering, omräknad cif Malmö genom tillägg av 2,3 öre ävensom med tillägg av 1,3 öre för övriga importkostnader m. m., allt räknat per kg.

Sockerbolaget skall vid sin nettoprissättning inom landet följa Parisbörsens notering ökad med införselavgiften och nyss angivna tillägg.

6. Det nuvarande systemet med rörliga införselavgifter, som avpassas med hänsyn till betareal och världsmarknadspris, behålls. Detta innebär, att införselavgiften vid regleringsårets början bestäms — förutom med hänsyn till den för 1967 års inhemska betodling faktiskt tecknade arealens storlek — av den genomsnittliga världsmarknadsprisnivån enligt de den 21 augusti 1967 senast kända fem sockernoteringarna på Paris-börsen. Allteftersom Paris-börsens noteringar ändras efter den 21 augusti 1967 justeras införselavgiften enligt nuvarande regler fortlöpande på sätt framgår av särskild tabell. Införselavgifterna för råsocker och sirap förutsätts understiga avgiften för färdigt socker med 8 % resp. 4 öre per kg. För sockerbetor förutsätts nuvarande införselavgift, 4 kr. per dt, kvarstå oförändrad.

7. De medel, som inflyter genom införselavgifter för färdigt socker, råsocker, sirap och andra sockerprodukter samt sockerbetor skall tillföras den under jordbruksnämndens förvaltning stående regleringsfonden för socker. Av fonderade införselavgiftsmedel skall till sockerbolaget inom ramen av 6 milj. kr. återbäring ske av prisskillnaden den 1 september 1967 på bolagets övergångslager vid nämnda tidpunkt.

8. De föreslagna ersättningsbeloppen ur sockerregleringsfonden skall utgå endast i den mån fondens tillgångar så medger.

Vad gäller *regleringsåret 1968/69*, dvs. tiden den 1 juli 1968—den 30 juni 1969, föreslår utredningen att anpassningen av den svenska sockernärings villkor till EEC:s prisnivå helt genomförs. Som förut framhållits föreligger ännu inte EEC-beslut beträffande fraktkostnadselementets inverkan på tröskelpriset och därmed också via fabrikspriset på betpriset, fördelningen mellan betodlare och sockerindustrin av skillnaden mellan basinterventionspriset och riktpriset, prisrelationerna mellan de olika sockerkvaliteterna, emballagekostnaderna för det färdiga sockret samt förädlingsmarginalen för raffinering av socker. Som inledningsvis anförts skall redan fastställda priser därjämte bli föremål för översyn av EEC:s ministerråd.

Med hänsyn till det anförda kan inte nu i alla enskildheter fastläggas den prisreglering för sockerbetor och socker som skall gälla för regleringsåret 1968/69. Det blir därför nödvändigt att följa utvecklingen inom EEC beträffande nyss angivna utgångspunkter för beräkningarna. Utredningen föreslår att statens jordbruksnämnd får i uppdrag att efter överläggningar med betodlarna och sockerbolaget framlägga förslag till de eventuella justeringar i den för regleringsåret 1967/68 föreslagna prisregleringen, som

kan föranledas av ändringar i de grunder som nyss nämnts. Såsom tidigare berörts skall vidare under regleringsåret 1968/69 ej utgå det tillskott till betpriset av 70 öre per dt, som föreslås gälla för 1967 års odling. Ej heller skall i prisregleringssystemet för regleringsåret 1968/69 ingå ersättning till sockerbolaget för bristande kapacitetsutnyttjande på grund av eventuellt mindre betodlingsareal än 40 000 ha.

Matpotatis

Produktions- och marknadsförhållanden. Matpotatisarealen, som i slutet av 1950-talet uppgick till 80 000—90 000 ha, omfattar nu ca 50 000 ha. Hektarskördarna beräknas under senaste tioårsperioden i genomsnitt ha ökat med närmare 30 %. Den totala produktionen av matpotatis har under senare år uppgått till i genomsnitt 620 milj. kg. Konsumtionen av matpotatis, som under en följd av år beräknas ha minskat med 1 % per år, torde nu uppgå till ca 620 milj. kg per år. Den beräknade produktionen och konsumtionen samt importen av matpotatis under perioden 1959—1966 framgår av följande tabell (milj. kg). Exporten av matpotatis har varit helt obetydlig.

	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Produktion.....	559	612	640	572	599	652	638	625
Import	134	73	38	99	66	5	14	20
Konsumtion	666	659	652	645	639	632	626	620

Det genomsnittliga partipriset i Stockholm på matpotatis av god kvalitet har under senare år varierat på det sätt som framgår av följande sammanställning.

	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Partipris, kr./dt	42: 48	32: 91	29: 45	46: 28	40: 32	26: 35	35:23	39: 99

För matpotatis med undantag för nyskördad sådan som importeras under tiden den 6 juni—den 5 juli utgår f. n. vid import införselavgift med 20: 70 kr. per dt. För nyskördad potatis utgår under perioden den 6 juni—den 5 juli tull med 20 kr. per dt. Den 1 september 1959 uppgick införselavgiften för matpotatis till 8 kr. per dt. För mjöl, gryn och flingor som framställts direkt av potatis är införselavgiften f. n. 147: 15 kr. per dt.

Gällande reglering. För ej nyskördad potatis finns prisgränser och införselavgift. Till grund för prisgränsbevakningen används Sveriges lantbruksförbunds stockholmsnotering för årets skörd av ordinär matpotatis av sorterna Bintje, King Edward och Magnum Bonum. Under perioden från den 5 juli intill utgången av september eller den tidigare tidpunkt då nyssnämnda notering tas upp används som prisbevakningspris i stället lant-

bruksförbundets notering för färsk sydsvensk potatis eller ett vägt medeltal mellan denna notering och stockholmsnoteringen för målarpotatis.

Nyskördad potatis är under tiden 6 juni—5 juli som nämnts belagd med tull.

Av influtna införselavgifter för potatis tillförs Sveriges stärkelseproducenters förening i mån av behov medel för att täcka kostnaderna för att ta hand om och industriellt bearbeta eventuella överskott av matpotatis.

Jordbruksutredningen. Ledamoten *Lindskog* anför i *särskilt yttrande* att genom flera regelutlösningar har såväl mittpris och prisgränser som införselavgiften för matpotatis höjts till en sådan nivå, att det kan ifrågasättas om inte i jämförelse med andra produkter priset kommit att bli något för högt. En särskild jämförande odlingsteknisk undersökning härav är av behovet påkallad.

Jordbrukspriskommittén. Regleringen på matpotatisområdet för 1967/68 föreslås utformad efter samma principer som nu tillämpas. Som närmare utvecklas i det följande fungerar emellertid denna reglering inte helt tillfredsställande.

Sålunda har potatisnoteringen under de senaste fem åren trots vidtagna regleringsåtgärder legat mellan prisgränserna endast under ca en tredjedel av tiden. Under återstående delar av resp. år har noteringen oftast understigit den nedre prisgränsen. Under perioden har sålunda potatisnoteringen legat under denna gräns i genomsnitt ca fem månader per år. Dessa förhållanden har inte betingats av utländsk pris konkurrens. Den svenska prisnivån har nämligen nästan undantagslöst understigit summan av utlandspris, frakt och införselavgift. Det är sålunda främst de inhemska marknadsförhållandena som betingar priset på matpotatis. Det har inte varit möjligt för kommittén att på den tid som stått till förfogande utföra de utredningar, som skulle erfordras för att utforma ett nytt regleringssystem. Kommittén föreslår därför att jordbruksnämnden får i uppdrag att se över systemet för att såvitt möjligt en ur såväl producent- som konsument-synpunkt lämplig reglering skall kunna tillämpas för regleringsåret 1968/69. Vad angår regleringsåret 1967/68 inskränker sig kommittén därför till att föreslå, att den nuvarande normalinförselavgiften, 20:50 kr./dt, sänks till 15 kr./dt. Detta torde kunna genomföras utan att det inhemska potatispriset påverkas. En anpassning av mittpris och prisgränser till den faktiska prisnivån måste vidare med hänsyn till erfarenheterna anses naturlig. En sänkning av det nuvarande mittpriset från 48 till 40 kr./dt föreslås därför. Med nuvarande procentuella spännvidd mellan prisgränserna skulle dessa då bli 32 resp. 48 kr./dt. Som mått på den inhemska prisnivån bör på samma sätt som hittills användas Sveriges lantbruksförbunds stockholmsnotering för ordinär matpotatis.

För nyskördad potatis bör liksom hittills vid import under tiden den 6 juni—den 5 juli i stället för införselavgift erläggas tull om 20 kr./dt.

Införselavgiften för potatisflingor o. d., framställda direkt av potatis (tull-taxenr 11.05), har anknytning till avgiften för potatis. Detsamma gäller vissa varuslag, hänförliga till tulltaxenr 19.02 och 20.02, vars införselavgifter beräknas utifrån de införselavgifter som tas ut på de använda råvarorna. För potatisdelen, som i de aktuella varorna är den helt dominerande, räknas härvid med normalinförselavgiften för potatis. Den sänkning av införselavgiften för potatis, som här föreslagits, beräknas inte komma att återverka på potatispriset och bör därför inte heller påverka avgifterna för de nämnda varuslagen.

Fabrikspotatis

Produktions- och marknadsförhållanden. *Fabrikspotatisodlingen*, som har sin tyngdpunkt i Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län, har under den senaste sexårsperioden beräknats omfatta följande arealer vid odlingar om minst 0,15 ha.

Län	1961 ha	1962 ha	1963 ha	1964 ha	1965 ha	1966 ha
Jönköpings.....	360	390	200	170	220	160
Kronobergs	470	460	390	220	230	180
Kalmar	380	560	250	250	420	390
Blekinge.....	4 850	5 080	4 560	3 920	4 250	3 515
Kristianstads.....	11 130	10 670	9 740	9 330	8 790	7 630
Malmöhus	2 100	1 450	1 360	1 450	1 440	1 250
Hallands.....	340	280	210	40	130	160
Älvsborgs södra....	90	120	110	80	70	40
Skaraborgs.....	250	170	280	190	170	110
Övriga län	30	90	90	20	50	55
Summa	20 000	19 270	17 190	15 670	15 770	13 490

Samtidigt som potatisarealerna minskat betydligt har skördarna i kg per ha som framgår av följande tabell visat en stigande tendens.

Län	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Jönköpings	28 160	24 130	30 310	30 520	32 280	..
Kronobergs	25 080	20 700	28 650	31 000	34 750	30 060
Kalmar	25 610	25 770	27 680	16 570	29 110	..
Blekinge	24 500	23 400	27 030	22 220	26 400	27 360
Kristianstads ..	24 730	21 460	26 420	24 170	29 270	24 860
Malmöhus	24 840	25 650	30 370	27 710	31 260	24 340
Hallands	24 280	19 120	26 210
Älvsborgs södra	29 920	28 110	24 090	27 200	33 690	..
Skaraborgs	20 230	24 480	25 530	25 980
Medeltal	24 710	22 530	26 980	24 130	28 870	25 730

Arealminskningen har uppvägs av avkastningsstegringen så att den totala skörden, som framgår av följande sammanställning, i genomsnitt varit relativt oförändrad.

År	Skörd, 1 000 ton	År	Skörd, 1 000 ton
1961	494	1964	378
1962	434	1965	455
1963	464	1966	347

Ca 60 % av fabrikspotatisskörden används till stärkelsestillverkning, medan resterande 40 % går till spritframställning.

De genomsnittliga priserna på fabrikspotatis har stigit praktiskt taget oavbrutet sedan år 1954/55 vilket närmare framgår av följande tablå.

År	Kr./dt	År	Kr./dt
1950/51	9: 08	1958/59	12: 25
1951/52	10: 83	1959/60	12: 75
1952/53	12: 83	1960/61	13; 50
1953/54	11: 83	1961/62	13: 50
1954/55	11: 08	1962/63	14: 50
1955/56	11: 52	1963/64	15: 15
1956/57	11: 52	1964/65	15: 65
1957/58	12: 25	1965/66	15: 90

Den huvudsakliga produktionen av *potatisstärkelse* sker vid sju s. k. centralfabriker. Vid en av dessa är stärkelseproduktionen kombinerad med spritframställning. Sex av stärkelsefabrikerna är uppförda under åren 1958—1965. Utöver centralfabrikerna finns tre mindre, äldre stärkelsefabriker. Beträffande dessa pågår förhandlingar om att överföra verksamheten till närmaste centralfabrik. Samtliga stärkelsefabriker ligger inom Blekinge och Kristianstads län.

Antalet anställda inom stärkelseindustrin uppgår till ca 100 vid centralfabrikerna och ca 20 vid de äldre fabrikerna. Endast 13 personer är helårsanställda medan övriga är anställda endast för kampanjtiden eller ca tre månader.

Tillverkningen av potatisstärkelse uppgår f. n. till ca 35 milj. kg per år. Centralfabrikernas totala kapacitet vid en kampanj som omfattar 14 veckor beräknas dock till ca 43 milj. kg stärkelse.

Det genomsnittliga utbytet år 1965 utgjorde 100 kg stärkelse per 464 kg potatis.

Av produktionen används ca 40 % till framställning av s. k. derivat av typen dextrin och stärkelseklister. Omkring 30 % av stärkelsen tas om hand av glykosindustrin, medan hushållen och livsmedelsindustrin vardera förbrukar ca 15 %. Priserna på potatisstärkelse till olika förbrukare i december 1959 och september 1966 framgår av följande tabell (kr./dt).

	December 1959	September 1966
Potatisstärkelse		
till livsmedelsindustrin (säckad)	95: 75	129
till hushållsbruk (paketerad)	117	154
till glykostillverkning	68	129
till derivattillverkning	88: 75	54: 75

Utvecklingen av importen och importpriserna för majs- resp. potatisstärkelse framgår av följande sammanställning. Denna visar att importpriset för potatisstärkelse under senare år successivt sänkts. Att priset på den importerade majsstärkelsen samtidigt stigit torde bero på att importen hänför sig till vissa specialkvaliteter.

År	Majsstärkelse		Potatisstärkelse	
	ton	kr./kg	ton	kr./kg
1959	4 117	0: 48	4 154	0: 64
1960	2 688	0: 56	2 727	0: 64
1961	2 568	0: 58	42	0: 90
1962	2 343	0: 61	170	0: 70
1963	2 371	0: 58	1 105	0: 64
1964	2 619	0: 66	2 237	0: 60
1965	3 165	0: 68	4 291	0: 56
1966	2 680	0: 70	4 183	0: 51

Införselavgifterna för flertalet stärkelseprodukter har i stort sett tredubblats sedan år 1959. För potatisstärkelse motsvarar införselavgiften i september 1966 ca 112 % av importvärdet för holländsk stärkelse. Gränsskyddets utveckling sedan hösten 1954 framgår närmare av följande tabell där införsel- och kompensationsavgifter i kr./dt anges för olika tidpunkter.

	Hösten 1954	Hösten 1959	December 1959	Mars 1967
Potatisstärkelse.....	35	24: 25 + 4	22 + 4	76 + 4
Majsstärkelse.....	35	36: 75	33	111: 85
Glykos	48	42 + 4: 10	37: 50 + 4: 10	130 + 4: 10
Druvsocker, torrglykos	48	47: 25 + 9	42 + 9	142: 15 + 9
Dextrin	45	42 + 5	37: 50 + 5	40: 40 + 5

¹ Utgångspunkt för EFTA-avtrappningen.

² Vid import från EFTA-området utgår ingen införselavgift.

Produktionen av *potatissprit* sker vid 62 brännerier, varav 42 stycken ligger i Kristianstads län, elva i Malmöhus län och fyra i Blekinge län. De övriga fem brännerierna ligger i andra län i de södra delarna av landet. Antalet anställda vid brännerierna är ca 275.

Hela råspritproduktionen inköps av Vin- och Spritcentralen som förädlar den till förtäringssprit. Vin- och Spritcentralens inköp uttryckt i milj. s. k. normalliter, dvs. vara med 50 % alkoholhalt, har under senare år utgjort följande.

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
Potatissprit, milj. l	29,75	30,75	25,62	25,06	134,72	25,92	34,12

¹ Härav 4,14 milj. l av matpotatis av 1963 års skörd.

Priset på råsprit har under senare år varierat på följande sätt.

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
Potatissprit, öre/l	80,59	80,30	88,90	93,79	94,78	99,27	100,40

Gällande reglering. Odlingen av *fabrikspotatis* sker på grundval av kontrakt mellan odlarna och stärkelsefabrikerna resp. brännerierna. Rätten att leverera potatis till nämnda anläggningar är under normala förhållanden förbehållen odlarna i de traditionellt fabrikspotatisodlande områdena. Hit räknas hela Blekinge och Kristianstads län, ett stort antal kommuner i Malmöhus län samt smärre områden i Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs och Kalmar län. Vid teckning av för stor areal i förhållande till det beräknade avsättningsutrymmet sker genom Stärkelse- och bränneriindustriernas samarbetsorgan (SBS) reduktion av de enskilda odlarnas preliminärt tecknade kvantiteter. Härvid får viss prioritet ges åt permanenta odlare framför tillfälliga sådana.

Priset på fabrikspotatis, som fastställs av SBS, baseras oavsett användning i huvudsak på det stärkelsepris som kan tas ut i skydd av införselavgifterna. De fastställda priserna gäller fritt fabrik. Genom att betala fraktbidrag söker stärkelsefabrikerna kompensera odlarna bl. a. för de ökningskostnaderna som följer i strukturrationaliseringens spår. Härutöver betalar stärkelsefabrikerna normalt efterlikvider för levererad potatis dels i form av ränta på andelsägarnas insatta kapital dels i form av vinstutdelning.

Enligt förordningen den 7 juni 1956 (nr 411) angående tillverkningen av potatismjöl får inte *potatisstärkelse* tillverkas för förbrukning utanför eget hushåll utan tillstånd av statens jordbruksnämnd. Som villkor för tillverkningsrätt gäller bl. a. att endast svensk potatis får användas.

Sveriges stärkelseproducenters förening, vars regleringsverksamhet skall ske enligt av jordbruksnämnden utfärdade direktiv och som kontrolleras av nämnden, har ensamrätt till inköp och försäljning av potatisstärkelse tillverkad inom landet. Med denna ensamrätt följer skyldighet för föreningen att till enhetligt men efter kvalitet graderat pris köpa all inom landet tillverkad potatisstärkelse som bjuds ut av stärkelsefabrik. Till fabrik, som inte är medlem av föreningen, har dock föreningen rätt att efter jordbruksnämndens prövning erlagga ett pris som understiger eljest utgående pris med belopp motsvarande värdet av medlems förpliktelser till föreningen. I det inköpspris som föreningen fastställer för stärkelsen inkalkyleras enligt jordbruksnämndens medgivande viss avsättning till en rationaliseringsfond. Under senare år har denna avsättning utgjort 2 kr. per dt försält potatis-

mjöl. Sammanlagt har hittills på detta sätt avsatts ca 5,4 milj. kr. Enligt särskilda medgivanden har vidare ca 2,3 milj. kr. av införselavgifter för stärkelse och stärkelseprodukter samt 0,5 milj. kr. av tidigare för ändamålet avsatta medel tillförts rationaliseringsfonden. I denna fanns den 1 april 1966 ett oförbrukat belopp av 0,7 milj. kr.

För tillverkning av *potatissprit* behövs enligt förordningen den 26 februari 1954 (nr 73) angående tillverkning av brännvin tillstånd av Kungl. Maj:t. Potatisbrännerierna är förbehållna rätt att leverera så stor kvantitet råsprit som svarar mot den totala mängden i landet förbrukade förtäringsspriten. Mellan de till Sveriges Bränneriidkareförening anslutna brännerierna gäller en kvotering av tillverkningsrätten. Produktionen vid det bränneri, som tillhör AB Vin- och Spritcentralen, är enligt beslut av 1956 års riksdag (prop. 165, JoU 30, rskr 316) maximerad till 6 % av landets hela årstillverkning av potatisbrännvin, dock högst 2 milj. l.

Det av SBS fastställda priset på fabrikspotatisen ligger till grund för beräkning av råvarukostnaden i samband med prissättningen på råsprit. Priset på råsprit fastställs genom förhandlingar mellan AB Vin- och Spritcentralen och Bränneriidkareföreningen. Enligt en överenskommelse mellan nämnda parter angående riktlinjerna för prissättningen under kampanjerna 1964/65—1968/69 skall priset ge täckning för kostnaderna vid ett bränneri med en tillverkningskapacitet av ca 1 milj. l per år och viss rationalitet. I priset inkalkyleras en rationaliseringsavgift av f. n. 0,725 öre/l. Under åren 1956—1966 har sådana avgifter hos Bränneriidkareföreningen uppsamlats till ett belopp av ca 2,2 milj. kr., varav ca 1,5 milj. kr. disponerats för inlösen av brännerier. Kalkylpriset omfattar vidare sedan år 1964 visst belopp per liter för avsättning till en särskild centraliseringsfond att användas för storleksrationalisering av brännerihanteringen.

Enligt förordningen den 7 juni 1956 (nr 405) angående *tillverkningsavgift* för vissa produkter av potatis, m. m. (ändrad senast 1964: 817) skall den som använder potatis för tillverkning av brännvin eller potatisstärkelse erlagga tillverkningsavgift. Avgiften utgår f. n. med 5 öre/kg ren potatisstärkelse och med 2,9 öre/l potatissprit med 50 % alkoholhalt. Härtill kommer skördeskadeavgift med 1,1 öre/kg resp. 0,7 öre/l. För importerad majs, maniokarot och andra stärkelserika varor, som används för stärkelse-tillverkning, skall enligt förordningen den 7 juni 1956 (nr 410) angående avgift å majs m. m. tas ut tillverkningsavgift med 15 öre/kg använd vara. För brännvin som tillverkats av majs, utländsk potatis, maniokarot eller andra stärkelsehaltiga utländska råämnen skall tillverkare till kontrollstyrelsen erlagga en särskild avgift av 8 öre/l av produktionen.

När tillverkningsavgift utgår på den inhemska stärkelseproduktionen skall vidare med belopp som angetts i det föregående kompensationsavgift tas ut vid import av vissa stärkelsehaltiga varor.

Tillverkningsavgifterna, som regleringsåret 1965/66 uppgick till 2,9 milj.

kr. samt de inom normalramen influtna införselavgifterna samt kompensationsavgifterna, 2,3 milj. kr., för stärkelse och stärkelseprodukter tillförs Sveriges stärkelseproducenters förening för att täcka kostnaderna för föreningens prisreglerande verksamhet. För avlastning av överskott av potatisstärkelse genom export får dock endast tillverkningsavgifter tas i anspråk. Utan jordbruksnämndens medgivande får härtill inte användas större belopp än som motsvarar de under resp. år inflytande avgifterna. De tillverkningsavgifter, som inte tas i anspråk för att täcka exportförluster, får i likhet med införsel- och kompensationsavgifterna användas för rabattering av potatisstärkelse till industriella förbrukare.

I mån av behov överförs även till stärkelseföreningen införselavgiftsmedel, som influtit vid import av matpotatis. De överförda medlen får användas för att täcka föreningens kostnader för avlastning av matpotatisöverskott.

Vinster och förluster i stärkelseföreningens prisreglerande verksamhet utjämnas över stiftelsen Potatisodlingens Konjunkturutjämningsfond.

Jordbruksutredningen. Efter diskussion av den nuvarande regleringens uppbyggnad och funktion föreslår utredningen att en närmare prövning av stödet till fabrikspotatisodlingen bör ske i särskild ordning.

Potatisindustriutredningen. Utredningen behandlar i sitt betänkande Stödet åt odlingen av fabrikspotatis (Stencil Jo 1966:15) först *konsekvenserna av en begränsning av fabrikspotatisodlingen*. Fabrikspotatisens betydelse för jordbruket skiftar starkt mellan olika kommuner. Såväl fabrikspotatisodlingens absoluta areal som dess andel av den totala åkerarealen är särskilt hög i vissa kommuner i t. ex. västra delen av Blekinge län samt i trakten av Kristianstad och Åhus i Kristianstads län där odlingen omfattar 15—25 % av åkerarealen. Samtliga centralfabriker för stärkelseproduktion ligger inom områden, där fabrikspotatisodlingen är särskilt omfattande. Till övervägande del odlas fabrikspotatisen på lättarbetade sand-, grus- och mojordar i öppna bygder, där rationella brukningsmetoder kan användas, samt i någon mån på något tyngre jordar av typen lerblandad sandjord. Avkastningen på de förstnämnda jordarna är fullt jämförbar med eller — om hänsyn tas till stärkelsehalten — ofta överlägsen avkastningen på mellanbygdernas ofta något tyngre men även mera svårarbetade jordar. En begränsning av fabrikspotatisodlingen torde i första hand komma att beröra områden där det är svårt att införa en högmekaniserad produktion.

En särskild undersökning som utförts på utredningens uppdrag rörande fabrikspotatisens utbytbarhet mot annan gröda visar att endast ett fåtal alternativa grödor finns. Ingen av dessa kan utnyttja de naturliga förutsättningarna lika effektivt som potatisen. Ett bortfall av fabrikspotatisen

skulle medföra försämrat utbyte av andra i växtföljden förekommande grödor.

Fabrikspotatisodlingen spelar i allmänhet en större roll vid de mindre brukningsenheterna än vid de större. Vanligen synes 15—20 % av åkerarealen användas för fabrikspotatisodling vid brukningsenheter på högst 20 ha åker men endast 11—12 % vid enheter över 50 ha. Av kalkyler som utredningen låtit upprätta framgår emellertid att ekonomin i fabrikspotatisodlingen genomgående är klart bättre vid de större än vid de mindre brukningsenheterna.

Utredningen presenterar även kalkyler avseende det ekonomiska resultatet vid odling av höstråg, korn, vall samt matpotatis. Dessa beräkningar tyder på att vid ett 10—15 % lägre potatispris än det erhållna skulle ungefär samma genomsnittliga resultat ha uppnåtts i odlingen av fabrikspotatis för stärkelseändamål som i jämförelsegrödorna.

Utredningen konstaterar att de sociala problem som kan uppkomma vid en eventuell avveckling av stärkelse- och bränneriindustrin är obetydliga för de inom industrin anställda. Från samtliga berörda personalorganisationers sida har förklarats, att några större svårigheter inte torde uppstå för personalen vid eventuella ändringar inom industrin. Vad nu nämnts gäller i stort sett även lantarbetarna. Väsentligt större problem kan uppkomma för de odlare, som i betydande utsträckning odlar fabrikspotatis eller vilkas jordar anses vara särskilt lämpade för fabrikspotatisodling. De sociala skäl, som tidigare motiverat speciella skyddsåtgärder för fabrikspotatisodlingen, har emellertid enligt utredningen inte samma styrka i ett läge, där ett rationellt och konkurrenskraftigt jordbruk satts som primärt mål för jordbrukspolitiken.

De områden som särskilt berörts av fabrikspotatisodlingen har tidigare under lång tid allmänt haft svårigheter ur sysselsättningssynpunkt. Det allmänna arbetsmarknadsläget i dessa län har emellertid väsentligt förbättrats, bl. a. genom näringslivets ökade differentiering och den minskade lokala bundenhet som kommunikationernas utveckling fört med sig.

Ur beredskapssynpunkt finner utredningen inte skäl att lägga andra aspekter på fabrikspotatisodlingen än som lagts på jordbruket generellt. Fabrikspotatisodlingen skapar dock i ett avspärrningsläge viss flexibilitet vad beträffar försörjningen med matpotatis.

I fråga om möjligheterna att *rationalisera fabrikspotatisodlingen* framhåller utredningen den stora betydelse som arbetet på förbättrat utsäde, effektivare växtskydd och högre gödslingsintensitet har och kan få för förbättrad lönsamhet. Ett fortsatt och vidgat stöd åt växtförädlingen av fabrikspotatis finner utredningen angeläget. Förbättrad maskinell utrustning kommer även att få stor betydelse i driftsekonomiskt hänseende. Av väsentlig vikt i detta sammanhang är den inom hela jordbruksnäringsen pågående rationalisering, som innebär att för rationell odling olämplig mark utnyttjas

för annat ändamål och att brukningsenheter sammanslås. Utredningen utgår från att denna utveckling kommer att fortsätta och intensifieras. Om restriktionerna vad gäller fabrikspotatisodlingens lokalisering upphävs, blir det enligt utredningen möjligt att flytta fabrikspotatisodlingen till områden med gynnsammare förutsättningar.

Vad gäller det fortsatta *stödet till fabrikspotatisodlingen* anför utredningen att ändringar i våra handelspolitiska förutsättningar kan väntas så starkt påverka stärkelsenäringens villkor och utformningen av stödåtgärder att endast en kortsiktig planering, förslagsvis för en femårsperiod, f. n. syns möjlig. Oavsett vilken den handelspolitiska utvecklingen blir kan emellertid konstateras att gränsskyddet för fabrikspotatisodlingen i Sverige ligger högt i förhållande till flertalet andra jordbruksprodukter. De svenska priserna på såväl råvara som färdig produkt ligger även betydligt högre än såväl världsmarknadspriserna som producentpriserna i västeuropeiska länder. En reduktion av gränsskyddet ligger därför i linje med jordbruksutredningens principiella förslag om strävan till likformigt gränsskydd för olika jordbruksprodukter och om en begränsning av vegetabilieproduktionen på sådana områden, där våra konkurrenssvårigheter är störst.

Vid en anpassning av näringen till konkurrensen från utlandsmarknaden bör man på kort sikt enligt utredningen utgå från producentpriserna i de västeuropeiska länderna på potatisstärkelse och från de inom EEC provisoriskt antagna riktlinjerna för stöd åt fabrikspotatisodlingen.

F. n. överstiger gränsskyddet skillnaden mellan importpriset och den inhemska produktionskostnaden för stärkelse. Det f. n. erforderliga gränsskyddet torde enligt utredningen motsvara 55—60 öre. Det gällande gränsskyddet har alltså inte helt utnyttjats. Utredningen bedömer vidare skillnaden mellan genomsnittliga produktionskostnaden i Västeuropa och i Sverige till ca 30—55 öre per kg stärkelse. Härvid har någon korrigerings inte gjorts för i västeuropeiska länder utgående subventioner. I de svenska kostnaderna har räknats in fraktbidrag och tilläggsbetalningar på potatis.

Utredningen förordar att ett successivt närmande till det västeuropeiska prisläget på stärkelse sker under den närmaste femårsperioden. Redan vid periodens början bör en anpassning ske av införselavgifterna till då föreliggande faktiska skillnader mellan priset på importerad vara och den svenska produktionskostnaden. Härutöver bör enligt utredningen under perioden successivt skillnaden till prisnivån i Västeuropa reduceras till ungefär hälften, dvs. i dagens läge med ca 17 öre per kg eller med 3—4 öre per år. Vid dessa beräkningar utgår utredningen från nuläget beträffande importpriser och gränsskydd och bortser från de justeringar, som med hänsyn till ändringar av importpriserna eller prissättningen på jordbrukets produkter kan komma att ske. Införselavgifterna på andra stärkelsevaror än potatisstärkelse bör liksom hittills avvägas med utgångspunkt i potatisstärkelseavgiften.

Utredningen finner det troligt att ett minskat gränsskydd kommer att främja produktionsomläggningar och sammanslagning av brukningsenheter. Sannolikt kommer produktionen att minska totalt sett. En viss omfördelning av fabrikspotatisodlingen torde komma att ske från områden med mindre goda produktionsbetingelser till områden, där bättre förutsättningar finns för en konkurrenskraftig produktion.

En reduktion av gränsskyddet kan komma att medföra en begränsning av den inhemska produktionen av stärkelse samtidigt som förbrukningen av tekniskt derivat och glykos beräknas starkt öka. Utredningen finner det i princip skäligt att stärkelseindustrin i ett sådant läge ges möjlighet att inköpa utländsk råvara för tillverkning av stärkelse för vidarebearbetning till tekniskt derivat till priser, som gör det möjligt att konkurrera med importderivaten.

För att förbättra näringens konkurrensläge bör även sådana restriktioner, som tidigare kunnat motiveras med hänsyn till odlingens sociala betydelse tas bort. Odlingens lokala bundenhet bör således upphävas och rätten att tillverka och inköpa stärkelse och att härför inköpa erforderlig råvara bör göras fri. Odlingen av fabrikspotatis bör dock även i fortsättningen i varje fall under en övergångstid ske på grundval av kontrakt mellan odlaren och vederbörande industri.

Som en följd av EFTA-överenskommelsen måste svensk stärkelse säljas till den tekniska derivatindustrin till priser, som ungefär motsvarar världsmarknadspriserna. Om de normer, som gäller vid dessa försäljningar, allmänt tillämpas, innebär detta att på stärkelseområdet i praktiken införs ett lågprissystem. Utredningen finner att det är tekniskt möjligt att genomföra en lågprislinje för stärkelse, varvid subventionering skulle ske över budgeten. Avgörande i denna fråga bör i första hand bli de statsfinansiella aspekterna. Vissa skäl talar emellertid enligt utredningen mot en lågprislinje. Det kan sålunda inte anses tillfredsställande att en lågprislinje införs generellt och för mera permanent bruk inom ett begränsat varuområde på grund av vissa tillfälliga eller speciella förhållanden i stället för som resultat av ett principiellt övervägande. Särskilt gäller detta, om förutsättningar anses föreligga för deltagande i en större marknadsenhet, där prissättningen på produkterna i fråga inte följer en lågprislinje. En generell lågprislinje på fabrikspotatisområdet skulle vidare enligt utredningen innebära, att sambandet mellan kostnader och priser inte kommer att framträda lika klart som hittills.

Utredningen anser att priserna på svensk stärkelse till andra förbrukare än den tekniska derivatindustrin bör baseras på produktionskostnaden.

Mot nuvarande prisutjämningsförfarande beträffande glykosen har utredningen ingen erinran. I princip har utredningen inte heller något att invända mot det restitutionssystem som f. n. tillämpas men förutsätter, att gällande bestämmelser blir föremål för teknisk översyn.

Utredningen förordar att det nuvarande prisregleringssystemet behålls. Tillverkningsavgiften på stärkelse bör av praktiska skäl göras generell. Vid dispositionen av tillverkningsavgifterna bör dock beaktas önskvärdheten av att potatismjöl för hushållsbruk inte belastas med annat än produktionskostnaden.

De kostnader för regleringsorganet som kan förmedlas av EFTA-överenskommelsen förutsätter utredningen tills vidare skall som hittills i särskild ordning täckas av staten. Om ytterligare medel behövs för att subventionera priset på stärkelse till derivatindustrin bör i första hand införselavgifter inom normalramen tas i anspråk.

Om monopolställningen för Sveriges stärkelseproducenters förening upphör, synes det inte möjligt att lägga regleringsuppgifterna på den nuvarande branschorganisationen. För ändamålet bör i stället en särskild regleringsförening bildas. Det administrativa arbetet inom denna bör kunna samordnas med arbetet i någon annan regleringsförening. Det bör ankomma på vederbörande styrelser att själva träffa uppgörelse om detta.

I styrelsen för regleringsföreningen bör ingå två representanter för det allmänna och en representant för det direkta konsumentintresset, samtliga utsedda av Kungl. Maj:t, vidare en representant för vardera Sveriges lantbruksförbund, stärkelseindustrin, bränneriindustrin, Kemikontoret, Kooperativa Förbundet och AB Vin- och Spritcentralen.

Regleringsföreningen bör överta, utöver de uppgifter i fråga om regleringen som nu åligger producentföreningen, de arbetsuppgifter som has om hand av stärkelse- och bränneriindustrins samarbetsorgan vad gäller prisättning och eventuell arealbegränsning.

Utredningen förutsätter vidare att potatisodlingens konjunkturutmattning kommer att bestå och fylla samma uppgifter som hittills.

Vad gäller brännerihanteringen anser utredningen att möjligheterna till ökad konkurrens bör utnyttjas. Den nuvarande statliga avsättningsgarantin för potatissprit till konsumtionsändamål bör således avskaffas. Vidare torde enligt utredningen de nuvarande restriktionerna beträffande AB Vin- och Spritcentralens eget bränneri inte längre vara motiverade.

Utredningen ifrågasätter lämpligheten av den nuvarande produktionsuppdelningen mellan brännerierna (brännvinstillverkning) och AB Vin- och Spritcentralen (raffinering). Det synes angeläget att hela den industriella produktionen samordnas så att den totala kostnaden blir den lägsta möjliga. Utredningen finner det mot denna bakgrund önskvärt att en översiktlig plan för det fortsatta rationaliseringsarbetet upprättas i samråd med stärkelseindustrin.

Remissyttrandena. I fråga om de av utredningen angivna konsekvenserna av en begränsning av fabrikspotatisodlingen

anför *arbetsmarknadsstyrelsen* att utredningens förslag inte föranleder några erinringar ur arbetsmarknadssynpunkt. *RLF* och *SL m. fl.* anser att utredningen inte tillräckligt beaktat de sociala och ekonomiska problem som skulle uppkomma för jordbrukarna vid en nedskärning av fabrikspotatisodlingen. En mer djupgående behandling av dessa problem krävs. *Svenska lantarbetareförbundet* framhåller att stärkelse- och brännvinsfabrikationen genom säsonginriktningen ger ett nödvändigt tillskott till försörjningen för arbetare inom landsbygdsnäringar.

Om utredningens förslag genomförs anser *överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap* att beredskapsintresset blir tillgodosett utan att särskilda beredskapsåtgärder behöver vidtas. Skulle framställningen av potatissprit minska eller upphöra skulle detta medföra att sprit för konsumtionsändamål i ett avspärrningsläge skulle kräva sulfitsprit som råvara och därför konkurrera med behovet av sprit inom försörjningsviktig organisk-kemisk industri. *Statens jordbruksnämnd* anför att kalorireserven i bränneripotatisen uppskattats till 1,5 % av det totala kaloribehovet. *Fabrikspotatisodlingen* utgör dessutom en förutsättning för att derivatindustrin i ett avspärrningsläge skall kunna försörja den inhemska pappers- och textilindustrin med glätt- och appreturmedel. Liknande synpunkter framförs av *RLF* och *SL m. fl.* Även *lantbruksstyrelsen* framhåller att fabrikspotatisodling av nuvarande omfattning utgör en betydande livsmedelsreserv vid avspärrning.

Utredningens rekommendation att öka de statliga insatserna för växtförädling på fabrikspotatisområdet tillstyrks av alla remissinstanser som yttrat sig i frågan.

I fråga om utredningens förslag rörande det fortsatta stödet till fabrikspotatisodlingen framhåller *lantbruksstyrelsen* att ett successivt närmande till EEC:s prisnivå bör ske. Enligt styrelsens mening torde vinsterna av insättandet av känd teknik och förväntade framsteg i tekniken i stort sett svara mot föreslagen reduktion av gränsskyddet. Även *överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap* och *NO* tillstyrker utredningens förslag. *NO* påpekar dock att kompensationsavgifterna för stärkelse, glykos och dextrin bör räknas in i införselavgifterna.

KF tillstyrker utredningsförslaget men anser att sänkningen av införselavgiften den 1 september 1967 inte kan bli så stor som antagits på grund av att världsmarknadspriset på potatisstärkelse är ca 45 öre/kg och inte 56 öre/kg som utredningen antagit. *Styrelsen för lantbrukshögskolan* anser att priset på stärkelse successivt bör anpassas till EEC:s prisnivå men att verkan härav på lönsamheten och erforderliga anpassningsåtgärder bör utredas. En minskning av gränsskyddet med i dagens läge 17 öre beräknar *AB Vin- och Spritcentralen* för potatisodlingen medföra ett inkomstbortfall av ca 750 kr./ha. Detta torde innebära att odlingen minskar. Om därigenom

uppstår knapphet i potatistillgången anser spritcentralen att råvaran av regleringsorganet bör delas upp på brännerihanteringen och stärkelseindustrin på det för produktionen och det allmänna mest ekonomiska sättet.

Länsstyrelsen i Blekinge län finner det inte tillrådligt att binda avvecklingen av stödet till en bestämd tidsperiod utan avvecklingen bör göras beroende av de inhemska produktionsbetingelsernas och världsmarknadspri-sernas utveckling. *Länsstyrelserna i Kristianstad och Malmöhus län* samt *kommerskollegium* delar i huvudsak denna uppfattning.

Sveriges industriförbund anför att vid årsskiftet 1966/67 sänks införsel-avgiften på stärkelsederivat från EFTA-länder ytterligare. Därefter torde knappast finnas någon prismässigt ej utnyttjad marginal i gränsskyddet som omedelbart kan avskaffas. Den av utredningen föreslagna sänkningen av gränsskyddet anser förbundet kommer att sänka priset på fabrikspotatisen med minskning av odlingen som följd. Om den inhemska tillverkningen av potatisstärkelse därigenom kommer att starkt reduceras, torde inte stärkelse kunna erhållas till sådana priser att en konkurrenskraftig inhemsk tillverkning av stärkelsederivat kan upprätthållas. Mot denna bakgrund föreslås en något långsammare takt i avvecklingen av skyddet. Även *Skogs- och lantarbetsgivareföreningen* motsätter sig en alltför snabb avveckling av införselavgiften.

Sveriges grossistförbund och *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri* anser att utredningens kalkyler visar att avvecklingen av gränsskyddet kan drivas längre än utredningen föreslagit. *LO* och *Svenska livsmedelsarbetareförbundet* föreslår att nedtrappningen av införselavgifterna sker i så snabb takt att den västeuropeiska kostnadsnivån nås vid slutet av femårsperioden. Efter övergångstidens slut bör skyddets storlek och tekniska utformning omprövas.

Jordbruksnämndens konsumentdelegation anser att på längre sikt måste åtgärder vidtas för att nedbringa gränsskyddet till ungefär samma storleksordning som för andra jordbruksprodukter. Om på grund härav utrymme ej finns för en konkurrenskraftig odling, bör den läggas ned. Delegationen accepterar dock utredningens förslag som en första anpassning till rimligare konkurrensförhållanden. Även *statens pris- och kartellnämnd* betraktar förslaget som ett första etappmål i sänkningen av gränsskyddet.

RLF och *SL m. fl.* anför att utredningen överskattat skillnaden mellan genomsnittliga produktionskostnader för potatisstärkelse i Västeuropa och Sverige. Hänsyn har inte tagits till kapitalstöd, förnödenhetssubventioner o. d. som utgår i t. ex. Holland. En anpassning av införselavgifterna till den faktiska skillnaden mellan importpriserna och svenska producentpriser kommer att medföra sänkta odlarpriser på potatis på grund av att införselavgiftsmedel och andra intäkter som används för att rabattera den tekniska derivatframställningen kommer att minska samtidigt som de kvantiteter som behöver rabatteras kommer att öka. För att hålla potatispriset fast

måste alltså regleringsföreningen tillföras medel exempelvis av sådana som ligger utanför normalramen. Enligt organisationerna innebär utredningens förslag på lång sikt en påtaglig risk för nedläggning av odlingen.

Svenska lantarbetareförbundet anser att det inte finns anledning vidta några andra väsentliga ändringar i fråga om fabrikspotatisregleringen än fortsatt rationalisering av odling och industri.

NO, statens pris- och kartellnämnd, kommerskollegium, jordbruksnämndens konsumentdelegation samt *LO* och flertalet remissinstanser med anknytning till industri och handel tillstyrker utredningens förslag att avskaffa restriktionerna vad gäller fabrikspotatisodlingens lokalisering och rätten att tillverka och inköpa stärkelse och stärkelsråvara. *Statens jordbruksnämnd* anser att de skäl, främst av social karaktär, som motiverat de nämnda inskränkningarna i näringsfriheten inte längre torde kunna åberopas med samma styrka som tidigare.

Enligt *lantbruksstyrelsens* uppfattning bör fabrikspotatisodlingen bedrivas på sådana jordar där odlingen ur växtföljdssynpunkt bäst behövs dvs. i anslutning till de traditionella områdena. Nuvarande odlingsområdes gränser bör dock omprövas.

RLF och *SL m. fl.* anser att ett upphävande av fabrikspotatisodlingens lokala bundenhet skulle motverka rationaliseringen och planeringen av såväl odlingen som industrin.

I fråga om utredningens förslag i övrigt anser *jordbruksnämndens konsumentdelegation* att det knappast finns någon annan jordbruksvara, som skulle vara bättre ägnad för en lågprislinje än stärkelse. Så länge frågan om en eventuell svensk anslutning till EEC inte avgjorts, bör dock enligt delegationens uppfattning frågan om införandet av en lågprislinje för stärkelse vila. Liknande synpunkter framförs av *LO* och *Svenska livsmedelsarbetareförbundet*.

NO anför att om det inte är möjligt att minska stärkelseproduktionen inom landet så att derivatindustrins behov av stärkelse kan tillgodoses genom import en lågprislinje är att föredra framför nuvarande prisreglering. Flertalet remissinstanser med anknytning till industri och handel anser det befogat att frågan om en lågprislinje för stärkelse övervägs ånyo.

Jordbruksnämndens konsumentdelegation, Sveriges industriförbund och *KF* tillstyrker en teknisk översyn av det restitutionssystem, som nu tillämpas, varvid bl. a. bör utredas i vilka tillverkningar majsstärkelse har sådana tekniska fördelar framför potatisstärkelse, att en särskild nedclearing här för framstår som skälig.

Jordbruksnämndens konsumentdelegation godtar i likhet med *Skogs- och lantarbetsgivareföreningen* förslaget att göra tillverkningsavgiften generell men understryker i likhet med utredningen att hushållsmjölet inte bör belastas med mer än produktionskostnaden. *RLF* och *SL m. fl., Sveriges in-*

dustriförbund och *KF* anser att även stärkelse till hushållsbruk skall belastas med tillverkningsavgift bl. a. av den anledningen att medel som därigenom inflyter är nödvändiga för att finansiera regleringskostnaderna.

Statens jordbruksnämnd har funnit att det nettobidrag av tillverkningsavgiftsmedel, som står till förfogande för rabatteringen av stärkelse för derivatframställning, om utredningens förslag genomförs, endast kommer att uppgå till de avgifter som härrör från stärkelse avsedd för glykosframställning. Till följd härav uppkommer underskott i regleringsverksamheten. Om derivatindustrins andel av stärkelseproduktionen ökar, ökar därmed även underskottet. Det kan därför bli nödvändigt att sätta en övre gräns för de kvantiteter, som kan tillhandahållas derivatindustrin till rabatterat pris.

AB Vin- och Spritcentralen ifrågasätter skäligheten av att lägga tillverkningsavgift på råsprit för att finansiera rabatter på stärkelse till derivatindustrin. Ökad rationaliseringsavgift eller användning av tillverkningsavgiften till att utöver fastställt pris betala efterlikvid anses mera motiverat.

Jordbruksnämndens konsumentdelegation, *NO*, *LO*, *Sveriges industriförbund*, *KF* m. fl. remissinstanser tillstyrker utredningens förslag att föra över prisregleringsuppgifterna på fabrikspotatisområdet från stärkelseproducenternas branschorganisation till en fristående regleringsförening. Även *styrelsen för lantbrukshögskolan* tillstyrker förslaget men anser att en representant för jordbruksforskningen skall ingå i regleringsföreningens styrelse. *RLF* och *SL* m. fl. har ingen annan erinran mot förslaget än att odlarna skall vara representerade. *Statens pris- och kartellnämnd* anser att prisregleringsuppgifterna i första hand bör föras över till statens jordbruksnämnd, såvida inte speciella skäl av regleringsteknisk eller administrativ natur talar för utredningens förslag. *Kommerskollegium* anför liknande synpunkter.

NO och *Sveriges industriförbund* tillstyrker förslaget att avskaffa avsättningsgarantin för potatissprit och tillverkningsrestriktionerna för *AB Vin- och Spritcentralens* bränneri.

RLF och *SL* m. fl. anser att avsättningsgarantin för potatissprit bör behållas med hänsyn till de fasta regler som gäller för avsättning av råsprit inom landet samt med hänsyn till de stora riskerna för dumpingimport av råsprit. I fråga om *AB Vin- och Spritcentralens* bränneri förutsätter organisationerna att detta behålls som kontrollbränneri med nuvarande kapacitet.

Jordbrukspriskommittén. Till den svenska fabrikspotatisodlingen och den därpå grundade industrin har sedan gammalt knutits ett flertal bestämmelser, som är att betrakta som inskränkningar i näringsfriheten. Sålunda får odling av fabrikspotatis för industriell tillverkning av stärkelse eller sprit icke ske annat än inom vissa angivna — s. k. traditionellt fabrikspotatisod-

lande — områden. Vidare krävs speciellt tillstånd för att stärkelsefabrikation skall få igångsättas och Sveriges stärkelseproducenters förening har ensamrätt till inköp av inom landet för avsalu framställd potatisstärkelse. Potatisindustriutredningen framhöll i sitt betänkande, att dessa inskränkningar i näringsfriheten bör slopas. Kommittén delar denna uppfattning och föreslår att bestämmelserna i fråga avskaffas fr. o. m. regleringsåret 1967/68. Däremot torde avsättningsgarantin för råsprit, tillverkad av potatis, och de kvantitativa restriktioner, som begränsar Vin- och Spritcentralens egen tillverkning av potatissprit, böra behållas tills vidare.

Kommittén föreslår vidare, att regleringen på fabrikspotatisområdet, vilken hittills hafts om hand av Sveriges stärkelseproducenters förening, överförs till ett fristående regleringsorgan med en uppbyggnad i huvudsaklig överensstämmelse med potatisindustriutredningens förslag. Föreningen bör i stort sett överta de arbetsuppgifter i fråga om regleringen, som hittills vilat på Sveriges stärkelseproducenters förening.

I anslutning härtil skall förvaltningen och dispositionen av potatisodlingens konjunkturutmättningsfond föras över till den nya regleringsföreningen och därav erforderliga ändringar av fondens status vidtas. Medlen förutsätts liksom nu mot ränta få disponeras av stärkelse- och bränneriidkareföreningarna för att lösa in produktionen. Fondens behållning uppgick den 31 mars 1966 till 13,87 milj. kr. och kan väntas stiga något. Regleringsföreningen skall vid sin planering av verksamheten eftersträva att fondens behållning inte understiger 5 milj. kr. och inte heller överstiger 20 milj. kr.

Försäljningen av inhemsk potatisstärkelse uppgår till ca 39 milj. kg, varav ca 21 milj. kg går åt för hushållsbruk samt i livsmedels- och glykosindustrierna och resten används för industriell framställning av tekniskt derivat, företrädesvis limämnen. Tillverkarna av derivat, på vilken produkt gränsskyddet fortlöpande minskats i enlighet med EFTA-konventionen, har till följd härav åtnjutit reduktion av priset på stärkelse. Gränsskyddet gentemot EFTA-länderna för tekniskt derivat utgörs fr. o. m. år 1967 endast av en fast s. k. kompensationsavgift om 5 öre per kg. Behovet av prisrabatterning av stärkelse till derivatindustrin kommer sålunda att bestå. Det bör ankomma på regleringsföreningen att reglera priset på stärkelse för derivattillverkning. De närmare direktiven för prisrabatteringar och regleringsorganets verksamhet i övrigt meddelas av jordbruksnämnden.

Den rabatterade kvantiteten stärkelse för framställning av sådant derivat, som enligt EFTA-konventionen räknas som industrivara, föreslås främst med hänsyn till kostnaderna för rabatteringen begränsad så att den motsvarar avrundat 17,5 milj. kg per regleringsår. Då denna kvantitet inte torde förslå för att täcka behoven, förutsätts kompletterande import bli erforderlig. Sedan den rabatterade kvantiteten avsatts bör därför derivattillverkarna äga importera sitt återstående råvarubehov för produktionsåret utan att erlagga införselavgift. Sådan avgiftsbefrielse skall kunna medges av jord-

bruksnämnden. Detta förfarande innebär att lågprislinje införs för stärkelse, som är avsedd för derivattillverkning. Det bör ankomma på jordbruksnämnden att meddela de till rabatten och avgiftsbefrielsen knutna villkor, som kan vara betingade av regleringens målsättning. I denna ingår bl. a. att avsättningen inom landet av stärkelse för andra än sistnämnda ändamål inte äventyras genom lågprislinjen för tekniska derivat. Det förutsätts, att någon ändring i gällande importreglering i fråga om importen av stärkelse från länder med centraliserad (statlig eller statsdirigerad) export inte skall vidtas utan föregående konsultationer.

För rabatteringen föreslås regleringsorganet äga disponera dels inflytande tillverkningsavgifter från hela fabrikspotatissektorn, f. n. sammanlagt ca 2,2 milj. kr., dels införselavgifter till samma belopp som under nu löpande regleringsår, 2,3 milj. kr., och dels ytterligare införselavgifter till ett belopp av 7,2 milj. kr. Sistnämnda belopp ersätter den hittills utbetalade ersättningen för s. k. EFTA-förluster i fråga om stärkelse, vilken således förutsätts inte skola utgå i fortsättningen.

Prissättningen på fabrikspotatis och eventuellt erforderlig kvotering av odlingen ombesörjs f. n. av Stärkelse- och bränneriindustriernas samarbetsorgan, vari Kungl. Maj:t tillsätter ordförande. I samband med övergång till det nya regleringssystemet torde detta organ ej längre behövas. För prissättningen kommer de båda branschföreningarna att tillsätta en speciell arbetsgrupp. Det har ansetts önskvärt att ordföranden i regleringsföreningens styrelse ingår i gruppen såsom dess ordförande. Uppgiften att genomföra eventuellt erforderlig kvotering av odlingen kommer att övertas av resp. branschföreningar.

Potatisindustriutredningen föreslog i sitt betänkande, att införselavgiften för stärkelse första året skulle minskas så att den endast skyddade ett pris som motsvarade den inhemska produktionskostnaden. Under vart och ett av de följande fem åren skulle avgiften sänkas med ytterligare 3—4 kr./dt. Kommittén föreslår, att avgiften nu reduceras med 22 kr./dt, vilket kan anses motsvara de två första årens avgiftsreduktion. Enligt kommitténs mening bör ytterligare sänkning av gränsskyddet för stärkelse inte vidtas under regleringsåren 1967/68 och 1968/69. Frågan om gränsskyddets höjd efter 1968/69 bör övervägas senare. Prisgränserna för stärkelse bör justeras i samma grad som sänkningen av gränsskyddet. De kommer då att uppgå till 107 resp. 139 kr./dt. Gränsskyddet för vissa former av stärkelse bör uppgå till de belopp som anges i följande tablå.

	Införselavgift, kr./dt	Kompensations- avgift, kr./dt
Potatisstärkelse	54	4
Vete- och risstärkelse	54	—
Majsstärkelse (i förpackning större än 1 kg), annan stärkelse	86	—
Glykos i fast form	119	9
» , andra slag	107	4: 10

Varuslag som hänförs till tulltaxenr 07.06.100, 11.06 och 19.04 har samma gränsskydd som majsstärkelse. Införselavgiften för dessa produkter bör därför justeras så att likformigheten behålls.

Prisregleringen för fabrikspotatis föreslås i övrigt utformad efter samma principer som nu gäller.

Mjölk och mjölkprodukter

Produktions- och marknadsförhållanden. Mjölkproduktionen har under de senaste femton åren minskat i stort sett oavbrutet. Till följd av att producenternas förbrukning av mjölk och försäljningen direkt från producent till konsument minskat har dock invägningen av mjölk vid mejerier inte sjunkit lika mycket som den totala mjölkproduktionen. Utvecklingen framgår närmare av följande tabell, där mjölkproduktionen uttryckts i milj. kg helmjölk.

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
<i>Invägning vid mejeri..</i>	3 348	3 325	3 533	3 401	3 309	3 296	3 268
<i>Direktförsäljning av mjölk till konsument</i>	65	59	54	51	48	45	42
<i>Producenternas förbruk- ning av mjölk</i>							
till konsumtion	260	235	213	193	173	156	140
till lantsmör	15	11	9	7	5	5	5
till foder	197	180	172	168	164	150	130
<i>Total mjölkproduktion.</i>	3 885	3 810	3 981	3 820	3 699	3 652	3 585
Procentuell förändring från närmast före- gående år	+0,7	-1,9	+4,5	-4,0	-3,2	-1,3	-1,8

Nedgången i mjölkinvägningen vid mejerierna har varit störst i södra och mellersta Sveriges slättbygder, mellersta Sveriges skogsbygder samt i vissa delar av norra Sverige. I delar av västra Sverige har mjölkinvägningen däremot ökat.

Antalet mjölkkor har sedan år 1950/51 sjunkit med 39 %. Samtidigt har mjölkproduktionen per ko ökat med ca 25 % och medelfetthalten på mjölk stigit från 3,72 % till 3,97 %. Antalet mejerileverantörer har minskat från 255 000 år 1950/51 till 133 000 år 1965/66. Mjölkinvägningen per leverantör har ökat från ca 15 000 till ca 25 000 kg. Sistnämnda mjölmängd motsvarar genomsnittsproduktionen i en besättning om sju kor. Utvecklingen av nyss nämnda förhållanden under perioden 1959/60—1965/66 framgår av följande tabell.

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
Koantal, 1 000 st ..	1 276	1 223	1 244	1 188	1 111	1 029	985
Mjölkinvågning per ko, kg	3 045	3 115	3 200	3 215	3 329	3 549	3 640
Antal leverantörer ..	195 816	187 381	179 328	169 239	156 547	144 256	132 752
Mjölkinvågning per leverantör, kg	17 097	17 746	19 702	20 097	21 136	22 850	24 618

I fråga om användningen för olika ändamål av mjölk märks sedan början av 1950-talet en i stort sett oavbruten nedgång av den mängd helmjök som utnyttjas till konsumtionsmjök. För framställning av grädde och ost har däremot under senare år använts större mjölk mängd än tidigare. Den närmare utvecklingen av mjölk användningen under perioden 1959/60—1965/66 framgår av följande tabell, där användningen uttrycks i milj. kg helmjök.

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
<i>För direkt konsumtion.</i>	1 426	1 436	1 403	1 379	1 368	1 379	1 377
därav till mjök....	1 080	1 069	1 028	1 001	980	979	977
därav till grädde ..	338	358	366	369	377	388	388
<i>Produktmjök.....</i>	2 893	2 194	2 407	2 276	2 167	2 123	2 078
därav till smör	1 794	1 751	1 967	1 842	1 736	1 685	1 618
därav till ost.....	408	413	411	403	408	415	425
därav till torr- och kondensmjök							
m. m.....	35	30	29	31	23	23	35
<i>Fodermjök</i>	197	180	172	168	164	150	130

Utvecklingen av produktion och konsumtion av ost i milj. kg belyses av följande tabell.

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
<i>Produktion av ost ..</i>	55,0	55,4	55,7	54,9	56,8	57,4	58,9
<i>Konsumtion av ost. .</i>	56,4	58,4	58,4	59,6	60,9	61,0	63,0
därav inhemsk ..	49,8	50,3	50,0	51,4	52,3	52,3	53,9
därav importerad	6,6	7,8	8,4	8,2	8,6	8,7	9,1

För smörproduktion används i huvudsak den mjök som ej går åt till andra mjökprodukter. Svängningar i mjökproduktionen ger därför i första hand utslag på smörproduktionen. Denna har såsom framgår av följande tabell under senare år överstigit konsumtionen med 10—15 %.

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
Produktion, milj. kg ..	83,2	81,0	91,9	87,1	81,5	79,5	76,3
Konsumtion, milj. kg ..	72,0	71,1	72,6	76,7	73,7	67,9	65,8
Överskott, milj. kg	11,2	9,9	19,3	10,4	7,8	11,6	10,5
Överskott, % av produktionen	13	12	21	12	10	15	14
Export, milj. kg	8,5	8,5	17,1	11,7	10,8	5,7	9,9
Import, milj. kg	0,0	0,8	0,2	0,3	0,0	0,7	0,2

Produktionen av torrmjök har i det närmaste fördubblats sedan år 1959/60. Ökningen har som framgår av följande tabell (milj. kg) främst avsett mager vara.

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
Produktion av torrmjök	24,2	26,9	35,1	34,9	32,6	40,8	44,3
därav fet	8,5	8,3	8,2	9,4	9,8	11,1	11,6
därav mager	15,8	18,7	26,9	25,5	22,8	29,7	32,7
Avsättning inom landet	18,0	24,1	20,4	26,7	33,2	33,7	40,5
Import	0,8	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Export	3,1	2,0	1,5	8,0	5,7	0,2	7,2

Avräkningspriset på mjök med 3,5 % fett har sedan år 1959/60 stigit med närmare 23 % medan samtidigt partipriset på konsumtionsmjök stigit med 29 %. Prisstegringarna på ost och smör har som framgår av följande tabell varit något mindre.

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
Avräkningspris på mjök, öre/kg	42,6	42,5	42,9	43,6	47,8	52,5	52,3
Partipris på konsumtionsmjök, öre/kg ..	59,3	59,9	66,3	70,0	68,8	73,5	76,5
Partipris på ost, öre/kg	495	495	493	519	538	566	598
Partipris på smör, öre/kg	560	571	533	561	648	694	608

Gällande reglering. För konsumtionsmjök finns endast en övre prisgräns som avser partipriset på oförpackad mjök med 3 % fetthalt. För olika slag av emballage får tillägg ske till partipriset med belopp som jordbruksnämnden bestämmer. För tjock grädde är fastställd såväl övre och nedre prisgräns som mittpris. Prisgräns anses vara nådd när partipriset tangerar gränsen i någon av städerna Stockholm, Göteborg, Malmö eller Hälsingborg. Om prisgräns för tjock grädde passeras får de åtgärder som vidtas i syfte att återföra priset inom prisgränserna omfatta även övriga slag av grädde.

Införsel- och kompensationsavgifterna för mjök och grädde är differenterade efter fetthalt. Härvid hänförs vara med mindre än 12 % fetthalt till mjök och vara med högre fetthalt till grädde. Avgiften för grädde är olika för fetthaltsintervallen 12—25, 25—35, 35—45, 45—55, 55—65 % samt 65 % och däröver.

I fråga om ost har fastställts prisgränser samt införsel- och kompensationsavgifter. Såsom mätare på det inhemska ostpriset används ett vägt medeltal av Riksosts partipriser på runmärkt, helfet herrgårds- och sveciaost som lagrats minst fyra månader. För smältost utgår endast kompensationsavgift medan för mesost endast införselavgift tas ut.

Prisgränserna för smör är olika för perioderna oktober—april resp. maj—september. Såsom prisbevakningspris används Svenska Mejeriernas Riksför-
enings (SMR) riksnoterung för runmärkt smör. Vid import tas ut såväl införselavgift som kompensationsavgift.

För kondenserad mjölk finns prisgränser och införselavgift för fet och mager sockrad vara samt för fet osockrad vara. Även för torr mjölk är prisgränser och införselavgifter fastställda för såväl fet som mager produkt.

Av följande tabell framgår de prisgränser, införsel- och kompensationsavgifter som den 1 mars 1967 gäller för mjölk och mjölkprodukter.

	Nedre pris- gräns, öre/kg	Övre prisgräns, öre/kg	Införselavgift, öre/kg	Kompensa- tionsavgift, öre/kg
Konsumtionsmjölk		79,14	27,40	12,60
Grädde, 40 % fetthalt	738	912	263	116
Ost	573	703	160	111
Smör				
omkring oktober—april	667	813	162	24
omkring maj—september	607	750	162	24
Torr mjölk				
mager	335	449	239	
fet	474	646	239	
Kondensmjölk				
mager, sockrad	191	265	121	
fet, sockrad	257	333	121	
fet, osockrad	225	303	121	

Med stöd av förordningen den 10 juli 1947 (nr 378) om vissa avgifter å mjölk, grädde och ost (ändrad senast 1963: 131) tas ut utjämningsavgift på nämnda produkter. Syftet med avgiften är att göra en utjämnning möjlig av intäkterna från olika mjölkprodukter. Avgiften utgår inte för vara som exporteras eller som används för viss tillverkning m. m. De avgifter som f. n. tas ut framgår av följande tabell (öre/kg).

Skum- och kärnmjölk	
för direkt konsumtion	20
i andra fall (ej foder m. m.)	9
Annan mjölk	28
Grädde	
med lägre fetthalt än 35 %	140
med en fetthalt av lägst 35 %	235
Ost utom mesost, margarinost och kvarg	
tillverkningsavgift (fetthalt lägst 60 %)	31

tillverkningsavgift (fetthalt lägre än 60 %) ..	41
försäljningsavgift (fetthalt lägst 45 %)	115
försäljningsavgift (fetthalt lägre än 45 %)....	109
Kvarg	
tillverkningsavgift	10
försäljningsavgift	35

Med stöd av förordningen den 7 juni 1956 (nr 406) angående mjölkavgift m. m. (ändrad senast 1959: 239) tas mjölkavgift ut på mjölk och grädde som saluförs inom landet. Även mjölk som av mjölkproducent används för att framställa smör eller ost till avsalu kan beläggas med avgift. Mjölkavgiften får inte överstiga 3 öre/kg mjölk. F. n. är avgiften 0,1 öre/kg för vid mejeri invägd mjölk inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands, Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län samt delar av Örebro, Västmanlands, Uppsala och Älvsborgs län. Vid leverans till mejeri i annan del av landet utgår avgiften med 0,4 öre/kg invägd mjölk. Av avgiften överförs 0,1 öre/kg mjölk till skördeskadefonden såsom en del av jordbrukets bidrag till skördeskadestyddet.

För mejeritillverkat ej runmärkt smör tas med stöd av kungörelsen den 26 augusti 1948 (nr 632) angående pristillägg för mjölk m. m. ut en avgift av 30 öre/kg.

Enligt förordningen den 30 juni 1944 (nr 459) angående avgift för smör som används för framställning av grädde m. m. (ändrad senast 1956: 412) gäller att den som av smör framställer grädde eller ersättningsmedel för grädde till kontrollstyrelsen skall erlägga avgift av högst 6 kr. per kg använt mjölkfett.

Intäkterna av utjämnings-, mjölk-, kompensations- och införselavgifterna — de sistnämnda dock endast till den del som faller inom normalramen — tillförs SMR:s regleringskassa. Till kassan förs även under innevarande regleringsår 25 milj. kr. av medel utanför normalramen. Detta belopp används till att subventionera priset på konsumtionsmjölk med ca 2 öre/l. Regleringskassan betalar kostnader för lagring av smör samt exportbidrag för smör och andra mejeriprodukter. För sistnämnda ändamål får dock inte användas medel som härrör från införselavgifter som influtit för mejeriprodukter. Exportbidrag för smör får utgå endast till SMR. Denna förening är dock skyldig att på lika villkor verkställa export även för mejerier som inte är anslutna till SMR. Export av andra mejeriprodukter än smör med bidrag från regleringskassan får ske av såväl SMR som andra företag. SMR skall dock, efter jordbruksnämndens godkännande, fastställa de exportbidrag som skall utgå.

Från regleringskassan erhåller vidare osttillverkande mejerier pristillägg för hårdost och dessertost som fyller vissa kvalitetsfordringar. Härutöver får efter tillstånd av jordbruksnämnden disponeras medel ur kassan för att betala prisrabatt för smör eller andra mejeriprodukter som säljs till all-

männa inrättningar samt för att täcka kostnader för s. k. smörrealisationer. Medel får också disponeras för upplysningsverksamhet och till att främja avsättningen på den inhemska marknaden av smör och andra mejeriprodukter samt för bidrag till kostnader för mjölkavkastningskontroll. Återstoden av regleringskassans medel används till större delen för att till mejerierna betala utjämningsbidrag som utgår i förhållande till kvantiteten invägd mjölk. Användningen av medlen i regleringskassan år 1966 framgår av följande sammanställning (milj. kr.).

Ordinarie exportstöd	17,47
Särskilt exportstöd åt ost	3,16
Utjämningsbidrag	369,36
Smörpristillägg	106,58
Prisreducering på smör	16,44
Prisfallsförlust på smörlager	10,25
Kvalitetsbetalning för ost	8,67
SMR: s kostnader för fryshuslagring av runmärkt smör	11,90
Ränta på rörelsemedel för smörlagring	3,40
Marknadsfrämjande åtgärder	3,70
Smörrabatt till allmänna inrättningar	5,84
Mjölkavkastningskontroll	4,00
SMR: s kostnader för fryshuslagring av omärkt smör	0,01
Prisförlust vid försäljning av omärkt smör	0,11
Skördeskadeavgift	3,24
Jordbruksnämndens kontrollkostnader	0,07
SMR: s kostnader	0,25
Upplysnings- och försöksverksamhet	0,19
Summa	564,64

För att finansiera lagring av överskott av smör äger SMR erhålla medel av statens jordbruksnämnd. För detta ändamål samt för lagring av kött och fläsk står sammanlagt till förfogande 90 milj. kr. som anvisats på kapitalbudgeten under fonden för förlag till statsverket. På de medel som tas i anspråk skall erläggas ränta efter gällande diskonto plus 0,5 %.

Mjölkproduktionen stöds även generellt genom direkt statsbidrag i form av allmänt mjölkpristillägg. Detta utgår sedan den 1 september 1963 med 74,4 öre per kg smörfett som den vid mejeri invägda mjölken och grädden innehåller.

I kungörelsen den 26 augusti 1948 (nr 632) angående pristillägg för mjölk m. m. (ändrad senast 1964: 48) föreskrivs såsom villkor för att mejeri skall erhålla mjölkpristillägg och utjämningsbidrag

a) att mejeriet efter framställning levererar mjölk och grädde till envar återförsäljare samt annan förbrukare än enskilt hushåll och att mejeriet vid försäljning av mjölk, grädde eller mejeriprodukter icke bryter mot av Kungl. Maj:t eller statens jordbruksnämnd eller av riksföreningen med

nämndens godkännande meddelade föreskrifter i fråga om priser och andra leveransvillkor eller, därest sådana föreskrifter ej meddelats, icke tillämpar oskäligt högt pris eller eljest oskäliga leveransvillkor;

b) att mejeriet, därest återförsäljare bryter mot meddelade pridföreskrifter i fråga om mjölk, grädde eller mejeriprodukter, icke, sedan mejeriet av jordbruksnämnden underrättats om nämnda förhållande, utan särskilt medgivande av nämnden levererar dylika varor till återförsäljaren;

c) att mejeriet, om jordbruksnämnden på grund av försörjningsläget beträffande konsumtionsmjölk eller mejeriprodukter å viss ort eller inom visst område så finner påkallat, i den omfattning och på de villkor nämnden föreskriver levererar mjölk eller mejeriprodukter till sagda ort eller område;

d) att mejeriet, i enlighet med föreskrifter som meddelas av jordbruksnämnden, låter verkställa provtagning och bedömning beträffande mjölk och grädde, som invägs från producenter, i avseende å kvaliteten och fetthalten samt beträffande mjölk och grädde, som för tillverkning av mejeriprodukter mottagits från annat mejeri, i avseende å kvaliteten;

e) att mejeriet på skäliga villkor mottager mjölk från envar mjölkproducent som gör framställning därom, dock att sådan skyldighet ej skall föreligga därest mjölken ur trafikbesparingssynpunkt lämpligen bör befordras till annat mejeri;

f) att mejeriet för tillverknings- och lagerjournaler för mejeriprodukter samt i övrigt, enligt av jordbruksnämnden meddelade föreskrifter, så ordnat sin bokföring, att därav tydligt framgå dels invägda, dels sålda och eljest utlämnade, dels till beredning av olika produkter använda myckenheter mjölk och grädde ävensom fetthalten hos sagda myckenheter mjölk och grädde;

g) att mejeriet vid inköp av mjölk och grädde från producenter tillämpar kvalitetsbetalning och fetthaltsbetalning enligt av jordbruksnämnden godkända grunder;

h) att mejeriet till jordbruksnämnden avger statistiska uppgifter i den ordning och den omfattning som nämnden bestämmer;

i) att mejeriet i den ordning och på de villkor, som jordbruksnämnden bestämmer, mottager smör som tillverkats annorstädes än vid mejeri och uppfyller av nämnden fastställda kvalitetsfordringar;

j) att mejeriet, där jordbruksnämnden så föreskriver, begränsar tillverkningen av mejeriprodukter eller visst slag därav ävensom i övrigt ställer sig till efterrättelse de föreskrifter som nämnden kan finna erforderliga för att åstadkomma en med hänsyn till försörjningsläget ändamålsenlig fördelning av eller prissättning å mjölk eller mejeriprodukter;

k) att mejeriet, där jordbruksnämnden så föreskriver, inbetalar sådan avgift som avses i 2 § andra stycket;

l) att mejeriet, i enlighet med föreskrifter som meddelas av jordbruksnämnden i samråd med veterinärstyrelsen, verkställer kvalitetskontroll av sina konsumtionsmjölksprodukter.

Härutöver innehåller nyssnämnda kungörelse vissa ytterligare föreskrifter rörande bl. a. skyldigheter för SMR och mejerier i fråga om marknadsregleringen för mjölk och mjölkprodukter.

Jordbruksutredningen. Vid bedömningen av erforderliga fortsatta stödåtgärder åt mjölkproduktionen anser utredningen främst två frågor vara väsentliga, nämligen å ena sidan stödets nivå och å andra sidan formerna för stödåtgärderna.

Utgångspunkten för stödnivån bör vara de allmänna riktlinjer som utredningen angett för produktion och självförsörjningsgrad, för prisavvägning och rationalisering inom jordbruket. På sikt bör eftersträvas en anpassning av mjölkproduktionen till den efterfrågan som gäller för mjölk och mejeriprodukter vid en prissättning som baseras på kostnaderna för förädlingen av den vid mejeri invägda mjölken.

Utredningen beräknar att den sammanlagda konsumtionen av smör och hushållsmargarin skall stiga från 171 milj. kg år 1964 (ca 22 kg/person) till 198 milj. kg år 1975 (ca 24 kg/person). Som exempel på konsumtionens fördelning på smör och margarin vid olika i betänkandet närmare angivna förutsättningar beträffande smörkonsumtionens trendmässiga utveckling redovisar utredningen de uppgifter som framgår av följande sammanställning.

	Smörkonsumtion		Konsumtion av hushållsmargarin Milj. kg	Summa konsumtion Milj. kg
	Milj. kg	% av totalkonsumtion		
1964	72,5	42,2	99,3	171,8
Prognos 1975				
Alt. 1	87	44	111	198
» 2	69	35	129	198

Denna prognos har kompletterats med konsumtionsberäkningar vid fyra olika prisrelationer mellan smör och margarin. Härvid har på basis av inhemskt primärmaterial räknats med en priselasticitet av $-0,8$ för smör samt $-0,1$ för varugruppen smör och hushållsmargarin.

Resultaten av nyssnämnda konsumtionsprognoser för mejeriprodukter sammanställda med utredningens produktionsprognos för mjölk visar att i följande tabell angivna kvantiteter smör måste exporteras resp. importeras för att balans skall nås mellan inhemsk tillgång och efterfrågan på mejeriprodukter år 1975.

<i>Prognosalternativ 1</i>	Priskvot mellan smör och margarin	Beräknad import (—) och export (+) av smör 1975 Milj. kg
Prisalternativ		
A	1,98	— 41
B	3,38	— 3
C	2,49	— 29
D	1,80	— 47

	Priskvot mellan smör och mar- garin	Beräknad import (—) och export (+) av smör 1975 Milj. kg
<i>Prognosalternativ 2</i>		
Prisalternativ		
A	1,82	— 23
B	3,10	+ 7
C	2,28	— 13
D	1,80	— 23

Utredningen anser att mjölk- och köttproduktionen marknadsmässigt bör betraktas som två fristående grenar. Sambandet kött/mjölk bör således bedömas från rent ekonomiska synpunkter med hänsyn till om den lägsta samhällsekonomiska kostnaden uppkommer vid en överskottsproduktion av mjölk för att ge utrymme för produktion av tillräcklig mängd kött eller vid en lägre kött/mjölkproduktion kombinerad med import av kött. Enligt utredningens bedömning är vid normala förhållanden en marginell köttimport ett fördelaktigare alternativ än en mjölkproduktion som överstiger konsumtionsbehovet av mjölk och mjölkprodukter.

Utredningen understryker att syftet med utjämningsystemet och de statliga bidragen i fråga om mjölkproduktionen har primärt varit att söka anpassa konsumtionen till produktionen för att säkra en önskvärd inkomstnivå inom jordbruket. En reglering av priserna på mjölk och mjölkprodukter med detta syfte har i dagens läge inte längre samma berättigande som tidigare. Förutsättningarna för en anpassning av produktionen är numera helt andra vilket också framgår av att en successiv minskning av produktionen skett och kan väntas fortsätta.

Stödet till mjölkproduktionen bör enligt utredningen baseras på avräkningspriset för mjölk. På längre sikt bör omfattningen av stödet avvägas med hänsyn till vad som krävs för att vid effektiva produktionsformer helt täcka efterfrågan på konsumtionsmjölk och grädde. Avveckling av nuvarande regleringsanordningar förutsätts kunna ske samtidigt som ett i stort sett oförändrat avräkningspris kan upprätthållas. En viss elasticitet får dock enligt utredningen förutsättas finnas i denna utgångspunkt. I sista hand måste den faktiska produktionsutvecklingen tillmätas avgörande betydelse vid bedömningen.

Mot denna bakgrund förordar utredningen att det allmänna mjölkpristillägget och utjämningsförfarandet för mjölk successivt avvecklas. Utredningen diskuterar ingående om avvecklingen bör ske enligt en på förhand uppgjord plan eller vartefter en lägre mjölkproduktion medför ett mindre stödbehov. Härvid stannar utredningen för att avvecklingen bör ske stegvis efter en på förhand uppgjord plan, men framhåller att eftersom planen bör avse en relativt lång tidsperiod kan det under alla omständigheter inträffa förhållanden som gör att planen behöver modifieras eller revideras. Mot an-

givna bakgrund förordar utredningen att det allmänna mjölkpristillägget avvecklas med ett öre per kg mjölk och år under en treårsperiod med början år 1967/68. Utjämningsavgifterna bör minskas med 1/7 per år under en period av fem år räknat fr. o m. nämnda regleringsår. När 5/7 av dessa avgifter avvecklats bör återstående 2/7 omedelbart tas bort. I stället bör ett belopp som svarar mot intäkterna av 2/7 av utjämningsavgifterna få tas ut i form av allmän mjölkavgift. Denna bör kunna utgå med olika belopp under året så att en önskvärd säsongutjämning i mjölkproduktionen uppnås. Mjölkavgiften bör även kunna få användas till att motverka starkare svängningar i avräkningspriset mellan olika år på grund av årsmånsvariationer. Vidare beräknar utredningen att en marknadsreglering på grundval av angivna mjölkavgift blir erforderlig efter avvecklingen av utjämningsavgifterna med hänsyn till behovet av att i viss mån subventionera smörpriset. Detta skulle eljest troligen gå upp till 14 kr./kg, vilket i sin tur kräver ett mycket högt gränsskydd. En mjölkavgift av ungefär föreslagen storlek anser utredningen därför utgöra en lämplig avvägning mellan principerna om likformigt gränsskydd å ena sidan och en fri marknad för mejeriprodukter å den andra sidan. Anordningen skulle kalkylerat på nu gällande förhållanden efter fem år medföra ett smörpris i detaljhandelsledet av ca 12 kr./kg.

Den totala effekten av en avveckling av utjämningsavgifterna med 1/7 och mjölkpristillägget med 1/3 kan enligt utredningens kalkyler innebära en reduktion av avräkningspriset på mjölk med ca 2 öre/kg under det första året. Utredningen framhåller emellertid att i verkligheten blir avräkningspriset storlek beroende av en mängd faktorer vilkas numeriska effekt inte kan fastläggas. En snabbare minskning av mjölkproduktionen än hittills och de ökade försäljningsvolymerna som kan väntas på grund av lägre priser på konsumtionsmjölk, gräddor och ost vartefter utjämningsavgifterna avtrappas gör att effekten på avräkningspriset för mjölk vid en avveckling av utjämningsavgifterna i enlighet med utredningens förslag kan beräknas bli obetydlig eller ingen alls.

Regleringen på mjölkområdet handhas f. n. i huvudsak av SMR även när det gäller uppgifter av rent statlig natur. Utredningen framhåller att dylika uppgifter i fortsättningen bör handhas av en fristående regleringsförening. En sådan bör därför inrättas med samma uppbyggnad som utredningen rekommenderar för övriga regleringsföreningar på jordbrukets område.

Reservationer och särskilda yttranden. Med hänsyn till prognoserna över mjölkproduktionens utveckling anser ledamöterna *Bengtsson, Hansson, Holmström, Håkansson, Oscarsson* och *Åstrand* i särskilt yttrande och reservation att en successiv reducering av utjämningsavgifterna på mejeriprodukter är möjlig. Den av utredningen framlagda planen för avveckling av nämnda avgifter och det allmänna mjölkpristillägget anser reservanterna emellertid kommer att leda till en sådan sänkning av avräkningspriset på

mjölk att en fortsatt rationalisering av produktionen inte blir möjlig. Den målsättning som utredningen ställt upp för den genomsnittliga producentprisnivåns utveckling torde inte heller kunna realiseras. Omläggningen av mjölkregleringen bör i stället anpassas till fortlöpande förändringar i konsumtionen av mejeriprodukter samt till den faktiska nedgången i produktionen av mjölk.

Reservanterna anför vidare att priselasticiteten för smör snarare torde ligga omkring $-1,2$ än vid $-0,8$ som utredningen antar. Den av utredningen beräknade smörkonsumtionen vid olika prislägen kommer följaktligen inte att uppnås i verkligheten.

Enligt reservanternas mening är det även obefogat att på det sätt utredningen gör beräkna produktionskostnaderna för smör utifrån det genomsnittliga avräkningspriset på mjölk. Smörproduktionen baseras nämligen på en säsongmässigt betingad marginell mjölkproduktion. Produktionskostnaderna för smörmjölken torde därför vara lägre än för genomsnittsproduktionen för mejeriprodukter.

Mjölkregleringen bör, framhåller reservanterna, utformas med beaktande av att en förutsättning för att rationella enheter skall kunna byggas upp är ett på längre sikt stabilt avräkningspris utan tvära kastningar till följd av tillfälliga marknadsstörningar eller variationer i årsmånen.

Ledamoten *Haeggbloom* framhåller i *reservation* att produktionskostnaderna för helmjolk är annorlunda under sommarens betesgång än under vinterns stallutfodring. Han finner det bl. a. därför orealistiskt att söka prissätta mejeriprodukterna på basis av produktionskostnaderna.

Om de av utredningen föreslagna ändringarna av priserna på smör och konsumtionsmjölk inte skall påverka avräkningspriset måste enligt reservanten mjölkproduktionen minskas kraftigt. Detta förutsätter emellertid en väsentlig minskning av antalet kor vilket i sin tur försämrar möjligheterna att upprätthålla den inhemska försörjningen med kött. Mot denna bakgrund finner reservanten det lämpligast att överlåta åt producenterna att inrätta sin produktion efter sitt eget bedömande av marknadsbetingelserna.

Reservanten accepterar att det allmänna mjölkpristillägget tas bort, men jordbrukarna bör därvid ges rätt att kompensera sig för intäktsminskningen genom höjning av priset på konsumtionsmjölk.

Ledamoten *Svensson* anför i *särskilt yttrande* och *reservation* att det inte kan råda några delade meningar om det önskvärda i att prisutjämningsbidragen minskas och att vi får mer normala prisrelationer för mjölk som används för olika slag av mejeriprodukter. Enligt reservantens mening finns det, när problemet med prisspänningen mellan smör och margarin håller på att lösa sig självt genom mjölkproduktionens nedgång, ingen anledning att i själva övergången skapa nya problem genom att lägga fast ett schema för

prisutvecklingen under de närmaste åren. Mot denna bakgrund anser reservanten att omläggningen av mjölkregleringen inte bör utformas efter en i förväg fastställd tidsplan enligt utredningens förslag utan anpassas i takt med aktuella förändringar i konsumtionen av mejeriprodukter samt nedgången i produktionen av mjölk. Detta bör ske på ett sådant sätt, att avräkningspriset på mjölk till producenterna, räknat i fast penningvärde, ej minskas.

Remissyttrandena. Utredningens förslag att avveckla utjämningsförfarandet och allmänna mjölkpristillägget efter en bestämd tidsplan tillstyrks av *statens pris- och kartellnämnd, NO, länsstyrelsen i Västmanlands län, LO, SAF, Sveriges industriförbund, Sveriges grossistförbund och Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri.*

RLF och *SL* anser det möjligt att på sikt avskaffa utjämningsavgifterna och det allmänna mjölkpristillägget men att det inte kan ske i den takt som utredningen föreslår utan en betydande sänkning av avräkningspriset. Någon tidtabell för avvecklingen bör därför inte uppställas i förväg. Vid den årliga översynen av jordbrukets situation bör i stället genomföras de justeringar av mjölkprisregleringen som påkallas av utvecklingen av mjölkproduktion och konsumtion. Om utredningens förslag genomförs beräknar förbunden att avräkningspriset för mjölk under de tre första åren av avvecklingsperioden kommer att ligga ca 2,4 öre/kg lägre än f. n. En av orsakerna till att utredningens avvecklingsplan medför en sådan reducering av avräkningspriset är enligt förbunden att utredningen felbedömt möjligheterna att avsätta smöret till ett avsevärt högre pris. *Lantbruksstyrelsen* hyser i stort sett samma uppfattning.

Svårigheten att upprätthålla ett oförändrat avräkningspris vid en avveckling efter utredningens tidsplan framhålls även av *statens jordbruksnämnd, KF* och *länsstyrelsen i Skaraborgs län*. Jordbruksnämnden beräknar att de föreslagna ingreppen i mjölkregleringen kan medföra en sänkning av den genomsnittliga producentprisnivån för samtliga jordbruksprodukter med drygt 5 % under fem år. Sänkningen av avräkningspriset i förhållande till nuläget beräknas första året uppgå till 2,18 öre/kg för att sedan successivt avta till 1,12 öre/kg under det femte året. Jordbruksnämnden framhåller även att utgångspunkterna för en avveckling av utjämningsavgifter och utjämningsbidrag påverkas av hur utjämningsregleringen rent tekniskt konstrueras inom ramen för gällande system. Balans mellan de olika mejerigrenarna och mellan inkomster och utgifter i regleringskassan skulle t. ex. kunna nås vid ett avräkningspris till mejeri för smör av 8:50 kr./kg och med 20 % lägre utjämningsavgifter än som nu utgår.

Jordbruksnämndens konsumentdelegation understryker att mjölk- och fettregleringen snarast bör revideras. Om utredningens tidsplan för avvecklingen av utjämningsregleringen inte kan förverkligas med hänsyn till förändringar

i smöröverskott och avräkningspris, förutsätter delegationen att i varje fall tidtabellen för prissänkningen på konsumtionsmjölk hålls.

Utan att närmare beröra avvecklingsproblematiken förordar *länsstyrelsen i Södermanlands län* och *Svenska skogsarbetareförbundet* en ändring av regleringssystemet så att priserna på mjölk och mejeriprodukter anpassas till produktionskostnaderna.

SL och *RLF* ansluter sig till utredningens förslag att föra över marknadsregleringen på mejeriområdet till en särskild regleringsförening med representanter för statsmakterna, mjölkproducenterna, handeln och konsumenterna.

NO erinrar om att prisdifferentieringen inom mejerisektorn går långt utöver vad som påkallas av utjämningsavgifterna och att en sådan prispolitik motverkar en kostnadsanpassad och effektiv produktionsinriktning. Statsmakterna bör inte genom den kommande mjölkregleringen medverka till en prissättningspolitik som från konkurrenssynpunkt inte kan accepteras när det gäller företag med etablerad monopolställning inom andra delar av näringslivet.

Jordbrukspriskommittén. Under år 1966 beräknas kostammen ha reducerats med mer än 80 000 djur, varav drygt 50 000 under andra halvåret. Nedgången i koantalet har i viss mån kommit till uttryck i lägre mjölkproduktion. Under månaderna september—december 1966 har sålunda invägningen vid mejeri, uttryckt i smörfett, legat drygt 3 % lägre än motsvarande tid föregående år och för januari 1967 redovisas en nedgång med ca 4,5 %.

Tillgängliga prognoser visar att 1966 års utslaktning jämte de tendenser till fortsatt utslaktning, som nu föreligger, kommer att medföra en ytterligare nedgång av mjölkinvägningen under resten av regleringsåret, så att denna skulle bli i genomsnitt ca 4,5 % lägre än under regleringsåret 1965/66. Utvecklingen för tiden därefter är givetvis svårare att bedöma. Kommittén har emellertid vid utformningen av prisregleringen för mjölk och mejeriprodukter utgått ifrån en något lägre minskningstakt i mjölkinvägningen och sålunda kalkylerat med att nedgången skall bli 4 % under vartdera regleringsåret 1967/68 och 1968/69. Under dessa förutsättningar beräknas smörproduktionen till ca 48,4 resp. 55 milj. kg. Avvikelser från den förutsatta produktionsutvecklingen kommer att påverka avräkningspriset för mjölk.

Kommittén föreslår att man i enlighet med jordbruksutredningens förslag under regleringsperioden genomför en partiell avveckling av det allmänna mjölkpristillägget och av utjämningsförfarandet för mjölk och mejeriprodukter. Detta bör ske vid regleringsårens början den 1 september 1967 och den 1 juli 1968 varvid bl. a. priset på konsumtionsmjölk från samma tidpunkter sänks med 4 resp. 2 öre per liter. Trots en sådan av-

veckling och prissänkning förutsätts producentpriset för mjölk kunna höjas med ca 2,5 resp. 2 öre per kg. Detta beräknas bli möjligt främst genom den förutsatta minskningen av mjölkproduktionen, varigenom produktionen av smör, som ger ett lågt nettoutbyte för mjölken, minskas och smörpriset inom landet kan successivt höjas med i medeltal omkring en krona under regleringsåret 1967/68 och med ytterligare en krona under 1968/69.

För att underlätta denna utveckling föreslås vissa särskilda stödåtgärder under regleringsperioden. Sålunda bör ett belopp om 16,5 milj. kr. av budgetmedel ställas till jordbruksnämndens förfogande för att vid en smörproduktion för hemmamarknaden av högst 47 milj. kg under regleringsåret 1967/68 resp. 49 milj. kg under regleringsåret 1968/69 garantera en intäkt av smörproduktionen, som motsvarar ett beräknat smörpris av 630 öre resp. 730 öre per kg. Vidare föreslås att regleringskassan för mjölk och mejeriprodukter tillförs 10 milj. kr. av budgetmedel under första regleringsåret och 30 milj. kr. under andra regleringsåret. Regleringskassan föreslås vidare under första regleringsåret bli tillförd ett belopp av 13 milj. kr. av införselavgifter för potatis och potatisprodukter, som influtit och fonderats inom normalramen. Kommittén har även räknat med att behållningen i regleringskassan, vilken den 31 augusti 1967 beräknas uppgå till minst 30 milj. kr., bör få minskas till lägst 10 milj. kr. den 30 juni 1969. Dessutom har förutsatts att den nuvarande subventioneringen av konsumtionsmjölkpriset med 25 milj. kr. för helt år av införselavgiftsmedel utanför normalramen skall få fortgå under båda regleringsåren. Med hänsyn till att regleringsåret 1967/68 kommer att omfatta endast 10 månader, kommer dock subventionsbeloppet nämnda år att utgöra 20,8 milj. kr.

Kommittén föreslår, att det allmänna mjölkpristillägget, vilket nu utgår med 74,4 öre per kg mjölkfett från den 1 september 1967 sänks med ca en tredjedel eller till 50 öre för att den 1 juli 1968 ytterligare sänkas till 25 öre. Sänkningarna motsvarar var för sig omkring 1 öre per kg invägd mjölk.

De höjningar av priset på smör, som beräknas ske under regleringsåren 1967/68 och 1968/69 i förhållande till nuläget, motiverar en uppräknning av smörets regleringspris, som f. n. utgör 725 öre per kg till 850 öre första regleringsåret och omkring 900 öre andra regleringsåret. I samband härmed bör i enlighet med nu tillämpad beräkningsmetodik utjämningsavgifterna för mjölk, grädde och ost sänkas. De justeringar, som kan bli aktuella med anledning av nu nämnda faktorer ävensom till följd av de nya övre prisgränserna för konsumtionsmjölk och skummjölk samt förutsatta prisändringar för grädde och ost, bör jordbruksnämnden äga utföra. De sänkningar av utjämningsavgifterna, som beräknas kunna företas, framgår närmare av följande uppställning (öre/kg).

	Nuvarande utjämnings- avgifter	Beräknade sänkningar	
		1/9 1967 ca	1/7 1968 ca
Konsumtionsmjölk	28	8,5	4
Skummjölk	20	2	2
Tunn grädde	140	20	7
Tjock grädde	235	60	23
Hårdost 45 % fetthalt (medeltal för år)	166	25	20

För ost av andra slag än ovanstående bör avgiftssänkningar företas med belopp, som står i relation till avgiften för ost med 45 % fett. I övrigt bör jordbruksnämnden liksom hittills ha möjlighet justera utjämningsavgifterna under den kommande regleringsperioden med hänsyn till ändrat kostnadsläge inom mejeriindustrin ävensom med hänsyn till mindre avvikelser i förhållande till det förutsatta prisläget.

Den övre prisgränsen för *konsumtionsmjölk*, som utgör ett riksgenomsnitt av de högsta priser som får tas ut vid försäljning från mejeri av mjölk standardiserad till 3 % fetthalt i lös förpackning, utgör f. n. 79,1 öre per kg. Denna prisgräns sänks med 4 öre den 1 september 1967 och 2 öre den 1 juli 1968.

Prisbildningen på *skum- och kärnmjölk* (i det följande benämnd skummjölk) är f. n. fri. Under sexårsavtalet och det s. k. första provisorieåret har mejerierna som regel låtit prisändringarna på vanlig konsumtionsmjölk åtföljas av motsvarande prisändringar på skummjölk. Den 1 september 1966 höjdes emellertid priset på skummjölk för direktkonsumtion med 5 öre utöver den prishöjning som samtidigt ägde rum på vanlig konsumtionsmjölk. Detta förfarande påtalades hos Näringsfrihetsombudsman-nämndet, som i skrivelse till jordbruksnämnden den 17 februari 1967 uttalat, att nämnden bör överväga åtgärder för att införa en övre prisgräns beträffande skummjölk för direktkonsumtion. Kommittén har stannat för att föreslå att en övre prisgräns för sådan skummjölk införs, med innebörd att priset den 1 september 1967 sänks med 7 öre och den 1 juli 1968 med ytterligare 2 öre per liter i förhållanden till den prisnivå som nu tillämpas. Det genomsnittliga priset vid samtliga mejerier på skummjölk, som säljs till direktkonsumtion, uppgår f. n. till 54 öre per liter. Den övre prisgränsen skall alltså bestämmas till 47 resp. 45 öre per liter.

Kommittén har förutsatt att jordbruksnämnden skall äga medge sådana mindre jämkningar av den övre prisgränsen för konsumtionsmjölk samt för skum- och kärnmjölk, som erfordras för att genomföra rationaliseringar, vilka leder till lägre totala distributionskostnader. Liksom hittills skall jordbruksnämnden äga rätt att bestämma förpackningstilläggens storlek.

Sänkningen den 1 september 1967 av den övre prisgränsen för konsumtionsmjölk skall ske i förhållande till de priser som inom ramen för gäl-

lande prisbestämmelser nu tillämpas vid försäljning av konsumtionsmjölk från mejeri. Härmed åsyftas de priser som gäller inom de ekonomiska mejerierheternas verksamhetsområden eller i förekommande fall inom de prisområden dessa är indelade i. För skum- och kärnmjölk skall gälla en för samtliga mejerier inom landet bestämd enhetlig övre prisgräns. Mejeriföretag, som överskrider fastställd prisgräns, skall vidkännas ett mot den genom prisöverskridandet erhållna merintäkten svarande avdrag på det belopp, som mejeriföretaget eljest skulle uppbära i allmänt mjölkpristillägg och utjämningsbidrag. Övriga villkor för att kunna erhålla statliga pristillägg och utjämningsbidrag bör Kungl. Maj:t eller jordbruksnämnden få bestämma.

Då behov av särskilda prisgränser för *grädde icke* kan anses föreligga, föreslås dessa bli avskaffade från den 1 september 1967.

Införselavgiften och kompensationsavgiften för mjölk och grädde är nu differentierade efter fetthalt. Kommittén föreslår att gruppindelningen ändras så att skummjölken bildar en grupp och egentlig konsumtionsmjölk en annan samt att för grädde och gräddliknande produkter grupperna minskas i antal.

Införsel- och kompensationsavgifterna för mjölk och grädde föreslås till följande belopp (öre/liter).

Fetthalt %	Införselavgift	Kompensationsavgift	Summa
Under 1	24	—	24
1 men ej 6	20,4	12,6	33
6 » » 20	60	63	123
20 » » 30	131	69	200
30 » » 45	230	115	345
mer än 45	354	120	474

Den 1 juli 1968 skall införselavgifterna för konsumtionsmjölk och skummjölk sänkas med 2 öre per liter i förhållande till nyss angivna belopp.

För såväl tunn grädde, vilken enligt gällande bestämmelser skall innehålla minst 12 % fett, som tjock grädde, vilken skall innehålla minst 40 % fett, innebär de föreslagna införselavgifterna en viss sänkning i förhållande till de avgifter som nu utgår. Detta anses emellertid ej medföra någon sänkning av gräddpriserna. Det har förutsatts att införselavgifterna för olika slag av grädde skall hållas oförändrade den 1 juli 1968 och att det härigenom skall bli möjligt att i viss mån höja gräddpriserna under regleringsåret 1968/69.

Genom en höjning av införselavgiften med 20 öre per kg den 1 september 1967 förutsätts priset på *ost* komma att stiga med motsvarande belopp. I konsekvens härmed ändras mittpriset till 658 samt prisgränserna till 591 resp. 725 öre per kg.

För mesost föreslås en höjning av införselavgiften med 6 öre per kg.

I fråga om smältost har införselskyddet sedan den 1 september 1959 utgjorts av en kompensationsavgift av 111 öre per kg. Från och med den 1 september 1967 införs härjämte en införselavgift av 20 öre per kg.

För smör indelas året f. n. i två prisgränsperioder. Tillräcklig anledning saknas enligt kommitténs mening att behålla systemet med olika prisgränser för olika delar av året. För regleringsåret 1967/68 bör därför nuvarande mittpriser resp. prisgränser vägas samman. Härvid erhålls ett mittpris av 661 samt prisgränser av 642 resp. 787 öre per kg.

Den 1 juli 1968 bör den nedre prisgränsen fastställas till ett belopp som motsvarar det för regleringsåret 1968/69 gällande garantipriset, nämligen 730 öre per kg. I konsekvens härmed bör mittpriset höjas till 752 öre och övre prisgränsen till 895 öre. Härjämte bör införselavgiften höjas med 91 öre till 253 öre. Vidare bör jordbruksnämnden få befogenhet att, om det aktuella priset ligger under den nedre prisgränsen, vid behov skydda denna genom att höja införselavgiften till högst 350 öre.

F. n. tas ut ett smörpris som motsvarar en riksnoterings av 525 öre per kg. För regleringsåret 1967/68 innebär kommitténs förslag, att vid en försäljning på hemmamarknaden av högst 47 milj. kg ett smörpris garanteras av 630 öre per kg. Härvid har kommittén utgått från att det skall vara möjligt att ta ut ett faktiskt smörpris av minst 6 kr. Skillnaden mellan det faktiska priset och garantipriset skall kunna täckas med hjälp av det garantibelopp av 16,5 milj. kr., som ställs till regleringskassans förfogande.

För regleringsåret 1968/69 utgör garantipriset 730 öre per kg vid en försäljning på hemmamarknaden av högst 49 milj. kg. På samma sätt som under föregående regleringsår skall skillnaden mellan faktiskt utbetalat pris och garantipriset kunna täckas av garantibeloppet.

För *torrmjök* gäller olika prisgränser, beroende på om varan är mager dvs. tillverkad av skummjök eller fet dvs. tillverkad av helmjök. Införselavgiften är däremot enhetlig, 239 öre/kg.

För mager *torrmjök* gäller sedan den 1 mars 1967 ett mittpris av 392 och prisgränserna 335 resp. 449 öre per kg. Införselavgiftsskyddet har på senare tid vid försäljning till större förbrukare endast kunnat utnyttjas till viss del. Det inom EEC gällande tröskelpriset för skummjökspulver utgör omkring 265 öre per kg. Detta pris kommer enligt uppgift att höjas till 280 öre den 1 april 1968.

Kommittén föreslår att mittpris, prisgränser och införselavgift för mager *torrmjök* från den 1 september 1967 fastställs till följande belopp (öre/kg).

Övre prisgräns	320
Mittpris	280
Nedre prisgräns	240
Införselavgift	180

För fet torrmjök galler sedan den 1 mars 1967 ett mittpris av 560 och prisgränserna 474 resp. 646 öre per kg.

Enligt gällande internationell överenskommelse skall vid utrikeshandel med vara som innehåller 26 % fett gälla ett pris av lägst 270 öre per kg.

Kommittén föreslår att mittpris, prisgränser och införselavgift för fet torrmjök från den 1 september 1967 fastställs till följande belopp (öre/kg).

Övre prisgräns	540
Mittpris	480
Nedre prisgräns	420
Införselavgift	210

F. n. hänförs i införselavgiftshänseende all torrmjök med en fetthalt lägre än 35 % till samma varugrupp. Den nu föreslagna differentieringen gör en uppdelning nödvändig. Den för mager torrmjök föreslagna avgiften bör gälla för vara med en fetthalt lägre än 1,5 %, medan den för fet torrmjök föreslagna avgiften bör gälla vara med en fetthalt av minst 1,5 % men icke 35 %. S. k. överfet vara med en fetthalt av 35 % och mer indelas f. n. i fyra varugrupper. Dessa föreslås i framtiden bli två enligt följande.

Fetthalt	Införselavgift öre/kg
Minst 35 men icke 55 %	435
Minst 55 %	600

Särskilda prisgränser för *kondensmjök* behövs inte enligt kommittén. De bör därför slopas från den 1 september 1967.

I överensstämmelse med vad jordbruksutredningen föreslagit anser kommittén att en *särskild regleringsförening* för mjök och andra mejeriprodukter bör bildas. Härvid bör de uppgifter som Svenska Mejeriernas Riksförening hittills haft om hand inom den statliga marknadsregleringen på området flyttas över på den nya föreningen i den mån de ej lämpligen bör ankomma på jordbruksnämnden. De praktiska problem som i detta sammanhang kan uppkomma får successivt lösas av jordbruksnämnden på grundval av vunna erfarenheter. Efter regleringsföreningens eller jordbruksnämndens prövning bör mejerierorganisationen under det nuvarande regleringssystemets avveckling få upprätthålla de regleringar — t. ex. områdesindelningen — som befins ofrånkomliga för att den prispolitiska målsättningen skall kunna uppnås och näringen kunna fungera tillfredsställande. Kommittén förutsätter att föreningen skall konstrueras som en ekonomisk förening med stadgar som godkänns av jordbruksnämnden och som inte får ändras utan nämndens samtycke. Vidare förutsätts att föreningen i sin verksamhet skall följa av nämnden utfärdade direktiv.

Föreningens styrelse synes lämpligen böra — så som jordbruksutredning-

en föreslagit — bestå av tre av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, varav två statliga representanter och en företrädare för det direkta konsumentintresset, samt därutöver tre företrädare för jordbrukskooperationen och tre företrädare för livsmedelsindustri och handel.

I samband med att den nya prisregleringsföreningen bildas, bör behållningen i den av Svenska Mejeriernas Riksförening förvaltade regleringskassan för mjölk och mejeriprodukter överföras till en stiftelse (konjunkturutjämningsfond) för utjämnning av regleringsföreningens årsresultat. För regleringsföreningens avsättningar till konjunkturutjämningsfonden bör gälla samma regler om skattefrihet som nu gäller för jordbrukets regleringsföreningar i övrigt enligt förordningen den 19 februari 1954 (nr 71) om rätt att vid taxering för inkomst njuta avdrag för belopp, som tillförts vissa för prisreglering bildade stiftelser, m. m. (ändrad senast 1966:233). Med beslut om sådan skattefrihet torde dock böra anstå till dess att föreningen konstituerats och stiftelseurkund blivit upprättad för konjunkturutjämningsfonden.

Kött och fläsk

Produktions- och marknadsförhållanden. Antalet kor har sedan år 1959 minskat med ca 320 000 medan antalet ungnöt sedan nämnda år varit i stort sett oförändrat. Antalet större husdjur i juni månad varje år under de senaste åtta åren framgår av följande tabell (1 000 st).

	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
Kor	1 353	1 299	1 303	1 226	1 141	1 063	994	954
Ungnöt och tjurar	648	646	672	725	644	609	602	610
Kalvar	579	557	601	626	650	652	665	659
Hästar	229	209	194	165	151	135	110	95
Får och lamm	146	156	171	169	190	224	225	243
Svin	2 167	1 885	2 019	2 022	1 800	1 874	1 893	1 908

Produktion, utrikeshandel och konsumtion av kött och fläsk under perioden 1959/60—1965/66 framgår av följande tabell (milj. kg).

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
<i>Produktion</i>							
Kor och ungnöt	110,1	103,6	121,0	138,2	136,6	130,7	146,0
Kalv	26,8	24,7	23,9	24,0	23,5	19,7	18,6
Häst	8,8	7,4	7,5	7,6	9,1	9,2	7,8
Får och lamm	1,3	1,2	1,3	1,4	1,6	1,8	2,2
Svin	228,6	213,9	221,8	209,0	206,2	212,3	222,1
<i>Import</i>							
Kor och ungnöt	4,5	10,0	8,1	3,8	3,7	9,4	4,0
Kalv	1,5	4,1	6,3	4,2	1,0	3,0	2,4
Häst	6,4	6,1	6,5	3,0	2,0	2,1	2,6
Får och lamm	0,7	0,6	0,8	0,5	0,6	0,5	0,3
Svin	1,2	1,5	5,5	6,2	4,5	11,3	8,6

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
<i>Export</i>							
Kor och ungnöt	0,5	0,4	2,7	22,9	17,0	16,8	23,2
Kalv	0	0	0	0,1	0,2	0,1	0,2
Häst	0	0	0	0	0,2	0,2	0
Får och lamm ..	0	0	0	0	0	—	0
Svin	38,8	31,8	37,1	27,0	26,2	22,6	39,3
<i>Konsumtion</i>							
Kor och ungnöt	114,5	114,2	121,1	122,1	125,3	123,0	124,6
Kalv	29,2	28,8	29,9	28,1	24,1	22,8	20,7
Häst	15,0	13,8	13,3	11,1	11,0	11,3	10,5
Får och lamm ..	2,1	1,7	2,1	1,9	2,2	2,3	2,4
Svin	184,5	184,8	188,5	186,8	189,6	198,3	193,7

Partipriset på nötkött har sedan år 1959/60 stigit med 48 % och på fläsk med 36 %. Den närmare utvecklingen av partipriset på kött och fläsk sedan nämnda år framgår av följande tabell (öre/kg).

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
Nötkött	434	469	452	506	594	656	641
Kalvkött	527	574	562	611	725	772	790
Hästkött	323	363	376	422	447	493	641
Fårkött	494	553	552	593	644	697	739
Fläsk	407	436	412	462	500	484	552

Gällande reglering. Den 1 september 1959 fastställdes införselavgift samt övre och nedre prisgräns för nötkött, kalvkött, hästkött, fårkött och fläsk i ostyckad form. Fr. o. m. regleringsåret 1965/66 sammanfördes nötkött och hästkött till en varugrupp. Vid import utgår förutom införselavgift kompensationsavgift för nämnda varor utom för fårkött. Fr. o. m. den 1 mars 1967 gällande prisgränser samt införsel- och kompensationsavgifter framgår av följande tabell (öre/kg).

	Nedre prisgräns	Övre prisgräns	Införsel- avgift	Kompensa- tionsavgift
Nöt- och hästkött	608	789	318	8
Kalvkött	670	906	312	14
Fårkött	747	1 007	418	—
Fläsk	467	615	177	21

Gränsskyddet uppgick den 1 september 1959 för nötkött till 38 % av importvärdet och för fläsk till 40 %. Den 1 september 1966 var gränsskyddet 79 % för nötkött och 47 % för fläsk.

Såsom mätare på den inhemska prisnivån används Sveriges Slakteriförbunds partipriser i Stockholm och Göteborg. Vid sammanvägningen av stockholms- och göteborgspriserna ges det förstnämnda priset dubbel vikt. Vid sammanvägningen inom de olika varuslagen tas hänsyn till klassificeringsutfallet under den senast kända tolv månadersperioden.

Med stöd av förordningen den 3 juni 1955 (nr 284) angående slaktdjursavgift upptas slaktdjursavgift dels för kött av häst, nötkreatur och svin som godkänts vid köttbesiktning dels för levande hästar, nötkreatur och svin som exporteras för slakt. Avgiften är differentierad dels efter slaktvikt dels efter område inom landet. I slaktdjursavgiften ingår skördeskadeavgift.

Fr. o. m. den 5 februari 1967 utgår slaktdjursavgiften för hel slaktkropp med belopp som framgår av följande sammanställning. Efter varje avgiftsbelopp redovisas inom parentes den del av beloppet som utgör skördeskadeavgift.

Djurslag	Områden			
	Götaland, Svealand och Gästrikland	Hälsingland, Medelpad och Ångermanland, utom det om- råde, som om- fattas av Ånger- manlands norra domsaga samt Jämtlands län	Västerbottens län och det om- råde, som om- fattas av Ånger- manlands norra domsaga	Norrbottens län
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
<i>Nötkreatur</i>				
Hel kropp, vägande 200 kg eller mer	140 (3)	134 (3)	130 (3)	126 (3)
mindre än 200 kg men minst 150 kg ..	110 (2)	105 (2)	100 (2)	96 (2)
mindre än 150 kg men minst 125 kg ..	75 (1)	72 (1)	70 (1)	68 (1)
mindre än 125 kg men minst 100 kg ..	40	37	35	33
mindre än 100 kg men minst 30 kg ..	15	12	10	8
<i>Häst</i>				
Hel kropp, oavsett vikten	30	30	30	30
<i>Svin</i>				
Hel kropp, vägande 50 kg eller mer	40 (0,50)	38 (0,50)	36 (0,50)	34 (0,50)
mindre än 50 kg men minst 30 kg	20 (0,50)	19 (0,50)	18 (0,50)	17 (0,50)

Marknadsregleringen i fråga om kött och fläsk sköts av föreningen Svensk Kötthandel som står under överinseende av jordbruksnämnden. För föreningens verksamhet gäller särskilda av nämnden givna direktiv. Föreningen, som i viss utsträckning har ansvaret för att de inhemska priserna på viktigare varor inom föreningens verksamhetsområde håller sig inom prisgränserna, skall med beaktande av det allmännas intressen ha hand om import och export av slaktdjur samt kött och fläsk. Genom att exportera pristryckande överskott skall föreningen även medverka till att priset inom landet på slakterifett hålls uppe.

Regleringsföreningen exporterar i egen regi endast de viktigaste varuslagen nämligen ostyckat nötkött och fläsk, bacon samt levande ungnöt och svin. Vid export av övriga slaktprodukter erhåller exportören av föreningen i förväg fastställda exportbidrag som i allmänhet är lika med införselavgiften på varuslaget i fråga. Exportbidraget för slakterifett motsvarar dock införselavgiften och regleringsavgiften för fettvaror samt ytterligare 3 öre/kg. Föreningens egen export ombesörjs av Sveriges Slakteriförbund. Exportkostnadernas utveckling sedan år 1959/60 framgår av följande tabell (milj. kr.)

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
Kött	1,0	1,1	7,5	70,3	56,1	50,0	79,5
Fläsk	70,4	60,5	75,6	62,1	56,6	60,7	116,2
Slakterifett, skeppsfournering m. m.	13,8	15,8	23,6	29,6	25,4	22,9	29,7
Summa	85,2	77,4	106,7	162,0	138,1	133,6	225,4

Regleringsföreningen lämnar vidare bidrag till utjämningslagring av kött och fläsk så länge det inhemska priset inte överstiger övre prisgränsen minskad med 40 öre resp. 20 öre. Före regleringsåret 1963/64 gällde att lagringsstödet fick utgå endast då prisbevakningspriset för kött och fläsk låg under mittpriset. Bidrag utgår till infrysnings- och hanteringskostnader, lagerhyror, räntekostnader o. d. samt till att täcka kostnader för speciella rabatter på frysta varor. Bidragen beräknas täcka 90 % av lagringskostnaderna och 75 % av de frysrabatter som Sveriges Slakteriförbund tillämpar. Lagrings- och frysrabattbidragen har under senare år uppgått till följande belopp (milj. kr.).

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
Lagrings- och infrys- ningsbidrag	12,9	3,5	7,4	9,5	5,1	5,2	5,2
Frysrabattbidrag ..		2,1	2,2	8,8	5,2	6,5	4,7
Summa	12,9	5,6	9,6	18,3	10,3	11,7	9,9

Statliga kapitalmedel kan ställas till regleringsföreningens förfogande dels för lagring av varor som importerats i föreningens egen regi, dels för utjämningslagring av svenskt kött och fläsk. För finansiering av lagring av kött, fläsk och smör står totalt 90 milj. kr. till förfogande. För medel som tas i anspråk betalar föreningen ränta efter gällande diskonto med tillägg av 0,5 %.

Då överproduktion på fläsk kan befaras äger jordbruksnämnden lämna bidrag till slakt av smågrisar. Sådan åtgärd har inte vidtagits sedan i mars 1962.

För att täcka regleringsföreningens kostnader ställs till förfogande dels slaktdjurs- och kompensationsavgiftsmedel, dels införselavgiftsmedel inom normalramen samt införsel- och tillverkningsavgifter för fodermedel.

Till exportkostnader får dock i princip användas endast medel som influ-
tit genom upptagande av slaktdjurs- och fodermedelsavgifter.

Till ullproduktionen utgår statligt stöd genom att bidrag lämnas med
2 kr./kg ull. Bidraget motsvarar ca 35 öre/kg fårkött. Kostnaderna för stö-
det uppgår till ca 600 000 kr. per år och bestrids från anslaget Prisregle-
rande åtgärder på jordbrukets område.

Jordbruksutredningen. Utredningen anger att flertalet av de kalvar som
återstår sedan rekryteringsbehovet fyllts inte längre slaktas i späd ålder
utan som ungnöt med en slaktvikt som överstiger 200 kg. Denna utveck-
ling tillsammans med en ökad utslaktning av mjölkkor har medfört att
Sverige numera har överskott på nötkött. Den pågående reduceringen av
kostammen minskar basen för den framtida nötköttsproduktionen. Det
synes emellertid enligt utredningen finnas möjligheter att uppföda ytter-
ligare en del av kalvarna till ungnöt samt att förbättra uppfödningstekni-
ken. Det torde därför dröja till början av 1970-talet innan balans nås mel-
lan produktion och konsumtion av nötkött.

Utredningen konstaterar att fläskproduktionen vid ingången av sexårs-
avtalet låg på en synnerligen hög nivå med mycket stora exportöverskott.
Produktionen har sedan reducerats men synes nu åter stiga. Fläsköverskot-
ten, som under senare år uppgått till drygt 20 milj. kg eller ca 10 % av
produktionen, produceras under nuvarande förhållanden med inhemsk
fodersäd.

Fårstammen och därmed slakten av får och lamm har ökat under de
senaste åren men konsumtionen ligger enligt utredningen fortfarande på en
mycket låg nivå i jämförelse med många andra länder.

Gränsskyddet för kött och fläsk är enligt utredningen inte särskilt högt
i jämförelse med gränsskyddet för övriga jordbruksprodukter. Den princip
för gränsskyddets avvägning för olika produkter, som utredningen förordar
— likformigt gränsskydd — innebär knappast några förändringar vad gäller
gränsskyddet för kött och fläsk.

Fläskproduktionens storlek beror förutom av gränsskyddet även i hög
grad av priset på fodersäd. Vid en minskning av gränsskyddet för fodersäd
och annan spannmål bör därför enligt utredningen en motsvarande anpass-
ning ske av gränsskyddet för fläsk.

Vid export av slakterifett lämnas bidrag såsom ett led i fettregleringen.
Bidraget har under senare år varit av ungefär samma storlek som export-
priset. Av utredningens förslag att slopa regleringsavgiften för fett följer
att exportbidragen för slakterifett kommer att reduceras med ett belopp som
motsvarar nämnda avgift. Utredningen ifrågasätter även en ändring av
noteringsunderlaget för beräkning av införselavgiften för rapsolja. Denna
ändring kan om inte införselavgiften samtidigt höjs innebära en viss reduktion
av prisnivån för fett inom landet. Reduktionen kan beräknas medföra

en motsvarande minskning av priset på slakterifett. En sådan reduktion kan enligt utredningen vara motiverad med hänsyn till marknadsläget för slakterifett, som under senare år kännetecknats av att hälften av slakterifettsproduktionen måst avsättas på export med betydande förlust, men innebär samtidigt kalkylmässigt en minskning av jordbrukets inkomster av kött och fläsk med ca 8 milj. kr.

I fråga om stödet till utjämningslagring av kött och fläsk framhåller utredningen att detta bidrar till att utjämna kraftiga säsongmässiga svängningar i priser och produktion. Stödet gör det även i viss utsträckning möjligt att exportera överskottsproduktion till bättre priser än eljest genom att lämpliga avsättningstillfällen kan avvaktas. Samtidigt kan emellertid lagringsstödet verka hindrande på en anpassning av produktionen till efterfrågan inom landet. Med hänsyn härtill samt till den pris- och konsumtionsutveckling som ägt rum under senare år förordar utredningen att lagringsbidrag i princip utgår då priserna inom landet ligger under mittprisenivån. Till grund för beslut om användning av lagringsstöd bör ligga en bedömning av de samhällsekonomiska kostnaderna för lagring gentemot kostnaderna för export och för anpassning av produktionen inom ramen för den prispolitiska målsättningen.

Utredningen konstaterar att det inte funnits behov av en särskild smågrisreglering under de senaste fyra åren. Stödformen anses därför böra avskaffas.

De beredskapspolitiska skäl som år 1948 motiverade ett särskilt stöd till ullproduktionen anser utredningen knappast längre föreligga med hänsyn till bl. a. de olika slag av syntetfiber som nu finns att tillgå. Ullstödet bör därför avvecklas.

Reservationer och särskilda yttranden. Ledamöterna *Bengtsson, Hansson, Holmström, Håkansson, Oscarsson* och *Åstrand* framhåller i *särskilt yttrande* och *reservation* att det är oförenligt med den allmänna prispolitiska målsättningen att låsa lagringsstödet till kött och fläsk vid en viss prisnivå då man inte i förväg kan förutse de lagringsbehov som kan uppkomma.

Smågrisstödet anser man ge en möjlighet att i ett tidigt skede få till stånd en stabilisering av fläskmarknaden. Reservanterna motsätter sig därför att stödet avvecklas.

Reservanterna föreslår att såsom kompensation för det särskilda ullstödet borttagande införselavgiften för får- och lammkött höjs med ca 40 öre/kg kött i samband med att det speciella stödet tas bort.

Ledamoten *Svensson* förordar i *reservation* och *särskilt yttrande* att stödet för marknadsreglerande lagring av kött och fläsk i minst samma utsträckning som f. n. täcks av statliga regleringsmedel.

Remissyttrandena. *NO, Sveriges industriförbund, SAF, Sveriges grossistförbund, Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och indust-*

ri och KF ansluter sig till utredningens förslag i fråga om lagringsstödet, smågrisstödet och ullstödet. *Jordbruksnämndens konsumentdelegation* delar utredningens uppfattning att lagringsstödet för kött och fläsk i princip bör utgå endast då priserna ligger under mittprisnivån.

KF och *jordbruksnämndens konsumentdelegation* föreslår eventuellt inrättande av särskilt prisorgan inom köttvaruområdet med allsidig sammansättning från berörda parter inom stat och näringsliv. Detta organ skulle t. ex. delta vid fastställandet av prisnivå vid infrysning av kött och fläsk, ta ställning till frysavdragens storlek m. m. och i efterhand bedöma den svenska partiprisnivån jämfört med bl. a. den danska.

Statens jordbruksnämnd erinrar om att utslaktning av smågrisar tillgripits som ett led i ansträngningarna att skydda nedre prisgränsen för fläsk inför befarade prisfall. En sådan prisstödjande åtgärd anser nämnden kan visa sig erforderlig även i fortsättningen.

I fråga om ullstödet anför nämnden att uppköpare och beredare förorsakas ett inte oväsentligt administrativt arbete genom fördelningen, redovisningen och kontrollen av de relativt små ullpristilläggen.

Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap biträder utredningens förslag om avveckling av ullstödet men framhåller att tillgång på ull alltjämt är nödvändig från beredskapssynpunkt. Om ullproduktionen minskar på grund av att stödet tas bort kan emellertid lagringen ökas till avsevärt lägre årskostnad än den pristillägget f. n. drar.

RLF och *SL* ansluter sig i fråga om kött- och fläskregleringen till vad som anförs i reservationen av ledamoten Bengtsson m. fl.

Jordbrukspriskommittén. Den omfattande utslaktningen av kor har i kombination med utökad ungdjursuppfödning för slakt medfört starkt ökade anspråk på föreningen Svensk Kötthandels ekonomi. För att möta dessa krav har efter hand slaktdjursavgifterna höjts. För nötkreatur har avgifterna fr. o. m. den 1 januari 1965 successivt höjts från 50 till 140 kr. i fråga om storboskap med en slaktvikt av 200 kg och mer. Avgifterna utgår sålunda nu i södra och mellersta delarna av landet i princip med de högsta belopp riksdagen medgett.

Kostnaderna för att avsätta överskottet av kött väntas under innevarande regleringsår bli så höga, att den beräknade tillförseln av införselavgiftsmedel och slaktdjursavgifter ej kommer att bli tillräcklig för att undvika underskott i föreningens bokslut. Att i nuvarande läge ytterligare höja slaktdjursavgifterna för nötkreatur har inte bedömts lämpligt.

Eftersom överskottssituationen bedöms som temporär och då redan under år 1968 en viss lättnad beräknas inträda bl. a. genom att ungnötsuppfödningen kommer att gå ned på grund av det minskade kalvunderlaget har kommittén funnit en annan lösning på problemet. Den grundläggande tanken har härvid varit att söka fördela kostnaderna för utslaktningen på en

längre period. För att möjliggöra detta föreslås att en rörlig kredit hos riksgäldskontoret om högst 50 milj. kr. ställs till Svensk Kötthandels förfogande fr. o. m. den 1 juli 1967 att disponeras i mån av behov och mot ränta. I villkoren bör ingå att krediten skall vara helt återbetald senast den 1 juli 1972.

I stället för den höjning som annars hade blivit aktuell kommer det genom krediten att bli möjligt att företa en sänkning av slaktdjursavgifterna för nötkreatur. Med början redan under våren 1967 räknar kommittén sålunda med att avgiften för storboskap i högsta viktgruppen successivt skall bringas ned till en nivå av 50 kr. i slutet av år 1967 eller i början av år 1968. För övriga viktgrupper förutsätts sänkningar i relation härtill. Slaktdjursavgiften för kalv beräknas kunna minskas till en nivå motsvarande nu utgående kompensationsavgift. Denna långsiktiga plan för avveckling av köttöverskottet innebär att kravet på årlig balans av Svensk Kötthandels ekonomiska verksamhet tills vidare faller bort.

Enligt nuvarande ordning har riksdagen fastställt de högsta belopp varmed slaktdjursavgifter får tas ut. Med hänsyn till att maximiavgifterna fortlöpande behöver anpassas efter utvecklingen och i syfte att förenkla handläggningen, föreslår kommittén att Kungl. Maj:t i fortsättningen skall äga fastställa de högsta belopp som må tas ut samt att jordbruksnämnden inom denna ram efter överläggningar med jordbrukets förhandlingsdelegation och konsumentdelegationen skall äga bestämma de aktuella beloppen.

Intäkterna av slaktdjursavgifter för nötkreatur och svin bör enligt kommitténs mening i princip reserveras för regleringsutgifter för resp. djurslag.

I övrigt föreslår kommittén vissa höjningar av införselavgifterna för kött och fläsk. För ostyckat kött bör införselavgiften höjas med 27 öre medan den fortlöpande rationaliseringen inom fläskproduktionen gör det möjligt att begränsa höjningen för fläsk till 10 öre. I samband härmed bör mittpriser och prisgränser höjas enligt gängse regler. De avgifter, mittpriser och prisgränser, som i enlighet härmed skall gälla fr. o. m. den 1 september 1967, framgår av följande tabell (öre/kg).

	Nedre prisgräns	Mitt- pris	Övre prisgräns	Införsel- avgift	Komp. avgift
Nöt- och hästkött	632	726	820	345	8
Kalvkött	693	815	937	339	14
Fårkött	770	904	1 038	445	—
Fläsk (kropp med huvud) ¹	476	551	626	187	21

¹ För svinkropp utan huvud skall införselavgiften liksom hittills utgå med 5 öre högre belopp.

Införselavgifterna för levande djur, styckat och benfritt kött och fläsk, charkuterivaror, ätbara djurdelar samt kött- och fläskkonserver skall fastställas efter oförändrade grunder.

I syfte att dämpa de såväl ur konsument- som producentsynpunkt stora prissvängningar, som kan förekomma vid nuvarande spännvidder mellan prisgränserna, föreslår kommittén, att ett system med s. k. buffertzoner prövas under regleringsåret 1967/68. Detta föreslås ske så att då det inhemska priset passerar över en nivå som motsvarar den övre prisgränsen minus 5 % av mittpriset sänks den normala importavgiften med 5 %. På samma sätt skall, då priset passerar under en nivå som motsvarar den nedre prisgränsen plus 5 % av mittpriset, den normala importavgiften höjas med 5 %.

Reglerna för de ingrepp på smågrismarknaden som kunnat ske enligt nuvarande regleringssystem föreslås gälla oförändrade tills vidare.

Pristillägget för ull slopas den 1 september 1967.

Ägg och äggprodukter m. m.

Produktions- och marknadsförhållanden. Tillgängliga uppgifter om produktionen av ägg är relativt osäkra med hänsyn till att den registrerade invägningen torde omfatta endast ca hälften av produktionen. Produktionen beräknas under senare år ha överstigit den inhemska konsumtionen med 7—8 milj. kg, vilket framgår av följande tabell.

	Produktion milj. kg	Därav partihandels inköp milj. kg	i % av pro- duktionen	Import ¹ milj. kg	Export ¹ milj. kg	Konsumtion ² Total milj. kg	Per capi- ta kg
1959/60	98	44,4	45,3	0,5	11,3	87,2	11,7
1960/61	93	41,2	44,3	1,2	5,5	88,7	11,8
1961/62	92	40,7	44,2	3,8	5,8	90,0	11,9
1962/63	95	43,3	45,6	1,5	7,3	89,2	11,8
1963/64	98	47,1	48,1	1,9	10,4	89,5	11,7
1964/65	97	48,5	50,0	2,1	9,4	89,7	11,7
1965/66	94	47,6	50,6	2,2	6,4	89,8	11,6

¹ Inkl. äggprodukter och polska ägg som löneintorkats och reexporterats i form av äggprodukter.

² Beräknad inkl. utrikeshandel med äggprodukter.

Producentpriset på ägg har sedan år 1959/60 varierat på följande sätt.

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
Svensk äggnotering, kr./kg	2: 98	3: 36	3: 27	3: 68	3: 31	3: 22	3: 48

Gränsskyddet uppgick år 1959 till ca 25 % av importvärdet. På grund av fallande världsmarknadspriser för ägg och stigande foderpriser har gränsskyddet stigit och utgjorde i oktober 1966 81 %.

Gällande reglering. Prisgränser och införselavgifter fastställdes ursprungligen för ägg i skal, heläggmassa, heläggpulver, äggulepulver och äggvitepul-

ver. Sistnämnda vara, som enligt EFTA-konventionen är industrivara, har dock fr. o. m. hösten 1962 avförts ur jordbruksregleringen.

I prisregleringen ingår även flytande äggalbumin. Prisgränser har inte fastställts men införselavgift utgår med samma belopp som för äggmassa.

Sedan år 1962 finns prisgränser även för gödkyckling (broiler) och kalkon. Prisbevakningspriset för broiler utgörs av ett medeltal av de priser vissa större företag i branschen tillämpar. Svenska ägghandelsförbundets prisnoteringar ligger till grund för beräkningar av den inhemska prisnivån på kalkon.

Fr. o. m. den 1 mars 1967 gäller följande prisgränser och införselavgifter för ägg, äggprodukter samt broiler och kalkon.

	Nedre pris- gräns	Övre pris- gräns	Införsel- avgift
Ägg i skal, öre/kg	429	543	205
Heläggmassa, öre/kg	435	565	246
Heläggpulver, öre/kg	2 041	2 569	1 097
Äggulepulver, öre/kg	1 978	2 482	951
Broiler, öre/kg	640	800	289
Kalkon, öre/kg	803	1 067	289

Som mätare på den inhemska prisnivån på ägg används ett vägt medeltal av Svenska ägghandelsförbundets priser vid försäljning av runmärkta ägg och kronägg till handlande i Stockholm.

Frågor som har samband med export av ägg, äggprodukter och fjäderfäkött administreras av regleringsföreningen Sveriges export- och importförening för ägg. Föreningen står under statens jordbruksnämnds överinseende och skall i sin verksamhet följa av nämnden givna direktiv.

Föreningen bedriver inte någon egen exportverksamhet utan fastställer i förväg bidrag vid export av ägg och äggprodukter. Föreningen får själv avgöra om exportbidrag skall utgå till annan än medlem av föreningen. Exportbidraget får så länge priset inte underskrider den nedre prisgränsen för vederbörande vara inte överstiga införselavgiften för motsvarande produkt. Om den nedre prisgränsen underskrids kan jordbruksnämnden ge export- och importföreningen ensamrätt till import av ägg och heläggmassa. Föreningens rätt att med anlitan av regleringsmedel medverka till export av ägg och äggprodukter upphör om övre prisgränsen för sådan vara överskrids.

Eftersom stor del av äggproduktionen omsätts vid sidan av den reguljära partihandeln, har det inte ansetts möjligt att ta ut produktionsavgifter på detta område. För att täcka kostnader i samband med export tilldelas föreningen i stället medel som härrör från införsel- och tillverkningsavgifter för fodermedel. För regleringsåret 1966/67 gäller att endast avgiftsmedel som belöper på importfoder som används i äggproduktionen skall tillföras föreningen. Vidare tillförs föreningen inom den fasta delen av normalramen

sin andel av införselavgifter vid import av ägg, äggprodukter och fjäderfäkött.

Införselavgiftsmedel får av föreningen användas till vissa bidrag för runmärkta ägg efter den kvalitet som kan konstateras efter förpackningen. Kostnaden härför uppgår till ca 5 milj. kr. för år. Regleringsföreningen får även lämna bidrag för lagringskostnader för fjäderfäkött vid de tillfällen då det inhemska priset inte överstiger den nedre prisgränsen.

Sedan regleringsåret 1959/60 har exportbidragen för ägg, äggprodukter och fjäderfä uppgått till de belopp som anges i följande sammanställning (milj. kr.).

	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
Ägg	13,1	7,6	8,7	9,2	18,8	16,4	8,2
Äggprodukter				0,4	0,8	1,2	1,3
Fjäderfä				0,1	0,0	0,1	0,1

Jordbruksutredningen. Utredningen framhåller att äggregleringen till följd av produktionsutvecklingen inom landet samt krympande avsättningsmöjligheter på utlandsmarknaden har måst revideras betydligt under de senaste åren. Utredningen förutsätter att detta arbete fortsätts i den mån så blir erforderligt men att regleringen för ägg behålls i stort sett oförändrad.

Remissyttrandena. Utredningens förslag att den framtida äggregleringen skall behållas oförändrad tillstyrks av *jordbruksnämndens konsumentdelegation*, *RLF* och *SL*, *Sveriges Grossistförbund* och *Samarbetsorganet i jordbruksfrågor för enskild handel och industri*. *KF* föreslår att möjligheterna utreds att sänka produktionskostnaderna genom ett restitutionsförfarande för importerad majs och andra fodermedel. Om ett sådant system visar sig ur kontrollsynpunkt ogenomförbart, godtar förbundet utredningens förslag.

Jordbrukspriskommittén. För *ägg* föreslår kommittén att införselavgiften höjs med 15 öre per kg. I konsekvens härmed bör mittpriser och införselavgifter räknas upp enligt gällande regler. Likaså bör införselavgiftshöjningen slå igenom för de äggprodukter, som ingår i regleringssystemet. I enlighet härmed skall avgifter, mittpris och prisgränser för ägg och äggprodukter bli följande den 1 september 1967 (öre/kg).

	Införselavgift	Mittpris	Nedre prisgräns	Övre prisgräns
Ägg	220	501	442	560
Äggmassa	264	518	451	585
Äggula, flytande	297	—	—	—
Äggula, torkad	1 020	2 299	2 039	2 559
Heläggpulver	1 165	2 373	2 101	2 645

För att täcka kostnader för export, lagring och kvalitetsarbete och andra regleringsavgifter för ägg och fjäderfäkött föreslås att införselavgiftsmedel av högst 17 milj. kr. per år ställs till föreningens förfogande under regleringsåren 1967/68 och 1968/69. Liksom hittills bör exportbidrag för fjäderfäkött endast utgå med belopp som motsvarar den av foderregleringen orsakade fördyringen av produkten.

För kött av gödkyckling (broiler) och kalkon föreslås en viss sänkning av mittpriser och prisgränser. Den tekniska utvecklingen har på detta område gjort snabba framsteg, vilket underlättat en övergång till produktion i större skala. Härigenom kan broileruppfödningen bedrivas vid ett prisläge, som ligger lägre än som tidigare ansetts möjligt. I fråga om kalkonuppfödningen, som under det senaste året visat en betydande ökning, har utvecklingen även främjats av att nya mer ekonomiska kalkonraser införts. De föreslagna mittpriserna och prisgränserna, vilka redovisas i följande tabell, innebär i stort sett en anpassning till det prisläge som utvecklats under senare år (öre/kg).

	Mitt- pris	Nedre prisgräns	Övre prisgräns
Gödkyckling (broiler)	630	580	680
Kalkon	825	750	900

Lagringsstöd kan f. n. utgå under förutsättning att prisnivån ej överstiger den nedre prisgränsen. I syfte att hindra att sänkningen av den nedre prisgränsen leder till en försämring av lagringsstödet föreslår kommittén, att lagringsbidrag med anlitande av regleringsmedel skall utgå under förutsättning att priset inte överstiger den nedre prisgränsen med tillägg av 20 öre.

Användning av införsel- och regleringsavgiftsmedel, m. m.

Användningen av införselavgiftsmedel för regleringsåren 1965/66 och 1966/67. Statens jordbruksnämnd redovisar i skrivelse den 28 februari 1967 användningen av införselavgiftsmedlen regleringsåret 1965/66 samt en preliminär plan för dispositionen av dessa medel under regleringsåret 1966/67. Den huvudsakliga medelsdispositionen framgår av följande tabell.

	1965/66	1966/67 prel.
	1 000 kr.	1 000 kr.
Inkomster		
Från föregående regleringsår kvarstående införselavgifter och räntor	56 555	42 464
Under regleringsåret inbetalda införselavgifter	235 912	289 549
Vissa ränteinkomster	2 416	3 000
Summa inkomster	294 883	335 013

	1965/66 1 000 kr.	1966/67 prel. 1 000 kr.
Utgifter		
<i>a) Av medel inom resp. regleringsårs normalram</i>		
Svensk spannmålshandel	31 000	15 000
Sveriges stärkelseproducenters förening:		
införselavgifter för stärkelse	2 167	2 300
» » potatis	1 500	1 500
Sveriges oljeväxtintressenter	29 000	27 220
Svenska mejeriernas riksförening	235 130	39 000
Svensk kötthandel	35 070	47 400
Sveriges export- och importförening för ägg	3 900	1 900
Sveriges export- och importförening för ägg	} 22 233	22 100
Svensk kötthandel		
Svenska mejeriernas riksförening		
Reserv för stöd åt oljelinodlingen m. m.		1 780
Reserv till jordbruksnämndens förfogande	—	1 800
Summa	160 000	160 000
<i>b) Av under resp. regleringsår utanför normalramen inflytande medel</i>		
Sveriges potatisodlares riksförbund	1 000	1 000
Svensk matpotatiskontroll	150	150
Sveriges utsädesförening	50	65
Veterinärstyrelsen	108	150
Prisutjämning på torkat äggalbumin	1 342	1 400
Prisutjämning på kärnbindemedel	465	600
Bidrag för avsättning av brödsäd	34 775	51 480
Avgifter för fodermedel	21 483	31 743
För sänkning av priset på mjölk	—	25 000
Summa	59 373	111 588
<i>c) Av medelsöverskott från tidigare regleringsår</i>		
Engångstillskott den 1 mars 1966	6 000	—
EFTA-förluster	11 175	5 189
Del av utbetalning till Danmark	3 871	5 000
EEC-förluster under regleringsåren 1963/64 och 1964/65	12 000	—
Summa	33 046	10 189
Summa utgifter	252 419	281 777
Saldo		
På överskottskonto	38 521	46 436
På konto för särskild införselavgift för brödsäd	3 943	6 800

¹ Fonderade hos jordbruksnämnden.² Härav för sänkt pris på konsumtionsmjölk 13,13 milj. kr.³ Införselavgifter för ärtor, bönor och fodermedel.

Ersättning till jordbruket på grund av inverkan av EFTA under regleringsåret 1965/66. Statens jordbruksnämnd behandlar i skrivelse den 28 februari

1967 frågan om ersättning till jordbruket för förluster på grund av inverkan av EFTA under regleringsåret 1965/66.

Jordbruksnämnden utgår vid bedömningen av jordbrukets eventuella EFTA-förluster från dels om och i vad mån en minskning av jordbrukets avsättningsmöjligheter i realiteten har uppstått till följd av en av EFTA föranledd minskning av gränsskyddet, dels om en befarad avsättningsminskning har måst elimineras på jordbrukets egen bekostnad genom subventioner ur sådana medel som eljest på annat sätt skulle ha tillförts jordbruket, dels om de totalbelopp av införselavgiftsmedel, som skall stå till jordbrukets förfogande, till följd av en anpassning av vissa avgiftsbelopp efter EFTA-reglerna, inte har uppnåtts eller befaras inte kommer att uppnås.

I fråga om inverkan på avsättningen av jordbrukets produkter anför jordbruksnämnden att prisutjämning med införselavgiftsmedel utanför normalramen eller med budgetmedel har införts för en rad av livsmedelsindustrins produkter så att den berörda industrin erhåller kompensation för att den nödgats köpa erforderliga inhemska jordbruksråvaror till oreducerade priser, trots att gränsskyddet för den färdiga industriprodukten har sjunkit eller slopats till följd av EFTA-avtalet. Prisutjämnningen för stärkelseprodukter bekostas dock av regleringsmedel som står till förfogande för prisregleringen i övrigt på fabrikspotatisområdet. Beräkningar av Sveriges stärkelseproducenters förening, som jordbruksnämnden godtar, visar att under regleringsåret 1965/66 5 188 575 kr. gått åt för denna prisutjämning. Jordbruksnämnden anser att såvitt gäller produkter som omfattas av prisutjämnningen kan Sveriges deltagande i EFTA i princip inte ha påverkat det svenska jordbrukets avsättning av råvaror.

Beträffande vissa andra produkter, vari jordbruksråvaror ingår, har gränsskyddet försvagats eller upphört till följd av EFTA-konventionen, utan att de på grund härav ansetts behöva bli föremål för prisutjämning. Jordbruksnämnden finner efter redogörelse för importutvecklingen under regleringsåret 1965/66 för dessa produkter att det är tveksamt om denna utveckling kan tas till intäkt för anspråk på gottgörelse för hämmad avsättning av svenska industriprodukter eller jordbruksråvaror. Några anspråk på gottgörelse för försvårad avsättning har inte heller framställts från jordbrukets sida.

Jordbruksnämnden beräknar att de införselavgiftsmedel, som under regleringsåret 1965/66 influtit för de jordbruks- och fettregleringsvaror som inom EFTA hänförts till industrisektorn, är 3 068 000 kr. lägre än det införselavgiftsbelopp som skulle tagits ut om inte gränsskyddet sänkts till följd av EFTA. Nämnden framhåller dock att jordbruket för regleringsåret 1965/66 utan hinder av nämnda inkomstminskning kunnat till fullo tillföras det belopp som utgjorde jordbrukets normalram för detta år eller 160 milj. kr.

I anledning av det anförda anser jordbruksnämnden att jordbruket up-

penbarligen skall erhålla gottgörelse för kostnader för prisutjämning som bestritts av införselavgiftsmedel inom normalramen. Med sådana medel har som förut nämnts under regleringsåret 1965/66 bekostats prisutjämning för dextrin o. d. med 5 188 575 kr. Ersättningen bör enligt nämnden utgå på så sätt att beloppet återförs till de för stärkelseregleringen avsedda regleringsmedlen med anlitan av införselavgiftsmedel som den 31 augusti 1966 kvarstår utanför normalramen.

I fråga om uteblivna inkomster av införselavgifter till följd av åtgärder inom EFTA framhåller jordbruksnämnden att såvitt framgår av nu föreliggande kalkyler normalramen även för regleringsåret 1966/67 torde komma att bli utfylld och överskriden. Om det framdeles visar sig att normalramen för nämnda regleringsår på grund av oförutsedda inkomstbortfall inte blir utfylld och bristen inte heller kan täckas av vissa från tidigare regleringsår återstående införselavgifter utanför normalramen avser jordbruksnämnden att återkomma med de framställningar som då kan finnas påkallade.

Jordbrukspriskommittén. De medel, som under regleringsåret 1967/68 (10 månader) beräknas inflyta i form av *införselavgifter*, uppgår till ca 250 milj. kr. Beräkningarna grundas på de avgifter som enligt kommitténs förslag normalt skall gälla. Importkvantiteterna och storleken av de rörliga avgifterna har beräknats under förutsättning av normala skörde- och marknadsförhållanden.

Normalramen för de införselavgifter, som får tas i anspråk för regleringsändamål under regleringsåret 1966/67, utgör 160 milj. kr. I det föregående har kommittén förordat att under regleringsperioden vissa ytterligare belopp av införselavgiftsmedel skall få disponeras för regleringsändamål. Jordbruket skall sålunda som ersättning för intäktsminskning till följd av omläggning av prisregleringen för slakterifett tillföras 10 milj. kr., som ersättning för sänkningen av priset på den ur svenska matoljeväxter framvunna oljan 6 milj. kr. och som tillskott för att täcka rabatteringskostnader för stärkelse till derivatframställning 7,2 milj. kr., allt för helt år räknat. Summan av dessa belopp, $(160 + 10 + 6 + 7,2 =)$ 183,2 milj. kr., motsvarar för tiomånadersperioden den 1 september 1967—den 30 juni 1968 152,7 milj. kr. Vidare skall liksom hittills inflytande fodermedelsavgifter få tas i anspråk för regleringsändamål. Av det för helt år beräknade beloppet för sådana avgifter, 59 milj. kr., ingår 21,5 milj. kr. i det förutvarande rambeloppet 160 milj. kr., varför det överskjutande beloppet utgör 37,5 milj. kr. Omräknat för en tiomånadersperiod utgör sistnämnt belopp ca 31 milj. kr. För regleringsändamål på jordbrukets område under regleringsåret 1967/68 bör sålunda i mån av tillgång på medel stå till förfogande ca $(152,7 + 31 =)$ 183,7 milj. kr. Beloppets exakta storlek blir beroende av de verkliga intäkterna av fodermedelsavgifterna.

F. n. tillämpas olika grunder för fördelningen av de avgiftsmedel som får användas för regleringsändamål. Sålunda fördelas viss del av totalbeloppet mellan regleringsföreningarna i förhållande till intäkterna av införselavgifter på de skilda varorna, medan resten i princip fördelas av jordbruksnämnden efter att ha hört jordbrukets förhandlingsdelegation. Kommittén anser att en betydande administrativ förenkling nås genom att en preliminär fördelning mellan de olika regleringsområdena redan nu bestäms. Kommittén föreslår för regleringsåret 1967/68 (10 månader) följande fördelning (milj. kr.).

	1/9 1967— 30/6 1968	(Tolvmåna- dersperiod)
Svensk Spannmålshandel	25,0	(30,0)
Sveriges Oljeväxtintressenter	46,0	(55,0)
Regleringsföreningen för stärkelse	8,0	(9,5)
Regleringsföreningen för mejeriprodukter	35,0	(42,0)
Svensk Kötthandel	42,0	(50,0)
Sveriges export- och importförening för ägg ..	14,2	(17,0)
Reserv till jordbruksnämndens förfogande	13,5	(17,2)
Summa	183,7	(220,7)

Jordbruksnämnden bör under beaktande av vad som vid behandlingen av de olika varuområdena anförts om behovet av införselavgiftsmedel för marknadsregleringarna äga, efter att ha hört förhandlingsdelegationen och konsumentdelegationen, jämka angivna delbelopp och besluta om fördelning av det belopp som står till nämndens förfogande. Totalbeloppet bör dock ej få ändras i annan mån än vad som följer av om intäkterna av fodermedelsavgifter ändras i förhållande till vad som beräknats.

Utöver i det föregående angivet belopp av införselavgiftsmedel som får disponeras för regleringsändamål räknar kommittén med att liksom hittills föreningen Svensk Spannmålshandel skall tillföras införselavgifter för sådan brödsäd som importerats i utbyte mot inhemsk brödsäd, vilken exporteras till följd av kvalitativa brister eller måste användas till foder.

I fråga om användningen av de införselavgiftsmedel som enligt det föregående ställs till förfogande för regleringsändamål bör, där ej annat följer av kommitténs förslag, nuvarande bestämmelser gälla. Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, jordbruksnämnden bör dock äga besluta om de jämkningar som kan visa sig erforderliga.

Införselavgiftsmedel och andra regleringsmedel på jordbrukets område får nu intill ett belopp av 1 milj. kr. per år efter jordbruksnämndens medgivande disponeras av regleringsföreningarna på jordbrukets område för upplysningsverksamhet inom föreningarnas verksamhetsområden. Kommittén föreslår att detta skall gälla även under den nya regleringsperioden. Av det föregående framgår, att kommittén anser att av detta belopp högst 250 000 kr. för vardera regleringsåret bör få tas i anspråk för konsulentverksamhet beträffande odlingen av konservärter.

Vad gäller införselavgiftsmedel i övrigt, som inflyter under regleringsåret 1967/68, bör gälla att under avsnittet om mjölkregleringen angivet belopp skall disponeras för att liksom nu subventionera priset på konsumtionsmjölk. Dessutom bör med sådana medel liksom nu bestridas kostnader för prisutjämning på torkat äggalbumin och kärnbindemedel. Vidare bör i mån av tillgång på medel 833 000 kr. (motsvarande för helt år 1 milj. kr.) ställas till Sveriges potatisodlares riksförbunds förfogande för att effektivisera potatisodlingen m. m. I fråga om användning av vissa mindre belopp för andra ändamål hänvisar kommittén till en av statens jordbruksnämnd den 28 februari 1967 gjord framställning.

För regleringsåret 1968/69 bör enligt kommitténs mening för regleringsändamål få användas ett belopp av $(183,2 + 37,5 =) 220,7$ milj. kr. Beloppets exakta storlek blir även detta år beroende av de verkliga intäkterna av införselavgifter på fodermedel. Fördelning av beloppet på regleringsföreningarna och eventuellt uppkommande frågor rörande ändringar i medlens användning bör enligt kommitténs mening behandlas vid de överläggningar angående vissa prisregleringsfrågor, som förutsatts ske före den 15 februari 1968.

Från tidigare regleringsår kvarstår vissa inom normalramen influerna införselavgiftsmedel på potatis som ej disponerats. Vid utgången av innevarande regleringsår beräknas dessa medel uppgå till ca 16 milj. kr. I det föregående har förordats att härav 13 milj. kr. tas i anspråk för mjölkregleringen. Vid överläggningarna har enighet rått om att av återstående medel 2 milj. kr. bör ställas till Sveriges utsädesförenings förfogande för att finansiera föreningens verksamhet med potatisförädling. Kungl. Maj:t bör äga besluta rörande den närmare användningen av detta belopp. Härefter kvarstående belopp bör alltjämt finnas reserverat för att i mån av behov efter beslut av Kungl. Maj:t på förslag av jordbruksnämnden kunna användas för regleringsändamål i fråga om matpotatis.

Vidare kvarstår från tidigare regleringsår införselavgiftsmedel, som influerats utöver normalramen. Kommittén har ej tagit ställning till frågan om dispositionen av dessa medel.

I fråga om användningen under regleringsåret 1967/68 av *interna regleringsavgifter* och av motsvarande kompensationsavgifter bör gälla samma föreskrifter som f. n., om inte annat framgår av vad kommittén föreslagit.

Frågor som eventuellt uppkommer om ändringar i medlens användning under regleringsåret 1968/69 bör behandlas vid de överläggningar angående prisregleringsfrågor, som förutsatts ske före den 15 februari 1968.

Bland de *övriga frågor* som kommittén behandlar ingår en utfästelse i nu gällande jordbruksreglering om prövning av eventuell gottgörelse till jordbruket till följd av inverkan av vårt medlemskap i EFTA. Sådan gottgörelse utgår nu endast för viss rabattering av stärkelse, som använts

för derivatframställning. I det föregående har kommittén förordat sådan utformning av den fortsatta fabrikspotatisregleringen att någon särskild ersättning av nyss nämnd anledning ej längre behövs. Ej heller föreligger enligt kommitténs mening skäl för annan ersättning under regleringsåren 1967/68 och 1968/1969 på grund av redan ingångna överenskommelser. I fråga om överenskommelser inom ramen för EFTA, som framöver kan träffas med verkan för de båda regleringsåren, kan självfallet nu ej göras någon bedömning av om de på väsentligt sätt kommer att påverka den avsedda prissättningen på jordbrukets produkter. Detta är också fallet med den överenskommelse rörande särskilda tullkontingenter för import av nötkött, som nyligen undertecknats. Kommittén anser därför, att den nuvarande utfästelsen om prövning av gottgörelse till följd av inverkan av EFTA-överenskommelser bör kvarstå.

Beträffande frågan om en ytterligare frilistning av importen från Nord-, Mellan- och Sydamerika har kommittén ansett, att något ställningstagande härtill inte från dess sida är påkallat. Denna fråga torde ankomma på jordbruksnämndens prövning inom ramen för givna bemyndiganden.

Kommittén har i det föregående förordat vissa undersökningar bl. a. i syfte att söka ytterligare förenkla regleringssystemet eller att göra detta ändamålsenligare. Förslag har sålunda lagts fram om översyn av prisortssystemet för brödsäd, av fettvaruregleringen och av utformningen av matpotatisregleringen. Vidare har kommittén uttalat sig för en utredning rörande eventuellt gränsskydd för vallväxtfröer. Härutöver vill kommittén förorda, att jordbruksnämnden får i uppdrag att efter överläggningar med konsument- och förhandlingsdelegationerna överse bestämmelserna för beräkning av de priser, med vilka den svenska prisnivån mäts för olika varor och som anger läget av denna nivå i förhållande till prisgränserna. Enligt kommitténs mening kan denna översyn leda till att det visar sig angeläget att redan före nästa regleringsår ändra nu gällande bestämmelser. Sådana justeringar får inte förutsättas leda till någon ändring av den med kommitténs förslag avsedda prisnivån. Kungl. Maj:t bör därför äga besluta härom efter förslag av jordbruksnämnden.

Slutligen framhåller kommittén att det är angeläget att utvecklingen inom jordbruksnäringen i olika hänseenden registreras, bl. a. som en grundval för fastställandet av jordbrukspriserna efter utgången av den nu ifrågavarande regleringsperioden. Enligt kommitténs mening behöver nu löpande statistik följas upp och förekommande undersökningar om förhållandena inom jordbruket ses över och kompletteras för att utvecklingen skall kunna fortlöpande följas. Kommittén föreslår att uppdrag lämnas om en skyndsam utredning av de angivna frågorna.

Kommittén förutsätter att gällande bestämmelser för prisregleringen, som inte berörts i det föregående, skall äga fortsatt giltighet under tiden fram till den 30 juni 1969.

Framställningar om bidrag av införselavgiftsmedel. För innevarande regleringsår disponerar veterinärstyrelsen av införselavgiftsmedel utanför normalramen dels högst 30 000 kr. för kostnader vid importkontroll av animala livsmedel, dels högst 120 000 kr. för statens kostnader vid pastöriseringskontrollen. Jordbruksnämnden meddelar i skrivelse den 28 februari 1967 att veterinärstyrelsen begär att även för budgetåret 1967/68 för samma ändamål få disponera högst 30 000 kr. resp. högst 120 000 kr. av införselavgiftsmedel. Vidare anhåller Svensk Matpotatiskontroll (SMAK) om att få disponera oförändrat 150 000 kr. till den upplysningsverksamhet som organisationen leder.

Jordbruksnämnden anser att kostnaderna för de i veterinärstyrelsens framställning avsedda ändamålen bör bestridas av andra medel än införselavgiftsmedel. Bidraget till SMAK tillstyrker jordbruksnämnden att med det begärda beloppet utgå av införselavgiftsmedel utöver normalramen.

Departementschefen

Jordbruksutredningen har behandlat principerna för utformningen av prisregleringen på jordbrukets produkter och lagt fram vissa förslag rörande markandsregleringen för enskilda produkter. Den närmare utformningen av pris- och marknadsregleringen har såsom förutsatts av jordbruksutredningen ytterligare utretts. Potatisindustriutredningen har sålunda behandlat frågan om det framtida stödet till odlingen av fabrikspotatis. Förslagen i jordbruksutredningens betänkande och remissyttrandena däröver samt potatisindustriutredningens överväganden har legat till grund för det förslag jordbrukspriskommittén lagt fram rörande regleringen av priserna på jordbrukets produkter utom socker för tiden den 1 september 1967—den 30 juni 1969. Förslaget, som tillkommit efter överläggningar med jordbrukets förhandlingsdelegation och jordbruksnämndens konsumentdelegation, har godtagits av de båda delegationerna. 1966 års sockerutredning har avlämnat ett av företrädare för sockerbetsodlingen och sockertillverkningen biträtt förslag till reglering av sockernäringen för tiden den 1 september 1967—den 30 juni 1969.

Prisregleringens utformning på längre sikt. Innan jag övergår till att behandla prisregleringen för tiden intill den 1 juli 1969 tar jag upp vissa principiella frågor rörande prisregleringens utformning.

Valet av metod, *prislinje*, för att finansiera kostnaderna för stödet till jordbruksnäringen har avgörande betydelse för prisregleringens utformning. En högprislinje innebär att jordbrukspriserna genom gränsskydd hålls på en högre nivå än världsmarknadens. En lågprislinje innebär att världsmarknadspriserna på jordbrukets produkter får gälla även på den inhemska

marknaden och att pristillägg ges för att upprätthålla den avsedda producentprisnivån. Dessa båda system kan också kombineras.

Valet av prislinje påverkar inte i och för sig jordbruksstödet storlek utan har främst betydelse för stödets inverkan på konsumentpriserna på livsmedel. Jordbruksutredningen har uppskattat att skillnaden i konsumentprisnivå mellan ett högprissystem och ett lågprissystem uppgår till ca 20 % vid jordbruksstödet nuvarande omfattning. Utredningen har med hänsyn härtill framhållit att en lågprislinje medför att lägre inkomsttagare får möjligheter att förbättra sin livsmedelsstandard. En annan fördel med en lågprislinje är enligt utredningen att förädlingsledet i livsmedelsproduktionen kan hållas utanför jordbruksprisregleringen och att således livsmedelsindustrin kan erhålla jordbruksråvaror till världsmarknadspris. Å andra sidan har jordbruksutredningen framhållit att de flesta länder, däribland medlemmarna i EEC, tillämpar högprissystem. Vidare har jordbruksutredningen konstaterat att belastningen på statsbudgeten blir stor vid ett lågprissystem. Jordbruksutredningen har vid sin bedömning av de båda systemens för- och nackdelar funnit att vissa skäl talar för en övergång till lågprislinje. Mot bakgrunden bl. a. av att valet av prislinje i mycket hög grad bör bero på utvecklingen av det europeiska ekonomiska samarbetet har utredningen emellertid förordat att tills vidare i allt väsentligt tillämpas en högprislinje. Frågan om övergång till lågprislinje bör dock enligt utredningens mening prövas på nytt om utvecklingen av det internationella ekonomiska samarbetet skulle ge anledning härtill. Vissa reserver inom utredningen och många remissinstanser har framhållit att utredningen överdrivit nackdelarna med en lågprislinje. På samma skäl som utredningen anfört har emellertid så gott som alla remissinstanser uttalat sig för att i dagens läge högprislinjen behålls.

För min del kan jag i allt väsentligt ansluta mig till jordbruksutredningens bedömning av vilka faktorer som i nuvarande läge bör vara avgörande vid valet av prislinje. Jag vill emellertid betona att en lågprislinje rent principiellt har avsevärda fördelar framför en högprislinje, inte minst med hänsyn till att de lägre inkomsttagarna vid en lågprislinje får bära en mindre del av kostnaderna för jordbruksstödet. Även om jag anser att högprissystemet tills vidare bör behållas, vill jag understryka angelägenheten av att frågan om möjligheterna att övergå till en lågprislinje efter en tid ånyo prövas. Högprislinjen bör liksom hittills kunna modifieras genom att bl. a. införselavgiftsmedel används i syfte att sänka prisnivån.

Jordbruksutredningen har undersökt möjligheterna att uppställa normer för avvägningen på längre sikt av *relationerna mellan priserna på olika jordbruksprodukter*. Härvid har utredningen funnit att fördelar skulle nås vid en anpassning av den inhemska marknadens prisrelationer till dem som på lång sikt råder på världsmarknaden. Emellertid måste beaktas andra faktorer, främst betydelsen av att upprätthålla balans mellan utbud och

efterfrågan på jordbruksprodukter inom landet. Vidare har utredningen ansett att viss hänsyn bör tas till de prisrelationer mellan jordbruksprodukterna som råder inom EEC.

Enligt min mening bör eftersträvas sådant förhållande mellan priserna på olika jordbruksprodukter att produktionen inom ramen för det inhemska avsättningsutrymmet på lång sikt inriktas på de varor som Sverige har de bästa förutsättningarna att framställa. Såsom jordbruksutredningen uttalat bör härvid hänsyn, förutom till de långsiktiga prisrelationerna på världsmarknaden, tas till andra faktorer. I dagens läge talar sålunda starka skäl för att förhållandet mellan priserna på olika jordbruksprodukter inom EEC bör tillmätas stor betydelse.

Vid sina överväganden om *gränsskyddets utformning* har jordbruksutredningen ej förordat någon principiell ändring i nuvarande system. Det är enligt min mening vanskligt att fastställa enhetliga principer för hur gränsskyddet för de jordbruksreglerade varorna skall vara utformat på längre sikt. När det hittillsvarande prisregleringssystemet byggdes upp synes ett system med enhetliga regler för alla jordbruksvaror ha varit lämpligt mot bakgrund av de faktiska förhållandena inom jordbruket. Den utveckling, som nu pågår inom jordbruket och som bl. a. innebär en fortlöpande övergång till mer specialiserad produktion, ger enligt min mening vid handen att en sådan enhetlighet i utformningen av gränsskyddet för olika jordbruksprodukter inte kommer att vara lika lämplig i framtiden. Om en fast eller rörlig införselavgift skall väljas för en viss produkt, bör därför få bestämmas bl. a. med hänsyn till de särskilda förhållanden som råder för olika produkter. En rörlig införselavgift gör det möjligt att upprätthålla ett fast produktpris, vilket kan vara till fördel för både producenter och konsumenter. Uppmärksamhet bör dock ägnas åt att vissa system för gränsskyddet genom sin tekniska utformning kan ha ej önskvärda konsekvenser för handelsutbytet med jordbruksprodukter. Vidare bör givetvis så enkla system som möjligt användas för gränsskyddet.

En central fråga för prisregleringens allmänna utformning är vilka metoder som skall tillämpas för *ändring av gränsskyddets storlek*. Under en lång följd av år har i dessa metoder ingått automatiskt verkande regler. Jordbruksutredningen har funnit att detta har haft vissa olägenheter och förordar att automatiskt verkande regler på längre sikt undviks. För en övergångsperiod av minst tre år har dock utredningen föreslagit att gränsskyddet skall ändras enligt en fast regel. Denna innebär att gränsskyddet justeras generellt så snart kvoten mellan producentprisindex och en på visst sätt rensad konsumentprisindex under två månader i följd ändrats med mer än 2 % sedan föregående justeringstillfälle. Inom utredningen har reservationsvis framförts erinringar såväl mot utformningen av regeln som mot att över huvud taget använda denna metodik.

Enligt min mening föreligger starka betänkligheter mot att ha sådana regler för ändring av gränsskyddets storlek som kan leda till ofta återkommande justeringar. Sådana justeringar komplicerar nämligen prisregleringen och leder till att prisbildningen på livsmedel blir svår att överblicka. Ej heller bör prisutvecklingen på jordbrukets produkter för långa perioder styras av automatiskt verkande regler. Det är nämligen, som jag berört vid behandlingen av de allmänna riktlinjerna för jordbrukspolitiken, svårt att lång tid i förväg fastställa vilka faktorer som bör påverka prissättningen och vilken relativ betydelse som bör tillmätas dessa faktorer vid i tiden avlägsna konkreta avgöranden. Som jag även berört i nämnda sammanhang bör priserna för enskilda produkter tillmätas större betydelse vid prisavvägningen i framtiden. Eftersom kostnads- och rationaliseringsutvecklingen är olika för skilda produkter, utgör det nu anförda ytterligare ett skäl mot automatiskt verkande regler för justering av gränsskyddet. Jag anser mot denna bakgrund att gränsskyddets storlek och även dess utformning för olika produkter så långt möjligt bör överses med ett eller ett par års mellanrum. Ett sådant förfarande ger möjlighet att fortlöpande tillämpa de principer för prissättningen som jag uttalat mig för i avsnittet om allmänna riktlinjer för jordbrukspolitiken.

I syfte att söka upprätthålla den med gränsskyddet avsedda prisnivån vidtas f. n. marknadsreglerande åtgärder. Dessa åtgärder går främst ut på att ta hand om eller förmedla avsättningen av överskott på olika produkter. Jordbruksutredningen har ansett att det, i avvaktan på att självförsörjningsgraden sjunker till den av utredningen på längre sikt förutsatta nivån, är nödvändigt att behålla systemet med marknadsreglerande åtgärder. Även om jag i princip anser att jordbruket självt borde helt ansvara för avsättning och tillfällig lagring av uppkommande överskott av jordbruksprodukter, finner jag det i nuvarande överskottsläge ofrånkomligt att liksom hittills åtgärder vidtas inom ramen för jordbruksregleringen för att åstadkomma balans på den inhemska marknaden för jordbrukets produkter och därigenom så långt möjligt söka upprätthålla den med gränsskyddet avsedda prisnivån. Jag vill emellertid framhålla att de kostnader, som uppkommer för avsättning av överskotten, liksom hittills bör återverka på jordbrukets intäkter och i princip belasta de produktionsgrenar där överskott uppkommer. De nuvarande marknadsreglerande åtgärderna är ofta komplicerade och till sina verkningar svåröverskådliga. Det är därför angeläget att åtgärderna och därmed i princip regleringssystemet ej ges större omfattning än som är oundgängligen nödvändigt. Enligt min mening bör på sikt åtskilliga förenklingar i förhållande till det nu gällande regleringssystemet kunna ske.

Jordbruksutredningen har övervägt om de marknadsreglerande åtgärderna bör handhas av statlig myndighet eller, såsom nu delvis är fallet, av särskilda regleringsföreningar som står under statlig kontroll och insyn.

Utredningen har funnit det mest ändamålsenligt att åtgärderna fullgörs av regleringsföreningar inom i princip samtliga varuområden. Sålunda bör enligt utredningen producentkooperativa organ ej ombesörja marknadsreglerande åtgärder utan regleringsföreningar bör inrättas även för mjölk och mjölkprodukter samt för fabrikspotatis och produkter därav.

Jag delar jordbruksutredningens uppfattning att de marknadsreglerande åtgärderna i princip bör fullgöras av särskilda regleringsföreningar. Till frågan att inrätta nya sådana föreningar återkommer jag i det följande. I fråga om sammansättningen av föreningarnas styrelser ansluter jag mig i huvudsak till utredningens förslag och förordar att i styrelserna förutom representanter för staten, jordbruket samt handel och industri bör ingå företrädare för konsumenterna. Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, statens jordbruksnämnd bör äga meddela de föreskrifter som erfordras för att i fråga om befintliga regleringsföreningar genomföra vad jag nu förordat och de övriga omläggningar av föreningarnas verksamhet som kan vara behövliga. Bl. a. bör prövas i vilken omfattning beslut bör underställas jordbruksnämndens prövning. Vidare kan det visa sig lämpligt att i vissa fall samordna kansliorganisationen.

Jordbruksutredningen har i fråga om sambandet mellan marknadsregleringarna och näringsfriheten framhållit angelägenheten av att dessa regleringar utformas så att varje tvivel är uteslutet om en viss privat reglering är en omedelbar följd av en statlig reglering och därmed i princip är undantagen från bestämmelserna i lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet. För att åstadkomma detta bör enligt utredningen alla statliga marknadsregleringar göras så fullständiga, ges en sådan utformning och tillämpas så att syftet med prissättningen för varje enskild vara kan genomföras utan att detta förutsätter särskild medverkan i regleringsverksamheten eller kompletterande regleringar från jordbrukets ekonomiska föreningsrörelses sida.

Jag anser att det såväl ur producent- som konsumentsynpunkt är angeläget att inom jordbrukssektorn så långt möjligt tillämpas samma principer i fråga om konkurrens som för näringslivet i övrigt. De marknadsreglerande åtgärder som ingår i jordbruksregleringen medför ofrånkomligen att konkurrensen inom jordbrukssektorn i viss mån begränsas. Detta understryker angelägenheten av att, såsom jag nyss berört, marknadsregleringarna ej görs mera omfattande än som är oundgängligen nödvändigt. Det är också enligt min mening av stor vikt att ifrågakommande marknadsregleringar helt åvilar statlig myndighet eller de nyss nämnda regleringsföreningarna. Detta innebär i princip att jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse bör befrias från åligganden av detta slag och sålunda som jordbruksutredningen framhållit i konkurrens hänseende bör kunna bedömas enligt samma normer och från samma utgångspunkter som allmänt gäller. Jordbrukspriskommittén har mot bakgrunden av vad jordbruksutredningen

anfört i ämnet uttalat att sedan de ändringar i regleringssystemet vidtagits, som kommittén föreslår, det i allmänhet ej torde erfordras andra marknadsreglerande åtgärder än dem som åvilar statens jordbruksnämnd eller regleringsföreningar. Enligt kommittén bör dock under den närmaste regleringsperioden för mjölkregleringen gälla vissa undantag som jag återkommer till i det följande.

Jordbruksutredningen har ansett att möjlighet allttjämt måste finnas att ta ut interna avgifter på den inhemska produktionen för att finansiera kostnaderna för marknadsreglerande åtgärder. Enligt min mening är det med nuvarande regleringssystem ofrånkomligt med sådana avgifter så länge som betydande överskott på olika produkter finns. Eftersom avgifterna direkt återverkar på lönsamheten i produktionen, anser jag att stråvan bör vara att de på sikt avvecklas.

De interna avgifterna motsvaras delvis av kompensationsavgifter som tas ut vid import. Dessa kompensationsavgifter skall enligt fr. o. m. den 1 september 1959 gällande bestämmelser vara oförändrade så länge som intern avgift tas ut på en viss produkt. Detta innebär att härefter vidtagna höjningar av de interna avgifterna ej påverkat gränsskyddet och således ej heller härigenom direkt återverkat på livsmedelspriserna. För min del anser jag att tiden ännu inte är inne att såsom jordbruksutredningen föreslagit inarbeta kompensationsavgifterna i de egentliga införselavgifterna. Kompensationsavgifterna bör i princip inte överstiga motsvarande interna avgift.

→ Intäkterna av införselavgifterna, som är statliga medel i likhet med t. ex. tullinkomster, har fått tas i anspråk för regleringsändamål på jordbrukets område i den utsträckning som för varje regleringsår beslutats av riksdagen. Detta innebär i princip att härigenom täckts en viss mindre del av de samlade kostnaderna för jordbruksstödet och att sålunda högprissystemet i någon mån modifierats. Jag anser att liksom hittills införselavgiftsmedel bör kunna få disponeras för regleringsändamål i den utsträckning som beslutas av riksdagen för varje regleringsperiod. Bestämmelserna för medlens användning för olika ändamål bör också prövas för varje regleringsperiod.

Jordbruksutredningen har förordat att det s. k. *prisregleringsåret* som nu omfattar tiden den 1 september—den 31 augusti läggs om till att sammanfalla med budgetåret. Jag tillstyrker detta förslag som innebär viss administrativ förenkling. Regleringsåret 1967/68 bör sålunda omfatta tiden den 1 september 1967—den 30 juni 1968. Det är enligt min uppfattning angeläget att prisregleringsverksamheten i dess helhet såvitt möjligt redovisas per budgetår.

I jordbruksutredningens betänkande och de däröver avgivna remissyttrandena har uppmärksamrats frågan om *ordningen för handläggningen av*

prissättningen på jordbrukets produkter. Jag vill erinra om vad jag vid behandlingen av de allmänna riktlinjerna för jordbrukspolitiken anfört rörande syftena med prissättningen. Härav framgår att denna har betydelse inte endast för gränsskyddets storlek utan även för försörjningsberedskapen i fråga om livsmedel, handelsutbytet med jordbruksprodukter, dispositionen av införselavgifter m. m. Mot denna bakgrund måste de grundläggande besluten om prissättningen fattas av riksdagen. Några för riksdagen bindande avgöranden om prissättningen kan sålunda inte träffas av Kungl. Maj:t eller underordnad myndighet. Med hänsyn till det anförda bör det samråd som enligt min mening bör förekomma med företrädare för jordbruket och konsumenterna vid utformningen av förslag till prissättning liksom nu ha karaktär av överläggningar.

Frågan om företrädare för staten vid överläggningarna angående prissättningen på jordbrukets produkter och om prisregleringsmyndighetens organisation har behandlats i jordbruksutredningens betänkande och remissyttrandena. Olika meningar har därvid uttalats om jordbruksnämndens sammansättning och dess befattning med prisöverläggningarna. Det bör enligt min mening ankomma på Kungl. Maj:t att vid varje särskilt tillfälle ta ställning till frågan om företrädare för staten vid dessa överläggningar.

Frågan om jordbruksnämndens organisation bör prövas särskilt. Jag ämnar därför begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att låta verkställa en översyn av nämndens organisation. I detta sammanhang bör bl. a. såsom jordbruksutredningen framhållit beaktas behovet av samråd mellan jordbruksnämnden och lantbruksstyrelsen rörande beslut som påverkar prissättningen och rationaliseringen.

Prisregleringen för jordbruksprodukter för perioden den 1 september 1967—den 30 juni 1969. Som jag nämnt i det föregående har 1966 års sockerutredning och jordbrukspriskommittén lagt fram förslag till prissättning på socker och övriga jordbruksprodukter för regleringsåren 1967/68 och 1968/69. Förslagen ligger enligt min mening väl i linje med de principer för prissättningen och prisregleringens allmänna utformning som jag angett i det föregående. Jag har vid den prövning av förslagen, som jag närmare redovisar i det följande, funnit att de bör ligga till grund för prisregleringen under de båda regleringsåren.

Till utgångspunkt för sitt arbete har jordbrukspriskommittén tagit vissa i den föregående redogörelsen närmare redovisade, av jordbruksutredningen framlagda principer, vilka i allt väsentligt överensstämmer med vad jag förordat i avsnittet om de allmänna riktlinjerna för jordbrukspolitiken. Jordbrukets organisationer har enligt vad som framgår av kommitténs betänkande på samma sätt som i 1963 års överenskommelse om jordbrukspriserna förklarat sig beredda att genom upplysning och rådgivning kraftigt stödja rationaliseringssträvandena inom jordbruket. Kommittén framhåller vidare att dess strävan varit att så långt möjligt utforma prisregleringen un-

der regleringsperioden så att en fortlöpande anpassning av jordbruksnäringen till den tekniska och ekonomiska utvecklingen främjas.

Kommittén har härutöver anfört att vid överläggningarna med företrädarna för jordbruket och konsumenterna enighet rått om att en sådan pris-sättning på och prisreglering för jordbrukets produkter bör eftersträvas att ett eventuellt inträde i en större marknad ej försvåras. Därför har kommittén i den utsträckning som varit möjlig analyserat EEC:s jordbrukspolitik. Enligt kommitténs mening pekar den osäkra omräkning av EEC:s prisnivå till svenska förhållanden, som nu kan göras, på att de förslag till prisändringar som kommittén har lagt fram ej kommer att leda till sådana skillnader i jordbrukets ekonomiska villkor att en framtida anpassning alltför mycket försvåras. Prisnivån och prisregleringssystemet har enligt kommittén så långt möjligt utformats med beaktande av EEC:s prisnivå samt marknadsförhållandena och produktions- och rationaliseringsutvecklingen inom landet. Kommittén understryker att de från angivna utgångspunkter föreslagna prishöjningarna endast vid den förutsatta produktionsutvecklingen ger avsett ekonomiskt resultat för jordbruket. Jordbruksorganisationernas och de enskilda jordbrukarnas planering och egna rationaliseringsinsatser får enligt kommittén därvid en avgörande betydelse.

För min del har jag ej något att erinra mot vad kommittén anfört. Jag finner det värdefullt att jordbrukets organisationer förklarat sig beredda att stödja rationaliseringssträvandena. I likhet med kommittén vill jag understryka att produktionsutvecklingen blir avgörande för det ekonomiska resultatet för jordbruket under regleringsperioden. Bl. a. erfordras en fortsatt minskning av mjölkproduktionen.

Jag övergår härefter till att behandla jordbrukspriskommitténs och sockerutredningens förslag till utformning av prisregleringen under de båda regleringsåren. Härvid begränsar jag mig till att redogöra för förslagets huvuddrag och hänvisar i övrigt till redogörelsen i det föregående.

Jordbrukspriskommitténs förslag till *allmänna bestämmelser* för prisregleringen innebär i huvudsak att fr. o. m. den 1 september 1967 nya prisgränser och införselavgifter skall gälla fram till den 1 juli 1968. Dessa har beräknats med utgångspunkt från de fr. o. m. den 1 mars 1967 gällande prisgränserna och införselavgifterna. En eventuell utlösning under innevarande regleringsår av treprocentregeln skall endast med världsmarknadsprisindex' andel i regelutlösningen påverka vissa införselavgifter den 1 september 1967. För regleringsåret 1968/69 har priserna på mjölk och mjölkprodukter definitivt fastlagts. För övriga varor med undantag av socker skall den 1 juli 1968 prisgränser och införselavgifter med giltighet för hela regleringsåret justeras med hänsyn till utvecklingen under i princip regleringsåret 1967/68 av den allmänna prisnivån mätt genom en konsumentprisindex som är rensad på visst sätt. Kommittén har förutsatt att förslag till fördelning på produkter av det totalbelopp, som i anledning härav

fr. o. m. den 1 juli 1968 skall tillföras jordbruket, skall framläggas av jordbruksnämnden efter överläggningar med jordbrukets förhandlingsdelegation och jordbruksnämndens konsumentdelegation. Till frågan om prisregleringen för sockerbetor och socker under regleringsåret 1968/69 återkommer jag i det följande.

För min del vill jag framhålla att kommitténs förslag har den fördelen att gränsskyddet ej kommer att ändras genom täta regelutlösningar utan i stället blir oförändrat under vart och ett av de båda regleringsåren. Den vid ingången till regleringsåret 1968/69 av kommittén förordade kompensationen för den allmänna kostnadsutvecklingen under det första regleringsåret möter med hänsyn till att det är fråga om en tvåårig reglering ingen invändning från min sida. Även i övrigt tillstyrker jag kommitténs förslag till allmänna bestämmelser för prisregleringen under de båda regleringsåren. Det av kommittén nämnda förslaget rörande justering av prisnivån den 1 juli 1968 bör prövas av Kungl. Maj:t och riksdagen.

Vad gäller *spannmål* vill jag till en början framhålla att, såsom närmare framgår av redogörelsen i det föregående, det normalt föreligger ett kvantitativt överskott av vete. Betydande mängder kvalitetsvete måste dock importeras. Produktionen av kvarnduglig råg understiger normalt landets behov. I fråga om fodersäd råder visserligen normal överskott men i sammanhanget bör erinras om att exportkostnaderna för fodersäd är lägre än för brödsäd.

Jordbrukspriskommitténs förslag till ändring av spannmålsregleringen innebär i fråga om brödsäd i huvudsak att preliminära inlösenpriser och förmalningsavgifter för vete och råg, grundade på en kalkyl över regleringsekonomin för spannmål, skall bestämmas samtidigt med gränsskyddet för övriga varor. De definitiva inlösenpriserna, som ej får överstiga de preliminära, och de för regleringsåret fasta förmalningsavgifterna skall fastställas enligt vissa regler när skördens storlek kan närmare överblickas. Samtidigt har kommittén förordat att i samband med den angivna omläggningen av regleringen prisgränserna för vete och råg slopas och att inlösenpriserna skyddas med rörliga införselavgifter, vilka skall justeras bl. a. i takt med ändringarna i världsmarknadspriserna. För regleringsåret 1967/68 har kommittén förordat att inlösenpriserna för vete och råg preliminärt hålls oförändrade men att ett pristillägg av 5 kr. per dt införs för vårvete med hög proteinhalt av god kvalitet, s. k. kvalitetsvete. Förmalningsavgiften på vete avses öka med 2 kr. per dt, medan den för råg skall sänkas med 2: 25 kr. per dt. För fodersäd bör enligt kommitténs förslag stödpris definitivt fastställas i samband med gränsskyddet för andra varor. För nästa regleringsår har kommittén föreslagit att slödpriset höjs med 3 kr. per dt för korn och med 2 kr. per dt för havre. Kommittén har också förordat vissa ändringar i de marknadsreglerande åtgärder som skall vidtas av regleringsföreningen och i finansieringen av dessa åtgärder.

Jag anser att de av kommittén föreslagna ändringarna i spannmålsregleringens utformning är ändamålsenliga, framför allt med hänsyn till att det härigenom blir möjligt att fastställa preliminära inlösenpriser för brödsäd och stödpriser för fodersäd samtidigt som prissättningen för andra produkter sker. Det är enligt min mening vidare befogat att särskilt stimulera övergång till odling av kvalitetsvete. Kommitténs förslag torde medföra en mindre prisökning på vetemjöl och en motsvarande prissänkning på rågmjöl. Under hänvisning till det anförda tillstyrker jag kommitténs förslag till utformning av spannmålsregleringen.

Kommittén har vidare förordat smärre höjningar av införselavgifterna för *ärter* och *bönor* samt att vissa regleringsmedel bör få disponeras för utvecklingen av odlingen av konservärter. *Hampa* och *hampefrö* bör enligt kommittén avföras från jordbruksregleringen. Härjämte har kommittén föreslagit att särskild utredning görs om och på vilket sätt ökat skydd för den inhemska odlingen av *vallväxtfrö* bör ordnas. Jag har ingen erinran mot dessa förslag.

Odlingen av *oljeväxter* varierar starkt från år till år i fråga om areal och skörd. Fastän det normalt exporteras betydande mängder oljeväxtfrö och vegetabilisk olja föreligger ett stort importbehov av vegetabiliska fettråvaror.

I fråga om fettvaruregleringen har jordbrukspriskommittén förordat att i överensstämmelse med jordbruksutredningens förslag regleringsavgiften på margarinråvaror avskaffas. Vidare innebär kommitténs förslag att den särskilda införselavgiften på margarin sänks med drygt 12 öre. Härjämte har kommittén liksom jordbruksutredningen föreslagit att övergång sker till ett nytt underlag för att beräkna gränsskyddet för fettvaror. För oljeväxtodlingens del innebär kommittéförslaget möjlighet att höja inlösenpriset på oljeväxtfrö av 1967 års skörd med 5 öre per kg. Stödet till oljelinodlingen, som under senare år gått starkt tillbaka, bör enligt kommittén upphöra. I fråga om tekniskt slakterifett har förordats en väsentlig förenkling av regleringen. Kommittén har även ansett att möjligheterna till ytterligare förenklingar i fettvaruregleringen bör undersökas.

Jag vill framhålla angelägenheten av att avskaffa den regleringsavgift som genom att den fördyrar margarinet skyddar avsättningen av smör. Denna åtgärd jämte den föreslagna sänkningen av den särskilda införselavgiften på margarin innebär, om världsmarknadspriserna på fettråvaror ej ändras, att margarinpriset den 1 september 1967 bör sjunka med 20 à 25 öre per kg. Samtidigt medför kommittéförslaget möjlighet att förbättra producentpriset på oljeväxtfrö. Jag finner mig kunna tillstyrka förslagen rörande fettvaruregleringen. Det är dock enligt min mening angeläget att ytterligare förenklingar i regleringen eftersträvas.

I detta sammanhang har kommittén förordat att ett belopp av ungefär 2,6 milj. kr., som ursprungligen avsetts för stöd till odlingen av spånads-

och oljelin, tillförs statsverket. Jag biträder förslaget. Medlen bör tillföras den på driftbudgetens inkomstsida upptagna titeln regleringsavgift och accis på fettvaror m. m.

Odlingen av *sockerbetor* har minskat och omfattar f. n. drygt 40 000 ha. Självförsörjningsgraden för socker är f. n. ca 63 %. Gränsskyddet är mycket högt i förhållande till genomsnittet för jordbruksprodukterna.

Inom jordbruksutredningen har förelegat starkt delade meningar om den lämpliga omfattningen av sockerbetsodlingen i framtiden. Mot bakgrunden härav har 1966 års sockerutredning som en första del av sitt arbete undersökt konsekvenserna i olika avseenden av en begränsning eller en avveckling av sockernäringen. Utredningens överväganden i ämnet har remissbehandlats. Det samlade utredningsmaterialet visade att det svenska priset på sockerbetor och kostnaderna för sockertillverkningen ligger över EEC:s motsvarande prisnivå. Vidare pekade verkställda undersökningar på att sockerbetsodlingen i fråga om lönsamhet är överlägsen andra grödor samt att goda möjligheter till ytterligare rationalisering finns.

Mot bl. a. denna bakgrund ansåg jag att i första hand borde undersökas om förutsättningar förelåg att utan tidsutdräkt avväga stödet till sockerbetsodlingen och sockertillverkningen så att denna kunde konkurrera med den prissättning som sockernäringen erhåller inom EEC. Om detta ej kunde bli fallet utan en genomgripande strukturrationalisering av odlingen och tillverkningen, borde enligt min mening i andra hand vid avvägningen av det fortsatta stödet utgångspunkten vara att sådan rationalisering borde genomföras inom en kort övergångstid och utan att såvitt möjligt självförsörjningsgraden för socker gick ned under en tredjedel av konsumtionen. På min föredragning uppdrog Kungl. Maj:t åt sockerutredningen att med iakttagande av vad som nyss redovisats avge förslag om det fortsatta stödet till sockernäringen.

Sockerutredningen har funnit att en konkurrensmässig anpassning av villkoren för den svenska sockerbetsodlingen och sockertillverkningen till EEC:s prisnivå på sockerbetor och socker är möjlig och att den kan helt genomföras för regleringsåret 1968/69. Utredningens förslag innebär för regleringsåret 1967/68 att odlarpriset på sockerbetor sänks till 10:50 kr. per dt, varav 0:70 kr. skall utgå av fonderade införselavgiftsmedel. Odlingsarealen hör enligt utredningen maximeras till avrundat 40 000 ha. Med utgångspunkt från det betpris av 9:80 kr. per dt som skall erläggas av sockertillverkaren och från förutsatta minskningar av tillverkningskostnaderna har utredningen angett att de totala kostnaderna för att framställa strösocker av viss kvalitet ur svenska sockerbetor blir ca 1:20 kr. per kg eller ungefär samma som utredningen beräknat föreligga inom EEC. Utredningsförslaget förutsätter vidare att såsom hittills partipriset på socker skall subventioneras genom att införselavgiftsmedel som härrör från det importerade sockret tas i anspråk härför. Enligt utredningen kommer, om världsmark-

nadspriset ej ändras, det svenska partipriset på strösocker den 1 september 1967 att sjunka med 18 öre per kg.

För regleringsåret 1968/69, då anpassningen av den svenska sockernäringsens villkor till EEC:s prisnivå helt skall genomföras, har utredningen inte ansett det vara möjligt att nu fastlägga alla enskildheter i sockerregleringen eftersom vissa element i EEC:s sockerreglering ej är helt kända. Utredningen har därför förordat att statens jordbruksnämnd efter överläggningar med företrädare för betodlarna och sockertillverkaren skall lägga fram förslag till de eventuella justeringar av regleringen som kan föranledas av ändringar i vissa av utredningen angivna grunder för EEC:s sockerreglering. Därjämte skall enligt utredningsförslaget för regleringsåret 1968/69 ej utgå i det föregående nämnt tillägg av fonderade införselavgiftsmedel till odlarpriset på sockerbetor.

Jag anser att med den snabba anpassning till villkoren för sockernäringsen inom EEC, som utredningens förslag innebär, en fortsatt svensk sockerbetsodling på en till avrundat 40 000 ha begränsad areal kan godtas. Jag vill understryka att utredningens förslag leder till att sockerpriset kan sänkas den 1 september 1967. Om världsmarknadspriset på socker ligger kvar på i stort sett nuvarande nivå, sjunker det svenska partipriset med ca 15 %. Mot utredningens förslag till sockerregleringens utformning för regleringsåret 1967/68 har jag ingen erinran. Det bör framhållas att några ändringar i prisnivån för sockerbetor och socker med anledning av den inhemska kostnadsutvecklingen ej skall ske för något av de båda regleringsåren. Statens jordbruksnämnd bör få i uppdrag att med utgångspunkt från de av utredningen angivna grunderna lägga fram förslag till de eventuella justeringar i regleringen som behövs för regleringsåret 1968/69. Frågan om sådana justeringar bör prövas av Kungl. Maj:t och riksdagen.

Socketutredningen har framhållit att i överensstämmelse med beslut av 1948 års riksdag viss subvention sker av fraktkostnaderna vid leverans av socker till köpare i de fyra nordligaste länen och Kopparbergs län. Enligt min mening bör detta beslut ej nu ändras. Såsom utredningen förordat bör kostnaden härför, ca 1,2 milj. kr. för år, bestridas av fonderade införselavgiftsmedel för socker.

Utvecklingen i fråga om odlingen av *matpotatis* kännetecknas av att odlingsarealen minskat samtidigt som skörden per ha kraftigt ökat. Jordbrukspriskommittén har konstaterat att prisregleringssystemet för *matpotatis* ej fungerat tillfredsställande. Med hänsyn härtill har kommittén föreslagit att en översyn bör ske för att såvitt möjligt en ur såväl producent- som konsumentsynpunkt lämplig reglering skall kunna tillämpas för regleringsåret 1968/69. För regleringsåret 1967/68 innebär kommittéförslaget bl. a. en sänkning av prisgränserna och införselavgiften för *matpotatis* så att en anpassning sker till den faktiska prisnivån. Jag tillstyrker kommitténs förslag.

Fabrikspotatis odlas främst i Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län. Odlingsarealen har sjunkit under senare år men totalskörden har på grund av ökande avkastning varit praktiskt taget oförändrad. Fabrikspotatisen utgör råvara för tillverkningen av råsprit och stärkelse.

Potatisindustriutredningen har undersökt fabrikspotatisodlingens betydelse för jordbruket, rationaliseringsmöjligheterna inom odlingen samt omfattningen och utformningen av det framtida stödet till odlingen. Utredningen har förordat att vissa restriktioner för odlingens bedrivande samt för rätten att tillverka och till avsalu inköpa potatisstärkelse upphävs. Vidare har utredningen tagit upp frågan om att slopa den avsättningsgaranti för potatissprit och de bestämmelser för utnyttjandet av AB Vin- och Spritcentralens bränneri som nu gäller. Stödets storlek är enligt utredningen högt i förhållande till andra produkter och högre än inom vissa medlemsländer i EEC. Med hänsyn härtill har utredningen förordat en successiv sänkning av stödet.

Med utgångspunkt från vad potatisindustriutredningen förordat har jordbrukspriskommittén lagt fram förslag till utformning av fabrikspotatisregleringen för regleringsåren 1967/68 och 1968/69. Kommittén har förklarat sig dela potatisindustriutredningens uppfattning att de förut nämnda restriktionerna i fråga om potatisstärkelsen bör avskaffas. Däremot innebär kommittéförslaget att nyss angivna bestämmelser rörande brännerihandlingen behålls tills vidare. I fråga om stödet till fabrikspotatisodlingen innebär kommitténs förslag bl. a. att införselavgiften för potatisstärkelse bör sänkas med 22 kr. per dt den 1 september 1967 och att prisgränserna bör justeras i enlighet härmed. För att inhemsk potatisstärkelse skall kunna avsättas för tillverkning av tekniskt derivat, företrädesvis limämnen, har kommittén förordat att derivattillverkarna skall erhålla prisrabatt för en bestämd högsta kvantitet stärkelse. Sedan denna kvantitet avsatts bör enligt kommitténs förslag derivattillverkarna i princip få importera återstående råvarubehov till världsmarknadspris. Rabatterna bör enligt kommittén finansieras dels med intäkterna av tillverkningsavgift av nuvarande storlek på samtliga fabrikspotatisprodukter, dels med vissa införselavgiftsmedel.

Jag anser att den av utredningen och kommittén förordade liberaliseringen av villkoren för odlingen av fabrikspotatis och produktionen av stärkelse är en angelägen åtgärd. På sikt bör enligt min mening eftersträvas att slopa även de av potatisindustriutredningen berörda särskilda bestämmelserna till skydd för brännerihandlingen. Den föreslagna sänkningen av införselavgiften på potatisstärkelse med ca 30 % innebär i huvudsak en anpassning av gränsskyddet till den faktiska produktionskostnadsnivån på stärkelse. Mot angivna bakgrund tillstyrker jag vad jordbrukspriskommittén föreslagit i fråga om utformningen av fabrikspotatisregleringen. Som jag tidigare i detta avsnitt uttalat mig för bör en särskild regleringsförening inrättas för fabrikspotatisområdet. Föreningen bör ombesörja den marknads-

reglering som jordbrukspriskommittén förordat. I fråga om föreningens organisation och närmare uppgifter bör Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, statens jordbruksnämnd äga besluta.

Produktionen av *mjölk* och *mjölkprodukter* överstiger den inhemska konsumtionen. Den totala mjölkproduktionen har under de senaste tio åren sjunkit med i genomsnitt ca 1 % per år medan den vid mejeri invägda mjölmängden sjunkit något långsammare eller med i genomsnitt 0,2 % per år. Mjölkavkastningen per ko har stigit väsentligt samtidigt som det totala antalet kor kraftigt minskat. Antalet kor per besättning uppgår f. n. till i medeltal sju.

Jordbruksutredningen har uttalat att på sikt bör eftersträvas en anpassning av mjölkproduktionen till den efterfrågan som gäller för mjölk och mjölkprodukter vid en prissättning som baseras på kostnaderna för förädlingen av den vid mejeri invägda mjölken. Enligt utredningens mening bör vidare mjölk- och köttproduktionen betraktas som två fristående produktionsgrenar. Utredningen har förordat att det system med avgifter på konsumtionsmjölk och vissa andra mjölkprodukter, som syftar till att främja avsättningen av smör och till att utjämna lönsamheten inom olika grenar av mejerirörelse, bör på sikt avskaffas. Härigenom åstadkommes enligt utredningen bl. a. en sänkning av partipriset på konsumtionsmjölk och en höjning av priset på smör. Enligt utredningsförslaget bör utjämningsavgifterna trappas av med en sjundedel per år under fem år med början den 1 september 1967. Detta innebär att utjämningsavgiften på konsumtionsmjölk då skulle sänkas med ungefär 4 öre. Vidare har utredningen föreslagit att det allmänna mjölkpristillägget, som utgår av statsmedel med ungefär 3 öre per kg mjölk, avvecklas på tre år.

Enligt jordbrukspriskommitténs förslag skall partipriset på konsumtionsmjölk sänkas med 4 öre per liter den 1 september 1967 och med ytterligare 2 öre per liter den 1 juli 1968. Vidare har kommittén föreslagit en övre prisgräns på skummjölk vilken medför en prissänkning den 1 september 1967 med 7 öre per liter. Den 1 juli 1968 sänks priset med ytterligare 2 öre per liter. Å andra sidan innebär förslaget att genom ökning av införselavgifterna priset på ost kan höjas med 20 öre per kg under regleringsåren 1967/68 och 1968/69 och priset på smör med 1 kr. per kg under det första regleringsåret och med ytterligare 1 kr. per kg under det andra. Liksom hittills bör enligt kommittén för helt år räknat 25 milj. kr. av införselavgiftsmedel få disponeras för att den subvention av priset på konsumtionsmjölk, som infördes år 1965, skall kunna behållas. Kommittéförslaget innebär också ändringar i införsel- och kompensationsavgifterna för mjölk och grädde på så sätt att nu gällande gruppindelning efter fetthalt görs om och att samtidigt avgifterna inom vissa grupper sänks. Likaså bör enligt kommittén prisgränser och införselavgifter för torr mjölk sänkas.

Enligt kommittéförslaget sänks utjämningsavgifterna både den 1 septem-

ber 1967 och den 1 juli 1968. Allmänna mjölkpristillägget skall sänkas med ungefär en tredjedel den 1 september 1967 och ytterligare en tredjedel den 1 juli 1968. Det senare förslaget medför en minskad medelsåtgång för ändamålet under regleringsperioden med 85 milj. kr. Å andra sidan har kommittén för regleringsperioden förordat att 40 milj. kr. av statsmedel får disponeras för att på annat sätt förbättra avräkningspriset på mjölk och att ett belopp av 16,5 milj. kr. ställs till statens jordbruksnämnds förfogande för att under regleringsåren 1967/68 och 1968/69 så långt möjligt garantera ett partipris på smör av 6:30 kr. resp. 7:30 kr. per kg för vissa av kommitténs angivna högsta kvantiteter. Härjämte innebär kommittéförslaget att 13 milj. kr. av införselavgiftsmedel, som tidigare år influtit inom normalramen, samt viss del av behållningen i regleringskassan för mjölk får användas för att förbättra avräkningspriset på mjölk.

Vid utformningen av sitt förslag har kommittén utgått från att mjölkinvägningen vid mejeri skall minska med 4 % under vardera regleringsåret. Med utgångspunkt härifrån och från de i det föregående redovisade medelsdispositionerna för att förbättra avräkningspriset för mjölk har kommittén beräknat att detta pris skall kunna höjas med 2,5 öre per kg den 1 september 1967 och med ytterligare 2 öre per kg den 1 juli 1968. Kommittén har framhållit att avvikelser från den förutsatta produktionsutvecklingen kommer att påverka avräkningspriset.

Jag anser i likhet med jordbruksutredningen att mjölkproduktionens storlek i första hand bör anpassas till den inhemska efterfrågan på mjölk och mjölkprodukter. Likaså delar jag utredningens uppfattning att pris-sättningen på de olika mjölkprodukterna i princip bör baseras på framställningskostnaderna för varje enskild produkt. Av vad jordbrukspriskommittén anfört framgår att vid överläggningarna förutsatts att mjölkproduktionen skall kunna minskas med 4 % under vardera regleringsåret. Detta innebär en betydligt snabbare minskningstakt än vad som skett under den senaste tioårsperioden. Kommittéförslaget innebär också en första etapp på vägen mot den av mig nyss angivna principen för prisavvägningen mellan de olika mjölkprodukterna. Omläggningen kommer främst att gynna barnfamiljer och andra grupper som konsumerar relativt mycket mjölk. Barnfamiljerna är också stora konsumenter av margarin. Jag konstaterar även med tillfredsställelse att det visat sig möjligt att sänka priset på konsumtionsmjölk och samtidigt kunna ej oväsentligt förbättra jordbrukarnas avräkningspris. Jag vill dock understryka att om den avsedda förbättringen för jordbrukarna skall kunna inträffa måste produktionsminskningen bli den av kommittén förutsatta.

Det kan enligt min mening ifrågasättas om den av kommittén föreslagna nya gruppindelningen efter fetthalt beträffande gränsskyddet för mjölk och grädde är väl avvägd. Jag anser den föreslagna införselavgiften på skum-mjölk vara för hög. Vidare är för gruppen närmast över konsumtionsmjölk

spännvidden mellan den lägsta (6 %) och den högsta (20 %) fetthalten för i gruppen ingående produkter mycket stor. Detta medför ogynnsamma återverkningar på viss förekommande mindre import av en gräddliknande produkt. Jag anser mig dock inte böra motsätta mig kommitténs berörda förslag som godtagits av jordbruksnämndens konsumentdelegation. Kommitténs övriga förslag rörande utformningen av mjölkregleringen föranleder ingen erinran från min sida. Detta innebär bl. a. att jag förordar att det allmänna mjölkpristillägget minskas och att statsmedel tillförs mjölkregleringen i överensstämmelse med kommittéförslaget.

Jag tillstyrker även att en särskild regleringsförening inrättas för mjölk och mjölkprodukter. Föreningens uppgifter bör vara att handha de regleringsuppgifter som kommittén angett. Med hänsyn till de särskilda förhållandena som under det nuvarande regleringssystemets avveckling alltjämt kommer att föreligga i fråga om mjölkregleringen har kommittén förutsatt att mejerierorganisationen under regleringsperioden efter prövning bör få upprätthålla de regleringar, som befins ofrånkomliga för att den avsedda prisnivån skall kunna upprätthållas och näringen kunna fungera tillfredsställande. Jag vill understryka att vid denna prövning, som bör ankomma på Kungl. Maj:t, måste bl. a. beaktas näringsfrihetssynpunkter. Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, statens jordbruksnämnd bör äga besluta rörande marknadsregleringens närmare utformning i övrigt samt regleringsföreningens organisation och uppgifter. Såsom kommittén förordat bör för avsättning till regleringsföreningens konjunkturutmättningsfond gälla samma regler om skattefrihet som nu gäller för övriga regleringsföreningars konjunkturutmättningsfonder. Förslag härom bör underställas Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning då regleringsföreningen och konjunkturutmättningsfonden bildats.

Produktionen av *nötkött* understeg fram till regleringsåret 1962/63 konsumtionen i landet. Härefter har regelmässigt funnits ett exportöverskott. Däremot föreligger underskott på *kalvkött*. Produktionen av *fårkött* har ökat på senare år. Under hela 1960-talet har en betydande nettoexport av *fläsk* ägt rum.

Den ökade uppfödningen av ungdjur för slakt och den omfattande utslaktningen av kor medför enligt jordbrukspriskommittén stora överskott av nötkött. Kommittén har dock bedömt överskottssituationen vara temporär och att redan under år 1968 en viss lättnad torde inträda. I syfte att fördela kostnaderna för utslaktningen på en längre period har kommittén föreslagit att regleringsföreningen Svensk Köthandel fr. o. m. den 1 juli 1967 i mån av behov och mot ränta får disponera rörlig kredit hos riksgäldskontoret av högst 50 milj. kr. Krediten skall vara helt återbetald senast den 1 juli 1972. Kommittén har ansett att den rörliga krediten gör det möjligt dels att undvika eljest erforderlig höjning av slaktdjursavgiften för nötkreatur, dels att med början under våren 1967 successivt sänka avgiften från 140 kr.

till ca 50 kr. i början av år 1968. I syfte att göra det möjligt att fortlöpande anpassa efter utvecklingen de slaktdjursavgifter, som högst får tas ut på hästar, nötkreatur och svin, har kommittén förordat att Kungl. Maj:t i fortsättningen skall äga fastställa dessa avgifter.

För regleringsåret 1967/68 bör enligt kommittéförslaget införselavgifterna höjas med 27 öre per kg för nötkött, hästkött, kalvkött och fårkött och med 10 öre per kg för fläsk. Den 1 september 1967 bör vidare det särskilda pristillägget för ull slopas. I syfte att dämpa de stora prissvängningar, som kan förekomma inom prisgränserna för kött och fläsk, har kommittén förordat att ett i förslaget närmare angivet system med s. k. buffertzoner inom prisgränserna prövas under regleringsåret 1967/68.

Enligt min mening är det, med hänsyn bl. a. till den omfattande utslaktning av mjölkkor som den förutsatta minskningen av mjölkproduktionen kräver, av värde att kostnaderna för avsättningen av nötköttsöverskottet kan fördelas över en längre period på det sätt kommittén föreslagit. Det bör framhållas att förslaget också möjliggör att lönsamheten för köttproduktionen nu kan påtagligt ökas. Jag tillstyrker därför att rörlig kredit av högst 50 milj. kr. ställs till förfogande för regleringsföreningen. De prishöjningar på kött och fläsk, som kommittén förordat, överstiger inte vad som följer av kostnadsutvecklingen. Ej heller kommitténs förslag i övrigt beträffande prisregleringen för kött och fläsk föranleder erinran från min sida.

För *ägg* och *äggprodukter* innehär jordbrukspriskommitténs förslag en höjning av införselavgiften med 15 öre per kg. För *kött av gödkyckling* (broiler) och *kalkon* har kommittén förordat att prisgränserna anpassas nedåt. Kommitténs förslag beträffande här behandlade produkter anser jag mig böra tillstyrka. Några sänkningar av konsumentpriset till följd av ändringarna av prisgränserna för broiler och kalkon kan ej väntas eftersom bl. a. priskonkurrensen medfört att skyddet ej helt kunnat utnyttjas. Den nedåtgående prisutvecklingen för broiler är ett uttryck för de fördelar för konsumenterna som kan följa av specialisering och produktion i stor skala.

Användningen av införselavgiftsmedlen för regleringsåret 1965/66 framgår av den föregående redogörelsen i vilken även angetts jordbruksnämndens preliminära beräkningar rörande dispositionen av införselavgiftsmedel som inflyter under regleringsåret 1966/67. Mot vad som sålunda redovisats har jag ingen erinran.

I enlighet med jordbruksnämndens förslag och liksom fallet varit för tidigare regleringsår förordar jag att ersättning utgår till Sveriges stärkelseproducenters förening för utgifter under regleringsåret 1965/66 för sådan prisutjämning på vissa stärkelseprodukter som föranletts av tullavtrappningen inom EFTA. För ändamålet bör 5 188 575 kr. tas i anspråk av införselavgiftsmedel som influtit utanför normalramen och kvarstår odisponerade vid utgången av regleringsåret 1965/66.

Härefter återstår av nyssnämnda införselavgiftsmedel i runt tal 33,3 milj.

kr. I syfte att främja jordbrukets strukturrationalisering och i anslutning till vad jag anfört härom i ett föregående avsnitt förordar jag att av dessa medel 20 milj. kr. tillförs jordfonden. Det belopp av 13,3 milj. kr. som återstår bör tills vidare kvarstå hos jordbruksnämnden. Kungl. Maj:t bör liksom hittills äga använda dessa medel för att täcka utbetalningar i anledning av det inom ramen för EFTA träffade avtalet mellan Sverige och Danmark om samhandeln med jordbruksprodukter.

Från tidigare regleringsår kvarstår vissa inom normalramen influtna införselavgiftsmedel på potatis. I det föregående har jag förordat att 13 milj. kr. av dessa medel tas i anspråk för mjölkregleringen. I fråga om återstående medel har kommittén uttalat att vid överläggningarna enighet rått om att 2 milj. kr. bör ställas till Sveriges utsädesförenings förfogande för att finansiera föreningens verksamhet med potatisförädling. Samma förslag har framförts i ett särskilt betänkande (Stencil Jo 1967: 1) som framlagts av potatisförädlingsutredningen.

Jag vill erinra om att kostnaderna för utsädesföreningens ifrågavarande verksamhet hittills, förutom genom bidrag från vissa enskilda företag och organisationer, finansierats genom bidrag av införselavgiftsmedel utanför normalramen. Enligt min mening talar starka skäl för att utsädesföreningens verksamhet med den potatisförädling som pågått sedan år 1962 bör kunna fortgå ännu några år. Mot denna bakgrund tillstyrker jag förslaget att tillföra föreningen 2 milj. kr. av ifrågavarande medel. Kungl. Maj:t bör äga besluta rörande den närmare användningen av medlen. — Återstående fonderade införselavgifter för potatis, ca 1 milj. kr., vilka influtit inom normalramen, bör såsom kommittén förordat efter beslut av Kungl. Maj:t få användas för regleringsändamål i fråga om matpotatis.

Under regleringsåret 1967/68 beräknas inflyta ca 250 milj. kr. i införselavgiftsmedel för andra jordbruksprodukter än socker. Jordbrukspriskommittén har lagt fram förslag till disposition av del av dessa medel. Kommittéförslaget innebär att för jordbruksregleringsändamål skall för helt år räknat få disponeras 183,2 milj. kr. samt liksom hittills inflytande införselavgifter för fodermedel och för viss utbytesimport av brödsäd. I förhållande till den normalram på 160 milj. kr. som får disponeras under innevarande regleringsår innebär kommittéförslaget för helt år räknat en ökning med 23,2 milj. kr. Ökningen är en följd av omläggningar i regleringssystemet och innebär ej någon inkomsthöjning för jordbruket. Omräknat till den tid av tio månader som regleringsåret 1967/68 omfattar får, utöver förut nämnda införselavgifter för fodersäd och brödsäd, enligt kommittéförslaget i mån av tillgång på medel disponeras 152,7 milj. kr. Kommittén har för användningen av nyss angivna belopp och den beräknade intakten av införselavgifter för fodermedel redovisat en preliminär fördelningsplan.

I fråga om de införselavgiftsmedel i övrigt, som inflyter under regleringsåret 1967/68, har kommittén förordat att i överensstämmelse med vad som

hittills gällt 20,8 milj. kr. används för att hålla nere priset på konsumtionsmjölk. Vidare bör enligt kommittén i mån av tillgång på medel på motsvarande sätt som hittills 833 000 kr. ställas till förfogande för Sveriges potatisodlares riksförbund för att effektivisera matpotatisodlingen m. m.

Jag tillstyrker kommitténs förslag rörande användningen av införselavgiftsmedel för regleringsändamål och för övriga nyss angivna ändamål. Härjämte förordar jag i anledning av framställningar, som jordbruksnämnden överlämnat, att för helt år räknat oförändrat bidrag, eller för regleringsåret 1967/68 125 000 kr., utgår av införselavgiftsmedel till Svensk matpotatiskontrollns upplysningsverksamhet. Vidare bör under budgetåret 1967/68 liksom nu högst 30 000 kr. utgå för att täcka veterinärstyrelsens kostnader för importkontroll av animala livsmedel och högst 120 000 kr. för de statliga kostnaderna för pastöriseringskontrollen. Härjämte bör i avvaktan på resultatet av livsmedelsstadgekommitténs arbete 50 000 kr. ställas till jordbruksnämndens förfogande för den kontroll av konsumtionsmjölk som ankommer på nämnden.

För regleringsåret 1968/69 har kommittén förordat att för regleringsändamål bör få användas samma belopp som under regleringsåret 1967/68 dock omräknat till helt år. Frågan om beloppets disposition har kommittén förutsatt komma att behandlas i det förslag rörande vissa frågor om prisregleringen för regleringsåret 1968/69 som jordbruksnämnden avses framlägga. Jag biträder vad kommittén föreslagit.

I fråga om användningen under regleringsåren 1967/68 och 1968/69 av intäkterna av *interna regleringsavgifter* och av kompensationsavgifter tillstyrker jag kommitténs förslag.

Bland *övriga frågor* har kommittén behandlat spörsmålet om prövning av eventuell gottgörelse till jordbruket till följd av inverkan av EFTA-överenskommelser. Enligt kommitténs mening föreligger vid bifall till den föreslagna utformningen av fabrikspotatisregleringen ej skäl för ersättning under regleringsåren 1967/68 och 1968/69 för redan ingångna överenskommelser. I fråga om EFTA-överenskommelser, som framöver kan komma att träffas med verkan för dessa båda regleringsår, kan enligt kommittén självfallet f. n. ej bedömas om de på väsentligt sätt kommer att påverka den avsedda prissättningen på jordbrukets produkter. Detta har kommittén också funnit vara fallet med den överenskommelse rörande särskilda tullkontingenter för import av nötkött, som jag senare denna dag ämnar föreslå Kungl. Maj:t att i särskild proposition framlägga för riksdagen. Kommittén har därför ansett, att den nuvarande utfästelsen om prövning av gottgörelse till jordbruket till följd av inverkan av EFTA-överenskommelser bör kvarstå. Jag tillstyrker kommitténs förslag.

Vad kommittén förordat rörande eventuella justeringar av bestämmelserna för beräkning av de priser, med vilka den svenska prisnivån mäts för olika varor, biträder jag.

Nu gällande bestämmelser för prisregleringen, som inte berörts i kommitténs förslag eller i mitt anförande, bör i princip äga fortsatt giltighet under tiden fram till den 30 juni 1969.

Liksom hittills kan det ej uteslutas att det uppkommer situationer, då det till följd av resolutioner som Förenta Nationernas säkerhetsråd antar eller av beredskapsskäl befinns motiverat att Kungl. Maj:t meddelar förbud mot import eller export av livsmedel och jordbruksprodukter. Ett sådant beslut bör inte anses möta hinder i de för jordbruksprisregleringen gällande bestämmelserna.

Författningsbestämmelser. För regleringen av priserna på jordbrukets område gäller f. n. ett stort antal förordningar av vilka flertalet tillkom under mitten av 1950-talet. Den i det föregående förordade omläggningen av prisregleringen kräver åtskilliga ändringar av bestämmelserna i de nämnda förordningarna. Samtidigt som detta krav tillgodoses kan större överskådlighet vinnas om såvitt möjligt alla bestämmelser för prisregleringen på jordbruksområdet sammanförs i en enda förordning. I nu gällande förordningar finns många bestämmelser om bl. a. förfarande, kontroll och ansvar som inte i och för sig behöver ändras med anledning av omläggningen. Sins emellan företer dessa bestämmelser väsentliga likheter men också i några fall större eller mindre olikheter. Något sakligt behov att behålla sådana avvikelser i en ny förordning kan inte anses föreligga. Enhetliga regler om bl. a. förfarande, kontroll och ansvar bör därför eftersträvas så långt detta från sakliga utgångspunkter är möjligt. Jag tar i detta sammanhang upp vissa av de här berörda frågorna till närmare behandling.

Av författningstexten bör klart framgå att de åtgärder Kungl. Maj:t eller, efter bemyndigande, jordbruksnämnden får vidta skall ske för att reglera priserna på jordbruksprodukter.

Något behov att i fråga om införseltillstånd kunna förordna annan tillståndsmyndighet än jordbruksnämnden torde numera inte finnas.

Avgiftsbeloppen eller gränserna för sådana belopp bör inte anges i förordningen. Kungl. Maj:t eller jordbruksnämnden bör i stället få tillstånd att bestämma beloppen och anpassa dem till den aktuella situationen inom de gränser statsmakterna har gemensamt beslutat. Så sker f. n. beträffande införsel- och utförselavgifter, förmalningsavgift och tillverkningsavgift för oljekraftfoder. Detta blir också fallet i fråga om slaktdjursavgifterna vid bifall till jordbrukspriskommitténs av mig i det föregående tillstyrkta förslag.

I fråga om tillverkningsavgifterna bör förordningen den 3 april 1959 (nr 92) om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning, i fortsättningen kallad förfarandeförordningen, i väsentliga delar gälla.

Från tillämpningen av förfarandeförordningen bör undantas endast bestämmelserna om register över skattskyldiga, förhandsbesked och besvär-

förfarandet samt sådana bestämmelser som bör ersättas med särskilda bestämmelser i den nya förordningen. I fråga om förhandsbesked anser jag mig med hänsyn till konstruktionen av avgifterna inte kunna förorda en sådan ordning som förfarandeförordningen innehåller. Därtill kommer att de gångna årens erfarenheter gett vid handen att nuvarande praxis, enligt vilken uppgift om avgiftsbelopp lämnas under hand, visat sig vara enkel och väl fyllt sin uppgift. Även erfarenheterna i fråga om besvärsmålen visar att något behov inte finns av ändring i gällande ordning, enligt vilken besvär över jordbruksnämndens beslut anförs hos Kungl. Maj:t. Besvärsfrekvensen är alltså mycket låg och det nu tillämpade förfarandet har fungerat väl och leder till ett snabbt resultat.

De bestämmelser i förfarandeförordningen, vilka jag anser kunna bli tillämpliga, innehåller i huvudsak följande. Beskattningsmyndighet är den myndighet som enligt vederbörande skatteförfattning eller andra bestämmelser har att besluta om skattens fastställande. Skattskyldig är den som enligt vederbörande skatteförfattning är ansvarig gentemot statsverket för att skatten betalas. Kungl. Maj:t kan uppdra åt tjänsteman hos beskattningsmyndigheten att föra det allmänna ombud (2 §). Skattskyldig skall, i den mån skatteförfattningen föreskriver det, göra anmälan rörande sin verksamhet (3 §). Han är vidare skyldig att avge deklaration (5 §) och att se till att han genom räkenskaper, anteckningar eller på annat lämpligt sätt har underlag för att fullgöra deklarationsskyldigheten och för att skatten skall kunna fastställas (4 §). Han kan även åläggas att lämna sådana uppgifter utöver deklarationen som fordras för kontroll av denna och för att skattens rätta belopp skall kunna fastställas (7 §). Skattskyldig skall i vissa fall tillhandahålla prov eller beskrivning på vara som är eller kan antas vara skattepliktig (8 §). Han kan vidare vara skyldig tillhandahålla handelsböcker, affärskorrespondens och övriga handlingar som hör till verksamheten och att lämna tillträde till lokaler. Förordningen anger närmare hur granskningen skall utföras och ger vidare rätt till granskning även av handlingar som omfattas av skattskyldigs tystnadsplikt (9 §). Även den som kan antas ej vara skattskyldig kan, efter föreläggande, bli skyldig att avge deklaration och i övrigt göra eller tåla sådant som gäller för den som är skattskyldig (10 §). Den som utan att vara skattskyldig yrkesmässigt tillverkar, bearbetar, säljer eller distribuerar skattepliktig vara och den som handlar med vara som används vid framställning eller distribution av skattepliktig vara kan vara skyldig att lämna upplysningar om sin verksamhet och att tillhandahålla prov eller handling som hör till verksamheten (11 §). I fall då beskattningsmyndigheten förelägger någon att vidta åtgärd kan den även utsätta vite, som den också har rätt att utdöma (12 §). Förordningen innehåller vidare bestämmelser om rätt att anlita sakkunnig (13 §), anteckning av utredningsuppgifter (14 §), redogörelse för vad som fram-

kommer vid utredning i fall då anledning yppas att bestämma skatten utan att deklARATIONEN följs (15 §), rätt för skattskyldig att få del av sådan utredning (16 §), särskilt beslutsförfarande (17—19 §§), efterbeskattning (20—21 §§), rättelse av skattebeslut (22 §) samt fall då beslut skall motiveras, besvärshänvisning meddelas eller beslut skall delges den skattskyldige (23 §). Övriga bestämmelser i förfarandeförordningen, som jag förordar böra bli tillämpliga, gäller bl. a. återbetalning av skatt (29 och 30 §§), besvärstid (40 §), straff (47—49 §§) och förbud mot anmärkning vid granskning hos riksrevisionsverket av statsverkets räkenskaper (50 §). Slutligen bör nämnas bestämmelserna om att beslut som beskattningsmyndigheten meddelar och som ej innebär att vite döms ut länder till omedelbar efterrättelse (24 och 31 §§). Kungl. Maj:t eller, efter bemyndigande av Kungl. Maj:t, jordbruksnämnden bör få närmare bestämma vilka regler i nämnda förordning som skall gälla i fråga om varje särskild avgift. Att låta samtliga nämnda bestämmelser bli tillämpliga på alla slag av tillverknings- eller omsättningsavgifter låter sig knappast göra. För utjämningsavgifterna på mjölk tillämpas sålunda en särskild ordning för uppbörden. Anledning saknas att f. n. göra ändring i detta hänseende. I fråga om slaktdjursavgift som erlæggs av kommun bör även ett enklare förfarande kunna tillämpas.

Förfarandeförordningen torde f. n. inte vara tillämplig på avgifter vid in- och utförsel. En kontroll anordnad i enlighet med förordningens 8—12 §§ skulle emellertid vara en lämplig ordning i fråga om avgifter som vid införsel betalas in till jordbruksnämnden eller som erlæggs vid utförsel samt i fråga om skyldigheten att vid tillverkning använda viss råvara. Jag föreslår därför att 8—12 §§ efter förordnande av Konungen eller jordbruksnämnden får tillämpas även i de nu angivna fallen.

I stället för förfarandeförordningens bestämmelser om uppbörd bör den nya förordningen innehålla särskilda regler. Den bör också innehålla sådana regler om besvär över beslut varigenom avgift fastställts. Dessa regler bör innebära begränsning i den besvärsrätt som annars gäller. Den nya förordningen bör vidare innehålla särskilda regler om rätt till ränta och utmätning för det fall att avgiften inte erlæggs i föreskriven tid. Så långt möjligt bör förfarandeförordningens motsvarande regler tjäna som förebild.

I överensstämmelse med vad som nu gäller beträffande flera avgifter bör Kungl. Maj:t få bemyndiga jordbruksnämnden att medge återbetalning av avgift. För sådan återbetalning bör i den mån annat ej framgår av mina förslag i det föregående gälla samma principer som nu.

Införselavgiftsmedel skall enligt mitt förslag i det föregående användas för regleringsändamål på jordbrukets område eller för andra ändamål i den utsträckning Kungl. Maj:t och riksdagen beslutar. Detsamma bör gälla i fråga om medel som influtit vid utförsel.

Övriga influtna avgiftsmedel bör i princip användas till prisreglering på

jordbrukets område och åtgärder i samband därmed, bl. a. liksom hittills för att täcka jordbrukets andel av kostnaderna för skördeskadeskyddet.

De benämningar på olika avgifter som förekommer i nu gällande prisregleringsförfordningar är väl kända för myndigheter, företagare och jordbrukare, som berörs av jordbruksprisregleringen, och har därför använts i den föregående framställningen. I en ny förordning bör sådana benämningar behållas endast i den mån de underlättar förståelsen av författningstexten. Vissa av de benämningar som ej införs i förordningen torde emellertid kunna överföras till tillämpningsföreskrifterna, där de kan få ett praktiskt värde.

I enlighet med det anförda har inom jordbruksdepartementet upprättats förslag till *förordning med vissa bestämmelser om prisreglering på jordbrukets område.*

Råvarukostnadsutjämning

Nuvarande förhållanden

Till följd av den högprislinje för jordbruksvaror som tillämpas i Sverige får de industrier, främst livsmedelsindustrin, som använder jordbruksprodukter som råvaror, vid sin tillverkning erlagga ett högre pris än världsmarknadspriset för såväl importerade som inhemska råvaror. Denna merkostnad har traditionellt utjämnats genom att de tullar som utgår på de ifrågavarande industriernas färdigprodukter förutom manufaktureringsskydd även innehåller kompensation för avgiftsbelastningen på råvarorna. Genom Sveriges anslutning till EFTA-konventionen avvecklas emellertid tullskyddet för sådana varor som räknas som industrivaror enligt konventionen, bl. a. vissa av livsmedelsindustrins produkter. För att denna industris konkurrensförmåga inte skulle minskas och jordbrukets avsättningsmöjligheter därigenom försvåras infördes år 1960 ett särskilt prisutjämningsförfarande enligt vilket tillverkare av vissa livsmedelsindustriprodukter erhåller de viktigaste råvarorna till världsmarknadspris. För vissa produkter, som räknas som jordbruksvaror i EFTA och således inte berörs av EFTA-tullsänkningarna, har problem uppstått genom att tullskyddet, som från början avsetts innefatta kompensation för råvarufördyringen, urholkats till följd av det på längre sikt ökande gränsskyddet för jordbruksråvarorna.

Den år 1960 införda prisutjämnningen omfattade ursprungligen *choklad* och *konfektyrvaror*, *biscuits* och *wafers* samt *färdiglagad senap*, *såser*, *soppor* och *fiskkonserver*. Genom beslut av 1966 års riksdag har även *mellanöl* och *starköl* blivit föremål för prisutjämnning. Prisutjämnningen innebär att tillverkarna av dessa varor erhåller särskilda bidrag motsvarande kostnadsfördyringen för vissa av de använda råvarorna. Kostnaderna för prisutjämnningen täcks utom för senap, såser, soppor och fiskkonserver genom särskild utjämningskatt.

I fråga om choklad- och konfektyrvaror samt biscuits och wafers utgår prisutjämnning för mjölk, mjöl, glykos, socker, sockerkulör, sirap och fettvaror,

i fråga om mellanöl och starköl för malt, varvid förbrukningen beräknas enligt schablonrecept och prisutjämnning erhålls motsvarande 80 % av maltförbrukningen,

i fråga om senap, soppor och såser för kött, ägg och äggprodukter, socker, sockerkulör, sirap och fettvaror samt

i fråga om fiskkonserver för mjölk, socker, sockerkulör och sirap samt

fettvaror enligt samma grunder som enligt fettvaruregleringen gäller vid tillverkning av tekniska produkter.

Prisutjämningsbidrag för resp. råvaror beräknas, med vissa undantag, så att de motsvarar de införselavgifter och andra avgifter vid import som belastar råvaran. Bidragsbeloppen fastställs av statens jordbruksnämnd som äger jämka beloppen för att undvika överkompensation. Bidragen utbetalas ur anslaget Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. För budgetåret 1966/67 har för detta ändamål beräknats en medelsåtgång av 69 milj. kr.

Utöver det nyss redovisade prisutjämningsförfarandet förekommer ett antal specialarrangemang, varigenom kostnadsbelastningen till följd av jordbruksregleringen helt eller delvis lyfts av för tillverkare av vissa varor. Vissa av dessa arrangemang infördes före EFTA:s tillkomst. Dessa arrangemang innefattar i vissa fall bidrag eller rabatter till tillverkare, i andra återbäring av införsel- och andra avgifter för råvaror som används i viss tillverkning.

Beträffande prisutjämning enligt *fettvaruregleringen* torde få hänvisas till s. 200.

Sedan år 1956 sker prisutjämning på *stärkelse* till industriella ändamål genom Sveriges stärkelseproducenters förening u. p. a. i form av rabattering av priset på svensk potatisstärkelse vid försäljning till limämnesindustrin. Denna rabattering motiveras med de låga importpriserna på majsstärkelse. Sedan EFTA-konventionens ikraftträdande har dessutom speciell rabattering beviljats limämnesindustrin till följd av avtrappningen av tullarna på stärkelsederivat. Enligt stärkelseföreningens beräkningar har för nu berörda prisutjämning under regleringsåret 1966/67 disponerats 5,3 milj. kr.

För sådana på *basis av majsstärkelse framställda stärkelsepreparat* som wellpaptillverkare använder i sin fabrikation av wellpapp och för *majsstärkelse* som ingår i sådana inom landet tillverkade stärkelsepreparat som säljs för användning vid fabrikation av wellpapp erhålls sedan år 1961 återbäring av införselavgift. Kostnaderna uppgår till ca 1,7 milj. kr. per år.

Ett särskilt prisutjämningsförfarande äger sedan år 1962 rum vid tillverkning av *kärnbindemedel*. För sådana produkter av vete, råg, korn och havre som använts vid tillverkning av kärnbindemedel kan erhållas bidrag motsvarande införsel- och kompensationsavgifterna. Prisutjämnningen verkställs av Svensk Spannmålshandel, ekonomisk förening, enligt jordbruksnämndens direktiv och bekostas av vissa införselavgiftsmedel utanför normalramen. Kostnaderna beräknas till ca 500 000 kr. per år.

Särskilda anordningar finns även för prisutjämning på *torkat äggalbumin, rostade majsflingor, farmaceutiska specialiteter, makaroner* och *vermiceller* samt produkter av spannmål för industriella ändamål, andra än framställning av livsmedel och fodermedel, t. ex. *klister* och *färger*. Kostnaderna för dessa anordningar uppgår sammanlagt till 3,1 milj. kr. per år.

Jordbruksutredningen

Jordbruksutredningen förordar att kompensation ges den industri vars gränsskydd är föremål för avveckling inom EFTA, i den mån den är beroende av varor som fördyras genom jordbruksregleringen och har att räkna med konkurrens i nämnvärd grad från producenter i andra länder. Utredningen finner att de åtgärder som därigenom skulle bli nödvändiga kräver en utredning av handelspolitisk och tullteknisk natur och förordar att en sådan utredning snarast kommer till stånd.

Arbetsgruppen

Nu prisutjämnade varor. Arbetsgruppen finner att starka skäl talar för en samordning av de olika formerna för prisutjämning som nu tillämpas men konstaterar att de tekniska och handelspolitiska förhållandena är sådana att en sådan samordning kan väntas bli svår att genomföra. De system som hittills tillämpats har dessutom i stort sett fungerat tillfredsställande.

Arbetsgruppen finner inga betydande tekniska svårigheter att utöka antalet utjämningsberättigade råvaror.

Även den jämkning av utjämningsbeloppen som skett i vissa fall berörs av arbetsgruppen, som anser det angeläget att överkompensation förhindras. Möjligheterna att anpassa bidragsbeloppen bör därför behållas utan att berörda industrier missgynnas.

Arbetsgruppen förordar att prisutjämnningen för *kärnbindemedel* överförs från föreningen Svensk Spannmålshandel till statens jordbruksnämnd.

I fråga om *stärkelsederivat* konstaterar arbetsgruppen att en betydande skillnad mellan det inhemska priset och världsmarknadspriset på stärkelse kommer att föreligga även efter en av potatisindustriutredningen förordad anpassning av det inhemska priset till prisnivån inom EEC. Arbetsgruppen anför att potatisindustriutredningens förslag om fortsatt rabatterning av hittills tillämpat slag genom en för ändamålet bildad regleringsförening är en förbättring jämfört med nuvarande ordning. Även en industriell lågprislinje i jordbruksnämndens regi är tänkbar enligt arbetsgruppen.

Ej prisutjämnade varor. Arbetsgruppen anser att industriell lågprislinje har vissa fördelar för utrikeshandeln. Ändrade prisförhållanden på jordbruksråvarorna ger då inte upphov till ändringar i gränsskyddet. Vid exporten behövs inga restitutioner och exportsubventioner för de råvaror som erhålls till världsmarknadspris. Vid ett prisutjämnningssystem kan å andra sidan bokförings- och rapporteringsskyldigheten medföra vissa svårigheter för producenterna. För myndigheterna kan administrativa och kontrolltekniska svårigheter uppstå, bl. a. i fråga om finansiering och när det gäller risken för överkompensation. Det nuvarande svenska prisutjämnningssystemet

met anses som de facto godtaget av EFTA-länderna. Detta systems förenlighet med GATT torde inte ha diskuterats.

Arbetsgruppen anför att ett avgiftssystem kan ha såväl fördelar som nackdelar. När det gäller att införa ett sådant system är emellertid handelsfriheten för Sveriges del begränsad av EFTA:s regler om tullavveckling och exportsubventioner, liksom av gjorda åtaganden inom GATT. Sålunda är vissa tullar bundna i GATT, vilka inte utan s. k. omförhandlingar kan överskridas. Arbetsgruppen erinrar om att åtskilliga försök har gjorts för att genomföra ett system med kompensationsavgifter i samtliga medlemsländer i EFTA. Detta kräver en ändring av EFTA-konventionen, eftersom importavgifter inte anses förenliga med konventionen. Arbetsgruppen finner att man mot bakgrund av de meningsmotsättningar som råder i frågan om ett kompensationsavgiftssystem måste räkna med att en lösning inom EFTA kommer att dröja.

Inom EEC kommer ett system med importavgifter på vissa livsmedelsprodukter att genomföras. Avgifterna skall bestå av dels ett fast element (manufaktureringsskydd), dels ett rörligt element (utjämningsavgift). Inom EEC har beslut även fattats om gemensam finansiering av s. k. restitutioner vid export till tredje länder av vissa angivna livsmedelsindustriprodukter.

För icke-EFTA-varor kan, i den mån dessa inte är bundna i GATT, en tullhöjning eller en överföring till jordbruksregleringen komma i fråga. En teoretisk möjlighet är slutligen att föra över EFTA-varor till bilaga D till EFTA-konventionen. Denna bilaga omfattar jordbruksvaror som ej är föremål för tullavveckling. Härför fordras dock ett enhälligt beslut inom EFTA.

Bland de *bageriprodukter som är EFTA-varor* är biscuits och wafers (stat. nr 19.08.100) redan föremål för prisutjämning. För övriga varor inom denna kategori — skorpor, skeppsskorpor och skorpmjöl (stat. nr 19.07.200), skorpor (stat. nr 19.08.201) samt s. k. cakes och Danish pastry (stat. nr 19.08.203) — har däremot någon prisutjämning hittills ej medgetts. Enligt arbetsgruppens beräkningar varierar kostnadsfördyringen för dessa varor mellan 13 och 29 % och importandelen mellan 1 och 7 %. Statens jordbruksnämnd lade år 1961 fram förslag till prisutjämning, som dock ej genomfördes då administrativa och kontrolltekniska hinder ansågs föreligga. Enligt arbetsgruppens mening är det tekniskt möjligt att basera en prisutjämning för ifrågavarande bagerivaror på jordbruksnämndens förslag med vissa ändringar. Arbetsgruppen anser sålunda bl. a. att en prisutjämning bör kombineras med utjämningskatt.

Enligt arbetsgruppens uppskattningar skulle en prisutjämning för samtliga EFTA-varor på bageriområdet dra en kostnad av ca 30,5 milj. kr. per år (varav för biscuits och wafers ca 17 milj. kr.). En utjämningskatt om 60 öre per kg skulle enligt gruppen i det närmaste täcka utjämningskostna-

derna. I samband med ett eventuellt införande av prisutjämning för dessa varor bör tullarna för importen från tredje land reduceras.

Bageriprodukter som ej är EFTA-varor omfattar knäckebröd (stat. nr 19.07.100), flatbröd (stat. nr 19.07.901) och annat matbröd (stat. nr 19.07.909) samt vissa bakverk, t. ex. vetebröd, tårtor, bakelser (stat. nr 19.08.901, 909).

Ett system med utjämningsavgifter skulle vara förenat med stora tekniska svårigheter. Detsamma gäller ett prisutjämningsystem av den typ som diskuterats för EFTA-varorna inom detta område, i varje fall för andra varor än knäckebröd. Arbetsgruppen pekar även på möjligheterna att höja tullarna, vilka inte är GATT-bundna.

De flesta varorna inom choklad- och konfektyrområdet omfattas av nuvarande prisutjämning. Undantagna är vissa varor, främst vissa slag av *mandelmassa* samt *sötat kakaopulver*, som ej utgör sötsaker i egentlig mening och ej är belagda med särskild varuskatt. Mandelmassa i utformade stänger eller stycken under 1 kg är emellertid belagd med särskild varuskatt. Önskemål om prisutjämning har framställts även beträffande mandelmassa i bulk. Kostnadsfördyringen till följd av sockerregleringen för denna vara uppgår till 8,3 %. Importkonkurrensen, som hittills varit obetydlig, väntas öka under år 1967 då varan är tullfri inom EFTA. Arbetsgruppen har funnit att det tekniskt bör vara möjligt att införa nu berörda vara i nuvarande prisutjämningsystem och att kostnaderna för detta torde täckas genom en utjämningskatt av samma storlek som för choklad- och konfektyrvaror. Sötat kakaopulver är inte inbegripet i nuvarande prisutjämningsystem. Importkonkurrensen är obetydlig. Arbetsgruppen finner det tekniskt möjligt att föra in denna vara i utjämningsystemet för choklad- och konfektyrvaror.

Sylt och marmelad samt *vissa andra varor som innehåller socker* är inte föremål för tullavveckling enligt EFTA-konventionen. Från branschens sida har hemställts om s. k. prisedclearing på socker samt om utjämning av kostnaden för bär såvitt gäller tillverkning av vissa slag av sylt, marmelad och sockrad saft. Arbetsgruppen har i sin utredning endast tagit hänsyn till den kostnadsfördyring som betingas av sockerregleringen och konstaterar att skillnaden mellan inhemskt pris och världsmarknadspris på socker är mycket stor men förutsätter att denna skillnad i framtiden blir mindre. Importkonkurrensen är mycket liten i fråga om safter. I fråga om sylter och marmelader är importandelen större (4—9 %). Arbetsgruppen finner att i första hand en justering av tullarna bör övervägas om skillnaden mellan det inhemska sockerpriset och världsmarknadspriset även framdeles skulle bli betydande och särskilda åtgärder därigenom skulle bli aktuella. I fråga om söta läskedrycker erinrar arbetsgruppen om att man från branschens sida i samband med införandet av prisutjämning på mellanöl och

starköl inte tagit upp sitt tidigare yrkande om prisutjämning på dessa varor.

Makaroner och *spagetti* räknas som jordbruksvaror i EFTA och den svenska tullen är inte bunden i GATT. Arbetsgruppen erinrar om statens jordbruksnämnds flera gånger framförda förslag att föra över dessa varor till jordbruksregleringen. Varorna har, om man bortser från nu utgående återbäring av avgifter på råvaran, ett negativt tullskydd om ca 11 kr. per 100 kg eller ungefär lika stort som vid den senast genomförda tullhöjningen, och en viss importkonkurrens (ca 9 %) förekommer. Tidigare har tullhöjningar vidtagits som en följd av ökade införselavgifter på råvarorna. Om särskilda åtgärder anses erforderliga bör antingen varorna föras över till jordbruksregleringen eller tullen höjas.

Någon nämnvärd importkonkurrens förekommer inte på *produkter för beredning av bakverk* (stat. nr 19.02.002) och andra näringsmedel (stat. nr 19.02.009). Om åtgärder skulle bli aktuella, synes det naturligt att tillämpa i stort sett samma metod som för makaroner.

Arbetsgruppen konstaterar att såväl kostnadsfördyringen (ca 25 %) som importkonkurrensen från EFTA-länder (år 1964 52 %) för *maltextrakt* (stat. nr 19.01.000, EFTA-vara) är betydande. En prisutjämning för maltextrakt torde inte medföra några tekniska problem.

Arbetsgruppen visar slutligen på en kraftig ökning av importen av *blandningar av olika jordbruksråvaror* under stat. nr 21.07.327, 21.07.352 och 21.07.390. Dessa varor är industrivaror enligt EFTA-konventionen och jordbruksregleringsvaror i Sverige. För de båda sistnämnda positionerna gäller avgiftsfrihet även vid import från icke EFTA-länder. Importökningen torde åtminstone delvis kunna förklaras av den möjlighet till avgiftsfri import av eljest avgiftsbelagda varor som öppnat sig genom att sådana blandningar betraktas som industrivaror i EFTA. Detta förhållande uppges från industrihåll ha medfört svårigheter, särskilt för svenska tillverkare av torrmjök. En av arbetsgruppen diskuterad möjlighet till lösning av problemet är att införa ett prisutjämningsförfarande av den typ som tillämpas för bl. a. choklad- och konfektyrvaror. En annan väg är enligt arbetsgruppen att föra upp frågan för behandling i EFTA.

Remissyttrandena

Nu prisutjämnade varor. De flesta remissinstanser delar arbetsgruppens synpunkter på möjligheterna att få till stånd en samordning av de olika formerna för prisutjämning. *Sveriges industriförbund* framhåller i sammanhanget att råvaror för vilka prisutjämning utgår bör bli prisutjämningsberättigade för alla färdigvaror i systemet.

NO anser att möjligheten till jämkning av bidragsbeloppen bör bibehållas då det synes otillfredsställande att överkompensation sker. *Choklad- och konfektyrfabrikantföreningen* anför att införselavgiften i för-

sta hand bör anpassas till det verkliga behovet av gränsskydd. *Sveriges industriförbund* anser att en jämkning av prisutjämningsbeloppet bör göras endast i undantagsfall och efter samråd med berörda industrier. *Kommerskollegium* anför att en översyn av principerna för jämkning av prisutjämningsbidragen synes motiverad.

Statens jordbruksnämnd har ingen erinran mot att överföra prisutjämnningen för kärnbindingemedel till nämnden. Däremot finner *SL* inte tillräckliga skäl för en sådan åtgärd utan anser att denna bör anförtros ett fristående regleringsorgan.

I fråga om stärkelsesderivat finner *jordbruksnämnden* att det inte föreligger administrativa svårigheter att föra över prisutjämnningen till nämnden. Den stora och ökande förbrukningen av potatisstärkelse för derivatframställning skulle emellertid nödvändiggöra bedömningar med stora ekonomiska konsekvenser för odlingen av fabrikspotatis. Sådana bedömningar torde enligt nämnden böra göras av en regleringsförening och inte av statlig myndighet. *SL* avstyrker med liknande motivering att en industriell lågprislinje förs in för stärkelsesderivat med *jordbruksnämnden* som regleringsorgan.

Svenska pappersbruksföreningen förordar en av *jordbruksnämnden* administrerad industriell lågprislinje utan utjämningsskatt.

I fråga om fiskkonserver, soppor, såser och senap föreslår bl. a. *Kemikontoret* och *Göteborgs handelskammare* att torrmjöl, vetemjöl och potatismjöl blir prisutjämningsberättigade.

Sveriges industriförbund, *Bryggareföreningen* och *Svenska livsmedelsarbetareförbundet* anser att prisutjämnning skall omfatta samtliga malt, d r y c k e r, gälla korn, malt och socker och vara baserad på en individuell råvaruredovisning.

Ej prisutjämnade varor. Den enligt flertalet remissinstanser lämpligaste metoden att genom prisutjämnande åtgärder möjliggöra för livsmedelsindustrin att konkurrera på lika villkor såväl på hemmamarknaden som på olika exportmarknader är en utvidgning av nu tillämpade system för bl. a. choklad- och konfektyrvaror till andra varor.

Vissa remissinstanser anför dock tveksamhet när det gäller att införa prisutjämnning för ytterligare varor eller i fråga om prisutjämnning över huvud taget. *Generaltullstyrelsen* ifrågasätter sålunda om en verklig lösning av ifrågavarande problem åstadkoms genom ett alltmer utvecklat system av stödåtgärder, som i sig själva innebär ett incitament till minskad rationalisering inom jordbruket. Styrelsens erfarenheter av den tekniska utformningen av hittillsvarande utjämningsystem inom tullverket är i stort sett goda. En utökning av systemet torde emellertid medföra administrativa svårigheter. *Kommerskollegium* framhåller att prisutjämnning för EFTA-varor inte torde vara invändningsfri från handelspolitiska synpunkter. En

sådan åtgärd kan innebära en minskning av de fördelar som exportländerna väntat sig av tullfriheten inom EFTA och kritik från andra EFTA-stater kan ej uteslutas. Mistad EFTA-preferens till följd av en i samband med prisutjämnning genomförd tullsänkning och ökad belastning på importen genom utjämningskatt kan förorsaka protester. Liknande synpunkter anförs av *Sveriges grossistförbund*.

Ett system med kompensationsavgifter anser *kommerskollegium* uteslutet för EFTA-varor så länge det inte godkänts inom EFTA. Även *Sveriges industriförbund* och *Kemikontoret* avstyrker ett sådant system, i varje fall för EFTA-varor.

Den för icke EFTA-varor möjliga metoden att höja tullarna eller överföring till jordbruksregleringen kan även medföra handelspolitiska komplikationer, framhåller *kommerskollegium*. Tullhöjningar bör därför inte ifrågakomma om inte mycket starka skäl föreligger.

Vissa frågor rörande utformningen och finansieringen av prisutjämnningen berörs också i yttrandena. *Industriförbundet* och *Kemikontoret* anser att den särskilda utjämningskatten bör avskaffas så snart de statsfinansiella förhållandena medger det och senast i samband med införandet av en mervärdeskatt. *Kontrollstyrelsen* anser att utjämningskatten bör bestämmas till belopp som harmonierar med enligt normalrecept fastställda prisutjämningsbelopp för olika varutyper. En enhetlig skattesats skulle i många fall medföra en ur prisutjämningsynpunkt omotiverad relativt stark nettobesättning. *Kommerskollegium* framhåller att en begränsning av ett utjämningsystem till vissa tillverkare kan vara särskilt betänkligt ur EFTA-synpunkt. *KF* anser att utjämningskatten ej bör överstiga prisnedclearingen. *SL* förutsätter att jordbruket ej belastas med kostnaden för prisutjämnningen och *Svenska livsmedelsarbetareförbundet* anser att finansieringen bör tas in i kostnaden för hela jordbrukarstödet.

Remissinstanserna kommer även in på frågan huruvida behovsprövning eller generella regler skall tillämpas vid ifrågasatt prisutjämnning. *Statens jordbruksnämnd* anser att en enhetlig princip vore önskvärd men att i praktiken en behovsprövning bör föregå ett beslut om prisutjämnning och att därvid konkurrenssituationen i förhållande till utlandet bör vara en betydelsefull faktor. *Kommerskollegium* anser det ej utan vidare klart att compensation automatiskt skall utgå för en till följd av jordbrukspolitiken ökad belastning, när det gäller avvägningen av gränsskyddet för en vara. Behovet av ökat skydd bör bedömas ur allmänna näringspolitiska synpunkter, varvid även en prövning av industrins konkurrensläge bör ske. Samma betraktelsesätt bör läggas på en begäran om prisutjämnning. Liknande synpunkter framförs av *Sveriges grossistförbund*.

SL anser att arbetsgruppen betraktat råvarukostnadsproblemet ur alltför statisk synpunkt och att man i större utsträckning än arbetsgruppen förutsett bör utvidga prisutjämningsförfarandet, inte minst med hänsyn till

livsmedelsindustrins ökande betydelse som avnämare av råvaror från det svenska jordbruket.

LO pekar på att generella regler är svåra att utforma och att konkurrensförmågan gentemot utlandet hos vissa produktionsgrenar inte tycks ha hämmats av att de inte kompenseras för dyrare råvarukostnader. Andra konkurrensförhållanden tycks i dessa fall ha större betydelse än råvarupri- serna.

Sveriges industriförbund och *Kemikontoret* önskar automatiskt verkande regler i stället för behovsprövning. Det förhållandet att en industri i nämn- värd omfattning använder jordbruksreglerade råvaror och samtidigt är utan tullskydd eller är utsatt för en avveckling eller urholkning av tullskyddet bör vara tillräckligt skäl för att kompensationsåtgärder i en eller annan form vidtas.

Prisutjämning på bageriprodukter (EFTA-varor) tillstyrks av *Sveriges bageriödkareförening* och *Sveriges konditorförening*. Föreningar- na framhåller i ett gemensamt yttrande att importen ökat kraftigt sedan EFTA bildades och att en väsentlig importökning kan förväntas som en följd av EFTA-tullarnas avskaffande. Snabba förskjutningar i konkurrens- förhållandena kan väntas på grund av utvecklingen på den internationella handelns område. Genom den pågående industrialiseringen av bagerinä- ringen, har en allt större del av produktionen flyttats över på företag vilka torde ha samma förutsättningar som choklad- och kexindustrin att prestera erforderlig redovisning. Ur principiell synpunkt är det mest rättvisande med en utjämning baserad på den faktiska råvaruförbrukningen. I andra hand accepterar föreningarna ett system med standardrecept, varvid den en- skilde företagaren i möjligaste mån bör erhålla full kompensation. Ut- jämningskatten bör avpassas efter utjämningsbeloppen. Utjämnings- ning för biscuits och wafers bör omfatta även smör och för skorpor, cakes och Da- nish pastry även torrmjöl, smör och ägg. En prisutjämning tillstyrks även av *Sveriges industriförbund*, *KF*, *SL* samt *Skånes handelskammare*. *Jord- bruksnämndens konsumentdelegation* motsätter sig ej att prisutjämning genomförs.

En prisutjämning för skorpor, cakes och Danish pastry som arbetsgrup- pen föreslagit är enligt *kontrollstyrelsen* möjlig att administrera.

Statens jordbruksnämnd anser att import- och produktionsutvecklingen inte i och för sig ger stöd för antagandet att ett reellt behov av prisutjä- mning föreligger. Om den framtida utvecklingen emellertid skulle motivera en prisutjämning, har nämnden ingen erinran mot att en sådan anordnas enligt de grunder som arbetsgruppen skisserat. *Kommerskollegium* konstaterar att ett utjämningsystem för dessa varor måste bli komplicerat, vilket kan medföra ökade krav på kontroll. Risken för överkompensation och det förhållandet att inte alla deltar i systemet skulle kunna påverka kon-

kurrensförhållanden inte enbart mellan svenska och utländska tillverkare utan även mellan sådana inhemska producenter som omfattas av systemet och sådana som står utanför. Importökningen har varit måttlig och kollegium finner skäl att ytterligare avvakta utvecklingen innan åtgärder övervägs.

Sveriges industriförbund och *Skånes handelskammare* anser att prisutjämning bör införas för knäckebröd och hemställer om en justering av tullen för övriga bageriprodukter (icke EFTA-varor). *Bageriidkareföreningen* förordar justering av tullen så att bagerierna åtminstone får täckning för den inträffade råvarukostnadsfördyringen. *Statens jordbruksnämnd* finner inte att förhållandena, vare sig på hemmamarknaden eller för exporten, f. n. ger anledning till införande av prisutjämning. *Kommerskollegium* anser att utvecklingen bör avvaktas.

Kommerskollegium har ingen erinran mot att frågan om eventuell avgiftsbefrielse för majsstärkelse, som används för tillverkning av gipsplattor e. d., utreds, varom önskemål framförts i Skånes handelskammarens yttrande till kollegium.

Beträffande arbetsgruppens förslag rörande choklad- och konfektyrvaror anför *kontrollstyrelsen* att en schabloniserad prisutjämning i förening med utjämningskatt skulle kunna genomföras för mandelmasa. En prisutjämning för sötat kakaopulver torde utan svårighet kunna inordnas i nu tillämpade system för choklad- och konfektyrvaror. *Sveriges industriförbund*, *Skånes handelskammare*, *jordbruksnämndens konsumentdelegation* och *KF* påyrkar att prisutjämning införs och att i stort sett hela varugruppen choklad- och konfektyrvaror inordnas i prisutjämningsförfarandet.

Statens jordbruksnämnd, *kommerskollegium*, *RLF*, *SL* och *Sveriges stärkelseproducenters förening* anser det inte motiverat att i dagens läge införa prisutjämning för mandelmasa och sötat kakaopulver.

KF, *jordbruksnämndens konsumentdelegation*, *Sveriges industriförbund*, *Kemikontoret* och *SL* tillstyrker prisutjämning för marmelad, sylt och saft. *Kemikontoret* understryker att en prisnedclearing för socker för tillverkning av saft, sylt och marmelad samt vissa andra varor utan dröjsmål bör införas och framhåller att en kostnadsbelastning motsvarande minst tullen föreligger för såväl inhemska som importerade jordgubbar och hallon. Det är enligt *Kemikontoret* orimligt att endast beakta den kostnadsfördyring som betingas av sockerregleringen. *Kommerskollegium* anser att bedömningen av varor vari ingår en väsentlig mängd socker blir beroende av prisutvecklingen på socker, både i Sverige och på världsmarknaden. Ett avgörande bör anstå tills större klarhet vunnits i denna fråga. Liknande synpunkter anförs av *statens jordbruksnämnd*.

I fråga om söta läskedrycker förnyar *Sveriges vattenfabrikanters riksförbund* med instämmande från *Svenska livsmedelsarbetareförbundet* sin framställning om prisutjämning för socker. Däremot finner *Kommerskollegium* och *SL* att skäl till prisutjämning för söta läskedrycker inte föreligger.

I fråga om makaroner, spaghetti o. d. förordar *statens jordbruksnämnd* och *SL* att varorna förs över till jordbruksregleringen och beläggs med införselavgift. Även *Sveriges industriförbund*, *KF* och *Skånes handelskammare* föredrar ett överförande till jordbruksregleringen men anser att även en industriell lågprislinje bör utredas.

För maltextrakt tillstyrks prisutjämning av *statens jordbruksnämnd*, *Sveriges industriförbund*, *Kemikontoret* och *SL*.

Det av arbetsgruppen skisserade utjämningsförfarandet för blandprodukter hänförliga till tulltaxenr 21.07 tillstyrks av *statens jordbruksnämnd*, *konsumentdelegationen*, *Sveriges industriförbund* och *SL*. *Kommerskollegium* framhåller att frågan om prisutjämning för dessa blandprodukter måste bedömas ur delvis andra synvinklar än då det gäller andra livsmedelsindustriprodukter.

Beträffande glasspulver vitsordar *Sveriges glassindustriers riksförbund* att importen hittills inte vållat några större problem. *SL* och *Skånes handelskammare* förordar däremot prisutjämning. Vissa remissinstanser framställer önskemål om prisutjämning för puddingpulver (enligt stat. nr 18.06.405 och 21.07.327).

Kemikontoret framhåller att råvarufördyringen för jäst ökat kraftigt under 1966 och att anledning finns att noga följa utvecklingen. Eventuella åtgärder bör i första hand avse prisnedclearing för melass men en tullhöjning kan också övervägas.

SL föreslår att kemiskt ren glukos förs över till jordbruksregleringen eller att glassindustrin erhåller prisutjämning för glukos.

Departementschefen

Det gränsskydd som tillämpas för jordbrukets produkter får bl. a. till följd att framställningen av vissa industriprodukter fördyras genom ökade kostnader för de jordbruksråvaror som ingår i den färdiga produkten. Detta förhållande kan medföra konkurrenssvårigheter för svenska företag som framställer samma produkter som företag i andra länder där motsvarande råvarukostnadsfördyring inte föreligger. Dessa olikheter i konkurrenshänseende har man traditionellt sökt motverka genom att vid fastställandet av tullen på färdigvaran också ta hänsyn till skillnaden i råvarukostnadsfördyringen. I samband med tullavvecklingen inom EFTA har detta skydd bortfallit. I vissa fall har det ersatts med ett prisutjämningsförfarande. Detta gäller emellertid inte samtliga produkter som berörts av tullavvecklingen

och som till någon del baseras på jordbruksreglerade råvaror. Problem av liknande slag kan uppstå även för varor som inte berörs av tullsänkningarna inom EFTA.

Jordbruksutredningen har förordat att kompensation lämnas den industri vars gränsskydd är föremål för avveckling inom EFTA i den mån den är beroende av råvaror som fördyras på grund av jordbruksregleringen och har att räkna med konkurrens i nämnvärd grad från producenter i andra länder.

En närmare undersökning av dessa frågor har genomförts av en arbetsgrupp inom jordbruksdepartementet, vars betänkande har remissbehandlats.

Jag vill understryka att själva det faktum att en bransch behöver jordbruksråvaror för framställning av sina produkter inte ensamt bör utgöra grund för prisutjämning. Av väsentlig betydelse för en bedömning av frågan är vilken importkonkurrens som råder för färdigvarorna i fråga samt vilka praktiska möjligheter som föreligger för att genomföra och administrera ett prisutjämningsförfarande. En stor del av de färdigvaror som baseras på jordbruksreglerade råvaror åtnjuter prisutjämning i någon form eller kompenseras på annat sätt. Vissa skäl talar enligt min mening för en viss försiktighet när det gäller att införa nya kompensationsåtgärder. Jag vill därvid erinra om de handelspolitiska synpunkter på en utvidgning av prisutjämnningen som framförts av bl. a. kommerskollegium.

Med hänsyn till att förhållandena på nu ifrågavarande område kan komma att ändras snabbt anser jag det vara angeläget att hålla samtliga varor som berörs av prisutjämningsfrågan under observation. Sålunda bör fortlöpande följas bl. a. importutvecklingen för berörda varor. Även den kostnadsfördyring som följer av jordbruksregleringen bör tid efter annan beräknas. Jag avser därför föreslå Kungl. Maj:t att uppdra åt statens jordbruksnämnd att i samråd med kommerskollegium och andra berörda myndigheter följa utvecklingen och inkomma med de förslag till åtgärder som kan föranledas därav.

Jag övergår härefter till att behandla frågan om prisutjämning för enskilda produkter.

Frågan om prisutjämning för potatisstärkelse som används för att framställa tekniskt derivat har jag behandlat i det föregående i samband med förslagen om prisregleringen av fabrikspotatis. Vad jag där förordat löser även frågan om avgiftsbefrielse för stärkelse, som används för tillverkning av gipsplattor m. m. Arbetsgruppens förslag om att överföra prisutjämnningen på kärnbindemedel från föreningen Svensk Spannmålshandel till statens jordbruksnämnd kan jag tillstyrka.

Bageriindustrin har framställt önskemål om prisutjämning för i första hand sådana bageriprodukter som är EFTA-varor och för vilka prisutjämnning hittills ej medgetts. Flera remissinstanser tillstyrker att en sådan prisut-

jämning nu genomförs och arbetsgruppen har kommit till att detta torde vara tekniskt möjligt. Från statens jordbruksnämnds och kommerskollegiums sida har emellertid betänkligheter anförts emot en utjämning. Enligt min mening synes det ej helt klarlagt om ett verkligt behov av prisutjämning på här berörda varor föreligger. Då det dessutom får anses ofrånkomligt att en utjämning av nämnt slag medför vissa tekniska och administrativa olägenheter är jag inte beredd föreslå att ett prisutjämningsystem för här ifrågavarande bageriprodukter nu genomförs. Inte heller kan jag tillstyrka några åtgärder beträffande sådana bageriprodukter, som ej är EFTA-varor.

De flesta varorna inom choklad- och konfektyrområdet omfattas av prisutjämning. Undantagna är bl. a. vissa slag av mandelmassa och sötat kakao-pulver. Arbetsgruppen har funnit att det torde vara tekniskt möjligt att låta det nuvarande prisutjämningsystemet omfatta även mandelmassa i förpackningar över 1 kg. Kostnaderna härför torde täckas genom en utjämningskatt av samma storlek som för choklad och konfektyrvaror. Med hänsyn till att vissa typer av mandelmassa redan är föremål för prisutjämning är jag i princip beredd förorda att prisutjämning får ske även för nu berört slag av mandelmassa. Jag avser därför att föreslå Kungl. Maj:t att uppdra åt statens jordbruksnämnd att i samråd med berörda myndigheter inkomma med förslag till den närmare utformningen av sådan prisutjämning.

Beträffande sylt och marmelad samt vissa andra varor som innehåller socker har från tillverkarnas sida hemställts om kompensation för avgiftsbelastningen på bl. a. socker. Om särskilda åtgärder skulle bli aktuella i anledning härav anser arbetsgruppen att en höjning av tullen för ifrågavarande produkter i första hand bör övervägas. Jag vill erinra om att en ej obetydlig sänkning av det inhemska sockerpriset kommer att ske den 1 september i år. Något omedelbart behov av åtgärder synes därför enligt min mening inte föreligga.

Arbetsgruppen har funnit att ett s. k. negativt tullskydd uppkommit beträffande makaroner och spagetti. Den har anvisat två vägar att motverka denna utveckling nämligen tullhöjning eller överföring av berörda varor till jordbruksregleringen. Jag vill erinra om att chefen för finansdepartementet föreslagit Kungl. Maj:t att framlägga proposition till riksdagen om höjning av tullen på ifrågavarande produkter.

De problem som uppkommit i anledning av den ökade importen av blandningar av olika jordbruksvaror synes främst böra övervägas inom EFTA:s ram. Jordbruksnämnden bör få i uppdrag att företa de utredningar som erfordras i detta sammanhang.

För övriga av arbetsgruppen eller remissinstanserna behandlade varor, som här ej särskilt berörts, är jag ej beredd att förorda särskilda åtgärder. Jag vill dock anmäla att frågan om att eventuellt låta jordbruksregleringen omfatta även kemiskt ren glukos är under remissbehandling.

Anslagsfrågor

Anslagsframställningar för budgetåret 1967/68 m. m.

Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m. För innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett förslagsanslag av 20 milj. kr. I prop. 1967: 1 (bil. 11 s. 14) har anslaget förts upp med ett beräknat belopp av 18 milj. kr. I samma proposition har den ram inom vilken bidrag till yttre och inre rationalisering får beviljas förts upp med ett beräknat belopp av 16 milj. kr.

Lantbruksstyrelsen föreslår, att anslaget förs upp med oförändrat belopp.

1. För utbetalning av tidigare beviljade rationaliseringsbidrag och för övriga utgiftsändamål erfordras 20 milj. kr. utöver de vinstmedel som inflyter vid försäljning av jordbrukfastigheter.

2. Styrelsen föreslår att ramen för bidrag till förvärv av tillskottsmark beräknas till 10 milj. kr. och ramen för bidrag till investeringar i ekonomibyggnader och markanläggningar beräknas till 6 milj. kr. Styrelsen förutsätter därvid att sistnämnda ram helt får disponeras för bidrag till inre rationaliseringsåtgärder utanför den särskilda rationaliseringen.

3. Under innevarande budgetår har av anslaget disponerats 477 000 kr. för att bestrida kostnader för intensifierad rådgivning till jordbrukare. Angivna belopp används i huvudsak för att bestrida lönekostnader för en arbetsgrupp för rådgivningsfrågor inom styrelsen, för avlöningar av fem assistenter, för förstärkning av rådgivningsverksamheten inom får- och fjäderskötsel samt för att framställa rådgivningsmaterial.

Dessa kostnader föreslås i fortsättningen bestridas från andra anslag enligt följande

- a) 220 000 kr. från lantbruksstyrelsens avlöningsanslag,
- b) 116 000 kr. från lantbruksnämndernas avlöningsanslag,
- c) 37 000 kr. från lantbruksstyrelsens omkostnadsanslag,
- d) 40 000 kr. från lantbruksnämndernas omkostnadsanslag,
- e) 8 000 kr. från avlöningsposten Bidrag till avelsföreningar och liknande organisationer under anslaget Befrämjande av husdjursaveln m. m., samt
- f) 56 000 kr. från anslaget Kursverksamhet för jordbrukets rationalisering m. m.

4. Anslaget bör få tas i anspråk för sådana speciella ändamål som angetts i Kungl. Maj:ts brev den 6 maj 1966 i samma utsträckning som för innevarande budgetår.

Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti. För innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett förslagsanslag av 500 000 kr. I prop. 1967: 1 (bil. 11 s. 14) har anslaget beräknats till oförändrat belopp.

Lantbruksstyrelsen föreslår att anslaget förs upp med oförändrat belopp och att statlig lånegaranti för lån beräknas till sammanlagt 231 milj. kr. med fördelning på ändamål enligt följande sammanställning (milj. kr.)

Ändamål	1964/65			1965/66			1966/67	1967/68
	fast-ställd ram	jämkad o. utvidgad ram	bevilj. garanti	fast-ställd ram	jämkad o. utvidgad ram	bevilj. garanti	fast-ställd ram	förslag
a) Yttre rationalisering	33	36	34.5	38	41	40.8	45	60
b) Inre rationalisering	15	28	28	26	35	35	38	60
c) Jordförvärvslån	24	30	28.4	30	26	25.3	30	60
d) Driftslån	11	16	16	16	16	16	20	40
e) Lagerhus m. m.	4	4	4	4	4	4	4	4
f) Trädgårdsnärings rationalisering m. m.	6	6	3.2	6	6	5.8	6	7
Summa	93	120	114.1	120	128	126.9	143	231

a)—d) Lantbruksstyrelsen föreslår att under budgetåret 1967/68 kreditgarantier till lån för förvärv av tillskottsmark får utgå med 60 milj. kr., till lån för investeringar i ekonomibyggnader och markanläggningar med 60 milj. kr., till jordförvärvslån med 60 milj. kr. och till driftslån med 40 milj. kr.

e) Hela ramen på 4 milj. kr. till kreditgaranti för lån till lagerhus m. m. för budgetåret 1965/66 har utnyttjats. Behovet av statlig lånegaranti för tiden fram till den 1 juli 1967 uppskattas till ca 16 milj. kr. Enligt preliminära uppgifter planeras spannmålslagerhusbyggen under budgetåret 1967/68 för en kostnad av 29,2 milj. kr. Härutöver kan uppstå behov av lånegaranti för att uppföra lagerhus för potatis etc. Med hänsyn till det restriktiva läget på kreditmarknaden och då en viss del av kreditbehovet torde kunna tillgodoses av de två nyinrättade kreditinstituten för lantbruksnäringarna begränsar styrelsen sitt förslag till oförändrad ram av 4 milj. kr.

f) Det maximibelopp, för vilket styrelsen får bevilja lånegaranti, har från den 1 juli 1966 höjts från 100 000 kr. till 200 000 kr. Från ramen skall förutom garanti för lån till rationalisering, förvärv och drift av trädgårdsföretag samt auktionslokaler täckas lånegaranti till trädgårdsnärings försäljningsföreningar för att uppföra lagerhus m. m.

Lantbruksstyrelsen föreslår, att den årliga räntan på den stående delen

av lån från egnahemslånefonden, som beviljats efter den 31 december 1919 men före den 1 juli 1940 och för vilka amorteringsskyldighet inträtt, får för år 1968 nedsättas till 3,6 % samt att i avseende på köpeskilling för sådan jordbrukslägenhet eller byggnad på åbolägenhet som år 1920 eller senare försålts från kronoegendom räntan får — i den mån köpeskillingen förräntas enligt enahanda grunder, som gällt eller gäller för den stående delen av före den 1 juli 1940 beviljat egnahemslån för jordbrukslägenheter — under år 1968 utgå efter 3,6 %.

Med ledning av vissa uppgifter från lantbruksnämnderna om behovet att ytterligare utrymme för statlig kreditgaranti föreslår lantbruksstyrelsen slutligen att kreditgarantiramarna för innevarande budgetår utökas med 7 milj. kr. för lån till yttre rationalisering och med 12 milj. kr. för lån till inre rationalisering.

Bidrag till återbetalning av lån från jordbrukets maskinlånefond. För innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett förslagsanslag av 325 000 kr.

Lantbruksstyrelsen föreslår att för ändamålet anvisas 315 000 kr. Medelsbehovet har beräknats med ledning av gjorda utfästelser.

Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. För innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett reservationsanslag av 9 100 000 kr. I prop. 1967:1 (bil. 11 s. 15) har under anslagsrubriken Bidrag till särskilda rationaliseringsinsatser i Norrland, m. m. beräknats ett reservationsanslag av 9 100 000 kr.

Lantbruksstyrelsen föreslår, att anslaget förs upp med ett belopp av 16 500 000 kr.

	1966/67	Föreslagen ändring 1967/68
1. Statsbidrag m. m. vid särskilda rationaliseringsinsatser	8 000 000	+ 8 000 000
2. Produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland efter beslut av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall . .	250 000	— 100 000
3. Främjande av jordbruksnäringens framåtskridande i de fyra nordligaste länen jämte Gävleborgs län	550 000	— 550 000
4. Fraktbidrag vid transport av fodermedel	300 000	+ 50 000

1. Lantbruksstyrelsen beräknar medelsbehovet under tiden den 1 juli 1966—den 30 juni 1968 i redan godkända objekt till 11,2 milj. kr. och i nytillkommande objekt till 7 milj. kr. eller tillhoppa 18,2 milj. kr. För innevarande budgetår disponibla medel beräknas till 6 milj. kr. varför ytterligare 12 milj. kr. erfordras under den nämnda tvåårsperioden. Därav

torde 2,5 milj. kr. behöva anvisas på tilläggsstat för innevarande budgetår för att verksamheten skall kunna fortgå i planerad omfattning.

För budgetåret 1967/68 kvarstår härafter ett medelsbehov av 9,5 milj. kr. Härtill kommer ett behov av ca 0,5 milj. kr. till utrednings-, planläggnings- och upplysningsverksamhet. Ökningen av anslagsbehovet föranleds dels av att verksamheten fr. o. m. den 1 juli 1965 avser större del av landet, dels av att verksamheten i de fyra nordligaste länen ökar kraftigt. Härutöver beräknar styrelsen 6 milj. kr. för att bidrag till inre rationaliseringsåtgärder inom den särskilda rationaliseringen helt skall kunna bestridas från förevarande anslag.

2. Från denna anslagspost har ca 100 000 kr. i medeltal per år disponerats för förstärkning av hushållningssällskapens omkostnadsanslag. Lantbruksstyrelsen föreslår, att anslagsposten under budgetåret 1967/68 tas upp med 150 000 kr.

3. Medelsbehovet för angivna ändamål torde beaktas under resp. anslag till den nya lantbruksorganisationen.

4. Styrelsen beräknar behovet av ytterligare medel för fraktbidrag till 350 000 kr.

Statens jordbruksnämnd: Avlöningar. För innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett förslagsanslag av 4 184 000 kr. I prop. 1967: 1 (bil. 11 s. 22) har anslaget förts upp med ett beräknat belopp av 4 836 000 kr.

Statens jordbruksnämnd föreslår att anslaget förs upp med 4 889 000 kr.

	1966/67	Föreslagen ändring 1967/68
Avlöningar till tjänstemän	4 052 000	+ 705 000
Arvoden och särskilda ersättningar	82 000	—
Ersättning till experter och sakkunniga	50 000	—
	<hr/> 4 184 000	<hr/> + 705 000

1. Jordbruksnämnden föreslår att en tjänst som avdelningsdirektör i lönegrad Be 5 inrättas på utrikeshandelsbyrån samt att en tjänst som byrådirektör i lönegrad Ae 27 och en tjänst som kanslist i utbyte mot en tjänst som kontorsskrivare inrättas vid administrativa byråns beredskapssektion.

2. Löneomräkning 592 284 kr.

Statens jordbruksnämnd: Omkostnader. För innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats 893 000 kr. I prop. 1967: 1 (bil. 11 s. 22) har anslaget förts upp med ett beräknat belopp av 966 000 kr.

Statens jordbruksnämnd föreslår att anslaget förs upp med 1 165 000 kr

	1966/67	Föreslagen ändring 1967/68
1. Sjukvård m. m.	20 000	—
2. Reseersättningar	303 000	+ 47 000
3. Expenser		
a) Bränsle, lyse och vatten	34 500	—
b) Övriga expenser	361 500	+ 214 000
4. Publikationstryck	84 000	+ 11 000
5. Särskilda undersökningar	90 000	—
	<hr/> 893 000	<hr/> + 272 000

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. För detta ändamål har under angivna anslagsrubrik anvisats ett förslagsanslag av 167 milj. kr. för budgetåret 1966/67. Anslaget har i prop. 1967: 1 (bil. 11 s. 22) förts upp med ett beräknat belopp av 177 milj. kr.

Statens jordbruksnämnd föreslår att anslaget förs upp med 181 milj. kr.

	1966/67	Föreslagen ändring 1967/68
1. Allmänt mjölkpristillägg	97 000 000	— 3 000 000
2. Prisutjämning av vissa jordbruksreglerade råvaror till livsmedelsindustrin	69 000 000	+ 17 000 000
3. Diverse kostnader	1 300 000	—
	<hr/> avrundat 167 000 000	<hr/> 14 000 000

1. Jordbruksnämnden förutsätter att anslagsmedlen för 1967/68 på samma sätt som hittills skall täcka de med anslaget avsedda utgifterna under ett budgetår, varvid de utgifter för allmänt mjölkpristillägg som görs under juli—oktober 1967 kommer att avse pristillägg för maj—augusti 1967. Medelsåtgången för denna period beräknas till 30 milj. kr. Medelsåtgången för helt budgetår beräknas med hittills gällande normer till 94 milj. kr. på grund av fortsatt minskning av mjölkinvägningen.

2. Prisutjämning på råvaror till livsmedelsindustrin utgår för choklad- och konfektyrvaror, biscuits och wafers, senap, såser, soppor o. d. samt fiskkonserver o. dyl. Kostnaderna för innevarande budgetår beräknas på grund av ökning av varuvolymer med 9 milj. kr. överstiga det upptagna beloppet av 69 milj. kr. Denna ökning väntas fortsätta. Vid sina beräkningar har nämnden utgått från oförändrade införselavgiftsbelopp t. o. m. februari 1967 och från en höjning med 3 % av dessa belopp för återstående tid.

3. Nämnden förutsätter att medlen under anslagsposten skall disponeras för samma ändamål som för innevarande budgetår. Utgifterna för stöd åt ullproduktionen beräknas sålunda till oförändrat 600 000 kr. Ersättning till Svenska mejeriernas riksförening u. p. a. för att handha vissa uppgifter

som sammanhänger med regleringen av mjölk och mejeriprodukter beräknas till oförändrat högst 200 000 kr. För att bestrida oförutsedda utgifter som kan föranledas direkt av den prisreglerande verksamheten föreslår nämnden oförändrat högst 500 000 kr. Från delposten bör i likhet med för innevarande budgetår enligt Kungl. Maj:ts bestämmande få bestridas vissa kostnader för skördeskadeskyddet. Om framlagt förslag rörande obligatorisk anmälan till skördeskadeskyddet genomförs, beräknas dessa kostnader stiga med ca 50 000 kr. för budgetåret 1967/68.

Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. För innevarande budgetår har under denna anslagsrubrik anvisats ett förslagsanslag av 24 milj. kr. Anslaget har i prop. 1967: 1 (bil. 11 s. 22) beräknats till oförändrat belopp.

Statens jordbruksnämnd föreslår att anslaget förs upp med 25 300 000 kr.

	1966/67	Föreslagen ändring 1967/68
1. Lagring genom föreningen Svensk Spannmålshandels försorg	18 200 000	+ 500 000
2. Lagring i jordbruksnämndens regi	5 800 000	+ 800 000

Jordbruksnämndens beräkningar för budgetåret 1967/68 avser kostnaderna för lagring inom ramen för redan givna bemyndiganden.

1. Omsättningsbehovet under verksamhetsåret 1967/68 beräknas av Svensk Spannmålshandel till ca 35 000 ton brödsäd och ca 15 000 ton oljekraftfoder. En oförändrad lagring av 300 000 ton brödsäd och 65 000 ton oljekraftfoder beräknas för motsvarande budgetår kosta 18 675 000 kr. Jordbruksnämnden har ingen erinran mot föreningens beräkningar.

2. Kostnaderna för lagring i jordbruksnämndens egen regi samt tillsyn, arbete och transport i samband med omsättning av dessa lager beräknas stiga med 800 000 kr.

Särskilt stöd åt det mindre jordbruket. För innevarande budgetår har anvisats ett förslagsanslag av 86 milj. kr. under denna anslagsrubrik. I prop. 1967: 1 (bil. 11 s. 22) har beräknats ett anslag av 96 milj. kr.

Lantbruksstyrelsen föreslår att anslagsposten till arealtillägg förs upp med 17 milj. kr.

Statens jordbruksnämnd föreslår att medel beräknas för leveranstillägg för mjölk med 23 milj. kr. och för extra mjölkpristillägg till 40,8 milj. kr.

Under budgetåret 1967/68 utbetalas arealtillägg, som gäller kalenderåret 1966. Belastningen på anslagsposten minskar dels till följd av minskningen av antalet brukningsenheter under 10 ha åker, dels till följd av de höjningar av taxerad förmögenhet, som synes ha följt av 1965 års taxering.

2 och 3. Under budgetåret 1967/68 skall leveranstillägg för mjölk utbe-

talas för regleringsåret 1966/67. Utgifterna för extra mjölkpristillägg kommer att till två tredjedelar avse tiden efter regleringsåret 1966/67. Minskningen av medelsåtgången beror på en väntad minskning av mjölkinvägningen.

Bidrag till bokföringsverksamheten i jordbruket. För ifrågavarande ändamål har för innevarande budgetår under denna anslagsrubrik anvisats ett reservationsanslag av 937 000 kr. I prop. 1967: 1 (bil. 11 s. 23) har anslaget beräknats till oförändrat belopp.

Lantbruksstyrelsen föreslår att anslaget förs upp med 937 000 kr.

Medelsbehovet beräknas efter samma grunder som för innevarande budgetår.

1. Bokföringskostnader	743 250
2. Resekostnader	75 000
3. Ersättning åt deltagare	72 200
4. Bokföringsmaterial	32 500
5. Hålkortsbearbetning	75 000
6. Kurser för ledare	3 000
7. Publikationstryck	7 500
8. Den till undersökningen knutna nämnden	1 000
9. Byggnadsinventering och skogsuppskattning	7 500
10. Ordnad bokföring vid mindre jordbruk	50 000
	<hr/>
	1 066 950

Av medelsbehovet beräknas 130 000 kr. kunna täckas av vid utgången av innevarande budgetår odisponerad reservation.

Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd. För ifrågavarande ändamål har under denna anslagsrubrik anvisats ett reservationsanslag av 20 178 000 kr. för innevarande budgetår. I prop. 1967: 1 (bil. 11, s. 23) har anslaget förts upp med ett beräknat belopp av 20 048 000 kr.

Statens jordbruksnämnd och *statistiska centralbyrån* föreslår att anslaget förs upp med 21,2 milj. kr. varav 15 milj. kr. avser avsättning till skördeskadefonden och 6,2 milj. kr. kostnader för de objektiva skördeuppskattningarna och skördeskadeskyddets administration.

Jordbrukets maskinlänefond. *Lantbruksstyrelsen* beräknar att den disponibla kapitaltillgången i fonden kommer att uppgå till ca 1,7 milj. kr. vid utgången av nuvarande budgetår. Ca 5,8 milj. kr. väntas inflyta i amorteringar, varför ca 7,5 milj. kr. beräknas finnas tillgängliga för utlåning under budgetåret 1967/68.

Kronotorparnas inventarielånefond. Till fonden anvisades senast för budgetåret 1962/63 ett investeringsanslag av 50 000 kr.

Domänstyrelsen föreslår att befintlig reservation i fonden på ca 290 000 kr. får disponeras för de med anslaget avsedda ändamålen även under budgetåret 1967/68.

Fonden för förlag till statsverket. Kungl. Maj:t har av investeringsanslagen lagring av jordbruksprodukter, ytterligare lagring av jordbruksprodukter och särskild lagring av livsmedel ställt sammanlagt 206 175 000 kr. till förfogande för beredskapslagring av vissa varor i jordbruksnämndens regi och för utjämningslagring av smör och köttvaror, m. m. Vidare har 50 milj. kr. ställts till förfogande som investeringsanslag för inlösen av svenskt oljeväxtfrö genom föreningen Sveriges Oljeväxtintressenters försorg.

Statens jordbruksnämnd föreslår att redan anvisade medel får disponeras för därmed avsedda ändamål, samt att för ökad utjämningslagring anvisas ytterligare 25 milj. kr.

Jordfonden. Fonden uppgår sedan den för innevarande budgetår tillförts 5 milj. kr. till ca 177 milj. kr. Till förfogande för inköpsverksamheten står enligt lantbruksstyrelsens beräkningar 6,1 milj. kr. utöver de under budgetåret inflytande inkomsterna av fastighetsförsäljningar m. m.

Lantbruksstyrelsen föreslår att till fonden anvisas ett investeringsanslag av 40 milj. kr.

Arrendeegnahmetsfonden. Till fonden har senast för budgetåret 1959/60 anvisats ett investeringsanslag av 900 000 kr.

Lantbruksstyrelsen föreslår att nyss nämnda investeringsanslag, på vilket den 30 juni 1966 fanns en outnyttjad behållning av 62 749 kr., får användas även under budgetåret 1967/68. Endast fyra arrendeegnahm kvarstår f. n. på fonden. Av dessa beräknas två kunna avvecklas under innevarande budgetår.

Departementschefen

Under anslaget *Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m.* har för innevarande budgetår fastställts ramar för bidrag till yttre och inre rationalisering med 6 milj. kr. resp. 16 milj. kr. Med hänsyn till angelägenheten av att intensifiera strukturrationaliseringen bör, såsom jag förordat i ett föregående avsnitt, ramen för bidrag till yttre rationalisering ökas till 10 milj. kr. Ramen för bidrag till inre rationalisering bör av skäl som jag redogjort för i det föregående kunna minskas till 8 milj. kr. Kungl. Maj:t bör, om förhållandena skulle ge anledning därtill, äga jämka fördelningen mellan de båda ramarna.

Behovet av medel för utbetalning av beviljade bidrag beräknar jag för nästa budgetår minska till 18 milj. kr. Jag har därvid bl. a. beaktat att vissa kostnader som nu belastar förevarande anslag enligt förslag i prop. 1967:74 fr. o. m. budgetåret 1967/68 skall bestridas från andra anslag. Vidare har jag tagit hänsyn till medelsbehovet för redan utfästa bidrag till återbetalning av lån från jordbrukets maskinlånefond vilka enligt min mening bör tillgodoses genom anlitan­de av förevarande anslag. I övrigt bör anslaget få tas i anspråk för särskilda ändamål i samma utsträckning som för innevarande budgetår.

Under anslaget *Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti* bör liksom hittills redovisas ramarna för den statliga kreditgarantigivning­en för rationaliseringsändamål på jordbrukets och trädgårdsnäringsens områden. För att tillgodose anspråken på kreditgaranti på jordbrukets område redan under innevarande budgetår föreslår jag i anledning av fram­ställning av lantbruksstyrelsen att ramarna för budgetåret 1966/67 för garantilån till yttre och inre rationalisering vardera utvidgas med 7 milj. kr. till 52 milj. kr. resp. 45 milj. kr.

För budgetåret 1967/68 bör garantiramen för yttre rationalisering fast­ställas till 65 milj. kr. och för inre rationalisering till 50 milj. kr. Garanti­ramarna för jordförvärvslån och driftslån är för innevarande budgetår fastställda till 30 milj. kr. resp. 20 milj. kr. För att täcka väntade ökade anspråk på ifrågavarande garantilån beräknar jag att ramen för jordför­värvslån behöver ökas med 7 milj. kr. till 37 milj. kr. och ramen för drifts­lån med 10 milj. kr. till 30 milj. kr. I det föregående har jag förordat att statlig kreditgaranti införs för maskinlån. Anspråken på sådan kredit­garanti beräknar jag uppgå till samma belopp som fått disponeras för lån från jordbrukets maskinlånefond under innevarande budgetår. Garanti­ramen för maskinlån bör därför fastställas till 7 milj. kr. Jag har därvid även beaktat behovet av ramutrymme för lån för att skaffa maskin som skall användas gemensamt för yrkesmässig produktion av trädgårdspro­dukter.

Sammanlagt kommer alltså vid bifall till mina förslag nu berörda kredit­garantiramar att uppgå till 189 milj. kr. för nästa budgetår, vilket är 56 milj. kr. mer än det för innevarande budgetår ursprungligen fastställda beloppet. Kungl. Maj:t bör äga jämka fördelningen mellan ramarna för lån till yttre och inre rationalisering, jordförvärvslån, driftslån och maskinlån om för­hållandena ger anledning därtill.

Ramen för lån till uppförande av lagerhus m. m. bör enligt min mening tas upp med oförändrat 4 milj. kr. Jag vill i detta sammanhang anmäla att jag ämnar föreslå att lantbruksstyrelsen får i uppdrag att inkomma med förslag till de ändringar i bestämmelserna för denna garantigivning som kan föranledas av vad jag i det föregående förordat i fråga om det ekono­miska stödet för jordbrukets rationalisering. Anspråken på kreditgaranti

för trädgårdsnäringens rationalisering har ökat kraftigt. Jag föreslår därför att ramen för sådana garantilån utvidgas med 1 milj. kr. till 7 milj. kr.

Jag är inte beredd att nu ta ställning till frågan om nedsättning av räntan för år 1968 på bl. a. vissa lån från egnahemslånefonden. Jag avser återkomma till Kungl. Maj:t härom sedan viss undersökning av ifrågavarande lån slutförts.

Anslaget bör föras upp med oförändrat 500 000 kr.

Medelsbehovet under anslaget *Bidrag till särskilda rationaliseringsåtgärder i Norrland, m. m.* har ökat kraftigt. Jag föreslår därför att för innevarande budgetår för ändamålet anvisas ytterligare 1,5 milj. kr. på tilläggsstat. För nästa budgetår bör till statsbidrag vid den särskilda rationaliseringsverksamheten beräknas 8,6 milj. kr. Jag har därvid beaktat att förslagen i prop. 1967: 74 bl. a. innebär att vissa kostnader för personal m. m., som hittills belastat denna del av anslaget, i fortsättningen bör bestridas från lantbruksnämndernas avlönings- och omkostnadsanslag. Mitt förslag innebär därför en reell förstärkning av medlen för bidragsgivning med ca 2 milj. kr. Någon ändring av fördelningen av kostnaderna för bidragsgivningen mellan förevarande anslag och anslaget *Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m.* bör f. n. ej ske.

Beloppet till Kungl. Maj:ts disposition för produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland efter beslut i varje särskilt fall beräknar jag kunna minska med 100 000 kr. till 150 000 kr. De förslag, som framlagts i prop. 1967: 74, medför att medel för främjande av jordbruksnäringens framåtskridande i de fyra nordligaste länen och Gävleborgs län, vilka utgått till hushållningssällskapen, ej längre erfordras. Behovet av medel för fraktbidrag vid transport av fodermedel bör för nästa budgetår beräknas till 350 000 kr.

Det sammanlagda medelsbehovet för nästa budgetår beräknar jag alltså till 9 100 000 kr.

Förslagsanslaget *Statens jordbruksnämnd: Avlöningar* har för innevarande budgetår förts upp med 4 184 000 kr. Jag beräknar för nästa budgetår ytterligare medel för en tjänst som avdelningsdirektör med tjänstgöring på utrikeshandelsbyrån. Vidare bör medel för löneomräkning beräknas i enlighet med jordbruksnämndens förslag. Till frågan om medel för det ökade arbete för nämnden, som kan föranledas av mina förslag rörande ändringar i jordbruksprisregleringen m. m., återkommer jag vid behandlingen av anslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. Anslaget bör i anledning av mina förslag ökas med 652 000 kr. till 4 836 000 kr.

Under anslagsrubriken *Statens jordbruksnämnd: Omkostnader* har för budgetåret 1966/67 anvisats 893 000 kr. För nästa budgetår bör medlen till reseersättningar räknas upp med 20 000 kr. Jag beräknar att av medlen 8 000 kr. bör få tas i anspråk för utrikes resor. Härjämte beräknar jag för

övriga expenser och publikationstryck ytterligare 45 000 kr. resp. 8 000 kr. Anslaget bör sålunda räknas upp med 73 000 kr. till 966 000 kr.

Förslagsanslaget *Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område* har innevarande budgetår förts upp med 167 milj. kr.

Medelsbehovet under budgetåret 1967/68 för allmänt mjölkpristillägg påverkas av mina förslag i det föregående. Med beaktande av att viss eftersläpning föreligger i fråga om utbetalning av tillägget beräknar jag medelsåtgången för nästa budgetår till 73 milj. kr. Vidare bör under anslaget beräknas 10 milj. kr., som enligt vad jag förordat i det föregående skall tillföras regleringsföreningen för mjölk och mjölkprodukter för att förbättra avräkningspriset för mjölk. Härjämte bör för den i det föregående angivna garantien för partipriset på smör beräknas ett belopp av 16,5 milj. kr. som bör ställas till jordbruksnämndens disposition.

Kostnaden för prisutjämning för råvaror för livsmedelsindustrin beräknar jag för nästa budgetår till 84 milj. kr., vilket innebär en ökning med 15 milj. kr. i förhållande till anslagsberäkningen för innevarande budgetår. Ökningen beror delvis på att enligt beslut av 1966 års riksdag (prop. 139, JoU 26, rskr 258) kostnaderna för prisutjämning beträffande öl skall bestriidas av förevarande anslag. Å andra sidan medför den i det föregående berörda sänkningen av priset på socker en ej oväsentlig besparing.

För diverse kostnader har för innevarande budgetår beräknats 1,3 milj. kr. Med hänsyn till att mina förslag i det föregående innebär att det särskilda ullstödet bortfaller fr. o. m. den 1 september 1967 och att Svenska Mejeriernas Riksförenings befattning med vissa uppgifter inom mjölkregleringen bortfaller bör medelsbehovet för nästa budgetår kunna beräknas minska till 700 000 kr. Liksom hittills bör av detta belopp högst 500 000 kr. få användas till oförutsedda utgifter. Till sådana oförutsedda utgifter bör liksom hittills få hänföras bl. a. kostnader för skördeuppskattning och administration av det permanenta skördeskadeskyddet.

Jag har i det föregående anmält frågan om en skyndsam utredning angående behovet av åtgärder för att såsom underlag för att kunna bedöma verkningarna av olika jordbrukspolitiska åtgärder följa upp utvecklingen inom jordbruket. Det är enligt min mening angeläget att undersökningar som kan behövas för detta ändamål kan sättas i gång så snart som möjligt. Vidare kan i anslutning härtil och till följd av omläggningen av jordbruksprisregleringen samt för den i det föregående berörda planen för försörjningsberedskapen behövas tillfällig förstärkning av bl. a. statens jordbruksnämnds personal. För att täcka utgifter för här berörda ändamål bör för nästa budgetår stå till Kungl. Maj:ts disposition ett belopp av högst 1 milj. kr. av förevarande anslag.

Härjämte bör anslaget liksom hittills, om andra för ändamålet avsedda medel ej visar sig förslå, få tas i anspråk för att täcka de utbetalningar till

Danmark som skall ske enligt det mellan Sverige och Danmark gällande avtalet rörande samhandeln med jordbruksprodukter.

Det sammanlagda medelsbehovet under anslaget beräknar jag till avrundat 185 milj. kr. Anslaget bör föras upp med detta belopp.

Under rubriken *Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m.* har för innevarande budgetår anvisats ett förslagsanslag av 24 milj. kr. Såsom jag berört i det föregående räknar jag för nästa budgetår med beredskapslagring i samma utsträckning som hittills. Vid lagringen av brödsäd bör, om lämplig lagringsduglig inhemsk vara ej finns att tillgå, hinder ej möta att lagra importerad brödsäd. Behov av import för ändamålet finns f. n. i fråga om råg. Medelsbehovet för nästa budgetår beräknar jag till oförändrat 24 milj. kr.

Förslagsanslaget *Särskilt stöd åt det mindre jordbruket* är för innevarande budgetår uppfört med 86 milj. kr. För arealtillägg för kalenderåret 1966 och för leveranstillägg för mjölk för regleringsåret 1966/67, vilka i sin helhet utbetalas under nästa budgetår, beräknar jag ett medelsbehov av 17 milj. kr. resp. 23 milj. kr. Såsom jag berört i det föregående torde de på budgetåret 1967/68 belöpande kostnaderna i anledning av mina förslag i fråga om småbruksstödet kunna uppskattas till 29 milj. kr. För extra mjölkpristillägg i norra Sverige bör med hänsyn till den nedgång i mjölkproduktionen som förutsatts medelsbehovet för nästa budgetår tas upp med 38 milj. kr. Anslaget bör alltså föras upp med 107 milj. kr., vilket innebär en ökning i förhållande till innevarande budgetår med 21 milj. kr.

Reservationsanslaget *Bidrag till bokföringsverksamheten i jordbruket*, som för innevarande budgetår är uppfört med 937 000 kr., används i huvudsak för att täcka kostnaderna för den jordbruksekonomiska undersökningen. Frågan om denna undersöknings framtida utformning bör prövas av den i det föregående nämnda utredningen om metoderna m. m. för att följa utvecklingen inom jordbruket. I avvaktan på förslag från denna utredning bör enligt min mening förevarande anslag för nästa budgetår tas upp med oförändrat 937 000 kr. Kungl. Maj:t bör med hänsyn till vad jag nyss anfört rörande den jordbruksekonomiska undersökningen äga bestämma om anslagets närmare användning.

Anslaget *Kostnader i samband med permanent skördeskadestydd* är för innevarande budgetår uppfört med 20 178 000 kr. varav 15 milj. kr. avser avsättning till skördeskadefonden och återstoden kostnader för skördeskadestyddets administration.

Såsom jordbruksnämnden föreslagit bör för budgetåret 1967/68 anvisas oförändrat 15 milj. kr. för att föras över till skördeskadefonden under förutsättning att jordbruket skjuter till minst samma belopp. För nästa budgetår kan anslaget räknas ned med 550 000 kr. på grund av förslaget i prop. 1967:74 att 25 ledare för provyteverksamhet förs upp på lantbruksnäm-

dernas stat. Omkostnaderna för denna personal bör dock alltså belasta förevarande anslag. För kostnader för att förbereda och påbörja övergången till obligatorisk skördeskadeanmälan och med denna kombinerad insamling av uppgifter för jordbruksstatistik och företagsregister bör anslaget ökas med 400 000 kr. Jag föreslår att anslaget för budgetåret 1967/68 förs upp med 20 448 000 kr.

I ett tidigare avsnitt har jag föreslagit att *Jordbrukets maskinlånafond* avvecklas vid utgången av budgetåret 1966/67. Den 30 juni 1966 uppgick fondkapitalet till 33 330 000 kr. Härav var ca 28 680 000 kr. utlånat. Vid avvecklingen av fonden bör befintlig behållning i denna och återflytande belopp levereras in till riksgäldskontoret med undantag av tidigare indirekt avskrivet belopp av 3 886 000 kr. Hushållningssällskapen står nu s. k. delcredereansvar för lån från jordbrukets maskinlånafond på samma sätt som för lån från fiskerilånafonden. I prop. 1967: 74 har förordats att sällskapen skall befrias från detta ansvar när det gäller lån ur fiskerilånafonden. Jag anser att sådan befrielse bör medges även beträffande lån ur maskinlånafonden.

Till *Kronotorparnas inventarielånafond* anvisades senast för budgetåret 1962/63 ett investeringsanslag av 50 000 kr. Jag tillstyrker domänstyrelsens förslag att nämnda investeringsanslag får användas även under budgetåret 1967/68.

För utjämningslagring av smör och köttvaror samt för beredskapslagring av vissa varor i jordbruksnämndens regi förfogar nämnden över tillhoppa 206 175 000 kr. Medlen har anvisats som investeringsanslag under *fonden för förslag till statsverket*. Under anslagsrubrikerna Lagring av jordbruksprodukter, Ytterligare lagring av jordbruksprodukter och Särskild lagring av livsmedel har investeringsanslag för angivna ändamål anvisats senast för budgetåret 1953/54 och 1963/64. Under samma fond har under rubriken Inlösen av inhemskt oljeväxtfrö för budgetåret 1953/54 anvisats ett investeringsanslag av 50 milj. kr.

Jag kan ej biträda jordbruksnämndens förslag att ställa ytterligare medel till förfogande för utjämningslagring. Däremot tillstyrker jag att även för nästa budgetår redan anvisade medel får disponeras för de med anslagen avsedda ändamålen.

I det föregående har jag föreslagit att *Jordfonden* förstärks med 40 milj. kr. under nästa budgetår för att göra det möjligt att utvidga lantbruksnämndernas aktiva inköps- och försäljningsverksamhet i fråga om mark. Av beloppet är 10 milj. kr. avsedda för inlösen av ofullständiga jordbruk som ej erfordras för rationaliseringsändamål. De inlösta fastigheterna bör enligt min mening redovisas under en särskild delfond under jordfonden. Vinster och förluster vid denna verksamhet bör i likhet med vad som gäller för lantbruksnämndernas inköps- och försäljningsverksamhet i övrigt få

balanseras med anlåtande av anslaget Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m.

Av det nyss nämnda beloppet på 40 milj. kr. har jag i det föregående förordat att 20 milj. kr. tillförs jordfonden genom överföring till denna av vid utgången av regleringsåret 1965/66 kvarstående införselavgiftsmedel. Återstående 20 milj. kr. bör anvisas på riksstaten.

Såsom kapitaltillskott till *Arrendeegnahmefonden* anvisades senast för budgetåret 1959/60 ett investeringsanslag av 900 000 kr. Jag tillstyrker lantbruksstyrelsens förslag att investeringsanslaget får användas för sitt ändamål även under budgetåret 1967/68.

Hemställan

Under åberopande av vad jag anfört i det föregående hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

1) anta förslag till förordning med vissa bestämmelser om prisreglering på jordbrukets område,

2) anta förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

3) godkänna de av mig angivna allmänna riktlinjerna för jordbrukspolitik,

4) godkänna vad i det föregående föreslagits rörande statens medverkan och ekonomiska stöd till jordbrukets rationalisering,

5) besluta att i överensstämmelse med vad i det föregående förordats ett register över företagen inom jordbruket och skogsbruket skall inrättas samt att obligatorisk anmälan till skördeeskadeskyddet skall införas,

6) godkänna de förslag som framlagts i det föregående rörande vissa omställningsfrågor och om småbruksstödet,

7) godkänna vad i det föregående föreslagits rörande eftergift av den stående delen av lån som utlämnats från arbetarsmåbrukslånefonden,

8) godkänna vad i det föregående föreslagits rörande utformningen på längre sikt av prisregleringen på jordbruksprodukter m. m.,

9) godkänna de av mig angivna grunderna för reglering av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter för tiden den 1 september 1967—den 30 juni 1969,

10) bemyndiga Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts medgivande, statens jordbruksnämnd att vidta erforderliga åtgärder för att genomföra prisregleringen under regleringsåret 1967/68,

11) godkänna vad i det föregående föreslagits om användningen av införselavgiftsmedel, som inflyter under regleringsåret 1967/68, och av andra i samband med jordbruksregleringen under regleringsåret inflytande avgiftsmedel.

12) godkänna de förslag som framlagts i det föregående rörande dispositionen av införselavgiftsmedel, som inflyter eller influtit under regleringsåret 1966/67 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

13) godkänna vad i det föregående föreslagits rörande dispositionen av medel som tidigare avsetts för stöd till odlingen av spånads- och oljelin,

14) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att till förfogande för Svensk Kötthandel, ekonomisk förening, ställa en rörlig kredit av 50 milj. kr. för ändamål som angetts i det föregående,

15) godkänna vad i det föregående föreslagits rörande råvarukostnadsutjämnning för vissa jordbruksprodukter,

16) medge att för budgetåret 1966/67 statlig kreditgaranti får lämnas för lån till yttre rationalisering med ytterligare 7 000 000 kr. och för lån till inre rationalisering med ytterligare 7 000 000 kr., med rätt för Kungl. Maj:t att jämka fördelningen,

17) medge att för budgetåret 1967/68 statlig kreditgaranti får lämnas för lån till yttre rationalisering med 65 000 000 kr., för lån till inre rationalisering med 50 000 000 kr., för jordförvärvslån med 37 000 000 kr., för driftslån med 30 000 000 kr., för maskinlån med 7 000 000 kr., för lån till uppförande av lagerhus för jordbruksändamål m. m. med 4 000 000 kr. samt för lån till trädgårdsnäringsens rationalisering med 7 000 000 kr., med rätt för Kungl. Maj:t att jämka fördelningen mellan de fem förstnämnda ändamålen,

18) medge att för budgetåret 1967/68 statsbidrag till yttre rationalisering får beviljas med 10 000 000 kr. och till inre rationalisering med 8 000 000 kr., med rätt för Kungl. Maj:t att jämka fördelningen,

19) godkänna vad i det föregående föreslagits rörande avveckling av Jordbrukets maskinlånemfond,

20) på tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1966/67 under nionde huvudtiteln till *Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m.* anvisa ett reservationsanslag av 1 500 000 kr.,

Kungl. Maj:ts proposition nr 95 år 1967

21) på riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till *Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m.* ett förslagsanslag av 18 000 000 kr.,

b) till *Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti* ett förslagsanslag av 500 000 kr.,

c) till *Bidrag till särskilda rationaliseringsåtgärder i Norrland, m. m.* ett reservationsanslag av 9 100 000 kr.,

d) till *Statens jordbruksnämnd: Avlöningar* ett förslagsanslag av 4 836 000 kr.,

e) till *Statens jordbruksnämnd: Omkostnader* ett förslagsanslag av 966 000 kr.,

f) till *Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område* ett förslagsanslag av 185 000 000 kr.,

g) till *Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m.* ett förslagsanslag av 24 000 000 kr.,

h) till *Särskilt stöd åt det mindre jordbruket* ett förslagsanslag av 107 000 000 kr.,

i) till *Bidrag till bokföringsverksamheten inom jordbruket* ett reservationsanslag av 937 000 kr.,

j) till *Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd* ett reservationsanslag av 20 448 000 kr.

22) på riksstaten för budgetåret 1967/68 under diverse kapitalfonder till *Jordfonden* anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kr.

23) medge att det under fonden till låneunderstöd för budgetåret 1962/63 anvisade investeringsanslaget till Kronotorparnas inventarielånefond, de under fonden för förslag till statsverket för budgetåren 1953/54 resp. 1963/64 anvisade investeringsanslagen Lagring av jordbruksprodukter, Ytterligare lagring av jordbruksprodukter, Inlösen av inhemskt oljeväxtfrö och Särskild lagring av livsmedel samt det under diverse kapitalfonder för budgetåret 1959/60 anvisade investeringsanslaget till Arrendeegnahemsfonden används under budgetåret 1967/68 för de med anslagen avsedda ändamålen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Margit Edström

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Förslag till förordning med vissa bestämmelser om prisreglering på jordbrukets område	3
Förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370)	13
Utdrag av statsrådsprotokollet för den 31 mars 1967	14
<i>Inledning</i>	14
<i>Riktlinjer för jordbrukspolitiken</i>	18
Översikt över gällande riktlinjer för jordbrukspolitiken	18
Jordbruksutredningen	21
Remissyttrandena	43
Departementschefen	58
<i>Rationalisering och rådgivning m. m.</i>	75
Nuvarande förhållanden	75
Jordbruksutredningen	84
Remissyttrandena	97
Obligatorisk skördeeskadeanmälan m. m.	108
Departementschefen	115
<i>Omställningsfrågor och småbruksstöd</i>	129
Nuvarande förhållanden	129
Jordbruksutredningen	132
Remissyttrandena	137
Arbetarsmåbrukslån	141
Departementschefen	145
<i>Prisreglering för jordbrukets produkter</i>	153
Prisregleringens allmänna utformning	153
Nuvarande förhållanden	153
Jordbruksutredningen	160
Remissyttrandena	174
Jordbrukspriskommittén	183
Prisregleringar för olika produkter	187
Spannmål m. m.	187
Oljeväxter m. m.	197
Sockerbetor	208
Matpotatis	223
Fabrikspotatis	225
Mjök och mjölkprodukter	241
Kött och fläsk	259
Ägg och äggprodukter m. m.	267
Användning av införsel- och regleringsavgiftsmedel, m. m.	270
Departementschefen	277

<i>Råvarukostnadsutjämning</i>	300
Nuvarande förhållanden	300
Jordbruksutredningen	302
Arbetsgruppen	302
Remissyttrandena	305
Departementschefen	310
<i>Anslagsfrågor</i>	313
Anslagsframställningar för budgetåret 1967/68 m. m.	313
Departementschefen	320
<i>Hemställan</i>	326